

О.С. ГЕРШТАНСКИЙ

**ЕЛ ИГІЛІГІ
МЕН ЕҢБЕК
ЖОЛЫНДАҒЫ
ҒҰМЫР**

Алматы, 2026

УДК 622
ББК 33.36
Т51

О. С. Герштанский. Ел игілігі мен еңбек жолындағы ғұмыр – Токарева И. В. –
Алматы: «Service Press», 2026. – 256 б.

ISBN 978-601-354-247-8

«Ел игілігі мен еңбек жолындағы ғұмыр» кітабы – әлеуметтік публицистика жанрындағы еңбек. Ол «МұнайгазҒЗЖИ» акционерлік қоғамының негізін қалаушы Герштанский Олег Сергеевичке арналған. Оның кәсіби тағдырында ХХ ғасырдың елуінші–алпысыншы жылдарындағы Қазақстан геолог-мұнайшылары буынының тағдыры тамшыдай көрініс тапқан. Олар ғұмырын арнаған ісін кейінгі буын тарих бетіне жазып, ұрпақтары ұлы еңбек деп бағалайды. Олардың үлесінде елдің ірі кен орындарымен атқарылған жұмыстар болды – Өзен, Қашаған, Қарашығанақ, Теңіз. Мықты да күрделі мінездері әуелі отбасында қалыптасып, кейін еңбек ұжымдарында шыңдалды.

Тәжірибелі оқырман бұл кітап беттерінен мұнай саласындағы ғылыми-зерттеу институттарының құрылу тарихымен таныса алады. Геологтардың ғылыми ізденістерінің парақтарын парақтап, шағын портреттік галереяға үңіле отырып, өз әулетінің алдыңғы буындарын еске түсіреді. Әлеуметтік арман мен әлеуметтік уақыт туралы ой-толғамдарға ортақтасады. Жас әрі ізденімпаз оқырман Өзен кен орны туралы геологиялық аңыз қызығушылықпен оқиды. Ата-аналарға арналған беттер отбасылық тегін тереңірек тануға, әулеттік дәстүрлерді қастерлей сақтауға жетелейді.

Деректік нақтылық пен терең эмоциялық толғаныс кітапта берілген үзенгілестердің естеліктерінде астасып жатады. Кітапқа енгізілген соңғы сұхбатында Олег Сергеевич Қазақстанның мұнай саласындағы шешімін күтетін өзекті мәселелерді атап көрсетеді. Бұл міндеттерді жаңа буын мұнайшылары жүзеге асыруы тиіс. Кітап оқырмандардың кең ауқымына қызықты да пайдалы бола алады. Оның ішіне Қазақстанның мұнай саласы қызметкерлерін, еліміздің жоғары оқу орындарының мұнай факультеттері студенттерін және жас менеджерлерді қосуға болады.

УДК 622
ББК 33.36

ISBN 978-601-354-247-8

© Токарева И. В.

Кіріспе

*Жазушы кітапты бастайды,
оқырман оны аяқтайды*

С. Джонсон

Сіз қолыңызда ұстап отырған бұл кітап – жай ғана кітап емес. Бұл – ХХ ғасырдың соңы мен ХХІ ғасырдың басындағы Қазақстанның мұнай-газ кен орындарын барлау, жобалау және игеру ісіне атсалысқан зерттеушілердің естелігі. Бұл – «қазыналы түбек» атанған өңірді игерудің алғашқы тарихын жасаған адамдардың еңбегін қазіргі мұнай-газ саласының жетістіктерімен сабақтастыратын сол заманның шежіресі.

Бұл жылдар тынымсыз еңбектің, қызықты жұмыстың, жаңа техника мен ашылулардың, жоғалтулар мен сапарлардың, махаббат пен қоштасудың, тұрмыстық қиындықтар мен жақсы кітаптардың, қуаныш пен мұңның жылдары болды...

Уақыт жаңа қаһармандарды тудырады және өз шежірешілерін қалыптастырады.

Біздің кітаптың басты кейіпкері – «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ. Алғашқы көзқараста бұл – кеңестік кезеңде әр салада жеткілікті болған қарапайым зерттеу институттарының бірі. Алайда оның ғимараты мен маңдайшасының ар жағында Қазақстанның мұнай-газ саласының тарихына «алтын әріптермен» жазылуға лайық бірнеше буын ғалымдары мен қызметкерлерінің есімдері жатыр. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ тарихының қызыл арқауына

геолог, ғалым, реформатор, шәкірт, ұстаз әрі ғылыми-зерттеу мекемесінің негізін қалаушы техника ғылымдарының докторы Олег Сергеевич Герштанскийдің өмірі мен қызметі өріледі.

Мұнайды зерттеу тарихының XX ғасырдың 60-жылдарының соңынан бастап XXI ғасырдың 20-жылдарына дейінгі іздеріне үңіле отырып, біз үш буын мұнайшының тарихын баяндаймыз. Оларды әкелер мен балалар, ұстаздар мен шәкірттер, басшылар мен бағыныштылар, серіктер, пікірлестер және бәсекелестер ретінде қарастырамыз.

Өзгерістерге зер сала қарау, әдетте, оларды алға жылжуды жалғастыру үшін сипаттап, ой елегінен өткізу керек деген ойға жетелейді. Уақыттың соңынан ілесіп, оның құбылмалы мінезін ұғына отырып. Тіпті, бәлкім, уақыттың өзінен де озып кетуге тәуекел ету.

Олег Сергеевичтің уақытпен қарым-қатынасын әрі туыстық, әрі бәсекелестік деуге болады. Туыстық — өйткені ол ешқайда асықпай-ақ уақытты басқара білді, оны мән-мағынамен, пайдалы істермен толтыра алды. Ал бәсекелестік — өйткені ол алдын ала болжай білді, демек, уақыттан озып жүрді. Оған тән стратег таланты, істің ертеңін логикамен болжайтын қабілеті, болмашы құбылыстар мен оқиғаларды жіті бақылаудан, әрі ертеңгі күні дәл сол ұсақ детальдар тұтас бір саланың шешуші факторына айналатынын түсіне білуден қалыптасты.

1-тарау.

Балалық шақ, балдәурен, жастық шақ

1.1 Жеті «Мен». Үлкен әулет

*Әуелі — әулеттің абыройы.
Егер сенің отбасың, бала-шағаң бар болса».*

Әлішер Науаи

ШЕГІНІС:

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның өмірінен

Ольга Николаевна Бас директордың кабинетіне кірді. Көзі еріксіз үстелдің ар жағында отырған жас жігітке түсті. Таңғаларлығы — ол осы бөлменің иесіне айнымай ұқсайтын, тек отыз жылға жас еді.

— Сәлеметсіз бе, Ольга Николаевна. Өтіңіз, отырыңыз, — деді бас директор оның көзіне тура қарап, бәсең үнмен.

Ольга Николаевна орнына жайғасты. Алдағы әңгіменің мәні өзінен-өзі айқындалып келе жатқан.

— Сізге әзірлеу департаментінің жаңа қызметкерін таныстырғым келеді. Игорь Олегович, — деп сөзін жалғастырды Олег Сергеевич, даусын сол қалпы көтермей. Ол әдетте де дауыстап сөйлемейтін. Бірақ осы сәтте Ольга Николаевнаға оның үні әдеттегіден де бәсең шыққандай көрінді.

— Таныс па? — деп Ольга Николаевна қысқа да нық, әрі өзі күтпегендей қатқыл дауыспен сұрап қалды.

Сұрақ үнсіздікте ілініп қалды. Жауап күтіп тұрғандай. Біреу бұл күдікті сейілтуі тиіс еді.

Игорь болашақ басшысының турашылдығына таңғалғанын жасыра алмады. Ол өз артықшылықтарын жақсы білетін: Мәскеудегі беделді оқу орнын жақсы бағамен тәмамдаған, өндірістік тәжірибеден өткен, магистратураға дайындалып жүрген. Ең бастысы — ойымен де, қолымен де жұмыс істей алатын. Өзін ешқашан «ақсауақтардың» да, «тамыр-таныстықтың» да қатарына қоспаған. Оның үнсіздігі

тәрбиесінен еді, бала кезден санасына сіңген бір қағида бар болатын: сөзбен ақталма — ісіңмен дәлелде.

Орын алған тыныштықты Бас директордың өзі бұзды.

— Бұл, меніңше, екеуімізге байланысты, Ольга Николаевна. Егер сіз оны «аяп» отырмай, күрделі тапсырмалар беріп, уақытында әрі қатаң талап етсеңіз, мұндай сұрақ ешкімнің де ойына келмейді. Сонда мен де ұлым үшін ұялмаймын, ал ол сізге берген тәліміңіз үшін алғыс айтады.

Директор кабинетінде сын-тегеуріндей болып естілген сұрақ Ольга Николаевна үшін жай қызығушылықтан туған емес еді — ол ең күрделі, ең ауыр сұрақтардың қатарына жататын. Табиғатынан байқағыш, айналасына бейжай қарамайтын ол жұмысшы буындарының ауысуы қаншалықты оңай еместігі туралы талай ойланған. Жұмыстан кейін үйіне қайтып бара жатып та, ойы қайта-қайта сол сұраққа оралатын. Ал оған жауапты тек өз тәжірибесінен, өз өмірінен, өзі еңбек еткен ұжымның тағдырынан ғана табуға болатын.

Зерттеу институтында отыз жылдан астам еңбек етіп, оның бастан кешкен талай дағдарысын бірге өткерген Ольга Николаевна кәсіпорынның жеңісі мен жеңілісінің негізгі себептерін жақсы түсінетін. Мәселе тек кадрда емес, кадрдың жұмысқа деген көзқарасында еді. Қызметтік мәртебесіне қарамастан. Бірінші басшының да, еден жуушының да, күзетшінің де атқарып отырған ісіне көзқарасы бірдей болуы тиіс. Лауазымдық нұсқаулықтар әртүрлі болуы мүмкін, ал іске деген қатынас ортақ — адал, жауапты, шынайы.

Әріптестерімен түрлі жобаларда бірге жұмыс істей жүріп, Ольга Николаевна дәл осы — іске деген ортақ қатынас күйін жиі еске алатын. Кейін ол естеліктерінде бұл жағдайды бір ауыз сөзбен былай сипаттайтын: «біртұтас серпінмен». Мұндай серпіннің өлшемі — өз ісін білетін, кәсіби деңгейде әрекет ететін адамдардың энергиясы болатын.

1994 жылы «ҚазНИПИмұнай» институтында қатардағы қызметкер болып жүрген кезінде, демалысқа шығар алдында Ольга Николаевна институт директоры қызметін атқарып отырған Лысенко В.Д.-ның жұмыстан кетіп, басқа қалаға көшетінін естиді. «Жоғары қызметке

кетіп жатыр», – дейтін қызметкерлер өзара. Басшылықтың ауысуы ешкімді бейжай қалдырмады. Көпшілігі түрлі болжам жасап, әртүрлі есімдерді атады. Ал Ольга Николаевна болжамға бармады. Бірақ өзіне тән турашылдығымен, демалыс қарсаңында әріптесі Нұрбаева Майра Қосымбайқызымен шай үстіндегі әңгімеде:

– Қызық, директорлыққа кімді тағайындайды екен? Олег Сергеевич Герштанскийді тағайындаса, жақсы болар еді, – деп айтты.

Неліктен бұл жақсы болатынын ол түсіндіріп жатпады. Көңіл демалысқа, чемоданға ауған шақ еді. Алайда сол кезде-ақ жас маман Ольга Дружинина ішкі түйсігімен Олег Герштанскийдің еңбек ұжымында «біртұтас серпін» тудыра алатын ұйымдастырушылық қабілеті бар екенін сезген болатын.

Ольга Николаевна Олег Сергеевичтің ірі кен орнында, «Өзенмұнайгаз» НГДУ-да бас геолог болып істеп жүргенін, ғылыми-зерттеу институтының директорлығына ұсынысты байыппен қарай қоятынына аса сенімді болмады. Айлық жалақының айырмашылығы да айтарлықтай еді. Сондықтан демалыстан оралған соң, институттың жаңа директоры дәл өзі ішінен лайық көрген – Герштанский Олег Сергеевич екенін естігенде, Ольга Николаевна шын мәнінде таңданысын жасыра алмады.

Осылайша, үйіне қайтып келе жатқан жолда, сол күрделі сұрақтың жауабы да өзінен-өзі табылды: Бас директордың ұлы міндетті түрде «тамыр-таныспен келген» қызметкерге айналуы керек пе еді? Бірақ жауаптың түп-төркіні басқа сауалда жатқан. Неліктен сол бір тоқсаныншы жылдары, институттың бір директоры қызметтен кеткен кезде, әр екінші қызметкер іштей өзіне «директор таңдап» жатқан сәтте, Ольга Николаевна дәл Герштанский Олегті «таңдап, тағайындап» қойды?

Жауап айқын еді, әрі Киплинг кейіпкерлерінің сөзіндей анық естілді:

«Біз бір қаннанбыз, біз біртұтас серпінмен еңбек етеміз. Жұмыстағы қиындықтарға көзқарасымыз да, оларды еңсеру жолымыз да бір. Бізді осылай тәрбиеледі. Ата-ананың махаббаты бізге генетикалық деңгейде сүйікті де қызықты мамандықты таңдай білуді, соған және өз кәсіби ортаңа адал әрі соңына дейін қызмет етуді үйретті.

Ендеше, біздің ата-аналық махаббатымыз да өз балаларымызға адал да кәсіби еңбек ету қабілетін дәл осылай дарыта алады».

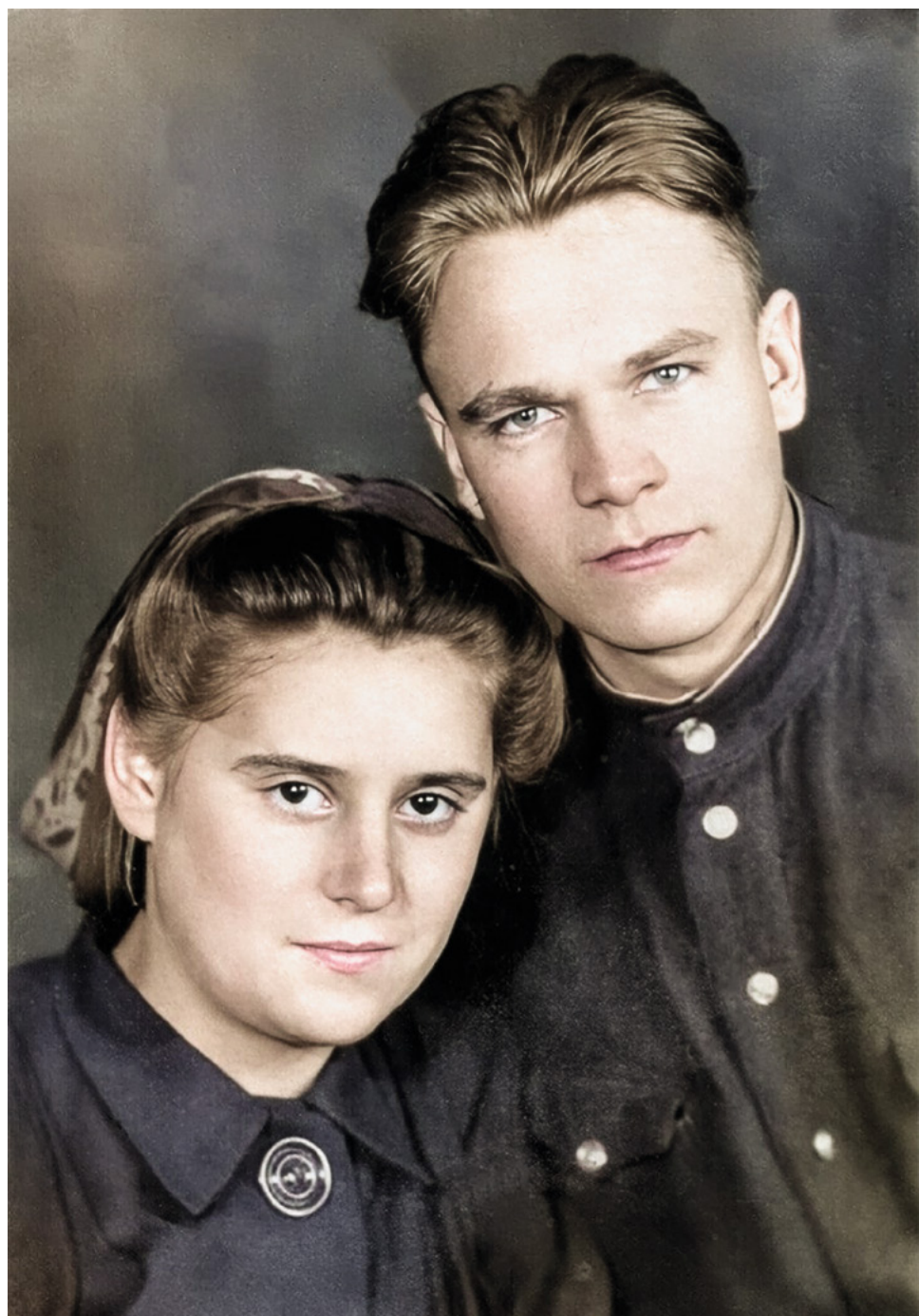
Ата-ана атанған Герштанский О.С. пен Дружинина О.Н. буыны – «елуіншілер» деп аталатын ұрпақ – өз балаларына өздерін отбасы мен мектеп үйреткен құндылықтарды бере алды. Ең алдымен – отбасының тәлімін. Соғыстан кейін дүниеге келген бұл буын үшін өмірдегі ең басты құндылық еңбек пен бірге жұмыс істеген адамдар еді.

«Түбіне үңіл!» – деген әйгілі афоризм ойында қайта жаңғырды, – отбасындағы тәрбиенің құндылықтарына қара. Герштанский Олег үлкен отбасында өсті, ол отбасында «ақсаусақтар» болған жоқ.

Балалардың ұрпағы әкелерінің буынындай еңбек ете ала ма деген ішкі дауын түйіндей келе, Ольга Николаевна жуырда оқыған бір ойды есіне алды:

«Әрбір әке бір күні ұлы өз кеңесіне емес, өз үлгісіне еретінін ұмытпауы тиіс».

Балалардың өмірді қалай қабылдайтыны – біздің үйге кім келетінінен, достармен бір дастарқанда қандай әңгіме айтатынымыздан, демалыс күндерін отбасымызбен кімдермен, қалай өткізетінімізден бастау алады. Ата-ана әрбір іс-әрекетімен болашаққа белгі қалдырады. Кейін, көп уақыт өткен соң, балалардың өз отбасылары, өз достары, өз өмір салты болады. Бірақ соның бәрін олар дәл қазір – ата-ана шаңырағында қалыптастырып жатыр: балалық шағында көргеніне, сезінгеніне, істегеніне сүйене отырып.

Ата-аналары – Сергей Александрович пен Нина Николаевна

Герштанскийлер әулеті үлкен еді, онда жеті «мен» болатын: әке-шеше және бес бала. Отбасын осындай жылылықпен еске алатын — Герштанскийлердің кенже қызы Галина Сергеевна. Үлкен екі бала мен кенже екі бала

Қазақстанда дүниеге келген. Жоғары оқу орнын тәмамдаған соң, жас мамандар — зоотехниктер Нина Николаевна мен Сергей Александрович Герштанскийлер осы жаққа жолдамамен жіберілген еді. Мәскеу зоотехникалық институтының жылқы шаруашылығы факультетін бітірген түлектер әуелі Орал облысына жіберіліп, сол жерде тұңғыштары дүниеге келді. Атасының құрметіне оған Александр деген есім берілді.

Кейін жас зоотехниктер Целиноград даласына жіберілді. Әулет басшысы әуелі зоотехник болып еңбек етті, кейін Жамбыл атындағы совхоздың директоры қызметін атқарды. Елуінші жылдардың ортасында отбасы Алматы облысына, Қарақыстақ ауылына қоныс аударды. Бұл жерде Сергей Александрович «Амангелді» совхозының директоры болып тағайындалды — ол облыстағы ең ірі шаруашылықтардың бірі еді. Кенже балалар осы өңірде дүниеге келді, ал ортаншы ұл Олег Тамбов облысындағы Моршанск қаласында туған.

Бұл қала анасы жағынан барлық туыстарының туған жері болатын.

Зоотехник-мамандарды осылай тағайындау мен бір жерден екінші жерге ауыстыру сол кезеңде кеңінен белгілі болған КСРО Министрлер Кеңесінің №4664 «КСРО совхоздар министрлігі құрамында мал шаруашылығы басқармасын ұйымдастыру туралы» қаулысының рухына толық сай келетін.

Қызмет бабымен әкеге жиі-жиі ат үстінде жүруге тура келетін. Ол жылдары техника барлық жерге бірдей жете бермейтін. Бір ғана мал шаруашылығы совхозының өзі, әдетте, алты-жеті елді мекеннен тұратын, ал қой басының саны елу бастан тұратын. Осы шаруашылықтарға Нина Николаевна да бірге барып жүретін. Ол ветеринар дәрігер болып жұмыс істейтін және шопандар үшін әрдайым ең қажетті маман еді, ал отарды тексеріп болған соң — ең қадірлі қонаққа айналатын.

Нина Николаевнаның сирек қасиеті бар болатын — әңгімелесушіні бөлмей, мұқият тыңдай білу. Сүт қосылған ыстық шай мен дер кезінде айтылған бір ауыз сөз — аурудың беті бері қарай бастайтын. Мұндай емдеу тәсілін Гиппократқа теліді. Ол барлық дәрілердің ішінде бірінші орында «сөз», екіншіде — шөп,

Моршанск. Жазғы демалыс

үшіншіде — минерал, ал ең соңында — пышақ тұрады деп есептеген. Нина Николаевна да емдеудің де, тәрбиенің де барлық әдісінің ішінен ең алдымен сөзді таңдады.

Бес баласы бар, бәрі бірінен кейін бірі туған отбасында шаруашылық кең де берік еді. Қора-қопсыда сиырлар, бір бұқа, торайлар, есепсіз тауық пен үйрек болатын. Үй де, бала-шаға да ананың мойнында болатын. Балаларды еңбекке ерте баулыды: Осы үлкен шаруашылықты игеруге балалардың да еңбегі зор еді.

Ата-ана балаларға ешқашан «мынау істелмепті», «анау жиналмапты» деп кінә артпайтын. Отбасында қарапайым, бірақ мызғымас қағида бар еді: үлкендер өздері жұмыс істейді әрі кішілердің еңбегін бақылап жүреді. Егер кішілердің қолынан бір іс келмей жатса, сөз айтпай-ақ жанына барып, қатар тұрып, бірге істей бастайтын.

Мұндай тәсілді «іспен тәрбиелеу» деп атауға болатын еді. Өйткені еңбектенгеннің бәріне несібесін беретін жерде басқаша өмір сүру мүмкін емес-тін. «Жер жалқауды сүймейді», — деп отыратын әкесі. Ауылда жұмыс әрдайым көп болды, әрі сол жұмыстардың басым бөлігі бір адамның ғана емес, бүгінгі тілмен айтқанда, жеке емес, ұжымдық еңбекке негізделетін.

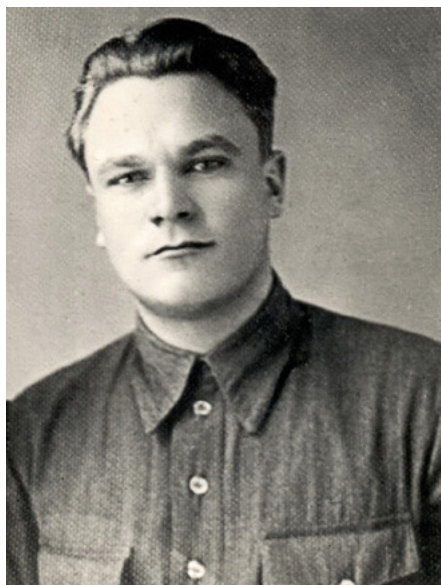
Картоп отырғызуға отбасыларымен бірге шығатын. Балалар жақында картоп егуге баратынын естігенде, ерекше қуанышқа бөленетін. Әрбір отбасы жастары беске енді толған балалардан бастап, зейнет жасындағы үлкендерге дейінгі түрлі буын өкілдері жиналған нағыз еңбек ұжымы іспетті болатын. Кейін есейіп, қала тұрғынына айналған Олег Сергеевичтің апа-қарындастары сол «картоп эпопеяларын» жастыққа тән қызу сезіммен, жылылықпен еске алатын.

Адам көп жиналатын. Жүк машиналарына мініп, әуелі картоп егуге, кейін түптеуге, арамшөп отауға, ақыры жинауға баратын. Ал үйге оралған соң, картопты тазалап, үгітіп, драник пісіретін. Оны өздерінің ең дәмді асы деп мақтанышпен атайтын.

Балалық шақтың дәмі — бөлек. Сол драниктердің дәмінде балалардың ең бақытты кездерінің уақыты сақталып қалғандай еді. Сондықтан ол есте осылай орнығып қалды: драник дәмі

— бақыттың дәмі. Олар бәрі бірге болатын, жеті «мен» — бір отбасы. Олар еңбек етті, керек болды, еңбектері елге пайда әкелді. Әрине, ол кезде мұндай биік сөздер айтылмайтын. Бірақ дәл осылай ата-ана ұлы істі үнсіз атқаратын: еңбекке баули отырып, еңбекқорлықты өсірді, ал оның жемісінің дәмі — бақыт еді.

Егер, қадірлі әрі зейінді оқырмандарымыз, картопқа берілген мұндай мәртебе сіздергенегізсіз жоғары көрінсе, «картоп эпопеяларының» құпия әсерін ұғынғандар тек

*Сергей Александрович
Герштанский*

іштей жанашырлық танытып, бір ғана кеңес айта алады: жермен бірге өмір сүріп көріңіздер, өздеріңіздей адамдарды жинап, бірге еңбек етіңіздер. Сонда ғана, оқырман, өмірдегі табыстың басты сыры ашылады: бақыт тек бірлескен еңбектен туады.

Ал бірлесіп еңбек етуге тек балалық шақта, отбасында ғана үйренуге болады.

Бұл — табиғат пен адамға ортақ заң. Қалғанының бәрі — шайтаннан.

Олег Герштанскийдің балалық шағы мен бозбалалық

*Нина Николаевна
Герштанская*

кезеңі өткен ауыл Іле Алатауының бір жайлы шатқалында орналасқан еді. Таулардың баурайында, жасыл жон-жоталардың ар жағында ирис гүлінің қалың өскіндері көзден таса болып жататын. Алты жасынан бастап балалар әкесіне шаруашылықта қолғабыс етті: малды отарға, жайлауға айдап баруға бірге шығатын.

Герштанскийлер әулетінің үш ұрпағы

Жетінші сыныптан бастап балалар жаз бойына шөп шабуға, шаруашылықтарға мал азығын дайындауға кететін. Атты шалғыларда, ат жеккен тырмаларда жұмыс істеді — мұндай істі оларға сеніп тапсыратын. Ал шөп науқаны аяқталған соң, ауылда нағыз құмарлыққа толы сәттер басталатын: балалар футбол ойнауға шыққанда, алаңда шын мәнінде қызу тартыс өрбитін. Балалық шақтың ең жарқын естеліктерінің бірі — жаз бойы тауда жайылып жүретін жылқы табындары еді. Олег пен оның ағайындары үшін шопандарға барып, атқа мініп, алға қарай

құстай ұшу — ерекше қуаныш болатын. Олар оны бала күнінде «қуу» деп атайтын.

Жел бетке ұрады, тұяқ дүбірі естіледі, сол сәтте-ақ сен асқақ та текті жануардың ғажайып күшімен біртұтас серпінге еніп кеткенінді сезесің. Жаныңды шексіз еркіндік сезімі кернейді — міне, нағыз бақыт деген осы еді.

Онымен бірге мына бір түсінік те келді: күшті әрі жүйрік жануарды басқару үшін адамның өзі де күшті әрі мейірімді болуы керек екен.

Әкенің ат үстіндегі алғашқы сабақтары — ер азаматтың арнамысы мен қадір-қасиетіне қатысты ең маңызды тәлімдер болатын. Ер адамның өмірдегі басты қағидасы — ер-тоқымда нық отыра білу. Бұл тек тура мағынасында ғана емес, астарлы мағынасында да солай. Әке баласына ат үстінде берік отыруды үйретті, тіпті кейде аттың үстінде ер-тоқымның өзі болмаса да. Аспен шаба жүріп, ер-тоқыммен де, ер-тоқымсыз да, тізгінді тартып не жалынан ұстап, құламай межелі жерге жету — өмірдегі төзімділік пен табандылыққа арналған тамаша жаттығу еді. Егер сенің өміріңде осындай шыдамдылық пен мақсаткерлікке баулыған сабақтар болған болса, онда ұсақ-түйек қиындықтар да, үлкен дағдарыстар да сені өмірдің ер-тоқымынан жұлып түсіре алмайды. Бұл туралы Константин Симоновтың өзінде де жазылған: «Өмірде бізді ер-тоқымнан ештеңе де жұлып түсіре алмайды...». Біздің ауылдың балалары арасында дәл осындай мәтел жүретін.

Герштанскийлер тұрған ауылда үлкен кітапхана болатын. Оған отбасының барлық мүшесі — ата-ана да, балалар да тіркелген еді. Олег ауыл кітапханасының тұрақты оқырманы болды. Ол кітапты оқымайтын сияқты, қайта жұтып қоятындай көрінетін. Кітапхананың өз рухы, үнсіз ғана бала-оқырманға қарап тұрған сөрелердегі кітаптар — бәрі бірге тыныштық пен сенімнің ғажайып үйлесімін тудыратын. Сол сенімнің арқасында кітаптармен жақын жандармен, достармен сөйлескендей тілдесуге болатындай әсер қалатын. Ал оқу еркіндік пен қалықтау сезімін сыйлайтын.

Сол кітапханада, сөрелерге көз тастай отырып, барлық кітапты оқып шығуға деген құштарлық пайда болатын. Онымен бірге тағы бір сұрақ туындайтын: осының бәрін қашан және қалай оқып үлгеруге болады? Уақыт өте келе жауабы да табылды: күн сайын кемінде жүз бет оқу керек екен. Мектеп оқушылары өзара мынадай сұрақтарды талқылайтын: бұл кітапты неше күнде оқып бітіресің, келесіде қайсысын аласың? Ол кезде бәрі оқитын: аға-інілер, апа-қарындастар, ата-аналар. Достарымен

Аға-інілер мен апа-қарындастар

кітап алмастырып, оқығанын бір-біріне әңгімелеп беретін. «Неге оқу керек?» деген сұрақ тумайтын, дәл сол сияқты «неге күн жарық береді?» деген сұрақ та ешкімнің ойына келмейтін.

Әкесі сапарлар мен іссапарлардан орыс, кеңес және шетел классиктерінің кітаптарын — Майн Ридті, Джек Лондонды және басқа да қызықты авторларды алып келіп, үй кітапханасының картотекасын түзетін. Үйдегі қорда жазылу арқылы келетін

журналдар да бар еді: «Юный техник», «Техника молодежи», «Наука и жизнь», «Вокруг света». Ағайындылар мен апалы-сіңлілер оларды қайта-қайта оқып, тоздырып жіберетін. Немесе тоздыруға шақ қалдыратын — бір емес, бірнеше мәрте оқығаны анық.

Ғылыми-техникалық жетістіктер мен жаңалықтар жайлы жазылған сол журналдар мен мақалалар бала қиялынан басталып, нағыз ер азаматтың кәсібіне апарар ұзақ жолдың есігін ашатын. Солайша ұшқыш болу немесе авиация спортымен айналысу туралы арман туды. Геолог болу туралы арман да дәл солай пайда болды. Ол үшін армандауға көп нәрсе бар екені анық еді — арман еңбекке де, іске де, тіпті денсаулыққа да пайдалы.

Ал «неге оқу керек?» деген сұрақ біздің қоғамда кейінірек, «қайта құрудан» кейін және қоғам жаппай цифрлану кезеңіне кірген тұста дүниеге келген жас буынның ортасында пайда болды. Және бұл сұрақтың жауабы да келді...

Араға көп жылдар салып, есейген шағында Олег Сергеевич Иосиф Бродскийдің «еркіндік дегеніміз — кітапханаға барып жүру үшін керек» деген жолдарын оқығанда, жымылып тұрып: «бұл — біздің адам» деп ойлайтын. «Біздің адам» — оқитын, еркін ойлайтын адам еді.

Адамның ақылы — тіршілікте жол табуын реттейтін аса маңызды тетік. Ол да пышақ секілді, кітапты қажет етеді. Ал пышаққа қайрақ қандай керек болса, санаға кітап сондай қажет. Қайрақсыз пышақ мұқалады. Дәл сол сияқты, кітапсыз ой да өткірлігін жоғалтады. Сондықтан миға арналған бұл «қайрақты» күн сайын қолдану керек.

Күн сайын кемінде жүз бет кітап оқу — Олег Сергеевичтің өмірінде таңертең жуыну, «өз ғаламшарын тәртіпке келтіру» секілді үйреншікті дағдыға айналды. Жақсы кітап әрдайым өмірлік қуат пен рухани күштің қайнар көзі болып табылады.

Екі мыңыншы жылдардың басында ата-ана атанған адамдардан жиі естілетін сөз бар: «балама ең жақсысын бергім келеді». «Ең жақсы» дегеннің мәнін әркім өзінше түсінеді. Көбіне бұл ұғым «қымбат» деген түсінікпен теңестіріледі. Ал «қымбат» сөзі бірте-бірте «бағасы жоғары» деген мағынаға ауысады. Сөйтіп, ата-аналық

махаббаттың «балама ең жақсысын беру» деген түсінігі кейде сыйлық ретінде беделді автокөлік әперумен шектеледі. Ал оны күтіп ұстау, жанармайын құю, жөндеуін төлеу, айыппұлын өтеу секілді жауапкершілік сол «сыйлықтың» құрамына кірмей қалады.

Ал Герштанскийлер әулетінде алпысыншы-жетпісінші жылдары тәрбие дәстүрлі жолмен, қоғамның мәңгілік құндылықтарына сүйене отырып жүргізілді: еңбекқорлық, денсаулық пен төзімділік, білімге ұмтылыс. Ата-ана тәрбиесіндегі басты үш тірек — еңбек, спорт және музыка деп білді. Ол кездегі «құндылық» ұғымы баға мен құнды білдірмейтін. Дегенмен «балаларға ең жақсысын беру» идеясын басқаша да тұжырымдауға болатын еді. Мәселен, «балаларға ең құндысын беру» деп.

Сол жылдары ұстаздар мен ата-аналар арасында жаңа дәуірдің — ғарышты, жер қойнауын игеру кезеңінің — тұлғасын қалыптастыру үшін қандай тәрбие әдістері ең тиімді деген сұрақ жиі қойылатын. Ғалымдар мен тәжірибешілер үш негізгі әдісті атады: еңбек, спорт және музыка. Балалар еңбекке — бақшадағы, огородтағы қарапайым жұмыстарға — өз бетімен жүре бастаған сәттен-ақ тартылатын. Спорт Герштанскийлердің аға-інілері мен апа-қарындастарының өміріне сәл кейінірек, шамамен бес-жеті жас шамасында енді. Ал кітап пен музыка бұл әулеттегі барлық баланың білімінде міндетті орын алды. Кітап — білімнің нышаны болса, музыка — күрделі дағдылардың символы еді.

Жақсы адам болу — мамандық емес. Ал ол қандай аспапта ойнай алады?

Оркестрдің белгісіз музыканты

Жақсы адам болу — мамандық емес! Басшылыққа алдың ба — соған лайық бол! Қолыңнан келмесе — орныңда отыр да, көзге түсе берме!

А. Конторович. «Күлге оранған аспан»

Мектеп жылдарында отбасының барлық баласы музыкалық аспапта ойнады. Таңдалған аспаптар да бір-біріне ұқсас еді

— негізінен пернелі аспаптар. Олегтің әпкелері фортепианода ойнады, ал ағалары — үлкені мен кішісі — аккордеонда орындады. Олег болса үрмелі аспапты, бас трубасын таңдады.

Ауыл мектебінде музыкалық үйірме бар еді, оны Амина есімді жас мұғалім жүргізетін. Ол мектептегі бар дерлік аспапта ойнай алатын. Әртүрлі музыкалық аспаптан үн шығару шеберлігі оқушыларды баурап, дәл солай әдемі де шебер ойнауға деген ынта тудыратын.

Ансамбльде не оркестрде ойнау — жай ғана бірге болуға деген ниет емес, сезім әуенін бірге тудыру еді. Мұндай орындау барысында оқушылар өз сыныптасын, партадағы көршісін, басқа аспапта ойнап отырғанды да дыбыстың мінезі арқылы тыңдауға, естуге үйренетін, оның көңіл күйін түсінуге машықтанатын. Әркім өз партиясын нотаға қарап орындауды, дирижер таяқшасының ымына сай, дәл уақытында қосылуды үйренді.

*Үрмелі оркестр. В.И. Ленин атындағы Сарайдағы концерт,
1975 жыл*

Студенттік жылдары Олег институттың үрмелі оркестрінде ойнады. Үрмелі оркестрлердің репертуарында әскери марштар мен вальстер болатын. Ол жылдары үрмелі оркестрлер мерекелік шерулердің, қала саябақтарындағы мәдени-көпшілік іс-шаралардың ажырамас қатысушылары еді.

1 Мамыр мен 7 Қараша күндері студенттік үрмелі оркестр ҚазПТИ студенттері мен оқытушыларының колоннасын бастап, мерекелік демонстрацияларға шығатын. Жетпісінші жылдардың соңында Алматы нағыз музыкалық қала еді. Мұны, ең алдымен, жастардың музыкалық фестивальдер мен байқауларға кеңінен тартылуы, сансыз вокалды-аспаптық ансамбльдердің құрылуы дәлелдейді. Мұнда халықтық фольклордан бастап, әйгілі операларға дейінгі барлық жанрлар ұсынылған болатын.

«Алматы» қонақүйінің маңында, Абай атындағы опера және балет театрының төңірегінде богемалық жастар жиі жиналатын. Дәл сол ортада Олег Герштанский мен Александр Зацепин танысып, кейін ұзақ жылдар бойы араласып өтті. Александр Зацепиннің визиттік карточкасы — «Кавказ тұтқыны», «Алмас қол» секілді әйгілі кеңестік фильмдерге жазған музыкасы еді.

Сол кездері Александр Зацепин Олегке өзін музыкант еткен — әскер екенін жиі айтатын. Әскерде жүріп ол бірнеше музыкалық аспапты меңгерген. Ал взвод командирі, болашақ КСРО халық әртісі әрі режиссер Евгений Матвеев бұл жолда оны әрдайым қолдап отырған.

Тағдыр оларды сексенінші және тоқсаныншы жылдары бірнеше рет қайта табыстырды. Көбіне әуежайларда, ұшақтардың ішінде кездесетін. Олар үшін бір-бірімен джаз музыкасы жайлы ғана емес, өмірдің өзі туралы да әңгімелесу әрдайым қызық болатын.

1.2 Мамандықты таңдау – мінезді таңдау

Адам болашақ мамандығын таңдағанда, шын мәнінде, өз өмірінің мақсатын таңдайды. Жұмыс туралы алғашқы ойлар терек балалық шақта-ақ пайда болуы мүмкін — ата-анамыздың қандай да бір күрделі істі қаншалықты жеңіл әрі әдемі атқаратынын көрген сәттерде. Ал жасөспірім шақта бұл сұрақ ең бастысына айналады. Оған тек өзгелердің қызығушылығына жауап беру ғана емес, сонымен бірге, оған алдын ала дайындалу керектігін де ұғыну қажет болады. Ал таңдау жасап, шешім қабылдауға берілетін уақыт күн санап азая береді. Таңдаудың қиындығы — ұнайтын іс пен жақсы ақы төленетін істің арасынан таңдау жасау қажеттігінде. Мамандығыңның беделі де бұл жолда елеусіз фактор емес.

Үлкен ағасы Александр мен кіші інісі Игорь мамандық таңдауда ата-анасының жолын құды: әрқайсысы өз уақытында Алматы зооветеринария институтының жылқы шаруашылығы бөлімін тәмамдады. Үлкен әпкесі Наталья ҚазМУ-ды «химик-технолог» мамандығы бойынша бітірді. Кенжесі Галина инженер-электрик мамандығын таңдады. Ал Олегтің кәсіби жолы ұшқыш болу туралы арманнан басталды. Балалық шағы адамның ғарышқа алғаш ұшқан кезеңімен тұспа-тұс келгендер үшін бұл таңғаларлық емес еді. Алпысыншы жылдардың басы Кеңес Одағында экономиканың өрлеуімен ерекшеленді. Бұл өрлеуге тек ғарышқа шығу ғана емес, ірі мұнай-газ кен орындарының ашылуы да серпін берді. Дәл осы салалар елуінші жылдары туған студент буынның — ақылды ойы мен қайратты қолына зәру еді.

...Институттың дәлізінде жас талапкерлердің ұзын-сонар, сабырлы кезегі созылып, «Қабылдау комиссиясы» деген жазуы бар есікке тіреліп тұрды. Ол заманда кезек — үйреншікті құбылыс, ал құжат тапсырғалы тұрған кезек — құрметке ие көрініс еді. Әркімнің қолында тапсыратын құжаттары салынған папка бар. Жігіттер көп, ал қыздар бар болғаны екеу ғана. Сол кездері Қайсабаева тегімен жүрген Лейла Дюсемалиева ҚазПТИ-дегі барлық факультеттің ішінен атауы күрделі әрі ең қызықтысы

— «геофизика» факультетін таңдаған еді, сол кезекте тұрған екі қыздың бірі болатын.

Кенет орнаған тыныштықта, бойы биік, мығым келген бір жігіт дауысын көтермей-ақ: — Жігіттер, қыздарды кезексіз өткізейік. Біз күштіміз ғой, демек күте білеміз, — деді.

Кабинет есігіне таяп қалған жігіттер оның сөзіне келісіп, екі жаққа ығысты. Қабырғаға сүйенбей, тік тұрған әлгі жігіттің байсалды қалпы көпке әсер етті. Қыздар бір-біріне қарап, бейтаныс жігітке жымиып алғыс білдіріп, тез арада алға өтті. Сол сәтте-ақ жаңа кезек пайда болды — бұл жолы екі емес, он қыздан тұратын. Кезектің алдыңғы қатарына шыққан Лейла артқа бір сәт көз тастап, өз қылығымен таңғалдырған әлгі жігітке тағы бір қарағысы келді. Кейін ол сол жігітпен танысады. Және тағдырдың оларды отыз жылдан астам уақытқа бір ғылыми-зерттеу институтында табыстырғанына ризашылықпен қарайтын болады.

Геофизика факультетіне құжат тапсырып тұрған Жұмажан Қалмағамбетов те әлгі жігітке еріксіз назар аударды. Ол жігіттің дауысы бәсең болса да, сөзі сондай әсерлі еді — айтқанын

Студенттік аула. ҚазПТИ жатақханасы, 1974 жыл

тек тыңдатып қана қоймай, орындата білетін. Ауылдың алыс түкпірінен келген он алты жастағы Жұмажан орыс тілінде мұқият сөйлей алмайтын. Ал ең таңғалдырғаны — сымбатты орыс жігітінің оған тап-таза қазақ тілінде тіл қатуы болды.

Араға көп жылдар салып, Жұмажан Кенесарыұлы студенттік жылдарды да, сол бір қабылдау кезегінде жолыққан таңғажайып жігітпен бірге істеген еңбек жылдарын да жиі еске алатын болады: «Біз оның қай ұлттан екенін білмедік.

Біреу тегі арқылы болжап, поляк шығар деп ойлады да, оған “пан” деген лақап ат қойып алдық», — деп күлімсірей еске алатын ол.

«Ол кезде көпшілігімізге лақап ат қоятын. Мені, мысалы, “доцент” деп атайтын. Ал біз оны сыртынан “пан” дейтінбіз, бірақ бұл атау мазақ емес, керісінше құрмет пен қадірдің белгісі еді. Тіпті “пан” сөзі менің санамда қазақтың “паң” деген сөзімен — сымбатты, тәкаппар, салтанатты деген мағынамен астасып кететін. Сол себепті бұл лақап ат оған өте жарасымды деп ойлайтынмын».

Институт дәлізінде көзге бірден түсетін бойшаң жігіт — 1973 жылы В.И. Ленин атындағы ҚазПТИ-ге оқуға түскен Олег Герштанский еді. Оның таңдауы саналы болатын, өйткені ол бұл

оқу орнын Қазақстандағы басты техникалық жоғары оқу орны деп есептейтін. Ол жылдары Қазақстанда мұнайшы-геолог мамандарды тек ҚазПТИ ғана даярлайтын.

Геофизика факультетінде «сейсморарлау» пәні ең сүйікті пәндердің бірі болатын. Дәл осы пән жер қыртысының құрылымы туралы терең білім алуға мүмкіндік берді. Ұстаздардың ішінен бұрынғы студенттер ерекше алғыспен еске алатындар: кафедра меңгерушісі Цветков Д.В., геофизика факультетінің деканы Каримов М.Г., гравика пәнінің оқытушысы Гульницкий В.Л., далалық сейсмикадан дәріс берген Боровинский С.А., петрофизиканы оқытқан Кулубеков Б.А.

Үшінші курстан бастап Олег Сергеевич ғылыми-зерттеу жұмысына белсене кірісті. «Құрылымшылар» деп аталған студенттік топтың басым бөлігі тұзды тектоникасы дамыған Каспий маңы өңіріндегі қалдық аномалиялар карталарын жасаумен шұғылданды. Дәл осы тақырып оның дипломдық жұмысында кеңінен ашылды. Жас түлек-студент өз еңбегінде жасалған қалдық аномалиялар карталары негізінде сейсморарлау мен гравиметрия деректерін кешенді қолдану үдерісін сипаттады.

В.И. Ленин атындағы Қазақ политехникалық институтының түлектері

В.И. Ленин атындағы Қазақ политехникалық институтының түлектері

1.3 Практика – ақиқаттың түпкі өлшемі

***Шеберлік тек тәжірибе арқылы ғана келеді,
ол нұсқаулықтарды оқумен шектеліп қалыптаспайды.***

Наполеон Хилл, америкалық журналист

***Тәжірибесіз теория – өлі,
теориясыз тәжірибе – соқыр.***

А.В. Суворов

Мамандықты тек теория арқылы, институт аудиторияларында ғана меңгеру мүмкін емес. Елдегі барлық жоғары оқу орындарының оқу бағдарламасында тәжірибе үшінші курстан бастап оқу уақытының шамамен 30 пайызын құрайтын. Дәл практикалық жұмыстар барысында кәсіби мінез қалыптасып, шыңдалатын. Тәжірибе студенттен пән бойынша теориялық біліммен қатар, ұқыптылықты, үдерісқа толық назар аударуға білуді, арнайы жабдықпен жұмыс істеудегі ептілікті талап етті. Ал еңбек өнімділігі болашақ білікті маманнан ұзақ әрі лас жұмыстарды атқару кезінде тіпті физикалық төзімділікті де қажет ететін. Бір ғана операциямен үзіліссіз жұмыс істеу үшін де адамның дене дайындығы жақсы болуы шарт.

ШЕГІНІС:

«МұнайгазF3ЖИ» АҚ-ның өмірінен

1978 жылғы түлектердің студенттік топтары түскен қара-ақ фотосуреттерге үңіле отырып, Ирина Владимировна өз жадында студенттік өмірінен қалған оқиғаларды біртіндеп жаңғырта бастады. Сол сәтте телефонның бәсең әрі әдепті үні оны еріксіз бұрылып, экранға – қоңырау шалып тұрған адамның атына қарауға мәжбүр етті. Қоңырау Лейла Дюсемалиевадан екен.

«Енді түсінікті болды», – деп ойлады Ирина Владимировна, – телефонның неге соншалықты сыпайы үн қатқаны. Сірә, ешкімді

мазаламай, ешкімді ісінен бөлгісі келмегендей. «МұнайгазF3ЖИ» АҚ-ның еңбек ұжымында қырық жылдан астам уақыт қызмет еткен Лейла Мерғалиевнаның ең күрделі жағдайлардың өзінде де қарым-қатынаста әрдайым қарапайым, байсалды, әдепті болып қала беретінін бәрі жақсы білетін. Әріптестерінің адресіне бірде-бір бейқам, салғырт сөз айтқан емес.

– Сәлеметсіз бе, – деді Лейла.

Ал Ирина Владимировна оның қоңырауына бұрын-соңды болмағандай қуанышты екенін жылы сезіммен жеткізген соң, Лейла асықпай сөзін жалғастырды:

– Мен сізге электронды поштаңызға студенттік тәжірибе туралы сипаттаманы және сол жылдары қолданған сейсмосбарлау әдістерінің барлығын жібердім. Қосымша ретінде геофизикалық жабдықтардың иллюстрациялары бар презентацияны да қостым. Көріп, түсінікті болуы үшін.

Қазір сіз, қадірлі оқырман, қолыңызда ұстап отырған кітапты жазуға арналған шығармашылық топтың мүшесі ретінде Лейла Дюсемалиева «МұнайгазF3ЖИ» АҚ зерттеу институтындағы геофизик-студенттердің кезеңіне қатысты деректерді, сол жылдардың фотосуреттерін жинауға жауапты болды. Лейла В.И. Ленин атындағы ҚазПТИ-дің геофизика факультетін 1978 жылы тәмамдаған студенттік топтардың жыл сайынғы кездесулерінің тұрақты қатысушысы еді. Жоғары оқу орнын бітіргендеріне қырық жыл өтсе де, СФ-73 легінің студенттері арасындағы байланыс үзілген жоқ. Лейла өз курстастарының бәрін жақсы білетін: кім қайда жұмыс істейді, қандай жобалармен айналысады, қандай дәрі-дәрмек қажет етеді.

Бүгін Лейла кітап үшін студенттік жылдардағы тәжірибенің барлық түрлері мен өткен орындарының сипаттамасын жіберуге уәде берген еді. Телефон қоңырауы оның өз сөзінде тұратынын аңғартқандай болды.

Дюсемалиева Лейла Мерғалиевнаның естеліктерінен.

«Оқу барысында, студенттік жылдары мен кафедрада жарты ставкамен лаборант болып жұмыс істедім. Ғылыми-практикалық жұмыстың қалай ұйымдастырылғаны әлі күнге дейін жадымда. Геофизика факультетінің кафедрасында құрылымдық геофизика мамандығы бойынша 2–3 курс

студенттеріне арналған ғылыми-зерттеу жұмыстарының жоспары жасалған еді. Бұл жоспар таңдаған мамандықтың мәнін терең түсінуге, пайдалы қазбалар кен орындарын іздеу мен барлауға бағытталған болатын.

Өндірістік ортаға келгенде, студенттік тәжірибелеріміздің тақырыптары өндірістегі нақты жұмыстармен таңғаларлық дәрежеде үйлесіп жатқанын аңғардық. Мәселен, тақырыптардың бірі — «Жер қыртысын зерттеуде сейсморбарлауды өзге геофизикалық әдістермен (магнитобарлау, гравиметриялық барлау) кешенді қолдану» еді. Барлық әдістердің ішінде, әрине, сейсморбарлау басымдыққа ие болатын. Ал гравиметриялық барлау әдісі тұзды қабаттарды шектеу, айқындау кезінде аса тиімді қолданылатын. Алғашқы студенттік тәжірибе басталғанға дейін-ақ геофизиктер Каспий маңы ойпаты туралы жақсы білетін: ол өңірде тұзды қабаттарсыз геология да, геофизика да болмайтыны белгілі еді».

«Әлемнің және Қазақстанның мұнай-газды провинциялары» пәнінен курсты толық өтіп, Каспий маңы ойпаты туралы түсінігіміз қалыптасқан еді, алғашқы тәжірибемізге дайын болатынбыз, — деп жалғастырды Лейла Мерғалиевна. — Тәжірибе аз болған жоқ, тек бірінші курстан кейін ғана емес. Үшінші және төртінші курстардан соңда геофизика факультеті студенттерінің тоқсан пайызы өндірістік және диплом алдындағы тәжірибеден экспедициялардың далалық партияларында өтті: Гурьев геофизикалық экспедициясында — ГГФЭ, Орал геофизикалық экспедициясында — УГФЭ. Олар сейсморбарлау жұмыстарын жүргізіп, Қазақ КСР-інің мұнай-газды аймақтарында да, одан тыс жерлерде де еңбек етті. Мәселен, Алматы геофизикалық экспедициясы, Алматы қаласындағы Іле геофизикалық экспедициясы, Шымкент қаласының солтүстік-батыс шетінде, тұзды тектоника дамыған Қантағы кентіндегі Тұрлан геофизикалық экспедициясы. Сейсмика мен гравиметрия материалдары анықталған құрылымдарды шектеу және бұрғылауға дайындау барысында бірлесе қарастырылатын.

Далалық тәжірибелердің географиясы еріксіз назар аударта-тын. Бұл — кеңестік және қазақстандық геофизиканың қалыптасу тарихына саланың туған жерлері ретінде енген аймақтар еді: әуелі Гурьев, кейін Маңғыстау. Дәл Ембі өңірінде, Гурьев облысында, отызыншы жылдары Қазақстан геофизикасының іргесі қаланды. Салалық мамандықтың бастау алған нүктесін айқын көрсететін кемінде екі деректі атауға болады. Біріншісі — 1930 жылы Ауыр өнеркәсіп халық комиссариатының шешімімен Гурьев қаласында жергілікті кадрларды даярлау үшін үш жылдық тау-кен мұнай техникумының ашылуы. Бұл кәсіби оқытудың басталғанын, теорияның жүйелі түрде оқытыла бастағанын білдірді. Айтпақшы, дәл осы жерге дәріс оқуға әрі емтихан алуға ҚазПТИ оқытушысы, кейін Қазақ КСР Ғылым академиясының мүшесі болған Авров П.Я., ҚазПТИ кафедра меңгерушісі, Лейла Дюсемалиева мен Олег Герштанскийдің тікелей ұстазы Цветков Д.В. келіп жүрген. Екінші дерек — жиырмамыншы жылдардың соңынан бастап мұнда «Ембімұнай» тресінің геологиялық-барлау кеңсесінің (ГРК) жұмыс істей бастауы.

XX ғасырда әртүрлі елдердің зерттеуші-өнертапқыштарының еңбегімен жаңа жабдықтармен толығып отырған геофизика ғылыми-техникалық барлаудың зерттеу нысанына айналды. Бұған дәлел ретінде В.И. Ленин атындағы ҚазПТИ геофизика факультетінің деканы, СФ-73-1 және СФ-73-2 топтарына дәріс берген Цветков Д.В.-ның естеліктерін атауға болады.

Отызыншы жылдардың екінші жартысында Татариядағы шағын геофизикалық кәсіпорында сейсморбарлау жұмыстарын шетелдік «Шлюмберже» компаниясы жүргізген. Қызығы — геофизик-инженер лауазымдарын тек француздар атқарған да, жұмысшы қызметтеріне жергілікті тұрғындар алынған. Оқу бітірген соң Цветков Д.В. дәл осы кәсіпорынға жұмысшы-геодезист ретінде жіберіледі. Жолға шығар алдында оны топографиялық жұмыстардың ең қарапайым әдістеріне үйреткен. Алайда оған қойылған басты міндетті Бірінші бөлімнің қызметкерлері белгілеген еді: сейсмостанцияның құрылымын зерттеу, кейін КСРО-да сейсмостанциялар өндірісін

ұйымдастыру үшін қолданылатын сызбалар мен схемаларды жасау. Бір сөзбен айтқанда, ғылыми-техникалық сипаттағы ақпаратты жинау және қалыптастыру. Жетпісінші жылдардағы инженерлер Бірінші бөлімнің КГБ-ның режимдік-құпия құрылымы екенін, құпия іс жүргізуді, құжаттардың сақталуын және жалпы құпиялылық режимін қамтамасыз ететінін жақсы білетін. Ғылыми-техникалық барлау да осының құрамына кіретін.

Экспедиция базасында Цветков Нефть академиясының түлегі Наталья Сажинамен кездесті. Болашақта ол ғылым докторы, профессор, гравитациялық барлау бойынша оқулықтардың авторы атанатын. Ол кезде Наталья Борисовна сызбашы болып жұмыс істеп, Дмитрийге сызбалармен жұмыс істеуге көмектесетін. Егер әңгімелеушінің өзі — Дмитрий Венедиктович — жұмысшы-топограф ретіндегі құпия рөлін терең түсінбесе, академиялық білімі бар білікті маманның сызба салуға жіберілгеніне таңғалмау мүмкін болмас еді. Күндіз Цветков жұмысшылар бригадасымен бірге теодолит пен өлшеу лентасын ұстап, кезекті профильдің орнын анықтайтын. Ал түнде сейсмостанцияға кіріп, аппаратураның құрылымын зерттеп, сызбалар мен радиосхемаларды жасайтын. Наталья Борисовна бұл істе оның жасырын көмекшісі еді: аппаратура сақталған жерге кірудің өзі бөлек мәселе болатын, ол жағына Наталья жауап беретін.

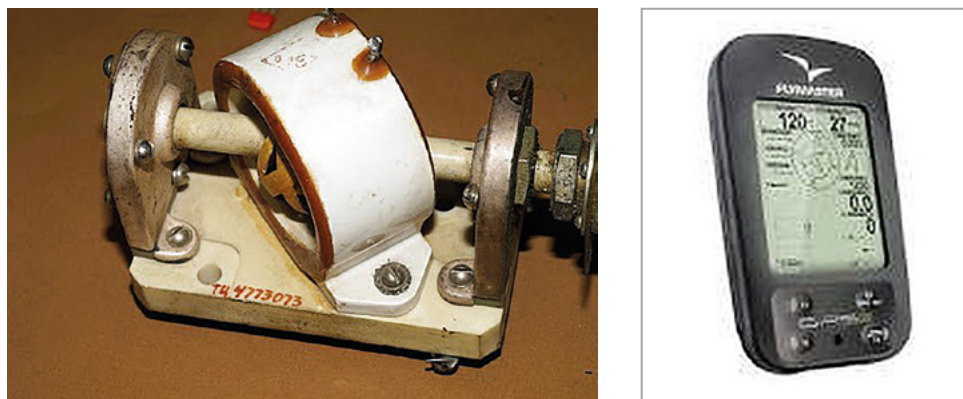
Француз инженерлерінде ақау шықса, олар жұмысты бірден тоқтататын. Барлық кемшілікті өздері, әдетте бір жұмыс күні ішінде тез жөндеп алатын. Бірақ бір ақау ұзаққа созылып, бүкіл жұмысты тұралатып тастады. Француз инженерлері не болғанын түсіне алмай, Франциядан маман шақыруға дайындалып та қойған еді. Мұндай жағдайда уақыттан ғана емес, абыройдан да айырылатынын бәрі түсінді. Ал абырой — уақыттан да, ақшадан да қымбат. Инженерлердің ішкі күйзелісін сезген орыс «топографы» Дмитрий Цветков оларға жақындап: — Аппаратураны қарап көрсем бола ма? — деп сұрады. Француз инженер таңғалды, бірақ сол сәтте кез келген ұсынысқа келісуге дайын еді. Алайда сызбалар мен схемаларды берген жоқ.

Ал Дмитрий Венедиктович оларды сұрамады да. Түнгі жұмыстар барысында фотографиялық дәлдікпен есте сақталған құрылым оған жеткілікті болатын. Жас топограф ақаудың себебін тез тауып, оны жойды. Француздар қатты қуанды. «Содан кейін олар маған “месье ТопогрАФ” деп сөйлейтін болды», — деп еске алатын бұл сәтті Дмитрий Венедиктович. Дегенмен олардың Цветковтың шын мәнінде кім екенін сезіп қалғаны байқалатын.

Бұл оқиғаны әркім өз қалауынша түсіне алады. Француздың «Шлюмберже» фирмасының жабдығын университеттік физика-математика білімі бар жас топографтың жөндеуі, болашақта Іле сейсмосбарлау экспедициясының басшысы әрі ҚазПТИ кафедра меңгерушісі атанатын адамның жолы — біз оны геофизикалық жабдықтардың даму тарихына заңды түрде қостық. Өйткені кез келген стандарттан тыс геофизикалық жағдай тарихта қалуға тиіс. Бірақ бұл оқиға мәселенің басқа бір қырын да көрсетеді: өмір талап етіп тұрған, әлі білмейтін нәрсені меңгеруге уақытты қайдан табу керек? Бұл қиын, бірақ мүмкін. Мамандықта әрдайым солай: сен жұмысқа уақытыңды бересің, ал уақыт сені қалыптастырады.

Практикада еңсерілген қиындықтар студенттердің мінезін шыңдайтын. Геофизика факультетінің деканы Каримов Медхат Ғаниевичтің сүйікті ескертуі бар еді: «Бізде қабылдау жоспары бар, бірақ бітіру жоспары жоқ». Барлығы оның оқудан шығару туралы айтып тұрғанын түсінетін. Тура мағынасында — сессияда бірнеше «қанағаттанарлықсыз» баға жинағандар туралы. Ал ауыспалы мағынада — мамандыққа кездейсоқ келген, мінезі әлсіз, уақытын басқара алмайтындар туралы еді.

Құрал-жабдықтардың да, оларды ойлап тапқандар мен қолданушылар секілді, өз жастығы, студенттік шағы, кемелденуі және қартаю кезеңі бар. Елуінші жылдардағы аспаптар құрылымы жағынан СФ-73-1 және СФ-73-2 топтарының студенттері тәжірибеде пайдаланған құралдарға өте жақын болатын. Ал екі мыңыншы жылдардағы аспаптар құрылымы қазіргі өндірісте қолданылатын құралдарға әлдеқайда жақын келетін.

Әр дәуірдегі геофизиктердің аспаптары

Суретте геологияның әртүрлі дәуіріне тиесілі екі вариометр құралы көрсетілген. Олардың бірі — 1950-жылдар кезеңіне жатса, екіншісі, салмағы небәрі 89 грамм болатын, екі мыңыншы жылдардың өкілі.

Инженер-геофизик Дюсемалиева Л.М.-ның естеліктер мәтіні техникалық терминдерге, тәжірибе барысында айқындалатын, аспап көрсеткіштерімен дәлелденетін геологиялық құбылыстардың мәні жайлы күрделі пайымдарға толы еді. Алайда жол арасынан бір ой анық аңғарылатын: жетпісінші жылдардағы сол геофизикалық тәжірибеде деректерді бұрмалауға да, үздіктен көшіріп алуға да жол жоқ болатын. Нақты ғылымдарға — физика мен математикаға негізделген, өлшеу аспаптарымен жүргізілген тәжірибе жиналған ақпарат үшін жауапкершілікке, оны талдап, есепке айналдыруға үйретті. Ал жауапкершілік — кәсіби маманның ең алғашқы әрі басты қасиеті.

Тәжірибе сипаттамасынан бұрынғы геофизик-студенттерден, Герштанский де оқыған ортадан естілген бір әңгіме — тәжірибе кезінде қора-қопсы салу жайы — бұл жолы кездеспеді. Сірә, геофизиктер мұндай жұмысты «бейінді емес» немесе елеусіз деп санаған болар да, өз істерінің тарихына қосуды жөн көрмеген. Бәлкім, олар өз тұрғысынан дұрыс та болған

шығар. Алайда тарихтың жазылмаған заңы бар: ұжымдардың, тіпті студенттік ұжымдардың шежіресінде елеусіз іс болмайды. «Ұсақ» деп аталатын сол істер үлкен істерге жол ашатын «үлкен көңіл күйдің» дәнін себеді.

Лейла Мерғалиевна жазып, түрлі түспен ерекшеленген естеліктің соңғы жолдары автордың бүгінгі көңіл күйінен көп хабар бергендей еді.

«Бұл соңғы жолдар — сіз үшін. Оқып болған соң өшіріңіз», — деп жазыпты Лейла. Егер сіз бір кездері өткенді замандастарының естелігіне сүйеніп сипаттап көрген болсаңыз, мұндай өтініштің қаншалықты таныс екенін жақсы білесіз. Әңгімелеушілер кейде өздеріне түсінікті себептермен кейбір жайттарды атамауды сұрайды, ал жарияланар алдында «артық» ойлардың басылмайтынына көз жеткізгісі келеді. Бірақ бұл өтініштің астарында мүлде басқа мағына жатқан еді. Студенттік тәжірибені сипаттаған рухы мықты адам сол жылдарды еске алып отырып, жылап жіберген. Неге екені белгісіз, біздің менталитетімізде жылау мен көз жасы әлсіздіктің көрінісі ретінде қабылданып, оны өзгеге көрсетуге болмайтындай саналады. Бұл кітаптың көптеген авторлары да дәл осыны мойындаған болатын.

«Осы жолдарды жазып отырғанда, білесіз бе, бүкіл студенттік өмірім, ең жақсы жылдарым көз алдымнан тізбектеліп өтіп жатқандай болды: оқу, әңгімелер, ұстаздар, мерекелер, тәжірибелер, махаббат. Бәрі бір-бірінен ажырамай, тұтас күйінде еді. Сол жылдар бір ғана өмір жылындай елестейді де, бір ғана жол болып жазылады.»

Қымбатты біздің ұлдарымыз бен қыздарымыз, қайталанбас ұстаздарымыз — бәрі әлі алда тұрғандай сезіледі... сол сәтте мен жылап жібердім. Біздің ГФ-73 легінен, жетпіс бес адамның үштен бірінен астамы бүгінде арамызда жоқ, көбіне біз жігіттерімізді жоғалтып жатырмыз. Ал олар қандай жігіттер еді... Біз студенттік шақта дос болдық, мамандықта да дос болып қалдық. Біздің достығымызды геолог-геофизик мамандығы бекемдеді».

Өздерінің ұжымдағы еңбек жолын еске алғанда, көпшілігі көз жасына ерік беріп те, күліп те алды. Олардың естеліктері

геология, кен орындарын игеру, бұрғылау туралы әңгімелерден басталып, достық, махаббат, пікірталас пен сыр ашуға ұласатын. Бұл әңгімелерде кәсіби мен жеке бастың арасындағы шекара жойылып кететін. Әрбір еңбек пен тәжірибе туралы әңгіме бір үлкен махаббат, бір үлкен қызығушылық жайлы сыр еді.

Олег Герштанскийдің тәжірибелерінің бірі Краснояр өлкесіндегі Богучаны ауылында өтті.

В.И. Ленин атындағы ҚазПТИ-дің СФ-1 және СФ-2 топтарының студенттері 1975 жылы сейсмологиялық тәжірибеден өту үшін Краснояр өлкесіндегі Богучаны ауылына келді. Олег Герштанский — сол жақтан екінші.

Богучаны ауылы Ангара өзенінің сол жағалауында орналасқан, бұл тұста өзеннің ені екі километрге дейін жетеді. Геология мен геофизикаға қатыстының бәрі секілді, бұл өңірдің де зерттелу тарихы бар. Ол 1935 жылы мұнда алғаш ұшақтың келуінен басталған. Сол кезде ұшақ экспедиция мүшелерін

Тунгус метеориті құлаған жерге жеткізген еді. Сондықтан дәл осы жерге ҚазПТИ студенттерінің, құрылымдық карталармен айналысқан «құрылымшылар» тобының тәжірибеге жіберілуі таңғаларлық емес.

Геофизика тарихына тағы бір шегініс жасасақ: 1972 жылы Богучаныда ордовик табаны бойынша 1:100 000 масштабтағы алғашқы құрылымдық карта жасалып, антиклинальдық құрылымдар бөлініп көрсетілді. Практикада үйренер нәрсе аз болмады. Мұнда сейсмоқабылдағышпен жұмыс істеу әдістері де пысықталды.

Практика — мамандық таңдаудың дұрыстығын әйнектей айқын көрсететін ең басты өлшем. Дәл сол жерде адам өз-өзіне ішкі сұрақ қояды: «Бұл — менің өмірлік ісім бе? Мен оны ар-ұятым қысылмайтындай етіп атқара аламын ба?».

Олег Сергеевичтің кенже інісі Игорь бірінші және екінші курстан кейін Алматы ет комбинатында студенттік тәжірибеден өткенін былай деп еске алатын:

«Жаз. Барлық жерде демалыс уақыты, адам жетіспейді. Бізді білікті мамандар ретінде мал союға жіберді. Зауытта конвейерлік жүйе болатын: жеті сағат бойы ағыннан шықпайсың. Әр екі — екі жарым сағат сайын конвейер тоқтатылып, үзіліс жарияланатын. Шай, сүт, бәліш әкелетін. Ол уақыттың күші — бізді ақша емес, ортақ қызығушылық біріктіретінінде еді! Өз жұмысың туралы айта алатын, айтарың бар екенін сезінудің өзі керемет болатын. Өйткені сен біліп қана қоймай, істей де аласың».

Практика — студенттер мінезін шыңдай отырып, қиындықтарды еңсеруді үйренетін орын мен уақыт. Күштілер одан әрі күшейе түсетін, ал әлсіздер «күшті мамандықтың» жолында қалмай, іріктеліп шығатын.

*...Сонда біз батыл түрде ұғындық,
Әрқайсымыз үлкен іске бел будық,
Біз барған, табан тигізген мекендерді
Адамдар әлем картасына белгілеп қойдық.
Геологтар гимні (екінші атауы – «Глобус»)
Сөзі – М. Львовский, Әуені – М.Светлов*

Құрылыс отрядындағы жұмысты тәжірибеге де, әскери міндеттілердің далалық жиындарына да теңеуге болатын. Біреулер үшін бұл жұмысшы мамандықтарының тәжірибесі болса, енді біреулер үшін — командирлікке арналған қысқа мерзімді курстар еді. Жазғы демалыс кезінде Олег Герштанский жетекшілік еткен студенттік отряд барлық жұмыс көлемін ойдағыдай атқарып, Алматыға оралды. Бұл жолы да, әдеттегідей, кез келген физикалық әрі ұйымдастырушылық еңбекте қиындық та жеткілікті болды, сол қиындықтарды еңсеруге күш те табылды. Ал бастан өткерілген сәттер мен атқарылған істен қалған әсерлер жарқын әрі ұмытылмас еді.

Алайда бүкіл бригада үшін күтпеген жайт болды: келісілген сома мен қолдарына тиген еңбекақының арасында елеулі айырмашылық анықталды. Сонда Олег бір шешімге келді: бригаданы өз үйіне жинап, ақшаны кем төлеген сол жауапты адамдарды «ер-азаматтарша әңгімеге» шақыру.

Оның сөзі, әдеттегідей, қысқа да нұсқа шықты.

«Біздің бригада — біздің екінші отбасымыз. Сондықтан бұл мәселені отбасылық ортада, ар-ұжданмен және үлкендердің көзінше шешеміз.

Бүгін біздің отбасымыздағы үлкен — әпкем Натальяның күйеуі Александр Зыков. Бүкіл бригаданың атынан басшылықтың біздің еңбегіміз үшін толық көлемде ақы төлеуге міндеттенгенін еске саламын».

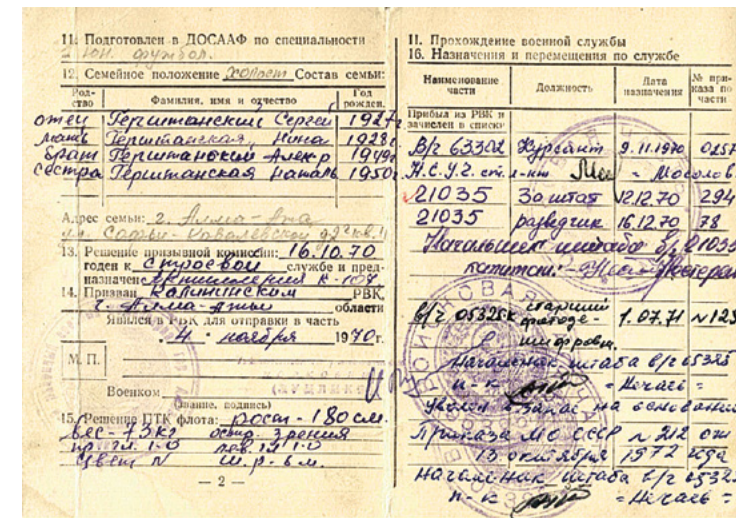
Қақтығыс осылай шешілді. Жалақы толық көлемде төленді. Егер сол кездесуде Саша Зыков болмағанда, болашақта үлкен компанияны басқарған жетекшінің басты қиындықтары көбіне техникалық емес, басқарушылық сипатта болатынын біз, бәлкім, ешқашан ұқпас едік. Ал Олег сол қиындықтарды студенттік тәжірибеде, құрылыс отрядтарында еңсеруді үйренді. Еңсеру тәсілі де айқын еді: қиындықтың көзіне тура қарау.

Мәселені дәл осылай қоя білетін әрі оны осылайша шеше алатын адам мұны бір жерде, бір уақытта үйренуі тиіс еді, осындай жағдайды бұрын көрген болуы керек. Әрекетінің сипаты — нағыз жауынгерге, командирге тән, ал мақсаты — дәл:

әділдікті қалпына келтіру, команданың, отбасының, демек, елдің мүддесін қорғау. Институтқа Олег тәжірибелі жауынгер болып келді — оның артында әскердегі екі жылдық қызмет тұрды. Нағыз ер-азаматқа тән қасиетпен ол әскери билетін көзінің қарашығындай сақтайтын. Өйткені өзін әрдайым сапта тұрғандай сезінетін — өмірінің соңғы сәттеріне дейін.

Әскери билет — сол дәуірдегі ең маңызды құжаттардың бірі еді. Дұрыс, дерлік каллиграфиялық жазумен толтырылған, тиісті жерлеріне штаб бастығының қолы қойылған бұл құжаттың өзі-ақ көп нәрседен сыр шертетін.

Мәселен, Герштанский Олегтің әскерге дейін футболдан бірінші жасөспірімдер разряды болғанын осы әскери билеттен-ақ білуге болады. (Аңызға айналған ДОСААФ ұйымын еске алып, оған кем дегенде бірнеше жол арнап, лайықты құрмет көрсетейік. Оның толық атауы — Армияға, авиацияға және флотқа жәрдемдесу жөніндегі ерікті қоғам. 1951 жылдың тамызында бұрынғы ОСОАВИАХИМ атты қайта ұйымдастырылған қоғамның негізінде құрылған бұл ұйым жаппай қорғаныс-патриоттық сипаттағы бірлестік болатын. Елуінші және

Әскери билет

жетпісінші жылдары дүниеге келген буын жарна төлеп, спорт секцияларына қатысқанын, ДОСААФ шығаратын «За рулем» журналын парақтағанын жақсы біледі. ДОСААФ берген спорттық разрядтар қоғамда бір ғана нәрсені білдіретін: «жігіт спортпен дос, дұрыс жігіт».)

Әскери билеттің «Қызмет бойынша тағайындаулар мен ауыстырулар» деген бөлімінде жазылған тағы бірнеше жол да көп жайттан хабар береді. Онда 1970 жылдың желтоқсанында курсант Герштанский О.С.-тің «барлаушы» қызметіне, ал 1971 жылдың шілдесінде «аға фотодешифровщик» лауазымына ауыстырылғаны көрсетілген. Араға көп жылдар салып белгілі болғандай, бұл екі әскери мамандық та оған еңбек ұжымын басқарудағы күрделі жағдайларда кәдеге жараған. Білім артық болмайды.

Институттағы әскери кафедра офицерлік атақ берілетін әскери дайындықтан өтуге мүмкіндік беретін. Мұнда әскери пәндер оқытылып, практикалық жаттығулар өткізілетін.

Алматы, 1972 жыл

Әсіресе әскери-далалық жиындардың орны бөлек еді. Геофизика факультетінің студенттік топтарындағы ер азаматтар 1978 жылы Қытай шекарасына жақын Панфилов қаласында (қазіргі Жаркент) үш айлық әскери жиыннан өтті.

Бірде, солдаттардың бір үзілісінде жігіттердің бірі сатылымда темекі таппай, тек махорка ғана қалғанын айтып қынжылды. Жұмажан махоркадан шылым орай бастады, ал Олег қаптаманы мұқият қарап, үстіне жазылғанның бәрін оқуға тырысты.

— Жұмажан, сен қазір қандай темекі шегіп отырғаныңды білесің бе? — деді де, сөзін жалғастырды. — Бұл махорка Моршанск қаласында шығарылған. Ол — менің ата-анамның туған жері, мен де сол жерде дүниеге келгенмін.

Махорка қолдан-қолға өтті. Темекі түтінімен бірге бәріне үйдің иісі, туған жердің жұпар лебі тарағандай болды.

*Әке түтіні де бізге тәтті әрі жағымды!
Өткен ғасыр осылай поэтикалық тілмен сөйлейді.*

Ф. Тютчев — дипломат, ақын, шылымқор.

1.4 Еңбек жолының бастауы, немесе алғашқы еңбек ұжымы

Жас геолог Олег Герштанскийдің еңбек жолы институтты тәмамдағаннан кейін, 1978 жылы Қазақстанның батысындағы жас әрі шағын Шевченко қаласында, айтуға жеңіл атауы бар ҚазНИПИмұнай ғылыми-зерттеу институтында басталды. Басшылықтың шақыруымен Сібірге, аса ірі кен орнына жасалған сапарды есептегенде, ол бірден осы ұжымға кірісті.

Сібір географиялық оңтүстіктен келген жас мамандарды тек қатал қыспен ғана қарсы алған жоқ. Мұнда жас мамандарға тұрғын үй берілмейтін, тіпті уәде де етілмейтін. Ал Маңғышлақта құрылыс қызу жүріп жатқан еді, сондықтан жас мамандарға жатақхана, отбасылық жатақхана беріліп, бір-екі жылдың ішінде пәтер алу мүмкіндігі де жасалатын.

Маңғышлақмұнай бірлестігі, Шевченко қаласы, 1970 жыл.

Маңғышлақтағы Мұнай-газ ғылыми-зерттеу және жобалау институтында (ҚазНИПИмұнай) өткен алғашқы еңбек жылы Өзен кен орнын игеру зертханасындағы (жетекшісі — Кисляков) кәсіптік-геофизикалық зерттеулер секторында (жетекшісі — Ковальский) өтті. Жас маман Олег Герштанскийге жүктелген негізгі өндірістік міндет екі жұмыс функциясынан тұрды: Өзен кен орнындағы ұңғымалар бойынша жүргізілген промыслылық-геофизикалық зерттеулер нәтижелерін талдау және ұңғымалардың өнімділігін арттыру жөнінде ұсыныстар беру.

Тұратын жері —ҚазНИПИмұнайтің 12-шағынаудандағы жаңа үйлердің біріндегі отбасылық жатақхана болатын. Оны шартты түрде «екі отбасыға арналған, екі қожайынды үй» деп атауға болар еді. Алайда жас маман үшін маңыздылық иерархиясында тұрғын үй емес, адамдар және олардың аса күрделі жұмыстарды үлкен қызығушылықпен, тіпті белгілі бір құлшыныспен атқара білуі бірінші орында тұрды. Өз жолында көпшіліктен еңбекқорлығымен, қалыптан тыс ойлауымен ерекшеленетін ерекше жандарды кездестіргенде, кейде адамның өз бақытының қандай болғанын байқамай қалуы да мүмкін. Еңбекқорлығымен, қалыптан тыс ойлаумен ерекшеленетін ерекше жандарды кездестіргенде, марқайып өзін бақытты сезінетін. Себебі өзіде бала кезден рухы мықты жандардың қасында өскен. Әр-бір шәкіртін елеп-ескеріп, бөрінің қабілетін, білімін бағамдай дамуына мүмкіндік жасайтын ұстаздардан тәлім алған, кез-келген қиындықпен соңына дейін күресуге қабілеті қайсар жан болатын.

Кітаптар тұлғаның тарихын және ұжымның тарихын сақтау үшін жазылады. Бұл екеуі бір-бірінсіз өмір сүре алмайды. Әдетте, кітап кейіпкерлері ретінде суреттелетін тұлғаларды күрделі, қайшылықты деп сипаттайды. Осыдан кітап жазудың тағы бір себебі туындайды — сол қайшылықтардың табиғатын түсінуге деген ұмтылыс.

Қайшылықтарды ұғынбайынша, ел экономикасының қалыптасуы мен дамуына елеулі үлес қосқан үлкен әрі шығармашыл ұжымның күрделі жолын сипаттау қиын. Бұл кітап беттеріне арқау болған адамдардан үйренер нәрсе көп. Бір ұжымның өмірі мен

тағдырындағы қайшылықтарды түсіну арқылы да үйренуге болады. Осындай жағдайда кітап тарихи публицистика шеңберінен шығып, өмірдің өзін үйрететін қызықты әрі мазмұнды оқулыққа айналады. Алайда тарихшының да өз көзқарасы бар: ол өмірдің қай жағдайларын мұқият зерттеп, сипаттауға тұрарлық деп санайды да, қайсын тек сауалнамалық деректер қатарында қалдырады. Алғашқыларын ол өмір жолын айқындайтын деп есептейді, ал екіншілерін — қосалқы, ілеспе деректер деп қабылдайды.

Біздің кейіпкерлеріміз — бір мамандықтың адамдары, геология саласының өкілдері, мұнаймен және мұнайды басқарумен өмірін байланыстырған жандар. Мамандықты таңдау — өмірдің күрделілік деңгейін таңдау. Бәлкім, бұл адам өміріндегі ең басты таңдау да осы болар.

Жетпісінші жылдары геологиялық мамандықтар жастар үшін ерекше тартымды бола бастады. Ол кезеңде ел мұнай кен орындарын ашудың бірнеше кезеңінен өткен еді, ал бұл өз кезегінде жұмыс қолын да, сауатты мамандарды да көптеп қажет ететін.

Өзен. 1979 жыл

Маңғышлақтың оңтүстігінде аса ірі Өзен мен Жетібай кен орындары ашылғаннан кейін барланған мұнай қоры жиырма есеге, ал жылдық өндіру көлемі он төрт есеге артты. 1969 жылға қарай Қазақстандағы мұнай өндіру көлемі жылына 10 миллион тоннадан асты.

**Таң шапағы алақандарда үгітілген
жаңғақ жапырақтарының, қалың жапырақтың,
Шоллар суларының,
Маңғышлақ жусанының иісін алып келетін.**

*К. Паустовский. «Қара-Бұғаз»,
«Табиғаттың өрескел қатесі» тарауынан*

1979 жылы Олег Герштанскийдің өмірінде жаңа бір белес — Өзен кезеңі басталды. «Өзенмұнай» НГДУ-сында он алты жыл еңбек етіп, Олег Сергеевич инженер-геологтан бастап геология жөніндегі басқарма бастығының орынбасарына дейінгі жолдан өтті. Геолог-зерттеуші үшін Өзенге көшу туралы шешім қисынды еді, дегенмен көпшілік Шевченкода тұрған жақсы, ал Өзенге тек іссапармен барып-қайту жеткілікті деп санайтын.

1978 жылы МұнайгазГЗЖИ зертханаларының бірінде жұмыс істеп жүргенде Герштанский О.С.-пен танысқан техника ғылымдарының докторы Огай Евгений Кипониевич институттағы жұмыс тәртібі мен Герштанскийдің «Өзенмұнай» НГДУ-сына ауысу себептерін былай еске алады: «Ол жылдары институттағы жұмыс режимі камеральдыққа қарағанда вахталық сипатта болатын. Технологиялық зертханалардың қызметкерлері дүйсенбіден бейсенбіге дейін дерлік түгелдей мұнай кеніштерінде жүретін. Мұндай қарбаластың себептеріне сәл кейін тоқталамын».

Бұл тәртіп институт басшылығын қоса алғанда, барлық қызметкерге бірдей қатысты еді. Сондықтан жас маман Олег Герштанский үшін МұнайгазГЗЖИ-дағы алғашқы күндерінен бастап туған үйі Шевченко қаласының жағажайлары емес, Өзеннің мұнай кәсіпшіліктері болды. Институтта бір жыл

жұмыс істегеннен кейін ол дирекциядан тікелей өндірісте – «Өзенмұнай» НГДУ-сында еңбек етуге рұқсат сұрады. Мұны кен орнының ерекшеліктерін дәл сол жерде, промыселдің өзінде жүріп танып-білуге деген ниетімен түсіндірді. Олег жағдайды ішінен зерттегісі келетінін, бәрін өз қолымен сезініп, әрбір ұңғымаға, әрбір үдерісте жеке үлесін қосқысы келетінін айтатын.

Мұндай құлшынысты көп адам түсіне бермейтін: «Біз онсыз да апта сайын кен орнында жүрміз ғой», — дейтіндер болатын. Ал Олегтің жауабы біреу еді: ұңғыманы шын түсіну үшін оған өзің өмір беріп, негіздеп, бүкіл ғұмыры бойы өсіріп, мәпелеуің керек. Осындай көзқарастың арқасында Олег әр ұңғыманың мәселесін кейде кейбір промыслылық геологтардан да кем білмейтін, тіпті артық білетін кездері де болатын.

Өзен кезеңіндегі өмірлік ұстанымды былай түйіндеуге болады: еңбек, спорт, оқу... және Равельдің музыкасы.

Өзен мұнай кен орнын ашуға арналған Митинг. Таспаны Гурьев облыстық партия комитетінің хатшысы К. Лихарев кесіп тастады

Өзен кен орнында жас мамандарды күтіп тұрған қиындықтар, әдеттегідей, мансаптық өсуді де қатар ала келетін. Дәл солай, Герштанский О.С. осындай бір «қиындықты» шешу жөніндегі ұсынысын қарастырып, басшылық оны жас мамандар кеңесінің төрағасы деген қоғамдық, бірақ мәртебелі қызметке ұсынды. «Жүк арттым десең — көтер», демекші, шешуді талап еткен мәселелердің ауқымы бір жүк көлігінің емес, тұтас вагондар легінің жүгіндей еді.

Дала жағдайындағы жұмыс Олегтің санасында тағы бір мәрте мына ойды нық бекітті: адамның алатын жоғары білімі — кәсіби ғылымдарды одан әрі өз бетінше меңгеруге арналған әдістер жиынтығы ғана. Өзен кен орны сол өздігінен үйренудің алып бір алаңына айналды.

Ересектерді оқытудың белгілі барлық тәсілдері іске қосылды. Мұнай өндіру мен оны игерудің ең өзекті мәселелеріне арналған ғылыми журналдар мен мақалаларды оқу, В.И. Ленин атындағы ҚазПТИ-дегі туған кафедрасына үнемі барып тұру, біліктілікті арттыру курстары — бәрі де қатар жүрді. 1990 жылы — Мәскеудегі Бүкілодақтық мұнай ғылыми-зерттеу институтында оқу, ал 1992 жылы мұнай және газ кен орындарын игеру мен пайдалану тақырыбы бойынша кандидаттық диссертацияны қорғау осы жолдың заңды жалғасы болды.

Өзенде тұратын әрбір адам үшін жолдың орны ерекше. Кез келген жол секілді, ол да адамды ойға жетелейді, өткенді таразылауға итермелейді. Өзенге апаратын жол қарсы алатын алғашқы әсер — күйдірген желдің иісі мен жусан, түйетікен өскен қою сары дала. Жалаңаш, бірсарынды төбелер мен созылып жатқан жазық аяқ астынан күрт төмен құлдылап, адамды жер бетіндегі ерекше мекенге — Қарақия ойпатына алып кіреді. Сол сәтте құлақ бітеліп, айналада тек құм ғана қалады. Жоғарыдан төмен қарасаң, таңғы тұманға сіңіп, алысқа созылған ойпат жағалаулары көзге шалынады. Өркениет қолы тимеген табиғат көрінісі еріксіз баурап алады.

Осы пейзаждарды, Маңғышлақ даласының өзіндік рухын сипаттауға болашақ геолог-зерттеушілер К. Паустовский мен

Л. Юдасиннің кітаптарынан да назар аударса артық емес. Біз де табиғат мінезі мен адам мінезінің арасындағы байланысқа ой жүгірттік. Осы тұстан адамның өз ішіндегі қайшылықтың мәні де көрінеді: «Мен тірімін, әрекет етемін, ұмтыламын, – дейді адам. – Ал сен, дала, қозғалмайсың, өзгермейсің».

Маңғышлақ даласын зерттеуге ғұмырын арнаған, бұл өңірде елуінші және алпысыншы жылдары болған профессор Б.Ф. Дьяков, табиғатқа құмар жан ретінде, сол жылдарды былайша еске алатын:

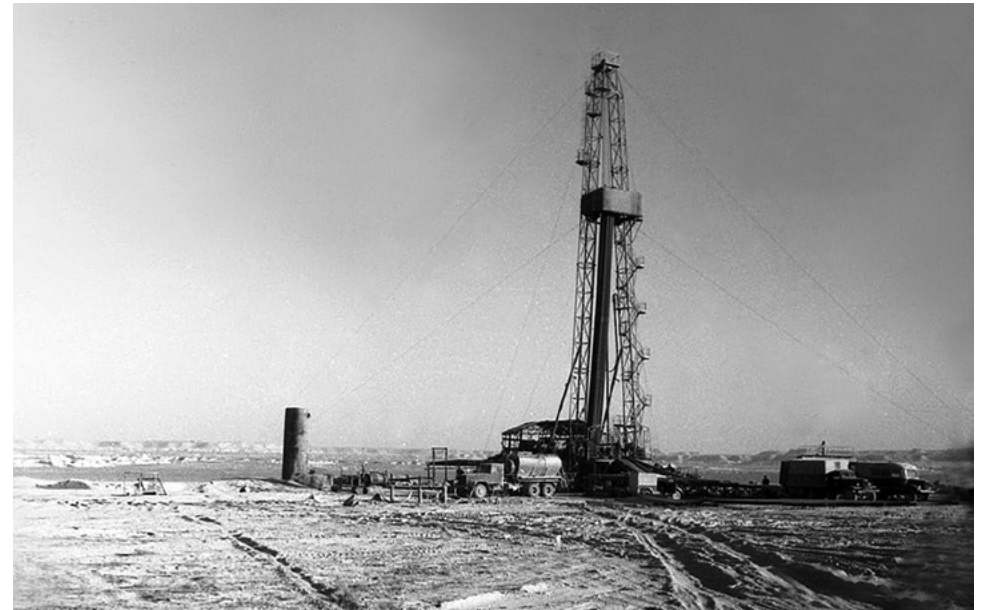
«Мен Равельдің “Болеросын” жақсы көремін. Бұл музыка ішкі қуатқа толы, терең. Онан әрдайым өзіме жақын бір сыр естілетіндей болады: ол мені Маңғышлақ туралы ойға жетелейді. Көз алдыма шөл дала, керуен келеді. Тізіліп созылған түйелер шеруі. Жол ауыр да ұзақ. Бірақ сол қозғалыстың өзінде жасырын экспрессия бар: керуен табандылықпен мақсатына қарай ілгерілейді. Біздің де жұмысымыз ұзақ әрі қиын. Бұл — керуен жолына ұқсайды: бағытталған әрекеттердің тоқтаусыз, бірізді тізбегі. Егер бағыт дұрыс таңдалса, керуен құдыққа жетеді, ал біз мұнай табамыз. Мұнда жол аяқталып та, қайта басталады: керуен келесі құдыққа қарай бет алады, ал біз — жаңа кен орындарын іздеуге аттанамыз».

Композитор Морис Равельдің өзі «Болероны» автоматизм ғасырының бірсарынды монотондығы мен адам жанының еркін де әсем болмысы арасындағы қақтығыс ретінде түсінген. Ол алғашқы қойылым жасаушылардың бірінен сахнада зауыттың қабырғасы көрініп тұруын талап еткен: сол қабырғаның жанында жұмысшылар мен жұмысшы әйелдер өздерінің қызу, темпераментті биіне жиналуы тиіс еді.

Әрине, керуенмен байланысты ассоциация — субъективті. Бірақ ол бекер туған жоқ. Оның түп негізінде бір-бірімен арпалысқан ырғақтардың ұқсастығы жатыр: шөл даланың монотонды тынысы мен адам еркінің рухтанған қуаты.

Геологиялық маршруттар қандай алуан түрлі болса да, геолог пен оның отбасы үшін үй міндетті түрде болуы керек.

Олег Герштанскийдің Өзенге жұмысқа жіберілуі «Өзенмұнай» НГДУ тресі тарапынан ресми түрде бекітілді: тұрғын үй жағдайы

Сергей Завьяловтың Суреті. Маңғышлақ 1964 жыл. Мұражай беттері Орталық деректі фильмдер студиясы

сол уақыттың өлшемімен алғанда қолайлы болады деп уәде етілді. Жетпісінші жылдардың ортасында Өзен, жас қала бола тұра, үлгеріп үлкейіп, ескі Өзен, жаңа Өзен және бөлек тұрған теміржол кенті болып бөлініп кеткен еді. Олардың арақашықтығы да аз емес — жиырма шақырымнан астам.

Ескі Өзенді геологиялық барлаушылар салды, әрі ол бас жо-спарсыз тұрғызылды. Құрылыс ең қарапайым қағидаға сүйенді: өздері үшін, жұмысқа жаяу барып-келу ыңғайлы болу үшін. Пішіні жағынан бұл барактар, жартылай жеркепелер, түйелерге арналған қора-жайы бар мазан үйлер болатын. Мұнда отын ретінде көмір жағылды.

Жетпісінші жылдардың басында Жаңа Өзен пайда болды. Ол қонақүй үлгісіндегі жатақханалар салынуымен басталды. «Қазақстанмұнай» бірлестігінің (республикалық министрлік) шешімімен лоджиялары мен галереялары бар, газ және ванна орнатылған үш-төрт қабатты үйлердің ауқымды құрылысы қолға алынды. Үйлер Өзен маңында жер бетіне жақын жатқан қызғылт

ракушечниктен тұрғызылды. Құрылыстың шағынаудандық үлгісі таңдалды: жол бойында дүкендер, ал әр шағынауданның ішінде мектептер мен балабақшалар орналасты.

Пәтерге ордер дәл осындай үйлердің бірінен берілді. Қала шағын еді, тіпті тұрғындардың бір-бірін жүзінен танытынын айтуға болатын. Бәлкім, бәрі бір кәсіпорындарда еңбек еткендіктен болар, әрі, әрине, олардың балалары бір балабақшаларда өсіп, бір мектептерде оқығандықтан. Балалар ересектерді ортақ идеялар мен өмірге деген көзқарастан да тезірек әрі берік біріктіре алады.

Өзендегі ересектер мен балалардың сол шуақты жылдары туралы естеліктерімен Алия Сараева бөлісті.

«1988 жылы біз анаммен және ініммен бірге Нальчикке демалуға бардық. Ол кезде мен жеті жаста едім. Жаңа Өзеннен шыққан көптеген отбасылар секілді, Герштанскийлер әулеті де (ол кезде Олег Сергеевич — біз үшін жай ғана “Олег ағай”, Наталья Ивановна және олардың екі ұлы — Сергей мен Игорь) Нальчикте демалып жатқан, сол жерде біз санаторийдегі көрші болып шықтық. Біз бірге көлге барып, қалаға экскурсияға шығатынбыз. Көл жағасында Олег ағайдың бізбен ойнап, айналысқаны әлі есімде: бізді қатарға тұрғызып, өз командалары бойынша саппен жүргізетін, ал өзі кең әрі мейірімді жымыып тұратын. Сол сәттерде мен Олег Сергеевичтің бойынан өзімде болмаған әкенің қамқорлығын сезіндім, ал Наталья Ивановна мен үшін екінші анаға айналды. Сергей мен Игорь менің ағаларымдай болды. Герштанскийлер әулетінің арқасында Нальчиктегі демалыс — балалық шағымның ең жарқын естеліктерінің біріне айналды: көз қарықтыратын күн сәулесі, қанық жасыл бояулар және көл бетіндегі толқыннан шағылысқан “күн қояндары”.

Кейін, 2003 жылы, арада он бес жыл өткен соң, техникалық дипломымды алғаннан кейін, Олег Сергеевич мені — әлі тәжірибесіз жас маманды — «МұнайгазГЗЖИда» жұмысқа шақырды. Бұл тағдырлы шешім болды және бүгінгі күнге дейінгі өмірімнің бағытын айқындап берді. Олег Сергеевич үлкен инженерлік

компанияның басшысы болған кездің өзінде, оның бойынан мен әрдайым қамқорлық пен жанашырлықты көретінмін, тек ол оны қатаңдықтың тасасымен шебер жасыратын.

Бүгінде мен Голландияда тұрамын. Екі балам бар: қызым Ева, ұлым Аарон. Күйеуім — инженер, біз 2009 жылы оның Ақтаудағы “Виттевен+Бос” компаниясындағы тағылымдамасы кезінде танысқанбыз. Ал мен әлі күнге дейін отбасыммен бірге Нальчикке қайта барып, балалық шақтың жолымен сап түзеп жүріп өтуді армандаймын. Сол жолда Олег Сергеевичтің мақұлдай жымыған жүзін тағы бір мәрте еске алып, көл толқынынан шағылысқан күн қояндарына қайта көз салғым келеді».

Жетпісінші жылдардың соңына қарай Өзен кен орнының өз тарихы қалыптасқан еді — ашылу жолындағы қиындықтардың, кен орны мінезінің айқындала бастаған кезеңдерінің тарихы. Бұл жаққа келген әрбір жас маман міндетті түрде Қарамандыбас кен орнында жасалған, 1963 жылғы геологтың есебімен танысатын. Онда қысқа да тосын тіркес жазылған еді: «Мұнай шұжығы алынды». Өзен мұнайы құбырмен еркін ағып кетпейтін, ол паста секілді сығылып шығып, кесек-кесек болып үзіліп түсетін. Сондықтан «мұнай фонтаны атқылады» деп айту мүмкін емес болатын.

Бүгінде тарихқа айналған осы деректердің негізінде кен орнын зерттеу, оны игеру, мұнай мен газ өндіру логикасы құрылды. Алайда игеру барысында бір парадокс айқындала түсті: бұл мұнай туралы неғұрлым көп білген сайын, соғұрлым зерттелмеген, ашылмаған қырлары көбейе беретін.

Маңғышлақ мұнайының ерекше қасиеттері Өзенді елдегі басқа мұнайлы өңірлерден оқшау тұрған, бірегей өндіру аймағына айналдырды. Мұнайдың тосын мінезі мамандардан да тосын адамдық қасиеттерді, стандарттан тыс кәсіби ойлау мен батыл тәсілді талап етті.

Жетпісінші-сексенінші жылдары Өзен кен орнындағы жұмыс ырғағын, тіпті оған ең жақын ғылыми мекеме — ҚазНИПИмұнай тәртіпті де кейде «авралдық режим» деп атайтын. Мұның да өз себептері бар еді.

1.5 Өзеннің он сегіз горизонты, төменгі күмбездерді есептемегенде

*Ғалым адамдар бар, дана адамдар бар.
Ғалымдар — көп білетіндер.
Ал даналар — білгенін түсіне
алатындар.*

Михаил Задорнов

Автор мен оқырман арасындағы әңгіме

Қадірлі де зейінді оқырман, сен «он сегіз горизонт» деп поэтикалық атау берген мәтіннің геологиялық романтикадан алыс екенін әлдеқашан байқаған боларсың. Біз тіпті іштей тусындай бастаған наразылықты да, «неге мұншалықты күрделі?» деген сұрақты да естіп тұрғандаймыз.

Біріншіден, бұл соншалықты күрделі де емес – егер мәтінді бірнеше қайтара оқып, мектептегі физика курсынан есіңде қалғанды жаңғыртып, қиялыңды іске қоссақ жеткілікті. Екіншіден, еліміздің мұнайлы аймақтарында тұратын, геологияға қатысы жоқ мамандық иелері де қабаттық қысым мен қабаттық температураның айырмасын жалпы түрде білуге тиіс. Өйткені біздің автокөліктеріміздің «тамырында» да Өзен мұнайы ағып жатыр.

Үшіншіден, авторлар тобы осы шағын тарау оқырмандардың дүниетанымын көкжиегін кеңейтеді деген үмітте. Бұл саланың білгірлері кей тұстарымен дауласса жатар, ал жаңадан оқып отырғандар алғаш рет күрделі ғылыми тіркестерді дауыстап айтуы мүмкін. Мәселен, «айдау ұңғымалары қатарлары арқылы кен орнын блоктарға көлденеңінен бөлу» секілді сөз тіркестері.

Мұнай кен орындарын игеру саласындағы тәжірибелі мамандар – ал ондайлар біздің елімізде аз емес – бұл мәтіннің авторын бірден таниды. Бұл – техника ғылымдарының докторы, «Маңғышлақ мұнайлары» және «Маңғышлақтың газ өнеркәсібін дамыту перспективалары» атты кітаптардың авторы Огай

Евгений Кипониевич. Ол жиырма екі жыл бойы ҚазНИПИмұнай-да қызмет еткен, «Қазақ мұнай және газ институты» АҚ-ның мүшесі, РАЕН-нің толық мүшесі. Геология, мұнай мен газды игеру мәселелерінде энциклопедиялық білімге ие адам.

Кітаппен жұмыс істей жүріп, біз өз-өзімізді талай мәрте: «Мұны Евгений Кипониевичтен сұрау керек еді», — деп тоқтаттық. Немесе жақын адамдармен сөйлескендегідей: «Огайға қоңырау шалу керек, ол игеру туралы бәрін біледі», — дейтінбіз. Евгений Кипониевичтің атақ-дәрежелері аз емес, бірақ соның ішінде біреуі ерекше қымбат әрі мәнді. Ол — «Жаңа әдіс» деген атау.

Бұл атауды оған Геологтар күніне арналған көркемөнерпаздық қойылымдарының көптеген сценарийінің авторы Коростышев М.Н. берген. Бұл туралы егжей-тегжейлі әңгіме кітаптың екінші тарауында қозғалады. Қысқаша айтқанда, Өзен мұнайының мәселелерін ғылыми тұрғыда сипаттау мен оларды шешу жолдары Жаңа жылдық ертегі жанрында бейнеленген. Онда басты кейіпкер — Қарт Өзен — қазіргі мұнайдың «ауруларымен» сырқаттанады: тұз шөгінділері, коррозия, бактериялар... Бірақ оның жолында батыр-ғалым «Жаңа әдіс» кездесіп, оны барлық дертінен айықтырады.

«Қарт Өзен» мен «Жаңа әдістің» тағдырын екінші тарауға дейін құпия күйінде қалдыра тұрайық. Ал, қызығушылығы мол оқырман, Жаңа жылдық ертегінің финалына дейін санаулы бет қана қалған кезде, уақытты зая кетірме. Оны қабаттық қысымды ұстап тұру жүйесін ұйымдастырудағы ғылыми тәсілді зерделеуге арна. Бұл — шынымен де қызықты.

Ғалымға сөз беріледі

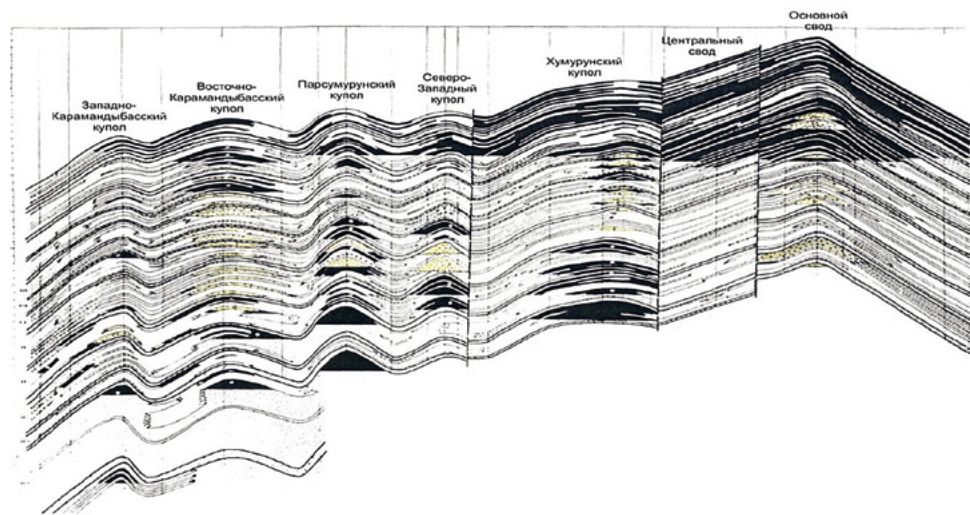
Өткен ғасырдың 70–80-жылдарында Өзен кен орнындағы жұмыс неге «авралдық режим» деп аталды — бұл туралы ҚазНИПИмұнай мамандары әңгімелейді.

1960-жылдардың ортасында Қазақстандағы жалғыз мұнай өндіретін өңір Эмбі ауданы еді, ал барлық кен орындарының жылдық мұнай өндіру көлемі шамамен 1 миллион тоннаны ғана

құрайтын. Дәл осы кезеңде Маңғышлақ түбегінде құрылымдық-ізвестіру бұрғылауы күшейтіліп, егжей-тегжейлі геологиялық түсірілім жүргізілді. Геология-геофизикалық зерттеулерді В.П. Токарев, К. Мұрзағалиев, О. Бердіғожин, Х. Махамбетов атқарды, ал жалпы жұмыстарды «Маңғышлақмұнайгазбарлау» тресінің басшысы Халел Жағыпарұлы Өзбекғалиев басқарды.

Жаңа 1960 жылдың алғашқы күндерінде Өзен кен орнындағы №18 ұңғымадан алғашқы газ фонтаны атқылады. Маңғышлақтағы аса ірі кен орындары ашылғаннан кейін Қазақстандағы барланған мұнай қоры жиырма есеге, ал жылдық өндіру көлемі он төрт есеге артты.

Өзен кен орны 1965 жылы өнеркәсіптік пайдалануға берілді, ал ең жоғары өндіріс деңгейіне 1975 жылы жетті – 16,3 миллион тонна. Алғашқы жобалық құжатта кен орындарын қабаттық қысым мен қабаттық температураны сақтай отырып игеру көзделді; пайдалану объектілерін ірілендіру, оларды бір мезгілде бөлек пайдалану және қабатқа айдау жабдықтары арқылы ажырату қарастырылды. Мұнай-газдылық бойынша төрт пайдалану объектісі бөлініп көрсетілді: бірінші нысана – XIII+XIV горизонттар, екінші нысана – XV+XVI горизонттар, үшінші нысана – XVII горизонт, төртінші нысана – XVIII горизонт.

Өзен кен орнының сызбасы. Бойлық қима

Бірінші және екінші пайдалану объектілері бойынша кен орнын айдау ұңғымалары қатарлары арқылы көлденеңінен блоктарға бөлу жобаланған еді.

Пайдалану объектілерін игеру барысында қабаттық қысымды ұстап тұру жүйесін ұйымдастыру ең кейін қалып қойған бағыттардың бірі болды. Алғашқы жылдары игеру табиғи режимде жүргізілді де, тек 1967 жылдың соңына қарай ғана екінші пайдалану объектісінің үшінші кесінді қатарының ұңғымаларына суық су айдала бастады. Сол кезеңде техникалық сызбада бір мезгілде бөлек пайдалану мен қабатқа айдау жабдығын қолдануға негізделген жаңа технологиялық шешім де қарастырылған еді. Алайда өнеркәсіп парафин мөлшері аса жоғары, шамамен плюс 30 градус температурада қататын мұнайдың ерекшелігін ескеретін қажетті жабдықты шығара алмайтын болып шықты. Ұңғымаға шағын диаметрлі екі лифт түсірілетіндіктен, олар парафинмен бірден бітеліп қалатын. Соның салдарынан бұл техникалық шешімнен бас тартуға тура келді, ал бұл өз кезегінде игеру объектілерін қайта ұсақтау жөніндегі кейінгі өзгерістерге тікелей әсер етті.

Осыған байланысты өнімді горизонттарды игеру жүйесі мен оның жай-күйін жақсартуға бағытталған түрлі қосымша шешімдер қабылданды. Ал игерудің нашарлауына қандай себептер әсер етті? Қабаттарды ұзақ уақыт табиғи режимде пайдалану салдарынан бастапқы мәндермен салыстырғанда өнімді горизонттардағы іріктеу аймақтарында қабаттық қысым едәуір төмендеді. Бұл барлық төрт пайдалану объектісінде, әсіресе мұнай залеждерінің күмбезді бөліктерінде, ауқымды газсыздану аймақтарының қалыптасуына әкелді. Мұндай жағдайлар қабаттық флюидтердің қасиеттерін айтарлықтай өзгертті: қанығу қысымы мен газ мөлшері бастапқы көрсеткіштермен салыстырғанда азайып, ал тығыздық пен тұтқырлық керісінше артты. Залеждерді пайдалану қабаттық жағдайда парафиннің бөлініп шығуына да себеп болды.

Қазақстандағы ең ірі кен орнын игеру қанағаттанарлықсыз деп танылды. Бұл Кеңес Одағының үкіметтік органдары тарапынан

орынды алаңдаушылық туғызды. Соның нәтижесінде бірнеше одақтық министрліктер мен ведомстволардың, зауыттардың, ғылыми, академиялық, оқу және аумақтық институттардың өкілдері кірген ведомствоаралық топ құрылды. Олардың қатарында Ресей, Татария, Башқұртстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Қазақстан, Беларусь, Әзербайжан мамандары болды.

Дәл осындай күрделі кезеңде жас маман Олег Герштанский еңбек жолын бастады. Ол уақытта Өзен кен орны шын мәнінде бүкілодақтық құрылыс нысаны еді: мұнда жергілікті инженерлермен қатар Одақтың әр түкпірінен келген мамандар, сондай-ақ Мәскеу, Ленинград, Алматы, Гурьев, Самара, Қазан, Уфа, Грозный, Баку, Киев, Ташкент, Тюмень, Ужгород, Әлметьевск және басқа да қалалардың жоғары оқу орындарының көптеген түлектері еңбек етті.

Сол жылдары «Өзенмұнай» НГДУ-сын Мұнай өнеркәсібі министрлігі «Татнефть» бірлестігінен жіберген Корчагин Юрий Сергеевич басқарды. Кейін ол ұзақ жылдар бойы «ЛУКойл» компаниясы жүйесінде қызмет етті. Мұнай саласын дамытудағы елеулі еңбегі үшін оның есімі Ресейдегі Каспий теңізінің солтүстік акваториясында орналасқан мұнай-газ-конденсат кен орнына берілді. «Өзенмұнай» НГДУ-сының бас геологы Батырбаев Махамбет Демешевич болды. Инженерлік негізгі тіректі жас, озық ойлы кадрлар құрады: Мендеш Салихов, Галиаусат Кешубаев, Мұрат Құрбанбаев, Владимир Мирошников, Александр Рыскин, Владимир Дердуга, Қолғанат Құлсарин және тағы басқалар.

Олег Герштанскийдің іскерлік қасиеттері кәсіпорын басшылығы тарапынан жоғары бағаланды: 1980 жылы ол геология бөлімін басқарды. Оның жетекшілігімен бұрғылау нүктелерін таңдауды негіздеу, геофизикалық зерттеулер жүргізуді дәлелдеу, ұңғымаларды күрделі жөндеу шаралары және осы жұмыстарға арналған тапсырмаларды әзірлеу жүзеге асырылды. Көп ұзамай Олег Сергеевич «Өзенмұнай» НГДУ-сының бас геологы қызметіне тағайындалып, геология мен игеру қызметін толықтай басқарды. Ал Өзен кен орнындағы

мәселелер сол кезде, бейнелеп айтқанда, «төбеден асып» жатқан еді. Міне, солардың кейбірі ғана.

Өзеннің микробиологиялық зақымдануы. Қабаттық қысымды ұстап тұру мақсатында Каспий теңізінің суын пайдалану туралы шешім қабылданды. Алайда сульфаттарға бай теңіз суы сульфатты қалпына келтіретін бактериялардың белсенді биоценозының дамуына айтарлықтай ықпал етті. Өндірілетін өнімде биогенді күкіртсутектің пайда болуы пайдалануды едәуір қиындатып, промыслылық жабдықтардың коррозиялық жағдайын күрт ушықтырды. Бұл мәселені шешу үшін жетекші академиялық және оқу институттары тартылып, әлемдік өндірушілер ұсынған бактерицидтерге қатысты көптеген зерттеулер жүргізілді. Бастапқы кезеңде сынаққа француз компанияларының бірінің реагенті ұсынылды. Бактерицидті айдау күкіртсутекпен ластану деңгейін айтарлықтай төмендетуге мүмкіндік берді. Ұсынылған реагенттердің тиімділігіне көз жеткізу үшін Олег Сергеевич арнайы зертханаларда өткен сынақтарға өзі де қатысып отырды.

ПАВ-ты тәжірибелік-өнеркәсіптік айдау. Кен орнын игерудің жаңа технологиялары ұсынылып, сынақтан өткізілді, соның ішінде «Гипростокнефть» институты мен «Союзнефтеотдача» бірлестігінің арнайы зерттеулерінің нәтижелері бойынша беткі-белсенді заттарды (ПАВ) айдау әдісі де болды. Алайда промыслылық жағдайда тәжірибені бастауға келісім бермес бұрын, бас геолог жетекшілік еткен НГДУ мамандары «ҚазНИПИмұнай» қызметкерлерімен бірлесе отырып Самара мен Уфадағы зертханалық зерттеулерге тікелей қатысты, сондай-ақ Татариядағы ОП-10 реагентінің өндірісін жан-жақты зерттеді.

Бұдан бөлек, осы әдістің тиімділігін арттыру мақсатында, сексенінші жылдардың ортасынан бастап Олег Сергеевичтің бастамасымен ЛПЭ-11 реагенті қосылған ПАВ ерітінділерін айдау технологиясы ұсынылды. Сонымен қатар «Гипростокнефть» пен «Союзнефтеотдача» бірлестіктерімен бірлесіп, ағынды суда жоғары концентрациялы ПАВ ерітінділерін циклдік айдау әдісі негізделіп, енгізілді. ПАВ айдау кейінгі тоғыз жыл бойы мұнай мен сұйықтық өндіруді тұрақтандыруға мүмкіндік берді, бұл

ретте суланудың деңгейі 57 пайыздан аспады, ал айдалатын су көлемі шамамен екі есеге азайды. Өзен кен орнында ПАВ қолдану 1990 жылы ОП-10 өнімінің күрт қымбаттауына, логистикалық байланыстардың үзілуіне және саяси тұрақсыздыққа байланысты тоқтатылды.

Парафин шөгінділері, коррозия және тұз жиналуы. Осы мәселелерді шешудің бүкіл тізбегінде — парафиндену, тұз түзілуі мен коррозия салдарынан туындаған асқынулардың дәрежесін талдаудан бастап, реагенттерді таңдауға, олардың тиімділігін зертханалық тексеруге және кейінгі промыслылық сынақтарға дейін — Олег Сергеевичтің жетекшілігімен геология қызметінің мамандары тікелей қатысты. Өз мінезі мен жұмысқа деген көзқарасына сай, ол зерттеудің де, практикалық сынақтардың да барлық маңызды кезеңдерінде жеке өзі қатысып отырды. Сондай-ақ ол бұл асқынуларды шешуге жауапты ҚазНИПИмұнай мен ВНИИнефть қызметкерлерінің бүкіл осы үдеріс бойында — зерттеуден бастап промыслылық сынаққа дейін — міндетті түрде қатысуын үнемі сұрап қана қоймай, кейде талап ететін.

1.6 Жұмыс орны – Өзен, немесе КОМИССИЯНЫҢ ЕКІ КҮНДІК ШАБУЫЛЫ

Ешқашан алыстағы көкжиектерді көзден таса қалдырмаңыз. Есте сақтаңыз: қыңсылайтындар — тек жақыннан ғана көре алатындар. Қиялыңызға ерік беріңіз. Оның күші — ғажайып. Өзіңізде уақытты сезіну мен болашақты сезіну қабілетін тәрбиелеңіз.

К. Паустовский. «Қара-Бұғаз» повесі

«Маңғышлақмұнай» бірлестігінің және оның құрылымдық бөлімшелерінің қызметкерлері үшін жұмыс күндеріндегі негізгі жұмыс орны Өзен кен орны болатын. Сонымен қатар кәсіпорында үнемі ВНИИнефть пен ҚазНИПИмұнай жобалау институттарының өкілдері, сондай-ақ Одақтың түкпір-түкпірінен келген салалық мамандандырылған институттардың мамандары жұмыс істеп жүретін.

Өзен мұнай кәсіпшілігінде, 1982 жыл

Әртүрлі топтар үшін жұмыс күні тікелей промыселдерде және кәсіпорынның өндірістік бөлімдерінде басталатын. Күн сайын жұмыс аяқталғаннан кейін бас геологтың кабинетінде промыслылық геологтар мен институт қызметкерлері жиналып, проблемалық мәселелерді жедел түрде талқылайтын. Жетінші кәсіпшіліктің аға геологы бола жүріп, Олег Сергеевич күрделі жөндеуден кейін ұңғыманы әрдайым жөндеу цехының жұмысшыларынан өзі қабылдайтын. Ешқашан өз орнына басқа геологты жібермей, өзі келіп, бәрін мұқият тексеретін. Егер ескертулер болмаса, сапалы орындалған жұмыс үшін мақтайтын. Ал ескертулер табылған жағдайда, адамдық әдептен аспай, бәсең үнмен оларды қысқа мерзімде жоюды талап ететін.

Бірде жетінші промыселде жұмыс істеп жүргенде, ішінде Олег Герштанский де бар жас инженерлер вахталық автобуска кешігіп қалады.

«Біз вахтаға кешікпеу үшін жолын кесіп жүгірдік. Жұмысқа апаратын автобус салынған жолмен жүретін, ал біз болса қоқыс төгілетін жердің үстімен тура тарттық — тек үлгеру үшін. Біз басқа вахтаны ауыстыруымыз керек еді, оларды сонда қалдырып кетуге болмайтын. Қазір, шамасы, мұндайды көрмейсің», — деп еске алатын «Өзенмұнай» НГДУ-сының ардагері Владимир Яковлевич Мирошников.

Автобус пен спортшы-мұнайшылар тобы тұраққа бір мезгілде жетті. Біз бұл спорттық «жетістіктің», Олимпиада ойындарында ешқашан жеке бағыт ретінде ашылмайтын бұл бейресми жарыстың өзіне тән мотивациялық құпиясы бар деп ойлаймыз. Ол ашылмайды да — себебі шөл далада қырық градус аптапта жүгіру денсаулық үшін тым қауіпті. Бірақ сен ауысымдағы бригаданы қабылдап, өз командаңмен кезекшілікке тұру үшін жүгірсең, команданы тастап кетуге ар-ұждан жол бермейтінін жақсы білесің. Осылайша ар-ұждан мотивациясы қалыптасты. Бұл — олимпиадалық жүгіру емес, бұл — кәсіби ар-ұжданның жүгірісі еді. Дала жағдайындағы жұмыс адамнан тұрақты спорттық шынығуды да, жаңа нәрсені үздіксіз меңгеруді де талап ететін.

Владимир Яковлевич Мирошников дала жағдайында жиырма жылдан астам еңбек етті. Олегпен бірге жұмыс істеу оған кәсіби тұрғыдан жеңіл болатын, өйткені екеуі де бір геологиялық мектептің өкілдері еді. Жетпісінші жылдардың соңында Владимир Мирошников Олег Герштанский оқыған сол оқу орнын — В.И. Ленин атындағы Қазақ политехникалық институтын (қазіргі Қ.Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университеті) тәмамдады. «Өзенмұнай» НГДУ-сында ол кәсіби жолын оператор, мастер, аға технолог қызметтерінен бастады. Кейін аудандық инженерлік-техникалық қызметте, қабаттық қысымды дайындау және ұстап тұру цехының, өндірістік қызмет көрсету базасының бастығы қызметтерінде басшылық тәжірибе жинақтады. Уақыт өте келе «Өзенмұнай» мұнай-газ өндіру басқармасының бас инженері, бірінші орынбасары болды.

1993–2001 жылдары «Маңғышлақмұнай» өндірістік бөлімінің бас инженері — бірінші орынбасары, бірінші вице-президенті, бас инженері, басқарма төрағасы, бас технологы — бөлім бастығы, «Маңғыстаумұнайгаз» АҚ-ның техникалық директоры қызметтерін атқарды. 2001–2004 жылдары «Қарақұдықмұнай» бірлескен кәсіпорнының жоба менеджері, «ҚазМұнайГаз» ҰК» ЖАҚ-та өндіріс жөніндегі басқарушы директор болды. 2004 жылдан бастап «ҚазМұнайГаз» Барлау Өндіру» АҚ-ның бас директордың бірінші орынбасары қызметін атқарды.

Оның өміріндегі ең жарқын жылдар туралы естеліктері де — Өзен кен орнымен байланысты кезең. Жұмыстағы төзімділігі екі себептен қалыптасты. Біріншісі — өзін өзі «тентек, тіпті бұзықтау бала болдым» деп атаған ол, бір күні анасының сөзіне құлақ асып, оны спорт секциясына апарып, жаттығуда қалдырғанына көнгені. Екінші себеп — жаттықтырушының сөзіне сенгені: «Егер күнде жаттықсаң — адам боласың, ал сабақтан қалсаң — сенен ештеңе шықпайды». Осылайша болашақ мұнай инженері ерік-жігер тәрбиесінің алғашқы сабақтарын алды.

Өзендегі еңбек жылдарын еске ала отырып, Владимир Яковлевич былай дейтін: *«Спорт адамға көп нәрсе береді: ол қуат*

Герштанский Олег, Мирошников Владимир,
НГДУмұнай жиналысының алдында, 1984 жыл

береді және сол қуатты басқаруды үйретеді. Спортсыз күрделі жұмыста ештеңе шықпайды. Өзен кен орны — кеңсе жұмысы емес, бұл — аса жоғары күрделілік деңгейі, мұнда күнделікті спортпен айналыспай ешқандай нәтижеге қол Герштанский Олег, Мирошников Владимир, НГДУмұнай жиналысының алдында, 1984 жыл жеткізу мүмкін емес. Біз, “Өзенмұнай” НГДУ инженерлері, басқарушылық бөлімшелерге ауысып, кабинет жұмысына көшкен кезде де спортқа деген көзқарас өзгермеді. Ой еңбегі жоғары, отырып істейтін кеңсе қызметкерлеріне де жүйелі спорт қана өз еңбегінен қанағат табуға әрі лайықты нәтижеге жетуге көмектесетінін түсіндік».

«Өзенмұнай» НГДУ-сының жетінші промиселіндегі геологтардың өмірі осылай ұйымдастырылған еді: кешке жоспарлы жиналысқа жиналатын, ал жиналыс алдында жолдың арғы бетіне өтіп, спорт залына баратын. Жаттығатын. Жаттығудан кейін бәрі бірге жоспарлы жиналысқа келетін. Бұл дерлік күн

сайын қайталанатын. Өзгешелік тек қоғамдық шаралар мен, әрине, мерекелер кезінде ғана болатын. Ал әр кеш — міндетті түрде жаттығу. Ол сол жылдары барлық жарыстарға қатысатын.

Ең әсерлі спорттық оқиға Шевченко қаласындағы МАЭК (Маңғышлақ атом энергетикалық комбинаты) командасы мен “Өзенмұнай” НГДУ командасы арасындағы волейбол ойыны еді. Физик-ядрошылар мен инженер-геологтардың төзімділігі мен жеңіске деген ерік-жігерін салыстыра отырып тамашалау қызық болатын. Сол ойынды көргендердің айтуынша, матч «жоғары интеллектуалдық деңгейде» өтті, ал жеңіс геологтар жағында қалды.

НГДУ «Өзенмұнай» басқарушыларының бойынан үйренуге болатын басты қасиет — аға буынның тәжірибесіне деген құрмет, сабақтастықты сақтау еді. Дәл осы ой Владимир Яковлевичтің Олег Сергеевичпен бірге істеген жылдарын еске алған әңгімесінде айқын көрінді:

«Мен кеңес заманында Өзенге жұмысқа келгенде, бізде Қызыл бұрыш болатын, сол жерде Зейналовтың, Бекбердиевтің және басқа да өндіріс озаттарының портреттері ілулі тұратын. Ол адамдарды жеке танымайтынмын, бірақ олардың бойынан үйренер нәрсе бар екенін бірден түсіндім. Елестетіп көріңізші, мен — жиырма бір жастағы жігітпін, Маңғышлаққа келдім. Аға буын жергілікті мұнайшылар мені де, Олег Сергеевичті де, барлық жастарды да үйретті. Бізге жұмыс істеуді үйретті. Сол адамдар менің жадымда мәңгі қалды: Борис Ворошилов, Имам Зейналова — мұнай өндірісінде сөзі өтімді, беделі бар жандар еді. Біз, жастар, олардың қалай еңбек еткенін көріп өстік, ол біз үшін тірі үлгі болатын.

Ал бүгін кез келген НГДУ-ға, кез келген кәсіпорынға барсаң, ардагерлердің портретін көрмейсің. Ардагерлер бар, бірақ олар туралы жады жоқ. Мен бір сөзді қайталаудан жалықпаймын: “Өткенсіз болашақ жоқ”. Егер адамның өткені болмаса — оның ештеңесі жоқ: отаны да жоқ, тарихы да жоқ, демек, болашағы да жоқ. Бүгінде өткен ұмытылып бара жатыр, бірақ мен бұл үшін жүйені кінәлағым келмейді. Мен тірі жүргенде, тіпті мені тыңдамаса да, Қазақстанның мұнай-газ саласының ардагерлері

туралы айтып, еске алып отырамын. Өз миссиямды мұнайлы Қазақстанның тарихын сақтау деп білемін. Ал тарихи жадының жоғалуын қоғамымыздағы аса үлкен әлеуметтік мәселе деп санаймын, оған көз жұмуға болмайды».

Ал Өзен кен орнындағы мәселелер азайған жоқ, ал бас геолог қызметіне келген Герштанский О.С. оларды шешу үшін жеке жауапкершілікті өз мойнына алды.

Өзен кен орнын игерудің тиімділігін арттыру мақсатында бүкілодақтық ВНИИнефть институты ҚазНИПИмұнай-мен бірлесе отырып бір қатар технологиялық шешімдермен кен орнын пайдалану барысында анықталған әртүрлі асқынуларға қарсы шаралар кешенін әзірледі. Олардың қатарында биоценоздың дамуы, парафиннің қарқынды шөгуі, жабдықтардың коррозиясы, тұз түзілуі, ұңғымалардың жоғары деңгейде сулануы секілді күрделі мәселелер бар еді.

Бұл проблемаларды шешу, ең алдымен, НГДУ мамандарына, ал едәуір дәрежеде Олег Сергеевич басқарып отырған геология қызметіне жүктелді.

Кен орнының күрделі геологиялық құрылымын, әсіресе коллекторлардың айқын әртектілігін ескере отырып, ең әуелі барлық күш қабаттық қысымды ұстап тұру жүйесін күшейтуге және игеру жүйесін жетілдіруге бағытталды. Өзен кен орнының бас жобалаушысы — бүкілодақтық ВНИИнефть институты мұнай қайтарымын арттырудың әртүрлі гидродинамикалық әдістерін ұсынды: XIII–XVII горизонттарды қамтитын 1а блокта сүзілетін ағындардың бағытын өзгерте отырып жүргізілетін тұрақсыз (циклдік) су айдау; XII, XIV, XV, XVI горизонттар залеждерінің бүкіл аумағына арналған, 1 және 1а блоктардан басқа, барлығы он бір блокта қарастырылған сатылы-термиялық су айдау; XIV горизонттың 3, 3а, 4 блоктарында, XV горизонттың 1а, 2, 2а, 3, 3а, 4, 4а блоктарында жүргізілетін фигуралы су айдау, сондай-ақ беткі-белсенді заттарды қолданатын физика-химиялық әдіс.

Игеру жүйесін жетілдіру жөніндегі бұл ұсыныстарды барлық негізгі залеждер бойынша қабылдас бұрын, жобалық шешімдердің әрбір тармағы қызу талқылаудан өтті. Жаңа

жобалық құжатты егжей-тегжейлі талдау мен сараптау Жаңа Өзенде, ҚазНИПИмұнай-да және Мәскеудегі ВНИИнефть институтында жүргізілді. Соңғы кезеңде Мұнай өнеркәсібі министрлігінің кен орындарын игеру жөніндегі орталық комиссиясының отырысы өтті. Сол жерде Олег Сергеевич жобаның жетекшісі Сафронов Серафим Сергеевичпен бірге комиссия мүшелерінің екі күнге созылған қатаң «шабуылына» төтеп беруге мәжбүр болды.

Барлық ұсыныстар нақты жұмыс шаралары ретінде әзірленді. Геологтар мен ғалымдар тобының табандылығы мен жүйелілігін ерекше атап өту керек, өйткені дәл осы еңбек әуелі мұнай өндіруді біршама арттыруға, ал кейін 1994 жылға дейін оны тұрақтандыруға мүмкіндік берді.

Огай Е.К.-ның естеліктерінен: *«Есімде, сексенінші жылдардың ортасында Орталық комиссияның бір отырысында оның төрағасы, Мұнай өнеркәсібі министрінің бірінші орынбасары Филановский Владимир Юрьевич Герштанский Олегтің жобалық шешімдерді сапалы әрі мақсатты түрде орындаудағы еңбегін ерекше атап өтіп, отырысқа қатысып отырған бас геологтарға қазақстандық әріптестің орындаушылық тәртібінен үлгі алуға кеңес берген еді. Олег Сергеевич мұны министрлік басшылығы тарапынан айтылған ескерту секілді қабылдады, ал біз оған бұл — керісінше, жеңіспен шыққан адамға көрсетілген мойындау екенін, яғни оның “қалқанымен оралғанын” түсіндіруге тырыстық».*

Игеру жүйесін жетілдіруге байланысты мәселелерден бөлек, Өзен кен орны тағы да көптеген күрделі түйткілдерді алға тартып отырды, ал оларды шешу қомақты күш пен табандылықты талап етті.

1994 жылы Огай Е.К. ҚазНИПИмұнай-де директордың міндетін уақытша атқарып жүрген кезінде, АҚШ-тағы бизнес-бағдарлама тобының құрамына шақырылды. Шарт бойынша ол өз орнына лайықты адам қалдыруы тиіс еді. Евгений Кипониевич Олег Сергеевичке қоңырау шалып, оның келісімін алған соң, ПО «Маңғышлақмұнай» басшылығына және облыстық органдарға оның кандидатурасын қарастыруды ұсынды.

Келісу үдерісі, әдеттегідей, шамамен бір айға созылды да, 1994 жылдың қыркүйек айының басында институт ұжымына жаңа директор — Олег Сергеевич Герштанский таныстырылды.

Өмірдің барлық саласында өзгерістер қарқынды жүріп жатты: экономика да, саясат та, сән де, ақпарат жеткізу тәсілі де өзгерді. Бірақ бір нәрсе өзгеріссіз қалды — мамандыққа адалдық. Олег Сергеевич Өзендегі еңбек жылдары туралы «Өзен менің өмірімнің он алты жылын алып қойды» деп айта алмады. Керісінше, Өзен оған он алты жылдық қайталанбас тәжірибе, бірегей білім және үлкен мақсатты, қайсар ерік-жігерлі өзі секілді адамдарды сыйлады.

Осындай адамдар туралы К. Паустовский 1932 жылы «Қара-Бұғаз» повесінде, олардың Маңғышлақта пайда боларын алдын ала сезгендей, жазған еді:

«Шөлді жеңу оңай емес, әсіресе адам оны тек айлық жалақы үшін ғана жеңіп жүрмін деп ойласа. Ал егер шөлдегі еңбегің — даңқ ісі, жаңа адамдардың, биік текті қауымның ісі екенін түсінсең — ал бұл шынында да солай — бойыңдағы ауырлық теңізге шомылғаннан кейінгі тердей сыпырылып түседі. Осыдан шығатын қорытынды біреу: алыстағы көкжиектерді ешқашан көзден таса қалдырмаңдар. Қыңсылайтындар — тек жақыннан ғана көре алатындар. Қиялдарыңа ерік беріңдер. Оның күші — ғаламат. Өзіңде уақытты сезіну мен болашақты сезіну қасиетін тәрбиелеңдер. Осы екі құндылықты меңгерудің өзі — аз олжа емес...».

2-тарау.

Зерттеулер тағдырындағы тарихи параллельдер.

Уақыт, ақша, білім және сабақтастық туралы

***Зейінді де ізденімпаз
оқырманға арналады.***

Авторлар ұжымы.

2.1 Уақыттың тарихи параллельдері

«Алексей! Саған бір ғана, шағын болса да, аса жауапты тапсырмам бар», – деп Олег Сергеевич геологиялық-барлау жұмыстары департаментінің директоры Алексей Крупинге тіл қатты. Герштанский О.С. пен Крупин А.А. конференциядан қайтып келе жатқан еді. Алда ұзақ жол күтіп тұрды, ал мұндай жол әдетте ең маңызды нәрсе – жұмыс туралы ашық, сенімді әңгімелерге жетелейді.

«Уақыт байқатпай өтіп барады, ал біз қарбаласта соңғы жылдары геологтарымыз атқарған істі сақтап қалуды ұмытып кетеміз. Сен шағын ғана топ жинашы: екі-үш адамнан артық болмасын. Жас қыз-келіншек геологтарды да қос. Ақпаратпен жұмыс істеу тәжірибесін жинасын. Тек бір нәрсені естен шығармаңдар: мәліметтерді топтарға бөліп, жүйелеп, жіктеу керек. Ең бастысы – оны талдау. Балалар геология тарихы арқылы терең талдауды үйренсін. Ал одан да жақсысы – тарихи параллельдер табу. Ойланып көрші, бұл қандай қызық! Өз жұмысыңнан елуінші жылдардағы геологтар бастан өткерген жағдайларға ұқсас сәттерді табу... Олардың не сезінгенін сезіну».

Алексей бұл әңгімені жақсы есінде сақтап қалды. Бұл Олег Сергеевичтің оған берген соңғы жеке тапсырмасы еді. Ол Манғыстау геологиясы бойынша тарихи деректерді жай ғана жинау туралы емес болатын. Бұл уақыт туралы тапсырма еді, бірақ кәдімгі жұмыс уақыты емес, геологиялық зерттеулердің уақыты туралы.

Ғылыми зерттеулердің басталу уақыты тек қажеттілік туған кезде ғана келеді. Қоғам мәселені уақыттың, қаржының немесе білімнің жетіспеушілігімен ақталмай, одан қашпай, шешу керек

екенін терең түсінетін деңгейге жетсе – бұл үлкен жетістік. Ендеше, біздің кітап кейіпкерлерінен әлдеқайда бұрын пайда болып, олардың өмірлік таңдауына ықпал еткен құбылыстар мен үдерістердің даму кезеңдеріне көз жүгіртейік. Мұнай, ғылым, ғалымдар, зерттеу ұйымдары:

- мұнайдың қалыптасу уақыты 50 миллион жылдан 350 миллион жылға дейін созылды;
- табиғат құбылыстарын танудағы ғылыми көзқарастың қалыптасуына жүздеген мың жыл кетті;
- жалғыз жүрген ғалымдар ашқан теориялардың мойындалуына мыңдаған жыл қажет болды;
- ғылыми-зерттеу институттарының құрылуы бірнеше ғасырды талап етті;
- ал адам ғұмыры орта есеппен 75 жыл ғана, ал осы қысқа уақыттың ішінде үлгеретін іс аз емес.

Біз де ойлайтын адамдардың көпшілігі сияқты, тағдырларының арасын төрт жүз жыл бөліп тұрған ғалым-ұйымдастырушылар өміріндегі таңғаларлық параллельдер туралы айтып үлгергіміз келеді. Ғылыми зерттеулерді ұйымдастырумен қатар айналысқан ғалымдардың өмірбаяндарынан біз зерттеу институты қызметкерлерінің тағдырымен үндес көп ортақ белгілерді таптық. О.С. Герштанский ұйымдастырған ғылыми мекеме тарихындағы осындай тарихи параллельдерді біз дат ғалымы Тихо Брагенің өмірбаянынан көрдік. Айтпақшы, оның тағдырынан да төрт фактордың айқын желісі өтеді: уақыт, қаржы, білім және сабақтастық.

Зерттеулер тарихын шартты түрде екі кезеңге бөлуге болады: көне дәуірден XVII ғасырға дейінгі жалғыз жүрген ғалымдар дәуірі және XVII ғасырдан бүгінгі күнге дейінгі мамандар ұжымдарының, кейде «ғылым ғибадатханалары» деп аталатын қауымдардың тарихы. Өзіңді ғылымда, ғылымның өзін де сақтап қалу жалғыздар және ұжымдар үшін тек бір ғана жағдайда мүмкін еді: егер мемлекет немесе жеке демеуші

тұлға ғалым-жалғызды немесе «ұйымдасқан ұжымдық еңбекті» материалдық тұрғыдан қамтамасыз ете алса ғана. Материалдық қолдаудың маңызын дәлелдейтін мысал ретінде еуропалық ғылым тарихындағы бір оқиғаны еске түсірейік.

Астрономияның болашақ шамшырағы, жақсы білім алған дат ғалымы Тихо Браге Скандинавияға астрономиялық бақылауларға қатысу үшін кетпек болғанда, көршілес аймақта тұратын ландграф Вильгельм Дания королі Фредерик II-ге хат жазып, Тихо Брагені елден шығармауды өтінеді. Оның кетуін ол «Данияның ең асыл әшекейінен айырылу» деп бағалаған. Ғылымды ерекше құрметтейтін Фредерик II жас астрономға Вен аралын өмір бойы пайдалануға беріп, обсерватория салуға және шағын ғылыми қауымдастықты ұстауға қомақты қаражат бөлді. Жиырма жылдан астам уақыт бойы Тихо Браге астрономиялық бақылаулар жүргізіп, елеулі табыстарға жетті. Алайда король қайтыс болған соң, оның мұрагері обсерваторияны қаржыландырудан бас тартты. Мұның себебі ғалымның күрделі мінезінде емес, жас корольдің олжаға ең қысқа жолмен жетуді қалағанында еді – ол соғысқа дайындалып жатқан болатын. Тихо Браге аралды тастап кетуге мәжбүр болды да, кез келген заманауи ғылыми-зерттеу институтының негізінде жатуға тиіс тұрақты, сабақтастықпен дамитын ғылыми мектеп құра алмады. Данияның жаңа королінің ғалымға деген көзқарасын оған жазған хатындағы мына жолдардан аңғаруға болады: «Егер сіз математик ретінде қызмет еткіңіз келсе және бұйырылғанды орындауға дайын болсаңыз, онда алдымен өз қызметіңізді ұсынып, өтініш білдіруіңіз керек, бұл қызметшінің ісі...». Ғалымның жауабы ретінде бұрын қираған обсерватория-қамалдың маңдайшасында тұрған, кейін оның құлпытасына қашалған ұранды атауға болады: «Билік те, байлық та емес, ғылымның скипетрлері ғана мәңгі». Осылайша ол өзін тек ғылымның ғана қызметшісі санайтынын білдірді.

Ғылымдағы тағы бір маңызды қыр – ғылыми жаңалықтың мойындалу уақыты мен оның қоғамда қолданылу уақыты. Тарихта бұл екі мезет бір-бірімен сәйкес келмеген жағдайлар

аз емес, кейде арадағы алшақтық елу жылға дейін созылған. Тихо Браге бұл тұрғыдан жолы болды: оның барлық бақылау деректері мен құралдарын Қасиетті Рим империясының императоры Рудольф II Брагенің өмірінің соңғы жылдарында бірге жұмыс істеген Иоганн Кеплерге тапсыруды бұйырды. Марс планетасын он алты жыл бойы бақылау нәтижелері неміс ғалымы И. Кеплерге планеталардың қозғалыс заңдарын ашуға мүмкіндік берді. Сабақтастық, бәрібір, жүзеге асты.

XVII ғасырдан бастап, нақтырақ айтсақ, Лондон корольдік қоғамы (1660 ж.) мен Франция ғылым академиясы (1666 ж.) құрылғаннан кейін, ұжымдық ғылыми қызмет дәуірі басталды. Дегенмен, Лавуазье мен Ньютон ғалым-жалғыздар болып қала берді: олардың зертханалары кейінгі ұрпаққа берілмей, ғылыми-зерттеу институттары ретінде өз өмірін жалғастырған жоқ.

2.2 Білім – күш. Білім – рухтың қуаты

Дәл айту керек болса, Лондон корольдік қоғамы да, Франция ғылым академиясы да ғылыми-өндірістік ұжымдар болған жоқ. Олар, ең алдымен, мемлекеттердің және ірі жер иелерінің ғылыми прогреске деген қажеттіліктері мен енді ғана қалыптаса бастаған мүмкіндіктерін бейнеледі. Олардың қызметінің өзегінде «ғылыми зерттеулерге жәрдемдесу» деген ұғым тұрды: ғылыми бастамаларды қолдау, өзі жаңалықтың қозғаушысы болып қана қоймай, өзге жандарды да соңынан ерте білетін бірегей тұлғаларды демеу. Ғылыми қауымдастықтар үкіметтерге кеңес берді, ғылыми нәтижелер жарияланатын журналдар шығарды, конференциялар ұйымдастырды, халықаралық сыйлықтар тағайындады.

Алда өнеркәсіптік революция тұрды. Ол тек табиғат құбылыстарын ұзақ уақыт бойы бақылау арқылы жиналған мол тәжірибе бар, сол тәжірибені қолданудың көптеген нақты мысалдары қалыптасқан қоғамда ғана бастала алатын еді. Осы кезеңге дейін қоғамда білімнің құндылық екені жөніндегі идея да орнығуы тиіс болатын. Дәл осы ойды 1597 жылы Фрэнсис Бэкон қысқа да нұсқа тұжырымдады: «Білімнің өзі – күш». «Қасиетті толғаныстар» атты еңбегінде ағылшын философы білімнің рухани жолдағы маңызын айрықша атап өтті. Бұл – білімді материалдық емес, рухани құндылық ретінде қоғам санасында бекіткен алғашқы трактат еді.

XVII ғасыр ғалымы Тихо Браге есімімен байланысты бір мысалды еске түсірейік. Оның астрономиялық кестелерімен жұмыс 1627 жылы аяқталып, олар XIX ғасырдың басына дейін астрономдар мен теңізшілерге қызмет етті. Өзге деректер де осыны растайды: кестелерді жасауға 26 жыл кеткен, ал олар Қасиетті Рим империясының императорының құрметіне «Рудольф кестелері» деп аталды. Дәл сол император ғалымды Прагада

үймен қамтамасыз етіп, үйге жақын Бенатки қамалын обсерватория ретінде пайдалануға берген болатын.

XIX ғасырдың соңына қарай жекелеген ғалымдардың жинақтаған тәжірибесі ғылымды әрі жіктеуді, әрі біріктіруді талап етті. Қойылған мәселелердің ауқымы мен оларды шешуге қажетті материалдық-техникалық база жеке ғалымның шамасынан асып түсті. Мұндай міндеттерді тек әртүрлі саланың мамандары бірігіп атқаратын ұйымдасқан ұжым ғана шеше алатын еді.

Тихо Брагенің өмірбаянынан біз ұжымдық еңбекті ұйымдастырудың үлгілерін XVII ғасырдың өзінде-ақ көреміз. Қамал-обсерваторияның өзі және оған тиесілі барлық аумақтар бір шаңырақ астында әрі бірлесе еңбек етуге, әрі бірге өмір сүруге ыңғайланып қайта құрылды. Төменгі қабаттан бастайық: жертөледе алхимиялық зертхана мен түрлі қоймалар орналасқан. Бірінші қабатта – тұрғын бөлмелер мен кітапхана. Екінші қабатта – төбелері жылжымалы, дүниенің төрт тарапына қараған төрт обсерватория. Үшінші қабатта – қызметкерлер мен шәкірттерге арналған бөлмелер. Ал аулада шеберханалар, баспахана және қызметшілердің үйлері болды.

Обсерватория ғимаратының ерекше белгісі – барлық қабаттарға тартылған су құбыры. Ол заманда мұндай жайлылық шектен тыс сән-салтанат саналатын. Мұның бәрі Тихо Брагенің жекелеген ғалым ғана емес, ғылыми үдерісті ұйымдастыра білетін ғалым-ұйымдастырушы дәрежесіне көтерілгенін көрсетеді. Ол табыстың маңызды өлшемі ретінде ұжымның тұрмыс жағдайын да есепке алды.

Браге обсерваториясының қызметкерлері қатарында оның ең жақын туыстары да болды. Сүйікті қарындасы София дәрігер әрі химик қызметін атқарды. Ал кәсіби тұрғыда Тихо Браге оны дарынды астроном ретінде жоғары бағалады. Өзінің нағашысы Стен Биллемен бірге Браге екі фабрика ашты: бірі – қағаз өндіретін, екіншісі – шыны жасайтын.

2.3 Олег Герштанскийдің төрт қағидасы

Сипаттамадан көрінгендей, XVII ғасырда қалыптаса бастаған ғылыми еңбекті ұйымдастырудың көптеген құрамдас бөліктері бүгінгі күнге дейін өз маңызын жойған жоқ. Біз зерттеу мекемесін ұйымдастырудың Тихо Браге мен Олег Герштанскийге ортақ төрт негізгі қағидасын айқындадық:

1) Дарынды ғалым-ұйымдастырушы қызметкерлеріне тек еңбек етуге ғана емес, демалуға да лайықты жағдай жасауды маңызды санайды.

2) Жасалғанды сақтап, оны келесі ұрпаққа жеткізуге деген ұмтылыс шәкірттер тартуға, ізбасарлар мектебін қалыптастыруға алып келеді.

3) Ғылыми зерттеулердің құндылығын сақтаудың міндетті шарты – фабрика немесе өзге де өндірістік кешен ашу.

4) Рухы жақын, туыстарымен бірлескен еңбек – істің беріктігі мен сабақтастығының негізі.

Олег Сергеевичтің Тихо Брагенің өмірі мен шығармашылығына қатысты мұңлы тағдырын оқыған-оқымағаны нақты белгісіз. Алайда ол шығармашылық ұжымды басқару әдістерін интуитивті түрде түсініп, сол түйінге өз бетінше келгені анық. Қалай болғанда да, ғылыми-зерттеу ұжымының жетекшісі ретіндегі қызметінде ол жоғарыда сипатталған тәсілдер мен басқару қағидаларын саналы түрде, дәйекті түрде қолдана білді.

Міне, Герштанский О.С.-тың серіктестерінің бірі не деп еске алады:

«Олег Сергеевич қызметкер жоғары жүктеме жағдайында жүріп те басшылықтың қамқорлығын сезінсе, бұл оның жұмысқа барына беріліп еңбек етуіне қосымша серпін беретінін өте жақсы түсінетін. Иссапарларға шыққанда бізге (тек компания басшылығына ғана емес) ең жақсы қонақүйлерді алдын ала брондап қоятын, әуежайларда қарсы алу мен шығарып салу мінсіз ұйымдастырылатын, жол жүру үшін тек ыңғайлы билеттер алынатын.

Герштанский О.С. адамдарды өте жақсы танып-білетін. Қай қызметкердің отбасында қандай мәселе барын, денсаулығының жай-күйін, тіпті балаларының немен әуестенетінін де білетін. Көп адам оның көрсеткен көмегін ризашылықпен еске алады. Бірде мен таңғалғаным бар: Олег Сергеевич компаниядағы барлық қызметкерлердің отбасылық жағдайы, балаларының сырқаты және өзге де мәселелері туралы жақсы хабардар екен. Ол керек кезінде тиісті ұйымдарға өзі хабарласып, арнайы ем-домды ұйымдастырып, қаржылай көмек көрсетіп, емдеу шығындарын төлейтін. Мұның бәрін қызметкердің лауазымына қарамай жасайтын. Кейін мен мүлде кездейсоқ біліп қалдым: ол институттағы еден жуушы әйелдердің бірінің баласына жасалған жүрек операциясын толықтай өзі төлеп берген екен. Және бұл туралы ешкімге айтпаған.

1996 жылы кіші ұлымыз мектеп бітірді. Қай қалаға, қай институтқа тапсырамыз деп ұзақ ойландық. Ол кезде маған да, күйеуіме де жалақы төленбей жүрген – бір жүйеде жұмыс істейтінбіз. Әйтеуір аздап жинап, біршама қарыз алып, ұлымызды жалғыз өзін Томскіге жіберуге бел будық. Сол кезде, жолға шығардан бірнеше күн бұрын, Герштанский мектеп бітірген балалары бар барлық қызметкерлерге ақша таратып шықты. Қуаныштың шегі болмады!

Сонымен бірге ол ешқашан өз жасаған жақсылығын, қайырымдылығын жария етпейтін. Жалпы, өз сезімін сыртқа шығаруды әлсіздік деп санайтын секілді. Оның жүзінен қуаныштың да, ашудың да айқын белгісін сирек көруге болатын».

Әртүрлі дәуірлерде өмір сүрген тұлғалардың тәжірибесін салыстыра отырып, қорытынды жасайық.

Тихо Браге мен Олег Герштанскийдің ғылыми еңбекті ұйымдастыруындағы ортақ бірінші қағида – еңбек етуге де, демалуға да лайықты жағдай жасау. Тихо Браге арнайы жабдықталған ғимаратта тұруды ұйымдастырды, оның үстіне барлық қабатқа су тартылған еді! Ол заман үшін бұл – бұрын-соңды болмаған жайлылық, тіпті даладағы емес, үй ішіндегі игілік болатын. Ал Олег Сергеевич іссапарларды мазмұнды да, жеткілікті деңгейде жайлы сапарларға айналдырды.

Екінші қағида – жасалғанды сақтап, оны кейінгі ұрпаққа табыстау. Бұл тұста Герштанский О.С. уақыт кеңістігін кеңейтті: ол шәкіртті институтты бітіргеннен кейін емес, оған дейін іздеу керек деген көзқарас ұсынды. Ол әріптестеріне: «Балаларыңды, жақындарыңды институтқа жұмысқа шақырыңдар. Әкелерінің қасында жүріп, соларға еліктеп өскен балалар – ең мықты мұрагер болады» деп айтатын. Бұл сөздер іс жүзінде жүзеге асты.

Үшінші қағида – ХХІ ғасыр жағдайындағы, яғни Герштанский О.С. заманына тән өндірістік кешен ашу ұғымы зерттеу институты бар кезде диверсификация түрінде көрініс тапты. Олег Сергеевич бірнеше мәрте кеңестер өткізіп, бөлімше басшыларына бизнесті өздері ұйымдастыруды, оқу орталықтарын, спорт кешендерін, өндірістік цехтарды ашуды ұсынып қана қоймай, кейде табандылықпен талап етті.

Төртінші қағида – туыстармен, рухы жақын адамдармен бірге еңбек ету. Жан туыстығы – бұл құндылықтардың туыстығы. Институт қызметкерлері үшін ортақ құндылықтың не екенін бәрі бір күнде анық сезінді: сол жылы мектеп бітірген балалардың ата-аналарына жалақыны бартермен емес, нақты ақшамен берген күні. Бұл бір ғана нәрсені білдірді – биыл мектеп бітірген балалар жоғары оқу орнына түсуге бара алады! Тіпті мектеп бітіру кешіне жаңа костюммен немесе аппақ көйлекпен баруға мүмкіндік туды.

Ол жылдары жалақыны ақшамен алу – сирек құбылыс еді. Ақшалай жалақыны тек мемлекеттік қызметкерлер ғана алатын. Қалғандарының бәрі бартермен күнелтті. Герштанский О.С. бұл қаражатты қайдан, қалай тапқаны көпшілік үшін жұмбақ болып қалды. Бірақ бұл – әке ретінде жасалған қадам еді. Бұл – арнайы ақша, білімге арналған ақша болатын.

«Білім – күш» деп қайта-қайта айтуға болады. Бірақ егер мектеп бітірген балаңның институтқа баруға жол қаражаты болмаса, оны мектепте шыңдаған білім бір сәтте-ақ шаңға айналуы мүмкін. Өйткені білім күшке айналады тек жаттығу мен көбейту арқылы. Рух қуатының табиғаты да – осы. Сол күні көп адам бір-біріне бұрынғыдан да жақын болып кетті.

Тарихи параллельдерді зерттеудің жалпы қорытындылары мынадай: қоғамның жекелеген ғалымдар дәуірінен мамандардың ұжымдық ұйымдасқан еңбегіне өтуі үшін үш негізгі аспект қажет болды:

- Біріншіден, терең әрі мұқият талдауды талап ететін ғылыми тұрғыдан мәні бар жинақталған ақпараттың мол қоры қажет болды.
- Екіншіде, ғалымдардың бірлестіктері, яғни ғылыми ойға, ғылыми жаңалыққа оның қоғамға пайдасы мен қолданылу мүмкіндігі тұрғысынан кәсіби баға бере алатын ұйымдардың болуы маңызды еді.
- Үшіншіден, «Білім – күш» деген тұжырыммен өрнектелген, дамудың бағытын айқындайтын әрі прогрестің символына айналған қоғамдық идеология қалыптасты.

ШЕГІНІС:

Зерделі оқырманның сауалы

– Тоқтаңыз! – деп дауыстады зерделі оқырман. – Сіздер ақшаны ұмытып кеттіңіздер. Институттарға арналған қаржыны. Ғалым-жалғыздарды да, ғылыми-зерттеу институттарын да қаржыландыру ғылым әлеміндегі сабақтастықты сақтауда аса маңызды болған. Ғылымның дамуының шарттары ретінде ұсынған үш қырыңыз бұл мәселені қарастырмайынша толық болмайды.

– Назар аударғаныңызға рахмет.

Сіз дұрыс айтасыз, бұл – ғылым дамуы үшін маңызды аспект. Ал енді сіз Петр I-дің ұйымдастырушылық талантымен байланысты тарихи параллель туралы не дер едіңіз? Ол Еуропаның ең таңдаулы ғалымдары қатарынан оқытушыларға, соның ішінде Леонард Эйлерге де, қаржы таба білді. Бірақ сол ғылымды түсіне алатын студенттерді таба алмады. Аудиторияларды толтыру үшін Еуропадан студенттер шақыруға мәжбүр болды. Қазынадан шыққан қаржының бір бөлігі соған жұмсалды.

Ал Анна Иоанновна дәуірінде академияға деген қызығушылық соншалықты төмендеді, шетелдік ғалымдар біртіндеп тарай бастады. Бұған не дейсіз? Ақша табылды, бірақ күткен нәтиже болмады. Осы тарихи параллельден бір ғана қорытынды жасауға болады: ойлай білу қабілеті мен ғылыммен айналысуға деген ниет – ақшадан бұрын тұрады. Қарапайым айтқанда: алдымен құбылысқа деген қызығушылық, содан кейін ғана қаржы. Сіз бұл пікірмен келісесіз бе? Ойландыңыз ба?

Ақша мәселесіне біз әлі талай рет ораламыз, өйткені оны өте өзекті әрі қызықты деп санаймыз.

Ал енді зерттеу институттарының құрылу тарихына, дәлірек айтқанда, олардың қалыптасу кезеңдеріне көшейік. Біздің басты кейіпкеріміз – ғылыми-зерттеу институтының өзі – тарихи ата-бабаларға ие болуы тиіс. Ендеше, мұндай институттар қандай болған, ата-бабаларымыз оларды құруға қанша уақыт жұмсаған, қалай және қашан қайта ұйымдастырған – соның бәріне көз жүгіртейік. Зерттейік, есептейік, сабақ алайық.

2.4 Ғылыми-зерттеу институттарының құрылу тарихынан

«Зерттеушінің еңбек етуге арналған белсенді тұмыры бар-жоғы 20–25 жыл ғана болады, сондықтан ол бір де бір минутын бекерге жұмсауға қақысы жоқ».

Л. Пастердің полковник Фавеге жазған хатынан.

XIX ғасырдың соңында пайда болған ғылыми-зерттеу институттарының алғашқы үлгілерінің бірі ретінде Пастер институтын атауға болады.

Ресей империясында мұнайды жүйелі түрде ғылыми тұрғыдан зерттеу тарихының бастау нүктесі 1882 жылы Санкт-Петербуркте ашылған Геологиялық комитеттің мұнай секциясымен байланысты. Ол жер қойнауын кешенді зерттеу және геологиялық карталар жасау мақсатында құрылған еді. 1918 жылы бұл құрылым Халық шаруашылығы жоғарғы кеңесінің (ВСНХ) Геологиялық комитеті болып қайта ұйымдастырылды, ал 1930 жылы мүлде таратылды.

Геолком жабылардан бір жыл бұрын, 1929 жылы, оның кадрлық негізінде Бүкілресейлік мұнай ғылыми-зерттеу геологиялық-барлау институты – ВНИГРИ құрылды. Бұл институт елдегі алғашқы мұнай-геологиялық орталық қана емес, сонымен қатар кейіннен «ҚазНИПИмұнай» бастау болған үлгі де еді. Алғашқы кен орындарын іздеу-барлау және игеру жұмыстары сол кезеңдегі жетекші ғылыми институттардың ғылыми сүйемелдеуімен жүргізілді.

Қоғам дамуының бір формасы әлсіреп, ал екіншісі әлі дүниеге келмей, тіпті сұлбасы да айқындалмаған кезеңдерде адамзат өткенмен қоштасуды әрдайым ауыр да қайшылықты түрде бастан кешіреді. Өзгерістер дәуірінде ғылыми-техникалық сипаттағы жаңарулардың қарқынына, яғни жылдамдығына деген қызығушылық күрт артады. «Қанша күнде істеп бітіресің?»

деген сұрақтар жиі естіледі. Мұнда назар аударатын жайт – өлшем бірлігі ретінде «күндердің» алынуы. Бұл енді «жылдар мен айлар» емес, бірақ әлі де «сағаттар» деңгейіне жетпеген уақыт өлшемі.

Луи Пастер айтқан ғалымның белсенді еңбек етуіне берілетін сол 20–25 жылды еңбектің аса маңызды сипаттамаларының бірі – өнімділік ұғымымен тікелей байланыстыруға болады.

Енді ел экономикасы ғылыми-техникалық ақпаратқа және ғылыми-техникалық прогрестің дамуына аса мұқтаж болған кезеңнен бастап, ғылыми-зерттеу институттарының құрылуы мен ұйымдастырушылық қайта өзгерістерінің қысқаша тарихын хронологиялық тәртіппен баяндап көрейік. Бұл бізге дамуды жекелеген оқиғалар тізбегі ретінде емес, тұтас үрдіс, белгілі бір заңдылық ретінде қарауға мүмкіндік береді; ең жоғары өрлеу кезеңдерін де, қайта ұйымдастыру дәуірінің басталуын да айқын аңғаруға жол ашады.

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырманның әңгімесі

Мұндай деректерді талдау зерттеу институттарының ашылу динамикасын көрсетуі, олардың не себепті құрылғаны мен қызмет нәтижелері туралы, сол баяғы көп айтылатын «өнімділік» жайында ой тудыруы мүмкін.

– Неге? – деп сұрауға дайын зерделі оқырман. – Онсыз да бәрі түсінікті ғой! Ашылды – демек, қажет болды; жабылды не қайта ұйымдастырылды – демек, институт өз міндетін орындады.

– Қалайша олай дейміз? – деп қарсы уәж айтайық. – Барлық ақпаратты молекулаларға дейін жіктеп, дамудың заңдылықтарын түсінейік. «Ашылды – жабылды» деген – жай ғана тұрмыстық көзқарас. Ал біз сөз етіп отырған зерттеушілер үшін бұл – себеп пен салдар туралы сұрақ. Бұл – «ары қарай не болады?» деген сауал. Экономика үшін де, адамдар үшін де.

Ендеше, ХХ ғасырдағы зерттеу институттарының құрылу тарихындағы нақты деректерге көшейік. Дәл сол жерде елдің ғылыми

элитасы қалыптаса бастады. Олардың еңбегі мұнай өндірісіндегі еңбек өнімділігіне елеулі ықпал етті. Айта кету керек, бізде елдің ғылыми элитасының қалыптасуы мен дамуын зерттеуге деген ерекше қызығушылық бар. Өйткені біздің басты кейіпкеріміз – ғылыми-зерттеу институты – бұған тікелей қатысты. Бұл – оның кадрлары.

– Тоқтаңыз! – деп қарсыласады оқырман. – Сіз мұны әлі дәлелдеген жоқсыз! Мұнай-газ саласындағы өнімділікті өзгерткен бірде-бір жаңалықты не құрал-жабдықты жетілдіру фактісін келтірмедіңіз.

– Онда бастайық. – дер едік біз. – Бұл әңгімеге келуімнің жолы ұзакта қызықты болды. Бір сырды ашайын, оның жеке сипаты бар. Үлкен әулетімізде, жақын туыстарымның арасында ерлі-зайыпты жұп мұнай саласында еңбек етті: күйеуі – өндірісте, ал әйелі – институтта. Күйеуі кейде әзілдеп, оның «өнімсіз» жұмысы жайында қалжың айтатын, яғни өзі мен әріптестерінің еңбегінде қолға ұстап көрерлік нақты дүние жоқ дегенді меңзейтін. Сол әзілдердің астарынан мен бұл мамандық иелерін еріншек деп қабылдау барын сезетінмін. Бұл тақырыпты зерттеуде бейтарап болу маған оңай емес екенін де мойындаймын.

Ғылыми-зерттеу институттарын құру уақыты ХХ ғасырдың алғашқы ширегінің соңына, яғни 1920-жылдардың аяғына сәйкес келеді. Ол кезде КСРО-ның барлық өңірлерінде азамат соғысы толық аяқтала қойған жоқ. Бұл ескертпе ел экономикасының сол тұстағы жай-күйін, сондай-ақ қаржыландыру деңгейін дұрыс түсіну үшін маңызды. Төменде ғылыми-зерттеу институттарының құрылу хронологиясының қысқаша сипаттамасы беріліп отыр. Назарларыңызды аударар бір жайт – бұл тізім зерттеу-жобалау институттарының құрылуымен аяқталады:

1. «ВНИГРИ» 1929 ж. Алғашқы атауы – **НГРИ** (1945 жылға дейін). Негізгі, іргелі зерттеу бағыттары: геохимия және мұнай-газдың түзілуі, дәстүрлі емес ресурстар мен дәстүрлі емес (төмен өткізгішті) коллекторлар. Қолданбалы бағыттары: мұнай мен газ ресурстарын сандық және геологиялық-экономикалық тұрғыдан бағалау, петрофизикалық модельдеу, палеонтологиялық және биостратиграфиялық зерттеулер.

Жоғары білікті ғылыми кадрларды даярлайтын орталық болып табылады. 2016 жылға дейін РФ Табиғи ресурстар және экология министрлігінің және РФА-ның ведомстволық қарауында болды. 2016 жылы акционерлендіріліп, «Росгеология» АҚ холдингіне берілді. Соның нәтижесінде ғылыми-зерттеу мекемесінен сервистік және жобалау кәсіпорнына қайта бейінделді.

2. «ИГиРГИ» 1934 жылы КСРО Ғылым академиясының жанынан Жанғыш пайдалы қазбалар институты ретінде құрылды. 1975 жылдан бастап КСРО Мұнай өнеркәсібі министрлігінің жетекші ғылыми-зерттеу ұйымына айналды. Негізгі қызметі – барлау жұмыстарын ғылыми сүйемелдеу және қорларды бағалау.

2010 жылдан бастап «ИГиРГИ» АҚ Федералдық институты болып қайта құрылды. Ал 2016 жылы «Роснефть» ҰК» ПАО-ның ғылыми-жобалау кешеніне геология және бұрғылау саласы бойынша маманданған институт ретінде интеграцияланды.

3. «ВНИИнефть» 1943 жылы Ленинград мұнай-геологиялық барлау институтының (НГРИ) негізінде құрылды. 1994 жылы академик А. П. Крылов атындағы «ВНИИнефть» АҚ болып акционерлендірілді. Қызмет еткен жылдары мұнай кен орындарын игеру бойынша ірі жобалар әзірленді: Самотлор, Ромашкин, Туймазы (Ресей), Өзен, Теңіз (Қазақстан), Речица, Долина және Гнединцы (Беларусь). Сондай-ақ мұнай қайтарымын арттырудың жаңа әдістерін қолдану бағытында ауқымды жұмыстар жүргізілді: Усин, Оха, Эхаби, Колендо, Өзен, Қаражанбас, Қаламқас кен орындарында.

4. «ҚазКСРҒАИГТ» 1946 жылы құрылып, кейін «ҚазНИГРИ» деп қайта аталды. Бұл – Қазақстанның мұнай-газды провинциялары мен аудандарын зерттеуге маманданған алғашқы ғылыми-зерттеу мекемесі. Институт 1946 жылы академик Қ.И. Сәтбаевтың бастамасымен құрылды. Сол жылы Қазақстанда ғылымның іргетасын қалаған негізгі мекеме – Қазақ КСР Ғылым академиясы (қазіргі Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы) ұйымдастырылды. Ол 1946 жылғы 31 мамырдағы

қаулыға сәйкес КСРО ҒА Қазақ филиалының негізінде құрылып, ресми түрде 1946 жылғы 1 маусымда ашылды.

5. «ВНИГНИ» 1953 жылы Мәскеудегі ВНИГРИ филиалы, Мемлекеттік одақтық «Нефтегазсъёмка» кеңсесі және бұрынғы Бүкілодақтық табиғи газдар институтының геологиялық бөлімі біріктірілуі нәтижесінде құрылды.

6. Институт «ҚазНИПИмұнай» 1970 жыл. Қазақ мемлекеттік мұнай өндіру өнеркәсібінің ғылыми-зерттеу және жобалау институты 1970 жылғы 13 қарашада Мұнай өнеркәсібі министрлігінің бұйрығына сәйкес құрылды. Бұл бұйрық 1979 жылғы наурызда шыққан «Министрліктің ғылыми-зерттеу және жобалау ұйымдары желісін ретке келтіру және ұтымды орналастыру шаралары туралы» құжатқа негізделді. Қаулыға сәйкес әр өңірде ғылыми-зерттеу және жобалау институттарын біріктіріп, аумақтық ғылыми-зерттеу және жобалау институттарын (НИПИ) құру көзделді.

Институт «ҚазНИПИмұнай» Қазақ КСР Мұнай өнеркәсібі кәсіпорындарын жобалау жөніндегі мемлекеттік институты (ГИПРОҚазмұнай) мен Бүкілодақтық мұнай-газ ғылыми-зерттеу институтының (ВНИИнефть) Маңғыстау бөлімшесі негізінде құрылды. Институт дирекциясы Гурьев қаласында орналасты, бұл жерде жобалау институты ГИПРОҚазмұнай отыз жыл бойы жұмыс істеп келген. Жобалау бөлімі де осында шоғырланды. Ал ғылыми бөлім мен кешенді жобалау-ізвестіру бөлімі Шевченко қаласында орналасты.

Алғашқы қорытындылар мынадай: ХХ ғасырдың бірінші жартысында елде ғылыми-зерттеу институттары шамамен әр онжылдықта бір рет құрылып отырған. Олардың барлығы толықтай мемлекеттік қаржыландыруда болды.

Қазіргі кезеңдегі ғылыми-зерттеу институттарын ведомстволық бағыныстылығы бойынша жіктеу төмендегідей:

- **Мемлекеттік.** Мемлекет тарапынан қаржыландырылады. Жұмыстардың мазмұны – нысаналы зерттеулер. Мысал-

дар: қорғаныс өнеркәсібі, ғарыш саласы. Есеп беруі мен жауапкершілігі тікелей мемлекет алдында.

- **Қолданбалы.** Нақты практикалық міндеттерді шешуге бағытталған.
- **Іргелі.** Табиғи құбылыстарды жедел практикалық мақсатсыз терең зерттейді, болашақ ғылыми ашылымдардың негізін қалайды.
- **Университеттік.** Университеттер жанындағы зерттеу орталықтары, ғылым мен білімді бір арнаға тоғыстырады.

Герштанский О.С.-тың бастамасымен жиырма жылдан астам уақыт бұрын құрылған «МұнайгазҒЗЖИ» акционерлік қоғамын ведомстволық жіктеме бойынша қолданбалы ғылыми-зерттеу институттарына жатқызуға болады.

Егер оның «туу туралы куәлігінде» шыққан тегін көрсету керек болса, онда ол сөзсіз «ҚазНИПИМұнай» деп жазылар еді, өйткені институт дәл осы құрылымның қойнауынан өсіп шықты.

Қоғам толықтай өзін-өзі қаржыландыру режимінде жұмыс істейді, мемлекеттік қолдауға сүйенбейді. Осы жылдар ішінде акционерлік қоғам бір ғана құқықтық сипаттағы қайта ұйымдастырудан өтті: заңнама талаптарына сәйкес жабық акционерлік қоғамнан ашық акционерлік қоғамға ауысты.

Ал 1970-жылдары «ҚазНИПИМұнай» қалыптасып шыққан академик А. П. Крылов атындағы «ВНИИнефть» АҚ-пен «МұнайгазҒЗЖИ» бүгінгі күнге дейін іскерлік, кәсіби байланысын үзбей, жұмыс қарым-қатынасын сақтап келеді.

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырманның аңгімесі

Автор. Сонымен, зерделі оқырман, біздің пайымдауымызша, мұнай-газ саласындағы еңбек өнімділігін арттыру ең алдымен ғылыми-зерттеу институттарындағы ұжымдардың ой еңбегі мен нәтижелі шығармашылық қызметінен басталуы тиіс.

Сіз 1970 жылға дейін тек іргелі институттардың ғана құрылғанына назар аудардыңыз ба? Ал жобалау, яғни қолданбалы институттар тек 70-жылдары пайда болды. Іргелі институттар негізінен ел астаналарында, кен орындарынан алыс жерлерде ашылды. Ал жобалау институттары игеріліп жатқан кен орындарының тікелей маңына орналастырылды.

Зерделі оқырман. Мұнымен келіспеуге болмайды. Ірі кен орындарының ашылуы «ірі» шешімдерді талап етті. Жобалау институттарының пайда болуы – кездейсоқтық емес, заңдылық. Ғылымның практикалық пайдасы кен орнына жақын болуы керек. Дегенмен, мен автордың ғылыми ашылымдардың шығармашылық сипаты кен орындарындағы бұрғышылардың еңбек өнімділігіне шын мәнінде елеулі ықпал еткенін дәлелдейтін нақты деректер келтіруін талап етемін.

Автор. Мұндай деректер бар. Және олар аз емес. Онымен танысу үшін бізге портреттер галереясына еруге тура келеді. Бірақ егер біз 1963 жылмен тағы бір тарихи параллель жасамасақ, бұл Қазақстанның мұнай-газ саласының дамуын тарихи тұрғыдан әділ бағалауға және оның мәнін терең ұғынуға қиянат болар еді.

Негізге Қазақ КСР Геология және жер қойнауын қорғау министрі Шахмардан Есенұлы Есеновтің «Правда» газетінің 1963 жылғы 14 маусымдағы №165 санында жарияланған мақаласын алайық. Мақала жазылған сәтте Шахмардан Есенов небәрі 36 жаста еді, ал министр қызметіне ол 33 жасында келген. Оның ой-толғамдарында әкімшілік сипаттағы құрғақ тіркестер де, шенеуніктік сарын да жоқ. Алдымызда – нағыз геологтың сөзі.

Мақаланы осында толықтай, қысқартусыз, газеттегі түпнұсқа мәтіннің иллюстрациясымен бірге келтіріп отырмын. Ал сізден, зерделі оқырман, оқу барысында курсивпен бөлінген сөйлемдерге айрықша назар аударуыңызды өтінемін. Дәл сол жолдар мемлекеттік құрылымдардың зерттеулерді ұйымдастыруға, кадр мәселелерін шешуге, жабдықпен қамтамасыз етуге және лайықты еңбек жағдайын жасауға деген көзқарасын талдау мен салыстырудың өзегіне айналады.

Статья Ш. Есенова, Министра геологии и охраны недр Казахской ССР в газете «Правда» № 165 от 14.06.1963 г.

«Правда» газетінің 1963 жылғы 14 маусымдағы №165 санында жарияланған Қазақ КСР Геология және жер қойнауын қорғау министрі Ш. Есеновтің мақаласынан.

«Маңғыстау туралы жаңа Баку деп айтады, алайда бір ғана Жетібай мен Өзеннің өзінде Апшеронға қарағанда бірнеше есе көп мұнай бар. Түбек тек мұнайға ғана емес, газға да бай. Маңғыстау – шын мәнінде қазынаға толы түбек.

1. *Жуырда ғана қаңырап бос жатқан осы өлкеге деген көзқарас жылдармен емес, айлармен өлшенетін жылдамдықпен өзгеріп келеді.*

2. *Маңғыстауды игеру мәселесі оның кен орындарының орасан ауқымына байланысты бүгінде Қазақ КСР Геология және жер қойнауын қорғау министрлігінің мүмкіндіктерінен асып түсіп отыр. Алда тұрған жұмыстардың көлемін елестету үшін таяу уақытта 38 мұнай-газды құрылымға жан-жақты геофизикалық зерттеу жүргізу қажеттігін айтудың өзі жеткілікті.*

3. *Егер 1961 жылы біз терең барлау ұңғымалары бойынша 10 мың қума метр бұрғыласақ, биылғы жылы тек кезек күттірмейтін міндеттердің өзін орындау үшін 90 мың қума метр бұрғылау қажет. Маңғыстау түбегі жоспарлау органдарының, ғылыми мекемелердің және республикалық совнархоздың ерекше назарын талап етеді.*

4. *Ең алдымен ғылыми-зерттеу жұмыстарын күрт күшейту, мұнай мен газ кен орындарын тезірек зерттеп, игеру қажет. Іздеу мен барлау жұмыстарының күн санап артып отырған көлемі бірқатар мәселелерді білікті түрде шешуді талап етеді, ал бұл міндеттер тек өндірістегі геологтардың ғана күшімен атқарылатын шаруа емес».*

5. *Мұнда жекелеген ғылыми-зерттеу институттары қызметкерлері топтарының анда-санда ғана келуі айтарлықтай нәтиже бермейді. Айта кету керек, Маңғыстауды барлаудың алғашқы кезеңінде белсенді қатысқан Қазақ КСР Ғылым академиясы да қазір неге екені белгісіз, бұл өңірге деген ықыласын суытып алғандай. Теңіз кемелері мен крандар жетіспейді, жүк жеткізу кешігуде. КСРО Мемлекеттік геология комитетінің салғырттығынан біз құбырсыз қалдық. Мұның бәрі Маңғыстаудың байлығын барлау мен игеру ісін қатты тежеп отыр. Мәселен, Жетібай кен орнындағы № 15 ұңғыма сегіз ай бойы сынақ жүргізуді күтіп, қаңтарылып тұрды. Ал өткен жылдың қазан айынан бері Өзен кен орнындағы дайын тұрған № 26 ұңғыма да босқа тұрып қалды. Өткен жылы біз 30 нысанның өнімділігін сынадық. Биыл мұндай нысандардың саны 154-ке жетпек. Сұйық отынға арналған қоймалардың және тасымалдау құралдарының жетіспеуі салдарынан біз мұнайды ұңғымаларға жақын орналасқан жер үсті амбарларына ағызуға мәжбүрміз. Мұның қауіптілігі тек өрт қаупінің күрт артуында ғана емес. Осындай мұнай көлдерін көргенде жан ауырады. Қашан біз мұнай сақтайтын қоймаларға қол жеткізіп, осы байлықты толық пайдалана аламыз? Республика Госпланы мен Қазақ халық шаруашылығы кеңесінің ұстанымы бізге мүлде түсініксіз. Олар Маңғыстауда дәл қазір жүріп жатқан істерге белсенді араласудан бой тартып, шектен тыс сақтық танытып отыр.*

6. *Қазақ КСР Госпланы геологтардың тұрғын-тұрмыстық жағдайының ауырлығын, барлау жұмыстарының материалдық-техникалық базасының әлсіздігін жақсы біледі. Соған қарамастан қаржыландыруды «жылына бір шай қасық» қағидатымен жүргізіп отыр. Батыс Қазақстан совнархозы мен «Қазақстанмұнай»*

бірлестігінің басшылары түбекте білікті кәсіпшілік мамандардың жетіспейтінін жақсы біледі. Тәжірибелі кадрлар жақын маңдағы Гурьев облысының кәсіпшіліктерінде бар. Алайда «Қазақстанмұнай» бірлестігі Маңғыстаудың жоғары өнімді кен орындарын барлауды жеделдету үшін ол жақтан бірде-бір маманды жібермеді. Республикалық ұйымдардың табиғи байлықтарды игеруге деген осындай енжар көзқарасына бұдан әрі төзуге болмайды. Маңғыстау өз бағындырушыларын күтуде».

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырманның әңгімесі

Автор. Тезис № 1-ге назар аударуыңызды сұраймын. Қазіргі мұнай-газ саласында жүріп жатқан үдерістерді түсіну жылдамдығы бүгінде айлармен емес, күндермен өлшенеді. Өзгерістер қарқыны үдей түсті. Ал сол өзгерістердің мәнін ұғыну, оларды терең пайымдау сол қарқыннан қалып қояды. Төртінші тезисте министр ғылыми-зерттеу жұмыстарын күшейту, мұнай кен орындарын тезірек зерттеу қажеттігін айтады. Бұл сөз 1963 жылы айтылған. Алайда Батыс Қазақстан өңірінде ғылыми-зерттеу және жобалау институты тек 1970 жылы ғана ашылды. Мәселенің бар екені мойындалған сәттен оны шешу жолына нақты қадам жасалғанға дейін тұтас жеті жыл өтті. Бұған не дейсіз?

Ал әрі қарай тіпті қынжылтарлық жайт айтылады: Қазақ КСР Ғылым академиясының Маңғыстауға «неліктен суып қалғаны». Соңында геологтардың қалыпты емес тұрмыстық жағдайы мен қаржыландырудың «жылына бір шай қасықтай» ғана бөлінуі сөз болады.

Зейінді оқырман. Бұл мақалада мұнай-газ саласының енді ғана дамып келе жатқан тұсындағы, тіпті кеңестік кезеңдегі шенеуніктердің салаға көзқарасы туралы бұрыннан белгілі жайттардан өзге қандай жаңалық бар?

Автор. Бір қарағанда – ештеңе жоқтай көрінуі мүмкін. Әсіресе бүгінгі өзгерістерді түсіну жылдамдығын ескерсек. Бірақ мұнда министрдің ұстанымы – шенеуніктікі емес, кәсіби маманның көзқарасы. Мақалада геологиялық мәселелер де, шаруашылық

түйткілдер де қатар қозғалады. Мұнай өндірумен айналысатын, ауыр физикалық еңбек атқаратын адамдардың қалыпты еңбек жағдайына құқығы бар екені ашық айтылады. Ең бастысы – бұл мақалада басқару аппаратына тән бір аса қызық күй айқын сезіледі: уақытты сезіну қабілетінің жоғалуы.

Зейінді оқырман. Мұнымен келісуге болады. Бірақ менің сұрағым бар: осы жерде сіз Олег Сергеевичтің қызметімен қандай тарихи параллель көрдіңіз?

Автор. Геолог Шахмардан Есенов пен геолог Олег Герштанскийді біріктіретін ортақ қасиет – олардың уақытты сезіне білуі. Олар уақыттың ерекше табиғатын түсінді, ойланатын уақыт пен шешім қабылдайтын уақыттың, күту уақыты мен әрекет ету уақытының арасындағы айырманы айқын ажырата білді. Бұл қасиет тек геологтарға ғана тән емес – бұл нағыз кәсіби мамандарға тән белгі. Енді солар туралы айтуға дәл уақыт келді. Портреттер галереясына өтейік.

2.5 Зерттеушілердің шығармашылық немесе латералды ойлауы

Портреттер галереясына баруға ниеттенген әр адам, әдетте, екі сұрақтың төңірегінде ойға қалады.

Бірінші сұрақ, әрине, қарапайым да заңды: не үшін?

Біздің ізденімпаз оқырман дәл осындай сауал қоюға бейім. Біреу не себепті портреттер галереясын жасайды және өзгелерді оны тамашалауға шақырады?

Ал зерделі оқырманды галерея кейіпкерлерінің өзі көбірек қызықтырады: олар өмірде немен айналысты, қандай жолдан өтті, қандай табыстарға қол жеткізді?

ШЕГІНІС:

Екі оқырман мен автордың әңгімесі

Ізденімпаз оқырман: Сіз өте дұрыс айтасыз. Маған тікелей қатысы жоқ, табысымды арттырмайтын нәрселерге уақытымды жұмсағым келмейді. Егер бұл адамдар менің туыстарым болмаса, мен тіптен ата-бабама, әулетіме деген мақтаныш сезімін де сезіне алмаймын ғой.

Зерделі оқырман: Портреттер галереясына баруды бос уақыттың шығыны деу пікіріне келіспеймін. Мұндай көзқарас үстірт деп санаймын. Жуырдағы тарихымызда портреттер галереялары өндіріс орындарында жасалатын. Онда еңбекте озық шыққан адамдардың портреттері ілінетін. Жұмыс көрсеткіші жоғары, еңбек өнімділігімен ерекшеленген қызметкерлерді осылайша дәріптейтін. НГДУ «Узеньнефть» кәсіпорнында мұның қалай ұйымдастырылғанын Владимир Яковлевич Мирошников еске алған еді. Ол мұның жас маман ретіндегі өзіне қандай зор әсер қалдырғанын да атап өткен. Өзгенің жетістігіне сүйсіне білу – адамның өзі де биікке ұмтылуының белгісі.

Автор: Міне, осы тұста кітаптың екі түрлі оқырманы болуы мүмкін екенін айтуға уақыт келді. Әркім бұл жерден өзіне қажет жауапты

іздейді. Ізденімпаз оқырман табыс, ақша әкелетін мамандықтар туралы ойлануы мүмкін. Ол өзін қызықтырған сұрақтарға жауап іздейді. Іздесе – міндетті түрде табады. Ал зерделі оқырман, кәсіби деңгейі жоғары тұлға ретінде, кез келген мамандықтың, тіпті өзінікінен өзгесінің де тереңіне үңіледі. Бірақ мен барлық оқырманды – әрі ізденімпазды, әрі зерделіні – сендіргім келеді: біздің портреттер галереямызға бару бәріне пайдалы болады.

Ізденімпаз оқырман: Неліктен автор «біздің» деген сөзді ерекше атап отыр? Басқа галереялар бәріне пайдалы бола алмай ма?

Автор: Әрине, бола алады. Бірақ біздің портреттер галереямыздың дәстүрлі галереялардан бірқатар айырмашылығы бар. Бірінші айырмашылық – мұнда тек ой еңбегімен айналысқан адамдардың портреттері ғана емес, олардың зерттеу тақырыптары көрсетілген архивтік еңбектер жинақтары да берілген.

Екінші айырмашылық – портреттердің басым бөлігі ұжымдық портреттер. Ал ұжымдық портретте бірнеше буынның тағдырымен қатар, дәуірдің өзі мен мұнай-газ саласының мінезі көрініс табады. Басқаша айтқанда – бұл уақыттың портреті.

Үшінші, ең маңызды айырмашылық – бұл галереяға кірмес бұрын «адам қалай ойлайды?» деген тақырыпқа ой жүгірту ұсынылады. Ал сіздер, қадірлі оқырмандар, қалай ойлайсыздар?

Ізденімпаз оқырман: Бұл «жақсы ойлау» мен «жаман ойлау» туралы сұрақ па? Егер мен математикалық есепті шеше алмасам, демек, мен жаман ойлаймын ба?

Зерделі оқырман: Жоқ, бұл сіздің мүлде ойлай алмайтыныңызды білдіреді. Бұл – ойлау үдерістерінен алыс екеніңізді көрсетеді. Ұстаздарыма алғыс айтамын: олар мені өмірдегі ең басты іске – үйренуге үйретті. Қате түсінілу қаупі болса да, автордың рұқсатымен, ізденімпаз оқырманға «ойлай білу» дегеннің не екенін қысқаша еске салуға рұқсат етіңіздер.

Автор: Мен ризамын. Сіздің пікіріңіз – осы тақырыпта кітап жазар алдында сөйлескен көптеген зерделі оқырмандардың ортақ ойы деп білемін. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның жоғары білікті мамандары – Иван Тимофеевич Палюх, Владимир Васильевич Егоров, Владимир Григорьевич Чагай – білім беру жүйесіндегі мәселелер жайлы зор алаңдаушылықпен бөліскен еді.

Зерделі оқырман: Қысқаша айтайын: ойлай білу – бұл қарау ғана емес, көру; есту ғана емес, тыңдап, түйсіну. Өлшей білу және салыстыра білу. Өлшей – түйсіну деген сөз. Табиғат пен қоғам заңдылықтарын терең, үстірт емес деңгейде білмейінше, ойлау қабілетін дамыту мүмкін емес. Бірақ ең бастысы – адамның өзі үйренуге ынталы болуы, ақиқаттың мәніне өз бетімен жетуге талпынуы. Пастернакта қалай айтылатын еді, есіңізде ме?..

«Барлық істің түбіне жеткім келеді,
Еңбекте де, жол іздеп сергелдеңде де,
Жүрек бұлқынысында, жан толқынында.
Өткен күннің өзегін ұғып білгім келеді,
Себебіне, негізіне,
Тамырына, жүрек түбіне дейін.
Тағдыр мен оқиғаның жібін үзбей ұстап,
Өмір сүріп, ойлап, сезініп, сүйіп,
Ашылулар жасау үшін».

Автор: Біздің байыпты оқырманымыздың ойлау үдерісін дәл әрі көркем сипаттаған пікірімен келісемін. Тек бір ғана нәрсені толықтырғым келеді.

Ойлау үдерісі де еңбекке тең. Ал еңбек өнімді болуы тиіс. Демек, ой еңбегі де нәтижелі болуы, сипатталып, ғылыми қауымдастық алдында негізделіп, қорғалуы қажет.

Ой еңбегінің негізгі сипаттау формалары – ғылыми мақалалар мен диссертациялар. Психология мен социология ғылымдары да ойлау үдерістерін зерттеуде бір орында тұрған жоқ.

Сондықтан біздің портреттер галереясы мен архивтерге сапарымыз зерттеушілердің ойлау табиғаты жөніндегі соңғы ғылыми жаңалықтарына қысқаша шолудан басталады.

Балалық шақта біз ересектер әлемінің үлгілері арқылы ойлауға үйренеміз. Назарымыз құндылықтарға бағытталады: еңбек – жасампаздыққа, спорт – төзімділікке, музыка – сезімге және сол сезімді басқаруға баулиды. Осылардың барлығы ойлаудың белгілі бір түрін қалыптастырады. Оны шартты

түрде академиялық, бәлкім, шәкірттік немесе мектептік ойлау деп атауға болады. Бұл кезеңдегі ең басты міндет – мектепті аяқтаған сәтке қарай оқушының санасында тәртіпке бағынған, жинақы ақылды қалыптастыру.

Ал адам дербес еңбек жолына қадам басқанда (яғни, үлгі бойынша емес, баға үшін емес, жауапкершілік пен жалақы үшін әрекет ете бастағанда) көптеген жұмысшы мамандықтар үшін мектептік ойлау деңгейі жеткілікті болуы мүмкін. Алайда ол зерттеуші-ғалым үшін жеткіліксіз. Дәл осы тұста ойлаудың кеңірек, шығармашылық түріне деген қажеттілік туындайды. Өйткені ғылым мен өнер саласында адам мектепте де, жоғары оқу орнында да сипатталмаған құбылыстармен және үдерістермен бетпе-бет келеді.

1967 жылы Эдвард де Боно ойлаудың шығармашылық түріне атау беріп, оны «латералды» немесе «бүйірлік» ойлау деп атауды ұсынды. Ал 1970 жылы осы ұғыммен үндес атауы бар кітабы жарық көрді – «Латералды ойлау: шығармашылыққа қадамдап жету». Терминнің мәнін аша отырып, автор оған «бүйірлік», «көлденең», «жанама бағытталған», «әзілмен сабақтас» деген мағыналас ұғымдарды біріктіреді.

Шын мәнінде, дүниені осылайша түсіну тәсілі бұған дейін де бар болатын әрі белгілі бір кезеңдерде үстемдік еткен. Мұны ХХ ғасырдың екінші жартысындағы ғылыми-техникалық революция жетістіктері айқын дәлелдейді. Латералды ойлаудың жемістеріне болашақ инженерлердің «көңілділер мен тапқырлар» командаларындағы әзіл-оспағын ғана емес, сонымен қатар сол дәуірдегі ғылым мен техникадағы жаңалықтардың тұтас кешенін де жатқызуға болады. Термин авторы білімді қоғамның даму заңдылықтарын зерттей отырып, жаңаны жасау кезіндегі ойлау үдерісінің бағытын тұжырымдап берді. Айта кету керек, өнертапқыштар күрделі ғылыми мәселелерді шешудің жаңа тәсілдерін ойлап таба отырып, қоғамдық құбылыстарды бағалауда сатиралық элементті қолдану дәстүрін де қалыптастырды. Шығармашылық көзқарас «ҚазНИПИмұнай» институтында күнделікті жұмыс нормасына айналған еді. Ал

Герштанский О.С. пен «ҚазНИПИмұнай» зерттеушілер тобының Узень кен орнының он сегіз горизонты бойынша бірлескен жұмысы барысында өндірістік міндеттерді шығармашылық тұрғыдан шешу тәжірибесі осы кітаптың бірінші тарауында егжей-тегжейлі баяндалды.

Техника ғылымдарының кандидаты куәлігі

«Техника ғылымдарының кандидаты куәлігі» тақырыбында 2005 жылы сәтті қорғалды. Осы кезеңге қарай Герштанский Олег Сергеевич Қазақстан кен орындарын пайдалану және оларды игерудің соңғы кезеңінде мұнай өндіру тиімділігін арттыру саласында мойындалған сарапшы ретінде танылған еді.

Институт кітапханасында және қорларында архивтік жинақтарды Боно әдістеріне сүйене отырып зерделеу барысында біз шығармашылық ұжымның зерттеулеріне қатысты көптеген қызықты деректерге тап болдық. Осы еңбектердің тақырыптарын

Техника ғылымдарының докторы куәлігі

Олег Сергеевич кандидаттық жұмысын мұнай және газ кен орындарын игеру және пайдалану бойынша жазды. Оны 1992 жылы қорғады. Бұл жылы жас ғылым кандидаты 40 жасқа толған болатын.

Докторлық диссертациясы «Қазақстанның көпқабатты кен орындарын игерудің кеш сатысында жоғары парафинді мұнай

өндіруді қарқынлату» тақырыбында 2005 жылы сәтті қорғалды. Осы кезеңге қарай Герштанский Олег Сергеевич Қазақстан кен орындарын пайдалану және оларды игерудің соңғы кезеңінде мұнай өндіру тиімділігін арттыру саласында мойындалған сарапшы ретінде танылған еді. Институт кітапханасында және қорларында архивтік жинақтарды Боно әдістеріне сүйене отырып зерделеу барысында біз шығармашылық ұжымның зерттеулеріне қатысты көптеген қызықты деректерге тап болдық. Осы еңбектердің тақырыптарын біз ізденімпаз оқырманға ұсынғымыз келеді. Егер олардың қатарында студенттер немесе магистранттар болса, ғылыми зерттеулер тақырыптарын зерделеу өздерінің жеке зерттеу тақырыптарын табуға түрткі болуы мүмкін. Мұндай зерттеулерді орындау мен сипаттауды бүгінгі күні «мұнай-газ

ісі» деп аталатын мамандық бойынша білім алып жатқан бакалаврлар мен магистранттар меңгеруі тиіс.

Ізденімпаз оқырмандар үшін «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ кітапханасы ғылыми мақалалардың толық мәтіндерін жұмыс істеуге ұсына алады. Ал қалыптасқан кәсіби мамандар қатарындағы мұқият оқырмандар сол еңбектердің тақырыптарына қайта оралып, оларды сабақтастық тұрғысынан қарастыра алады. Мәселен, өз елімнің жер қойнауын, демек мұнай мен газ қорларын және оларды ұтымды пайдалану мәселесін зерттеу үшін мен бар күшімді салдым ба? Бізде назардан тыс қалған зерттеу тақырыптары жоқ па?

Мұндай сұрақтарды бүгінде тек мұнай факультеттерінің студенттері ғана емес, өзге де мамандық иелері өздеріне қоя алады. Мұнай – баршаға қатысты ресурс: барлаушыларға да, өндірушілерге де, тіпті тұтынушыларға да. Зерттеулерді зерделеу – ел экономикасына, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану ісіне қосылған өзіндік үлес. Демек ойлану да, тану да, есептеу де баршаға ортақ міндет.

Шығармашылық ғылыми еңбектерді сипаттау үшін біз «ҚазНИПИмұнай» және «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-тың ең тәжірибелі қызметкерлері – Егорова Наталья Валентиновна мен Стародубцева Белла Александровнаны шақырдық. Олар экскурсияға арналған кіріспе мәтінді жазуға және ғылыми жинақтардан үзінділер жасауға ықыласпен келісті. Ал енді, қадірлі де зейінді оқырмандар, сіздерді экскурсия жүргізушілер – Егорова Н.В. мен Стародубцева Б.А.-мен оңаша қалдыруға рұқсат етіңіздер. Кітаптың келесі бірнеше бетінде қайта қауышамыз.

«Батыс Қазақстанда Маңғышлақ түбегінде (Өзен, Жетібай) және Бозащы түбегінде (Қаламқас, Қаражанбас, Солтүстік Бозащы), сондай-ақ бірқатар ұсақ кен орындарының (Асар, Дунга, Оймаша, Солтүстік-Батыс Жетібай, Солтүстік Ракушечное және т.б.) 1970–1980 жылдары ашылуы бүкіл Кеңес Одағының мұнайшы-ғалымдарының назарын аударды. Бұл өңір ғалымдарды геологиялық құрылысының алуан түрлілігі мен күрделілігімен, кен

орындарындағы шоғырлардың типтерімен, мұнай мен газдың және оларды қанықтырып тұрған коллекторлардың физика-химиялық қасиеттері мен құрамының ерекшеліктерімен қызықтырды. Өз кезегінде осы факторлар кен орындарын игеру барысында – әзірлеу тәсілдерін таңдауда, ұңғымаларды бұрғылауда, мұнай мен газды өндіруде, жинауда, дайындауда және тасымалдауда бірқатар қиындықтар туғызды.

Бұл кезең өндіріс мамандары үшін де, «ҚазНИПИМұнай» институтының мамандары үшін де аса қарқынды уақыт болды. Қиын да қызу кезең болғанымен, ең нәтижелі жылдар деуге болады – зерттеушілер барынша шығармашылық серпінмен және жоғары жауапкершілікпен еңбек етті. Дәл осы жылдар «ҚазНИПИМұнай» тарихында өнертабыстарға берілген патенттердің көптігімен, елдің салалық техникалық басылымдарында және институттың ғылыми жинақтарында жарық көрген ғылыми мақалалардың молдығымен ерекшеленеді.

Мәселелер туындап отырды және оларды шешудің нақты жолдары табылды. Сол жылдардағы зерттеулер материалдары негізінде институт қызметкерлері көптеген кандидаттық, тіпті докторлық диссертацияларды қорғады». Техника ғылымдарының докторы Огай Е.К.-нің деректері бойынша, 100-ден астам кандидаттық және 8 докторлық диссертация қорғалған.

«ҚазНИПИМұнай» ғылыми жинақтарынан кейбір үзінділерді ұсынамыз.

Іздеу және барлау геологиясы бағыты

- Іздеу және барлау жұмыстарын жүргізу әдістемесін жетілдіру (Попков В.И.)
- Ірі көпқабатты кен орындарындағы мұнай қорларын зерттеу қағидаттары және қалдық мұнай қорларының құрылымы (Коростышевский М.Н., Дорофеева Л.Е.)
- Айдау әсері аймақтарында өнімді жыныстардың ағымдағы мұнаймен қанығуын керндік зерттеулер нәтижелері бойынша бағалау (Чагай Н.В., Кузнецов В.В.)

- Оймаша кен орнындағы гранитті интрузия коллекторларының параметрлерін бағалау (Проняков В.А., Чербянова Л.Ф., Чагай Н.В.)
- Сейсмобарлау деректері бойынша құрылымдық құрылыстарды интерпретациялау және бағалау (Котов В.П.)
- Мұнай мен газдың перспективалық ресурстарын жоспарлау мен есепке алу жүйесін жетілдіру (Рабинович А.А., Будянская Г.В.)
- Оңтүстік Маңғышлақтың ұсақ кен орындарында іздеу бұрғылауының оңтайлы көлемдерін негіздеу (Попова Л.А., Шевченко Л.А., Селецкая Т.В.)
- Маңғышлақ аумақтарындағы қабаттық қысымды есептеу әдістері (Чагай В.Г.)
- Қаламқас кен орны мысалында жарылымдық тектоникалық бұзылыстарды айқындау әдісі (Дорофеева Л.Е.)
- Асар кен орнының геологиялық құрылысы мен мұнай-газдылығы туралы жаңартылған көзқарастар (Попова Л.А., Шевченко Л.А., Балдекова Н.Ш.)
- Маңғышлақ пен Бозашы аумақтарындағы мұнай-газ жиналу аймақтарының қалыптасуындағы неотектоникалық қозғалыстардың рөлі (Попков В.И.)
- Көпқабатты геологиялық қимада қорларды есептеуге арналған объектілерді бөліп көрсету қағидаттары (Попова Л.А., Дорофеева Л.Е.)
- Өзен кен орнының көпқабатты, күрделі құрылысты жағдайында мұнай қорларын зерттеу ерекшеліктері (Коростышевский М.Н.)

Мұнай және газ кен орындарын игеруді талдау және жобалау бағыты

- Өзен кен орны бойынша мұнай қорларын өндіруді және Жетібай кен орны бойынша қорлардың игерілуін мониторингтеу (Дорофеев В.И., Кувандыкова З.А.)
- Төмен өнімді, әртекті мұнай қабаттарын игеруді оңтайландыру (Лысенко В.Д.)

- Ұңғымалардың оңтайлы пайдалану мерзімін таңдау мәселелері (Лысенко В.Д.)
- Игерудің соңғы кезеңінде мұнайлы залежь өнімінің экономикалықтұрғыдан жолберілетіншекті суланғыштығын анықтау (Хасанов Б.К.)
- Өзен кен орны мысалында изотермиялық емес айдаудың қабат температурасына әсері (Лысенко З.В.)
- Жетібай кен орнының VIII горизонты мысалында ошақтық су айдаудың тиімділігі (Лукпанов Т.С.)
- Жетібай кен орнының X горизонты қабаттарының қалыңдығы мен өткізгіштік аймақтары бойынша жұмысын талдау (Дружинина О.Н.)
- Өзен кен орнын игеру барысында парафиннің түсуі туралы (Огай Е.К.)
- Әртекті мұнайлы залежьдерді игеруді болжау әдістері (Хасанов Б.К.)
- Игерудің кеш сатысындағы технологиялық көрсеткіштерді болжау (Ермеков А.К., Сагандыкова Т.П., Молчанова Л.М.)
- Қаламқас кен орнында динамикалық қабат қысымын анықтаудың экспресс-әдісін енгізу тәжірибесі (Есенғалиев К.Р.)
- Өндірістік деректер бойынша коллектор жыныстарының салқындаған көлемдерін бағалауға әдістемелік тәсіл (Дорофеев В.И.)
- Өндіруші ұңғымалардағы түптік қысымның ұтымды мәнін негіздеу (Апакаев Ж.А., Дорофеев В.И., Ильев В.И., Лысенко В.Д.)

Мұнай, газ және суды зерттеудің зертханалық бағыттары

- Игеру процесінде мұнайдан бөлінген газдың сегрегациясы мен тік бағытта орын ауыстыруы (Белихова В.Ф., Лейбин Э.Л.)
- Суланудың қабат мұнайының қасиеттеріне әсері (Болонкина А.М., Егорова Н.В.)

- Өзен кен орнын игеру барысында биогеңдік сульфатредукцияның дамуы (Праздникова З.Ф., Филатова Л.А., Мехтиева Э.Н.)
- Теңіз және альб сулары қоспаларын айдау жағдайында мұнай қабаттарындағы сульфатредукцияны зерттеу (Благов А.В.)
- Құмкөл кен орны мұнайын сепарациялау жағдайларын таңдау (Болонкина А.М., Егорова Н.В.)
- Өзен кен орнының қабат мұнайлары қасиеттерінің игеру процесінде өзгеруі (Болонкина А.М., Лейбин Э.Л.)
- Пайдалану ұңғымаларының жұмысын бақылаудың гидрохимиялық әдісі (Егорова Н.В.)
- Теңіз су құбырында қозғалмалы шөгінділердің түзілу кинетикасын зерттеу (Праздникова З.Ф., Мехтиева Э.Н. және т.б.)

Мұнай мен газ өндіру бағыты

- Теңіз суын тасымалдайтын магистральды су құбырларын коррозиядан қорғау (Рогоза М.М., Рогоза З.И.)
- Көлік құбырларының пайдалану және экологиялық сенімділік деңгейін бағалау (Кусаинова Ж.У., Габбасов У.А.)
- Жылуоқшаулағыш материалдардың әртүрлі түрлерін зерттеу (Батманов К.Б.)
- Топырақсыз эмальды жабындардың сапасын арттыру (Вебер В.И., Штейнберг С.Н.)
- Ұңғымаларды газлифттік пайдалану кезінде газдың шағын шығындарын есепке алу әдісі (Консбаева К.К., Мокрищев Э.П., Исабаев А.А., Суринов С.М.)
- Мұнай ұңғымаларының өнімділігін қалпына келтіруге арналған эмульсия (Пагуба А.И., Кулиджанов Ю.Я., Чуприна С.И.)
- Мұнай ұңғымаларының өнімділігін арттыруға арналған қышқыл-көмірсутекті эмульсия (Рогоза З.И., Терина Л.А., Яковлева Н.С., Сизиумова В.Н.)
- Ұңғымалардың парафинденуін жою және алдын алу технологиясы (Пагуба А.И., Кулиджанов Ю.Я.)

- Ұңғымалық сораптың қабылдау бөлігінде еріген газды бөлуге арналған газсепаратор (Троицкий В.Ф., Каспарянц Э.С.)
- Мұнай кәсіпшілігі жабдықтарын бейорганикалық тұз шөгінділерінен қорғау (Пагуба А.И.)
- Өзен кен орны ұңғымаларына жүргізілген профилактикалық өңдеулердің салыстырмалы нәтижелері (Полубоярцев Е.Л., Герштанский О.С., Крикунов Н.В.)
- Өзен кен орнындағы айдау ұңғымаларының қызмет ету мерзімін арттыру (Богородский В.М., Дердуга В.С.)

Ұңғыма өнімін жинау, тасымалдау және дайындау бағыты

- Кәсіпшіліктерде мұнайды алдын ала дайындаудың жеңілдетілген технологиялық сұлбасы (Муллаев Б.Т., Суворова Т.С., Ахлиманов А.М.)
- Мұнай құрамындағы хлорлы тұздардың мөлшерін есептік әдіспен анықтау (Шункаров У.Ш., Суворова Т.С., Лаптева В.М.)
- Маңғышлақ мұнайларын ішкі кәсіпшілік тасымалдау кезінде туындайтын қиындықтармен күресудің жылуоқшаулау әдістері (Смольников Н.В., Кулиджанов Ю.Я. және т.б.)

Ұңғымаларды бұрғылау бағыты

- УСЦН-2 қондырғысын зерттеу, әзірлеу және өнеркәсіптік сынақтан өткізу (Казаров Г.К., Волошко Г.Н., Геймаш Г.И.)
- Өнімді қабаттарды ашу және ұңғымаларды игерудің жаңа технологиясы (Булда Ю.А., Никифорова Л.М.)
- Газға қаныққан қабат аймағын бекіту кезінде колонна артындағы өтпелі гидравликалық пакерді қолданудың тиімділігі (Казаров Г.К., Егоров В.В., Цырин Ю.З.)
- Ұңғымаларды цементтеудің жаңа технологиясы (Геймаш Г.И., Казаров Г.К., Гордиенко С.Ю.)
- Бұрғылау жабдығын ұңғымаға түсіру кезінде гидродинамикалық қысымды төмендетуге арналған перепусктік клапан (Эфендиев А.З., Статура А.А., Черепанова И.П.)

- Цементтеу құрылғыларының гидромеханикалық пакер тораптарын зерттеу (Казаров Г.К.)

Қоршаған ортаны қорғау бағыты

«Маңғышлакнефть» АҚ кәсіпорындарындағы қоршаған ортаны ластау көздерің талдау (Габбасов У.А., Шинтимирова М.Н., Хасанова М.К.)

Экономикалық зерттеулер бағыты

Экономикалық талдау және перспективалық жоспарлау зертханасы, экономика ғылымдарының кандидаты Стародубцева Бэлла Александровна жетекшілігімен әртүрлі тапсырмаларды атқарды. Негізгі және тұрақты міндеттердің бірі – институттың әзірлемелерінен алынатын экономикалық тиімділікті салалық үздік аналогтармен салыстыра анықтау болды. Есептеулер Мұнай өнеркәсібі министрлігінде сараптамадан өтіп, тек сол жағдайда институттың ағымдағы жұмыс жоспарына енгізілетін. Есептік кезең аяқталған соң жаңа техника мен технологияны енгізуден алынған нақты экономикалық әсер айқындалатын.

Сонымен қатар, зертхана қызметкерлері саланың өзекті мәселелеріне қатысты аналитикалық жұмыстар жүргізді.

Олардың ішінде ең маңыздысы – II дәрежелі дифференциалдық рентаны есептеу механизмін әзірлеу болды (Стародубцева Б.А., Мастакова И.Г.). **II дәрежелі дифференциалдық рента кенді пайдалану құқығын иеленушінің қосымша табысын анықтауға мүмкіндік береді.** Бұл қосымша табыс жоғары рентабельді кен орындарын игеру арқылы туындайды: сапалы мұнай, жоғары өнімді ұңғымалар, өнімді тасымалдаудың қолайлы шарттары, жетілдірілген инфрақұрылым және т.б. Қосымша табыстарды (салық түрінде) ұжымның еңбек күшіне қатысы жоқ жерлерден алу, осы қаражатты аз рентабельді кен орындарын игеруге бағыттауға мүмкіндік береді.

Мұндай тәжірибе Канадада, АҚШ-та, Норвегияда, Австралияда, Индонезияда, Африканың кейбір елдерінде кеңінен қолданылып келеді. Дегенмен, бұл мәселе әлі күнге дейін толық шешімін тапқан жоқ. Кейде уақытша, косметикалық шешімдер ұсынылады, бірақ олар негізгі мәселені шешуге жеткіліксіз, тек оған жақындауға бағытталған алғашқы қадамдар болып саналады.

Бір жұмыста авторлар алғаш рет салада жалпы бағаны еркін қалыптастыру қағидатына, соның ішінде мұнай бағасына оралу идеясына ұсыныс жасады. Бұл ой сол кезде өте танымал болмаған, алайда, ақыры «қайта құру» деп аталған кезеңнен кейін өз қолданысын тапты.

1987 жылы зертхана бірлестік тапсырысы бойынша НГДУ «Жетібайнефть» мысалында ішкі шаруашылық есеп жүйесін құру бойынша жұмыс атқарды. Жұмыс өте күрделі болды, салада оған ұқсас ештеңе жоқ еді және олармен жасалды. Негізгі қағидалар НГДУ және Бірлестік қызметкерлерімен тығыз байланыста әзірленді.

Экономикалық зерттеулер зертханасының ұжымы

НГДУ «Жетібайнефть» өндірістік цехтардың басшылары оны үлкен ынтамен қабылдады, өйткені бар жұмыс бағалау және еңбекті төлеу критерийлері жүйесі өзінің өзектілігін ұзақ уақыт бұрын жоғалтқанын түсінген еді. Кейін бұл жұмыс саланың екі кәсіпорнына енгізілді.

Жұмыс қорға ұсынылған кезде жоғары баға алғанына қарамастан, сол кездегі бірлестік басшылығы оны дереу енгізуден бас

тартты. Дегенмен, уақыт бәрін өз орнына қойды, және қазіргі таңда мұнай өндіру процесін сервистік қамтамасыз ету өмірлік нормаға айналды. (Стародубцева Б.А., Савчук С.А., Нурбаева М.К., Фисенко В.Н., Максимова С.Г. және басқалар)

ШЕГІНІС:

Эксперсиядан кейінгі оқырмандармен сұхбат

Ізденімпаз оқырман: Мәтінді басынан аяғына дейін мұқият оқып шығып, бір кезде таңданысымды жасыра алмадым: еңбекті бағалау өлшемдері мен жалақы мәселесін зерттеген экономикалық зерттеулер зертханасы расында да болған екен. Осы тұста Б.А. Стародубцева мен И.Г. Мастакова авторлығымен жазылған «Дифференциалдық рента II-ні есептеу тетігін әзірлеу» атты еңбекпен танысып келді. Ақыры, оқуды бастаған сәттен бері мені мазалап келе жатқан – ақша туралы сұрағымның жауабын да тапқандай болдым. Демек, бұл тақырыпты нарықтық тұрғыда емес, ғылыми негізде ашып көрсеткен нағыз мамандар болған!

Зерделі оқырман: Иә, бұл еңбектер туралы мен 2013 жылы жарық көрген «Мұнайгаз F3ЖИ. Адамдар, оқиғалар, деректер» атты кітаптан оқығанмын. Сол алыс жылдардағы ұжымдық жұмыстың сипаттамасы менің есімде ерекше сақталыпты: ол бір сарынды, тек сандармен ғана өмір сүретін жалықтырғыш адамдардың ісіне мүлде ұқсамайтын. Кітапта экономист-авторлар өздерін жан-жақты, қызығушылығы мол, спортты жаны сүйетін жандар ретінде таныстырған. Олар барлық спорттық жарыстарға белсене қатысқан, әсіресе үстел теннисі, бадминтон, волейбол сайыстарында көзге түскен. Ал шахматқа олар тіптен айрықша мән берген.

Автор: Иә, Өзенге жасалған әрбір іссапарда жергілікті қонақүйдегі кештердің басты көрінісі – шахмат шайқастары болатын. Әдетте, кезекті іссапардан оралғанда экономист әйелдер шахмат бәсекелеріндегі сан мәрте жеңістерімен қайтатын. Ал жеңілген ер-азаматтар мен қонақүй тұрғындарының жадында зерттеу институты қызметкерлерінің жоғары интеллектуалдық деңгейі ұзақ

сақталатын. Дегенмен, ізденімпаз оқырман бір маңызды тұжырымды ескеріп қойғаны жөн: экономика ғылымы ақшамен тікелей айналыспайды. Ол – нарықтағы қатынастарға қатысушылардың мінез-құлқын зерттейді. Біздің мысалымызда да әңгіме өндірістік үдерістің ұйымдастырушылары мен оны жүзеге асырушылар арасындағы өзара қатынастар туралы болып отыр.

Экскурсияны қорытындылап, зерттеу тақырыптарын талқылаған соң, жұмысты «Өзен кен орнын өндіру барысында биогенді сульфат редукциясын дамыту» және «Теңіз су құбырында қозғалмалы шөгінділердің түзілу кинетикасын зерттеу» атты еңбектермен аяқтау қажет. Осы тақырыптар бойынша зерттеулер 1984–1987 жылдары гидрохимиялық және бактериялық зерттеулер лабораториясында Праздникова Зоя Федоровнаның жетекшілігімен жүргізілді. Теңіз суын дайындау және залалсыздандыру, пласта сульфат редукциясын тежеу бойынша ғылыми зерттеулердің нәтижелерін Праздникова З.Ф. Париждегі халықаралық симпозиумда баяндады. Праздникова лабораториясында атқарылған жұмыстар бүкіл әлемге белгілі болды. Оны лекция оқуға Францияға шақырды. Бұл бұрын-соңды болмаған, Кеңес Одағының зерттеу дәстүрінде ерекше жағдай еді. Бұл оқиға елеулі резонанс тудырды.

Благов Андрей, Прапорщиков Виталий
тәлімгері Праздникова Зоя
Федоровнамен бірге

жарияланған ескі фотосуретте біз Зоя Федоровнаны екі жас зерттеушінің қасында тұрған күйінде көреміз. Ғылымдағы сабақтастық – ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудағы маңызды әрі міндетті фактор болды. 1984 жылдан бастап лабораторияда Благов А.В. және Прапорщиков В.И. еңбек

етті. Басқа фотосуретте біз Виталий Иванович Прапорщиковты ересейген, шашына ақ кірген дәрісші ретінде танимыз. Зерттеу институтына ол дәл сол лабораторияға келді, онда әкесі жұмыс істеген еді, және зейнеткерлікке шыққанға дейін ғылымға адал қызмет етті, мұнай өндіру алаңындағы өндірістік суды пайдалана отырып мұнайды тұзсыздандыру, тиімді деэмульгаторлар мен коррозия ингибиторларын сынау және басқа да мәселелермен айналысты.

Екі фотосуреттің арасы 30 жылдан астам уақытты қамтиды. Ғылымдағы сабақтастық пен кәсіби дәстүр Виталий Ивановичтің өмірінде кездейсоқ көрінген жоқ. Мұндай нәрсе ата-анасы балаларына шығармашылыққа деген ынтаны дарыта алған отбасыларда болады, немесе гидрохимиялық және бактериялық зерттеулер лабораториясының қызметкерлері айтқандай, «шығармашылық бактерияларымен жұқтыру» арқылы жүзеге асады.

Прапорщиков Виталий Иванович

Бүгінде шығармашылықпен жұқтыру «МұнайгазГЗЖИ» АҚ қызметкерлерінің үшінші буынында жұмыс істейді. Көптеген адамдар әулеттің негізін қалаушы Муллаев Берт Таусұлтанұлы-Саенко Ольга Бертқызының есімін есіне алады. Ал қазіргі қазақстандық және халықаралық мұнай-газ компаниясының өкілдері Саенко Аннаның жұмысымен таныс. Жастығына қарамастан, Анна Евгеньевна ғылыми-зерттеу зертханалық орталығында коллекторларды петрофизикалық зерттеу бағытын сәтті басқарады.

Архивтан біз бір фотосуретті таптық, оған ресми емес, бірақ мүлде шығармашылық атау бергісі келді. Мысалы: «Бәрі әлі алда». Ескі топтық фотосуреттерге қарағанда, әрдайым камераның объективі арқылы бізге үмітпен қараған

Муллаев Б.Т.

Саенко О.Б.

Саенко А.Е.

адамдардың көңіл-күйіне назар аудару қажет. Олар өздеріне сенеді. Ал осы сенімді шығармашылық тұрғыдан жұмысқа деген көзқарастың критерийі деп санауға болады.

Құрметті оқырмандар, егер сіздер бұл фотосуреттегі кейіпкерлерді аттары бойынша атай алсаңыздар, біз соған қуаныштымыз. Бұл дегеніміз, сіздер сол бақытты шығармашылық жолды бірге өткендейсіздер. Назарлы оқырманға ескерту: фотосуреттегі екі қатарда жас Ольга Бертовна отыр, суреттен сонымен қатар Олег Сергеевичті де тануға болады.

Өткен жылдардың фотосуреттерін мұқият зерделеу де шығармашылық тәсілді талап етеді.

Лондон 2002 жыл

2.6 Шағын портреттік галерея

«МұнайгазГЗЖИ» АҚ портреттер галереясы ондаған залдан тұрады: бір кезеңде компания қызметкерлерінің саны 700 адамға дейін жеткен еді. Әрине, олардың бәрі бірдей жарқын тұлға бола қойған жоқ, кәсіби деңгейі мен дарыны да әрқилы болды. Бірақ бұл – әрқайсысы ортақ іске өз үлесін қосқан, нағыз ұжым болатын.

Егер сіздер, қадірлі де зерделі оқырмандарымыз, бір күні өздеріңіз де осындай портреттік галерея жасауды қолға алсаңыздар, таңдаудың қаншалықты қиын екенін анық сезінер едіңіздер. Кәсіпорынға көп жылын арнаған қызметкердің портреті «болсын ба, болмасын ба?» деген шекспирлік сұрақ сіздердің де алдарыңыздан шығар еді. Жасыратыны жоқ, бұл мәселеге байланысты айтылған да, айтылмаған да адамдық реніштер, қате сипаттамалардан туған түсінбеушіліктер аз болмайды. Тіпті қарсылықтар да кездеседі. Кейбірі: «мен туралы мүлде жазбаңыздар» деп ашық айтады. Бұл – біреуде қарапайымдылықтан, енді біреуде басқа себептерден туындауы мүмкін.

Қызмет етіп жүрген әріптестеріміздің тілегіне құлақ аса отырып, біз ең алдымен оқырманды Кіші портреттер галереясымен таныстыруды жөн көрдік. Онда біз Олег Сергеевичпен бірге кәсіби жолын бастаған, институттың ең көне қызметкерлерінің портреттерін орналастырамыз. Олар институттардың құрылу және қайта ұйымдастырылу кезеңіндегі «қиын уақыттардың» бәрін көзбен көріп, жүрекпен өткерген жандар. Кіші портреттер галереясында біз Герштанский Олегпен геолог ретінде де, басшы ретінде де пікір таластырып, өз ұстанымын дәлелдеуден тайынбаған тұлғалардың бейнелерін ұсынамыз. Дәл осылар «МұнайгазГЗЖИ» АҚ Бас директорының басты тірегі болды. Бұл – кәсіби элитаның айрықша сапаға ие өкілдері еді.

ШЕГІНІС:**Автор мен оқырман арасындағы әңгіме**

Зерделі оқырман: Кешіріңіз, басшының тірегі – дауласа білетін қызметкерлер деген пікіріңізді қалай түсінуге болады?

Автор: Кешірім өтінемін, бірақ сіздің тек философиядан ғана емес, физикадан да біліміңізде елеулі олқылықтар бар сияқты.

Зейінді оқырман: Автордың айтқанына қосыламын да, өз тарапымнан әдебиеттен де олқылық бар екенін қоса кеткім келеді. Дәйексөз келтірейін: «Тек қарсыласу көрсететін нәрсеге ғана сүйенуге болады». Стендальдің «Қызыл мен қарасын» қайта оқып шығыңыз.

Автор: Даулы тұжырымдарға ең қысқа да нық дәлелдерді іздеуге атсалысқандарыңыз үшін ризашылығымды білдіремін.

Олай болса, бізбен үнемі келісе бермесе де, қасымызда қала беретін адамдардың өміріміздегі рөлі қандай екенін тану тіпті қызығырақ бола түсері анық. Оларды бір нәрсе ұстап тұрады...

Өкінішке қарай, бұл кітаптың көлемі «ҚазНИПИмұнай» – «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-да көп жылдар, кейде тіпті бірнеше ондаған жылдар бойы адал еңбек еткен барлық лайықты қызметкерлерге бірдей назар аударуға мүмкіндік бермейді. Бірақ біз «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның тарихы портреттер галереясын құру дәстүрін жалғастырады деп сенеміз. Заман ауысып, жаңа адамдар келеді, олар пікір таластыруы да, бірікпеуі де мүмкін, не

ортақ шешімге келуі де мүмкін. Осылайша олар «О.С. Герштанский атындағы МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның орасан зор портреттер галереясын құрады.

*Коростышевский
Михаил Нафтулович
пен Попова Лариса
Александровна*

Ал Кіші портреттер галереясында, қадірлі оқырмандар, сіздер Авторға ерекше жақын болған Тихо Браге ұстанымдарының – жасалғанды сақтау және оны кейінгі ұрпаққа табыстау, ғалым-бунтарлар феномені, ғылым мен бизнестегі сабақтастық пен отбасылық дәстүрлер секілді қағидалардың жаңа дәлелдерімен жүздесесіздер.

Ендеше, Кіші портреттер галереясына бет бұрайық.

Коростышевский Михаил Нафтулович – техника ғылымдарының докторы, геолог. Ол Пятигорск қаласының тумасы, 1959 жылы Грозный мұнай институтын тәмамдаған. Жолдамамен Башқұртстандағы «Башзападнефтеразведка» ұйымына жіберіліп, еңбек жолын бұрғылаушының көмекшісінен бастап, геологиялық қызметтің басшысы дәрежесіне дейін көтерілді. 1966 жылы Маңғыстауда «Маңғышлақмұнайгазбарлау» тресінің тақырыптық партиясы құрамында қорларды есептеу жұмыстарымен айналысты. Аталған партия Қазақ КСР Ғылым академиясының Геология және геофизика институтының (ИГГ, кейіннен ҚазНИГРИ) қор есептеу зертханасымен бірлесе отырып, Өзен, Жетібай, Қаламқас, Қаражанбас және басқа да кен орындарының мұнай мен газ қорларын анықтау ісіне тікелей қатысты.

ШЕГІНІС:**Автор мен оқырман арасындағы әңгіме**

Зерделі оқырман: Тоқтаңызшы! Мен дұрыс түсіндім бе: әңгіме автор екінші тарауда қысқаша тарихын берген сол институттар туралы болып отыр ма? Ал Ғылым академиясы жөнінде министр Ш. Есеновтің мақаласында да айтылған еді ғой?

Автор: Иә, зерделі оқырманымыз, дәл солай. Біз мұны әдейі орналастырдық – зерттеушілер қолданбай қала алмайтын сан алуан әрі көпқырлы байланыстарды көрсету үшін. Бұл жағдайда алуан түрлілік – артықшылық. Ғылым мәселені шешуде дара және бірсарынды тәсілді қабылдамайды. Айтпақшы, мұнда тек шығармашылық ойлау ғана емес, сонымен бірге жүйелі ойлау да айқын көрініс табады.

Михаил Нафтуловичтің шығармашылық мұрасы туралы ұзақ та кеңінен айтуға, жазуға болады. Оның техника ғылымдарының докторы дәрежесі, техникалық журналдар мен «КазНИПИнефть» ғылыми-техникалық жинақтарында жарияланған көптеген мақалалары-ақ көп жайтты өздігінен аңғартады. Сонымен бірге ол өз білімін ешқашан аяп қалмай, ғылымға қызығушылық пен шынайы ықылас көрінген жанның бәрімен уақытын да, тәжірибесін де жомарттықпен бөлісетін. Бүгінде оны ризашылықпен еске алып, өздерінің Ұстазы деп атайтындар аз емес.

2000 жыл «КазНИПИмұнай» геологтары мен кен орындарын игеру мамандары тобы

Михаил Нафтулович – болмысы бөлек, сирек жаратылған тұлға еді. Ол ғылыми геологиялық зерттеу әдістерін де, жазушылық өнерді де бірдей терең меңгерген жан болатын. Оның жастық шағынан қалған бір қызық оқиға жиі еске алынады. Институтқа түсер кезде кіріспе емтихандарда ол шығармада соншама көп қате жіберген екен, тіпті оқытушы оны жеке шақырып алып, қателердің көптігіне байланысты «үштік» қоюға ешқандай

мүмкіндігі жоқ екенін айтады. Алайда шығарманың мазмұны мен бейнелілігі оны қатты таңғалдырғанын, мұндай өзгеше әрі жарқын мәтінді бұрын-соңды оқымағанын жасырмайды. Сол себепті, егер ол қалған емтихандарды жақсы тапсырса, бәрібір «үштік» қоюға келісетінін білдіреді. Қалған пәндерден Михаил Нафтулович «жақсы» және «өте жақсы» бағалар алып, осылайша студент атанады.

Оның қызығушылық аясы соншалықты кең еді, тіпті таңданыс тудыратын. Геология жайында ғана емес, өмірдің өзге қырлары туралы да әңгімелесудің өзі көптеген жас мамандар үшін үлкен бақыт саналатын. Дегенмен, кейбіреулер оны тұйық адам деп қабылдайтын. Ал шын мәнінде, оны «ашудың» кілті өте қарапайым еді. Бұрынғы жас маман Константин К.-нің айтқандарын тыңдап көрейік: «Михаил Нафтулович – нағыз алып тұлға. Оның «Біздің филармония» деген кітап шығарғанын білемін. Оны қайдан табуға болады екен? Қарым-қатынаста ол біршама тұйық адам еді. Кейде қатқылдау сөйлеп, артық әңгімелердің шетін бірден кесіп тастайтын. Біз оның өзімен бір жолы әңгіме үстінде кездейсоқ тіл табысып кеттік. Ол кезде менің сүйікті кітаптарым – Остап Бендер туралы «Он екі орындық» пен «Алтын бұзау» болатын. Әңгіме арасында сол кітаптардан алынған тіркестерге де орын табылды. Ал Коростышевский әңгіме үстінде одессалық юморды, Остап Бендердің сөздерін қыстырып жібергенді ұнататын. Сол жолы да бір тіркес айтты, мен болсам оны іліп әкетіп, жалғастыра салдым. Ол кітапты еске түсіріп, бір сөйлемнен соң бірін тастай бастады. Мен де оған қарсы жауап ретінде дәйексөздерді «лақтырып» отырдым. Бір кезде ол маған сығырайып қарап:

– Не дегенің? Сен бұл кітапты соншалықты жақсы білесің бе? – деді. Мен оған: – Мен оны он бес реттей оқығанмын. Бетті айтыңыз, абзацты айтыңыз – онда не жазылғанын, ары қарай не болатынын айтып берейін, – деп жауап қаттым.

Сол сәттен бастап бізде оның әдеттегі шаншып айтатын сөздерінсіз, еркін де жеңіл әңгіме өрбіді. Жалпы, ол көбіне бейтаныс, сырттан келген адаммен қатқылдау сөйлесетін еді».

Михаил Нафтуловичтің жары әрі сенімді серігі Лариса Александровна Попова былай деп еске алады: «Бірде Олег Сергеевич Михаилдың құмыралар жинайтынын біліп қалып, оған сыйлық ретінде фарфордан жасалған кішкентай құмыра әкеліп берді. Михаилдың қуанышында шек болмады».

Коростышевскийдің «Біздің филармония» атты кітабында жастық шағындағы бір естелік те бар. Сол кездері олар облыстық теледидар өкілдерін оның сценарийі негізінде қойылған «Геолог күні» атты әзіл-сықақ бағдарламасын көруге шақырған екен. Ойлары жастыққа тән аңғал болатын: бізді теледидардан көрсетеді, сонда бәрі геологтар мен зерттеушілердің жұмысында қандай да бір қиындықтар бар екенін, әрі сол қиындықтарды әзілмен еңсере білетінін түсінеді деп үміттенген.

Алайда теледидардан келген әріптестер олардың өнерін тамашалап болған соң: «Сіздердің “капустниктеріңіздің” юморы тек өздеріңізге ғана түсінікті. Бұл ешкімге қызық емес, тек өздеріңізге ғана қызық», – деп кесіп айтқан екен.

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырман арасындағы әңгіме

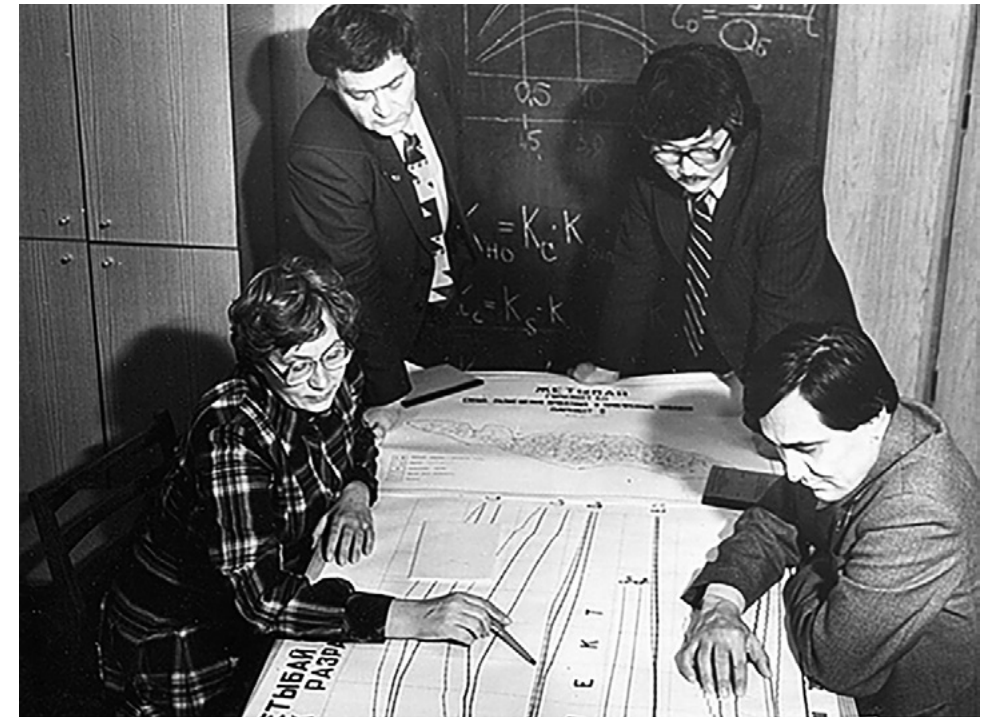
Автор: Міне, мен содан бері осы оймен өмір сүріп келемін де, іштей қарсылық білдіремін: «Бұл дұрыс емес». Бұл тұжырымға келіспеймін. Юмор – шығармашылықтағы ең басты көрсеткіштердің бірі десе де болады. Егер адам дүниені тек академиялық оқулықтардың қағидаларымен ғана емес, өзгеше қырынан, «жанама ойлау» арқылы қабылдап, өмірге әзілмен қарай алса – онда оның шығармашылығы да болады. Ал егер ол өзіне жалықтыратын жұмыстан басқа ештеңемен айналыспаса, міне, сонда барып баршаға: «Бұл ешкімге қызық емес» дейді. Әзіл – шығармашылық ойлаудың жетекші құрамдас бөлігі.

Зейінді оқырман: Жақсы әзіл-қалжың сезімі бар адамдар – өте сирек кездесетін жандар. Көрермен үшін күлуі керек болғандықтан күле алатындар жеткілікті-ақ. Ал Коростышевский Михаил Нафтулович сынды адамдарды жолықтыру – үлкен сирек құбылыс. Өйткені әзіл – бұл жай ғана қатты күлкі емес. Әзіл – бұл ой. Жарқын, көпқырлы және шешім қабылдауды жеңілдететін ой.

Автор: Иә, қадірлі зейінді оқырман! Сіз әзілдің мәнін ғажап дәлдікпен түсіндірдіңіз. Осындай көзқарасыңызбен, мен сізді бұл кітаптың қосалқы авторларының қатарына жазу керек шығар деп те ойлап қалдым.

Попова Лариса Александровна 1962 жылы Грозный мұнай институтын бітірді. Үздік он түлектің қатарында болғандықтан, ол шет тілін тереңдетіп оқытатын арнайы топқа іріктелді. Осы дайындықтан кейін «Маңғышлақмұнайгазбарлау» тресінің сынама алу конторасына жұмысқа жіберілді.

1972 жылы Лариса Александровна Коростышевский М.Н. басшылық еткен «ҚазНИПИмұнай» институтының іздеу-барлау геологиясы бөліміне жұмысқа қабылданды. Ал 1979 жылы өндірістік геология зертханасын, 1984 жылы мұнай мен газ қорларын есептеу зертханасын басқарды.

Попова Л.А., Коростышевский М.Н., Огай Е.К., Апакаев Ж.А.

Лариса Александровнаның жұмысында ешқашан «ұсақ-түйек» деген болған емес, оның еңбекқорлығы әріптестерінің шынайы таңданысын тудыратын. Алайда бастапқы материалдың үлкен көлемін жай ғана өңдеу аздық ететін – оны жинақтап, қорытып, нақты тұжырым жасау қажет еді. Жоғары кәсібилік пен жауапкершілік 1983 жылы «Өзен кен орнының XIII–XIV горизонттарының геологиялық құрылымын нақтылау негізінде қорларды игеру жағдайларын зерттеу» тақырыбында кандидаттық диссертация қорғауға мүмкіндік берді.

Алғашқы компьютерлер пайда болған кезде жұмыс біршама жеңілдей түсті, жаңа техниканы тез меңгеріп алды. Шетелдік инвесторлармен жұмыс істеу мұнай кен орындарының үшөлшемді модельдерін құру және олардың жұмыс істеу қағидаларын зерттеуді талап етті. Лариса Александровна былай деп еске алады: «Бір кеңеске мені «ҚазНИПИнефть» кезінде Қарақұдық кен орнын жүргізгеніме байланысты шақырды. Ол өңірді мен 1960-жылдардан бері жақсы білетінмін: ол кезде «Маңғышлақмұнайгазбарлау» тресінде жұмыс істеп, алдымен Арыстановское, кейін Қарақұдық кен орындарында ұңғымаларды сынау және опробалау жұмыстарымен айналысқан едім. Геологиялық модель құру бағдарламасын игеру үшін Хьюстонға жастардың бірін жіберуді ұсынғанмын. Бірақ кенеттен Олег Сергеевич:

– Неге өзіңіз бармасқа? Бұл ақпаратты басқаларға қарағанда сіз әлдеқайда жақсы меңгергенсіз, сондықтан ол жақта да пайдалырақ боласыз... – деді».

Жалпы алғанда, Михаил Нафтулович пен Лариса Александровна «ҚазНИПИмұнай» және «МұнайгазГЗЖИ» АҚ-да қырық жылға жуық еңбек етті. Михаил Нафтулович өмір бойы өзіне адал болды, қағидаларынан ешқашан бас тартпады. Кейде қатқыл көрінетін, бірақ ешқашан әділетсіздікке бармайтын.

Лариса Александровна бұл кезеңді былай деп еске алады:

«2013 жылы Михаил екеуіміз біржола зейнетке шықтық. Себебі Михаил жер қойнауын пайдаланушылармен жұмыс істей алмады – олар қорларды бағалау кезінде өз шарттарын күштеп таңуға тырысатын, ал ол оларға бейімделуді ойлаған да жоқ. Әдетінше,

мұнай мен газ қорларының шынайы көлемін ғана бағалайтын. Одан кейінгі он жыл бойы Олег Сергеевич бізге ай сайын Skype арқылы өзі хабарласып тұрды: институттағы жағдайды, достар мен әріптестердің халін айтып беретін, кейде Михаилдан кеңес сұрайтын. Әрдайым бірінші болып өзі қоңырау шалатын, біз оның жұмысының көптігін түсініп, мазалауға батпайтынбыз. Ал ол күліп: «Сіздер үшін мен әрқашан боспын», – дейтін.

Олег Сергеевич тамаша басшы еді, ол дарынды адам болатын; іскер, адамдарды жақсы тани білетін, оларды қадірлейтін, қателіктерін кешіре алатын. Әркімнің қателесуі мүмкін екенін түсінетін, өйткені өзі де мінсіз емес екенін мойындайтын. Бірақ менің білуімше, ол ешқашан достарын сатпаған. Михаил үшін де, мен үшін де ол, ара-тұра келіспеушіліктер туындап, тіпті арадағы байланыс үзіліп қалған кездерге қарамастан, жақын жолдас болып қала берді. Уақыт өте келе қарым-қатынас қайта жаңғыратын, өйткені қиындықтарды бірге еңсеру адамдарды өмір бойына жақындастырады. Реніштер ұмытылады, ал жарқын сәттер өмірдің соңына дейін жадында сақталады».

Чагай Владимир Григорьевич пен Чагай Надежда Валентиновна

Чагай Владимир Григорьевич Чагай Надежда Валентиновна

1970-жылдардың ортасында Надежда Валентиновна мен Владимир Григорьевич Чагайдың жас отбасы Ленинград тау-кен институтын тәмамдағаннан кейін Шевченко қаласына жұмысқа

келіп, «ҚазНИПИмұнай» институтына қабылданды. Кейін олар еңбек жолын «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-да жалғастырып, 2022 жылға дейін осы мекемеде қызмет етті.

Владимир Григорьевич әрдайым жаңа идеялар мен тың шешімдердің бастамашысы болатын. Рас, оның жаңашыл ұсыныстары бірден жүзеге аса қоймайтын, бірақ көп жағдайда түптің түбінде өміршеңдігін дәлелдеп, іске асатын. Өйткені кез келген жаңалықты енгізу оңай емес.

Мәселен, бір кеңесте «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның құрылымы талқыланған кезде департамент директорларының бірқатары, соның ішінде Чагай В.Г. де, өз нұсқаларын ұсынды. Солардың ішінде Владимир Григорьевич ұсынған құрылым ерекше қызу пікірталас тудырды. Онда институт қызметінің негізгі бағыттары бойынша (геология, бұрғылау, игеру, жобалау, экономика, экология) Бас директордың орынбасарларын штатқа енгізу қарастырылған еді. Бұл ұсыныс қатты сынға алынып, сол сәтте қолдау таппады. Алайда бір-екі жылдан кейін дәл осы құрылым қабылданып, бүгінгі күнге дейін қолданылып келеді. Демек, ол өміршең, пайдалы және нақты нәтиже берген шешім болды.

Владимир Григорьевич бастамашыл, кез келген іске белсене кірісетін (қажет болса, «мәңгі қозғалтқышты» да ойлап табуға дайын), әрдайым көмектесуге әзір адам еді. Сыпайы, жинақы, әрі шешім қабылдауда батыл болатын.

Бір жолы ол өзіне бағынысты департамент директорларының бірінің оны айналып өтіп, бір қызметкердің жалақысына қатысты мәселені тікелей Бас директордың алдында көтергенін біліп қалады. Владимир Григорьевич Бас директорға барып, бұл жағдайға қатысты өз наразылығын білдіреді. Шамасы, Олег Сергеевич оның уәжін қабылдамаған болса керек, сол сәтте Владимир Григорьевич жұмыстан босату туралы өтініш жазып, ол бірден қол қойылып кетеді.

Осыны естіген департаменттің барлық қызметкерлері Герштанскийдің алдына барып, өз пікірлерін ашық айтты. Ақыры мәселе оң шешімін тауып, Владимир Григорьевич бұрынғы қызметінде жұмысын жалғастырады.

В. В. Егоров былай деп еске алады: *"Володямен тығыз, күнделікті қарым-қатынас 1999 жылдың соңында, Мен "МұнайгазҒЗЖИ" ЖАҚ-ына жұмысқа келген кезде басталды, әйтсе де біз 20 жылдай таныс едік. Бірлескен жұмыс бір-бірін жақсы білісуге және түсінуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар, олар ұңғымаларды салу жобаларын бірлесіп әзірледі, геология мен бұрғылау мәселелерін келісу үшін жер қойнауын пайдаланушыларға бірге барды. Он бес жыл тығыз бірлескен жұмыс – бұл үлкен уақыт кезеңі ғана емес (Шевченко–Ақтау–Лондон–Ақсай–Орал–Ақтөбе–Алматы–Астана–Қарағанды–Тараз). Бұл қуанышты араласулар, шешім қабылдаудағы даулар, кейде бір-біріне риза болмай қалу, бірақ әрқашан бір-біріне деген құрмет, түсінісуге ұмтылыс."*

Надежда Валентиновна – барлық істе перфекционист еді. Ол өз жұмысына күш-жігерін де, уақытын да аямай, асқан жауапкершілікпен қарайтын, сондықтан еңбегінің нәтижесі әрдайым мінсіз болатын. Жұмыстағы аса жоғары жүктеме мен екі баланы тәрбиелеу қатар жүргендіктен, кандидаттық диссертация қорғауға мүмкіндік болмады, дегенмен тақырыптар да бар еді, сол тақырыптар бойынша салмақты ғылыми жинақтаулар да жасалған болатын.

Лариса Александровна Попова бірде Надежда Чагай туралы кітапқа әбден лайық екі қызықты жайтты айтып берген еді. Біріншісі – оның шын мәнінде өте жоғары деңгейдегі маман болғаны. Коростышевский мен Кузнецов оны «Кеңес Одағындағы ең үздік петрофизик» деп атаған.

Екінші оқиға – Теңіз кен орнына барған сапарға қатысты. Теңіз бойынша қорларды есептеу жұмыстары басталған кезде олар Құлсарыдағы «Теңізшевройл» кеңсесіне барған. Онда олар үшін бір түрдегі таныстырылым ұйымдастырылып, петрофизикалық қасиеттер жөнінде дәріс оқылған. Сол кезде Надежда Валентиновна соншалықты кәсіби, дәл, нақты әрі мәнді сұрақтар қойғаны сонша, дәріс оқып отырған петрофизик қатты таңғалыпты. Кейін ол Надеждамен ұзақ уақыт жеке сөйлесіп, өзгелерден бөлек оған қосымша мәліметтерді айтып, кейбір дүниелерді арнайы көрсеткен екен. Надежда оның көз алдында нағыз кәсіби маман ретінде аса зор әсер қалдырған.

Егоров Владимир Васильевич және оның командасы

Егоров Владимир Васильевич

«1999 жылдың желтоқсанында Олег Сергеевич мені әңгімелесуге шақырып, Бұрғылау департаментіне аға маман қызметін ұсынды. Сол кезеңде Лондонда Қарашығанақ кен орны бойынша қорларды есептеу жұмыстары жүргізіліп жатқан еді, оған «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның мамандарынан құралған үлкен топ тартылды, мен де сол топтың құрамына енгізілдім. Бұл мен үшін жаңа ұжым болатын, қарым-қатынасты, өзара іс-қимылды қайтадан құру қажет болды, дегенмен көпшілігі бұрыннан таныс еді. Және, бәлкім, өмірімде алғаш рет мамандардың осындай зор ынтымақтастықпен еңбек еткенін көрдім. Герштанский О.С., Просвирнов А.А., Егорова Н.В., Ахлиманов А.М. сынды директорлар кеңесінің мүшелері қызметкерлерді өз төңірегіне топтастыра білді, өздерін олардан жоғары қоймады, ұжымнан бөлініп кетпеді, жұмыс пен тұрмысқа тамаша жағдай жасады. Ал ұжым мұның бәріне өзара сеніммен жауап беріп, уақытпен санаспай, бар күш-жігерін салып еңбек етті», – деп еске алады Владимир Васильевич.

2002 жылдың тамыз айында «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ басшылығындағы қақтығыстан кейін директорлар кеңесінің мүшелері Просвирнов А.А., Егорова Н.В., Ахлиманов А.М. қызметтен кетті. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның құпия ақпараттары мен құжаттары бәсекелестерге өтіп кетуі мүмкін деген қауіппен институттан кеткен қызметкерлердің барлық туыстары да жұмыстан босатылды.

Егорова В.В. штаттың қысқаруына байланысты қызметінен босатылды, ал өзі кетуді жоспарламаған еді. Ол «МұнайгазҒЗЖИ»

«1999 жылдың желтоқсанында Олег Сергеевич мені әңгімелесуге шақырып, Бұрғылау департаментіне аға маман қызметін ұсынды. Сол кезеңде Лондонда Қарашығанақ кен орны бойынша қорларды есептеу жұмыстары жүргізіліп жатқан еді, оған «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның мамандарынан құралған үлкен топ тартылды, мен де сол топтың құрамына енгізілдім. Бұл мен үшін жаңа ұжым болатын, қарым-қатынасты, өзара іс-

АҚ-да Қазақстандағы барлық жобалау институттарының ішінде бұрғылау саласы бойынша ең мықты топ шоғырланғанын жақсы білетін. Онда Краснопольский Эрик Константинович, Воробьев Владимир Александрович, Смирнов Владимир Павлович, Демидова Нина Стефановна, Абдуллаев Низами Яхья-Оглы, Гудзловенко Зоя Константиновна, Усков Валерий Юрьевич сынды жоғары білікті мамандар еңбек етті, олардан үйренер дүние өте көп болатын.

Краснопольский Э.К., Воробьев В.А., Смирнов В.П., Демидова Н.С., Абдуллаев Н.Я., Гудзловенко З.К., Усков В.Я.

2005 жылы Егоровтың институтқа қайта оралуы орын алды: «2005 жылы Олег Сергеевич маған қоңырау шалып, өзіне кіріп шығуды өтінді. Әңгіме ұзақ болды, бірақ өте нәтижелі өтті. Алғашқы жұмыстан босатылуым, алдағы қызметтің шарттары талқыланды. Сол әңгіме барысында мен оған: менен артынан соққы күтпейтініне сенімді бола алатынын айттым. Оның сыртынан да, институттың мүддесіне қарсы да ештеңе істемеймін, бірақ қажет деп тапсам, ойымды бетпе-бет, жеке өзіне немесе кеңес барысында ашық айтамын дедім. Осыған тоқтастық.

Маған «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ға Бұрғылау департаментінің директоры қызметіне қайта оралу ұсынылды. Әділін айту керек, мұндай шешімді қабылдау оған да оңай болмаған шығар. Осылайша жұмыс жаңа деңгейде басталды, Герштанский О.С.-пен байланыс жиіледі. Әрине, кейінгі бірлескен жұмыста оның маған көңілі толмайтын сәттері де, менің оның әрекеттеріне наразылық білдірген кездерім де болды. Дегенмен біз әрдайым жағдайды бейбіт әрі өзара қолайлы жолмен шешіп отыратынбыз.

Пікір алшақтығына және қақтығысты жағдайлардың туындауына себеп болатын жайттар аз болған жоқ.

Ең маңызды мәселелердің бірі – кадрларды іріктеу, орналастыру, қайта даярлау және дайындау еді. Олег Сергеевич бұл мәселені тек «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ аясында ғана емес, басқа ұйымдар үшін де, жалпы Қазақстан үшін де қарастырды және институт жанынан мұнай-газ саласына мамандар даярлайтын Оқу орталығын құру идеясын ұсынды. Бұл орталықтың құрылтайшылары ретінде Бас директордың орынбасарлары мен департамент директорлары қарастырылды, әрі олар өздері оқытушы болуы тиіс деп жоспарланды.

Алайда осы мәселе бойынша өткен кеңеске қатысушылардың бір бөлігі оқу процесін осылай ұйымдастыруға келіспеді. Өйткені үйрете білу – кез келгеннің қолынан келе бермейтін іс. Ол үшін тек білім мен бос уақыт қана емес, білімді шәкіртке жеткізе алу қабілеті, аудиторияның назарын тақырыпта ұстай білу шеберлігі қажет. Оқу орталығын құру идеясының өзі – дұрыс әрі қажетті шешім болатын. Бірақ оқу процесін Бас директордың орынбасарлары мен департамент директорларының күшімен жүргізу әрекеті – ең сәтті шешім емес еді. Өмірдің өзі мұны растады.

Келіспеушіліктер кадр саясатына қатысты да жиі туындайтын. Мәселен, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-да зейнет жасындағы қызметкерлер көп болды. Басқа ұйымдарда, әсіресе мемлекеттік мекемелерде, зейнет жасына жеткен мамандармен еңбек шарты тоқтатылатын. Сондықтан зейнеткерлер Герштанский О.С.-ке жұмысын жалғастыруға мүмкіндік бергені үшін шынайы ризашылық білдіретін. Алайда жұмыс көлемі артқан жағдайда

зейнеткердің жалақысын көтеру өте қиын еді. Кейде тек сыйақы түрінде ынталандыруға ғана мүмкіндік табылатын.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-да бір деңгейдегі қызметкерлердің жалақысы басқа жекеменшік жобалау ұйымдарымен салыстырғанда төмен болды, ал мемлекеттік ұйымдармен салыстырғанда тіпті әлдеқайда төмен еді. Институтқа келген жас мамандар көп ұзамай жұмыс істеп, еңбек кітапшасына жазба жасатып, кейін басқа жобалау компанияларына кетіп қалатын. Ал оларды жаңа жұмысқа қабылдау еш қиындық тудырмайтын, себебі «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ Қазақстанда беделі жоғары ұйым ретінде бағаланатын.

Бас директордың жанындағы кеңестерде Компанияның тіршілік әрекетіне қатысты мәселелер, жер қойнауын пайдаланушылармен және бақылаушы органдармен өзара іс-қимыл, жұмыс тиімділігін арттыру жолдары, өсу перспективалары қарастырылатын. Қызмет бағыттары бойынша – жалпы мәселелер, экономика, геология, бұрғылау, игеру, өндіру, жерүсті құрылыстарын жобалау салаларына Бас директордың бірнеше орынбасарлары енгізілді. Енді кеңестерге барлық орынбасарлар мен департамент директорлары қатысып, институттың өміріне қатысты мәселелер талқыланатын болды.

Өкінішке қарай, кеңестердің басым бөлігі алдын ала дайындықсыз, кенеттен өткізілетін. Күн тәртібі белгісіз, қатысушылар талқылауға дайын болмайтын, көп жағдайда хаттамалар жүргізілмейтін. Бұл, өз кезегінде, жауапсыздыққа әкеліп, қабылданғандай көрінген шешімдерді әркімнің өз қалауынша түсіндіруіне мүмкіндік беретін. Сырттай қарағанда шешімдер демократиялық түрде қабылданатындай әсер қалдырғанымен, іс жүзінде институтты басқару авторитарлық сипатта болды, өйткені түпкілікті шешімді тек Бас директордың өзі қабылдайтын. Ал бұл, іс жүзінде, оның орынбасарлары мен департамент директорларының бастамашылдығын шектейтін.

Герштанский О.С.-тің ұсынысымен жыл сайын «Жыл адамы», «Компания адамы» атақтарын беру туралы шешім қабылданды. Идеяның өзі жақсы еді, алайда өкінішке қарай, компаниядағы

адамның қызметін бағалаудың нақты өлшемдері әзірленбеді. Соның салдарынан бұл атақты беру мәселесі жыл сайын әртүрлі ұстанымдар тұрғысынан қаралатын болды. Шындығында, адамның еңбегін объективті бағалау мүмкін де емес шығар, өйткені адам табиғатынан субъективті, бірақ өз пікірін әрдайым объективті әрі дұрыс деп санайды. Бұл мәселеге «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ болашақ қызметкерлері оралуы керек сияқты.

Герштанский Олег Сергеевич бұрғылау департаментімен бірге

«Өкінішке қарай, Олег Сергеевич бізден тым ерте кетті. Алайда ол орасан зор іс тындырды: осындай Компания құрып, жүздеген адамды жұмыспен қамтыды, олардың әрқайсысына қамқорлық танытты. Қазақстанның мұнай саласын дамытуға айрықша үлес қосты, республиканың ірі және шағын мұнай-газ кен орындарын барлау, игеру және пайдалану үшін нормативтік базаны қалыптастыруға ерекше көңіл бөлді», – деп санайды Егоров В.В.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-дағы отбасылық әулеттер

Ешкім де, ешқашан да отбасылық әулеттерді әдейі қалыптастыруды мақсат еткен емес. Алайда солай бола тұра, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ мен оның бастауы болған «ҚазНИПИмұнай» ұжымында мұнай саласын әулеттен әулетке жалғастырып келе жатқан, текті мұнайшылар аз болмады.

Бұл кітапта Автор бірнеше рет Огай Евгений Кипониевичтің пікірлері мен естеліктеріне жүгініп, оның Қазақстанның мұнай саласын дамытудағы үлесі мен еңбегін ерекше атап өтеді. Оның әкесі – Огай Кипони Хаксениевич – қысқа ғана ғұмырында мұнай саласының қалыптасуы мен өркендеуіне орасан зор еңбек сіңіріп үлгерген тұлға еді. Огай Жолдыбайда, Байчұнаста, Доссорда, Мақатта еңбек етті, он екі жыл бойы Қаратон мұнай кәсіпшілігі басқармасын басқарды, Прорвадағы жұмыстарды ұйымдастырды.

Кейін Маңғыстауға жіберілді, өкінішке қарай, ол жерде ұзақ жұмыс істеп үлгермеді, бірақ маңғыстау жерінде өзінен кейін өшпес із қалдырды. Жоғары өндірістік жетістіктері мен жас ұрпақты тәрбиелеудегі еңбегі үшін Огай К.Х. Еңбек Қызыл Ту орденімен, «Құрмет белгісі» орденімен, медальдармен және Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталды.

Евгений Кипониевичтің анасы Анна Георгиевна 1968 жылы «ҚазНИПИмұнай» институтының мұнай мен газдың физика-химиялық зерттеулер зертханасында еңбек жолын бастады. Оның арқа сүйер тәжірибесі де бар еді – бұған дейін Қаратондағы химиялық зертханада жұмыс істеген. Анна Георгиевна институттың қалыптасу кезеңіндегі қиындықтарды да, жеңістер мен жетістіктердің қуанышын да ұжыммен бірге бөлісті. «ҚазНИПИмұнай»-да он жылдан астам еңбек еткеннен кейін, 1978 жылы, 55 жасында, ол лайықты демалысқа шықты. Анна Георгиевна төрт баланы тәрбиелеп, барлығына білім берді, олардың бәрі де мұнай саласының мамандары атанды.

Кисляков Юрий Павлович – «ҚазНИПИмұнай» – «Мұнайгаз-ҒЗЖИ» АҚ-ның ең көне қызметкерлерінің бірі. Ол көптеген ғылыми есептердің, өнертабыстар мен рационализаторлық ұсыныстардың авторы. 1978 жылы институттың Құрмет тақта-

сына енгізілді. Мұнайшылардың бірнеше буынын тәрбиелеп, кәсіби жолға бағыттаған ұстаз болды.

Олег Сергеевич оған әрдайым терең құрметпен қарап, «Менің Ұстазым» деп атайтын.

Оның ұлы да мұнайшы атанды, бүгінде бұл жолды немересі де жалғастырып келеді. Қазір Кисляков әулетінің кіші өкілі «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-да еңбек етуде.

Апакаев Жамсап Апакаевич 1971 жылдың қыркүйек айында «ҚазНИПИмұнай» институтына мұнай өндіру техникасы бөлімінің инженері болып қабылданды. Бір жылдан кейін Мәскеу қаласындағы ВНИИнефть жанындағы күндізгі аспирантураға оқуға түсті. Оқу барысында сол жерде кіші ғылыми қызметкер болып та жұмыс істеді. 1975 жылы оқуын аяқтаған соң «ҚазНИПИмұнай»-ға қайта оралып, кіші ғылыми қызметкер, аға ғылыми қызметкер, сектор жетекшісі қызметтерін атқарды. Негізінен Өзен кен орнын игеруді талдау мәселелерімен айналысты. Бұл жұмыстарды ол Огай Е.К., Лейбин Э.Л., Лысенко В.Д. және басқа да әріптестерімен, сондай-ақ ВНИИнефть қызметкерлері – Сафронов С.В., Кильдибекова, Требин А. және өзгелермен бірлесе жүргізді.

Оның қызы Апакаева Марал да мұнайшы мамандығын таңдады. Ол Лондонда жұмыс істеген жұмыс тобының құрамында Қарашығанақ кен орнын игерудің Технологиялық схемасын дайындау жұмыстарына қатысқан.

2.7 Жас мамандар кеңесі және Ғылыми кеңес

Жастар кеңесі мен Ғылыми кеңеске дейін институтта екі құрылымның – комсомол комитеті мен кадрлар бөлімінің бірлескен ұйымдық формасы болған: Жас мамандар кеңесі. Кеңес жұмысы екі бағыт бойынша жүргізілді: қоғамдық жұмыс бағытына комсомол комитеті жауап берсе, өндірістік және кәсіби бағытты кадрлар бөлімі қадағалады. Еске сала кетейік, әсіресе жас буын үшін: қоғамдық жұмыс – бұл ақы төленбейтін еңбек, бірақ өндірістік-ұйымдастырушылық істердегі белсенділік еді. Ал кадрлар бөлімі – ресми, салмақты ұйымдастырушы орган ретінде осы жұмыстың есебін жүргізіп, жоспарланған іс-шаралардың орындалуын бақылап отырды.

Бүгінгі күні өндірісте басы қатып жүрген адамға осындай жұмысты ұсынсаң, ол «уақытым жоқ» деп қолын бір сілтер еді. Ал 1980-жылдары бұл мәселеге ең сенімді уәжбен – «қажет» деген сөзбен қарады. Олег Сергеевичтің НГДУ «Өзенмұнайдағы» қызметтегі серігі Салихов Мендеш Халелович өзінің «Өмір өзгерістер дәуірінде немесе тек мұнаймен ғана емес...» атты кітабында Жас мамандар кеңесін бастапқыда «жүрмейтін іс» деп атайды. Ал уақыт өте келе, оны «бәрінің таңданысына орай» табысты жоба болды деп бағалайды. Шынында да, бірнеше ғылыми-тәжірибелік конференцияны ұйымдастырып, өткізу мүмкін болды.

Ұйымдастыруға белсене қатысқан әрі баяндама жасағандардың қатарында Галиусат Кешубаев, Мурат Қурбанбаев, Жақсылық Жанғазиев, Олег Герштанский, Вячеслав Бердник болды. Алғашқы баяндамалардан он жыл өткен соң, бұл есімдер Қазақстан мұнай өндірісінің жетекші басшылары қатарында атала бастады, ал жиырма бес жылдан кейін – Қазақстан мұнай энциклопедиясына енді.

Таңғаларлығы – жас инженерлердің баяндамаларда көрсеткен шеберлігі әдетте тәжірибелі, кемеліне келген инженерлерге

тән деп саналатын. Ал жас мамандардың еншісі ретінде белсенді физикалық еңбек пен сондай белсенді демалыс қана қарастырылатын. Баяндамалардың мазмұны осы қалыптасқан түсінікті жоққа шығарды. НГДУ «Өзенмұнайдың» жас инженерлері өндірістік мәселелерді түсіну деңгейі мен оларды шешу жөніндегі ұсыныстары бойынша ондаған жылдар бойы өндірісте еңбек еткен тәжірибелі инженерлерден кем түспеді. Жас мамандар кеңесін біліктілікті арттыру мен мойындатудың кәсіби мектебі деуге болатын. Әсіресе – біліктілікті мойындату тұрғысынан.

Өндірістік мәселені өзің сипаттап, оны шешу жолдарын ұсынатын баяндама дайындау уақытты, зейінді, кәсіби әдебиетті оқуды талап ететін. Алайда мұндай кеңестің тағы бір қызықты әрі кәсіби қыры бар еді. Мәселелерді сипаттау мен талқылау, көпшілік алдында сөз сөйлеу, тыңдаушыларды жинау – осының бәрі қоғамдық жұмыс бола тұра, қатысушылар мен ұйымдастырушылардың өздеріне зор пайдасын тигізді. Бұл ұйымдастырушылық қабілеттерді, адамдармен жұмыс істей білуді, сендіруді, келіссөз жүргізуді, қоғамдық пікір қалыптастыруды үйретті. Сондықтан да жоғарыда аталған инженер-мұнайшылардың кейін елге тек зерттеуші-инженерлер ретінде ғана емес, Қазақстан мұнай өндірісінің білікті ұйымдастырушылары ретінде танылуы таңғаларлық емес.

1975–1980 жылдары жолдамамен «ҚазНИПИмұнай» келген жас инженер-түлектер, әрине, ол кезде ғалым да емес, толыққанды маман да емес еді. Бірақ олар бірден сол жылдары «ҚазНИПИмұнай» ұжымын ерекшелендіріп тұрған ізденіс пен шығармашылық ахуалды сезініп, бойына сіңірді. Басшылар мен тәжірибелі мамандардың қамқорлығын, ықыласын, жанашырлығын көрді.

Ол жылдары жас мамандар міндетті түрде тәлімгерлік кезеңінен – бір жылдық тағылымдамадан өтетін. Бұйрықпен тағылымдама жетекшісі тағайындалып, бағдарлама жасалып, бекітілетін, ал бір жылдан соң институт бұйрығымен құрылған арнайы комиссияларда тағылымдама бойынша емтихан

тапсырылатын. Бірақ жас кадрларға деген қамқорлық мұнымен тоқтамайтын.

«ҚазНИПИмұнай» Бас директордың Лысенко Владимир Дмитриевичтің жетекшілігімен Жас ғалымдар мен мамандар кеңесі (ЖҒЖМК) құрылды. Ол жас мамандардың шығармашылық жұмыстарына сабырмен әрі жүйелі түрде үніліп, қолдау көрсететін. Көптеген мамандар оны ризашылықпен өздерінің Ұстазы деп санайды. Әр жылдары ЖҒЖМК құрамына сайланып, белсенді еңбек еткендер қатарында Нугманов Якуб, Булда Юрий, Коваленко Ольга, Хасанов Бахытжан, Башкирова (Гудзловенко) Зоя, Егорова Наталья болды.

В.Д. Лысенко жас мамандармен бірге

ЖҒЖМК қызметінде формализм болған жоқ: Кеңес өз жұмысының басты мақсаты ретінде жастардың шығармашылық тұрғыдан өсуіне ықпал етуді санады. Осы мақсатта техникалық семинарлар ұйымдастырылып отырды. Ол семинарларда институттың жетекші мамандары өз еңбектері, кездескен мәселелер мен кен орындарының құрылысының ерекшеліктері, коллек-

торлар мен оларды қанықтыратын флюидтер, кен орындарын игерудің жаңа әдістері мен олардың нәтижелері, мұнай өндіру, жинау және дайындау техникасы мен технологиясының, ұңғымаларды бұрғылаудың өзіне тән қырлары туралы әңгімелейтін.

ЖҒЖМК жұмысының тағы бір маңызды бағыты – жас мамандардың ғылыми еңбектері бойынша конкурстарды ұйымдастыру және оларды жыл сайын өткізу болды. Институт басшылығы бұл бастаманы сөзбен де, іспен де қолдады. Байқау жеңімпаздары ақшалай сыйлықтармен марапатталып, үздік жұмыстар «ҚазНИПИмұнай» еңбектер жинағында жарияланды. Бұл жас мамандар үшін зор ынталандыру еді. Дәл осылай өздерінің шығармашылық жолын Апакаев Жамсап Апакаевич, Булда Юрий Анатольевич, Дорофеев Владимир Илларионович, Дорофеева Любовь Егоровна, Дружинина Ольга Николаевна, Егорова Наталья Валентиновна, Нугманов Якуб Даудович, Огай Евгений Кипониевич, Попков Василий Иванович, Прапорщиков Виталий Иванович, Хасанов Бахытжан Кенесович, Чагай Владимир Григорьевич бастаған еді.

Жас мамандарды марапаттау

Кейін олардың бірі ғылым докторы, екіншісі ғылым кандидаты атанды, үшіншілері МұнайгазҒЗЖИ-дің ғылыми бөлімшелерін немесе Қазақстанның мұнай саласындағы өзге ұйымдарды басқарды. Алайда олардың барлығын ортақ бір тағдыр тоғыстырды: олар өмір бойына мұнай ғылымымен өз тағдырын байланыстырды.

1979 жылдан бастап жас ғалымдар мен мамандардың конференциялары дәстүрлі түрде өткізіле бастады. Дәл сол мінберлерде олар өз еңбектері бойынша алғашқы баяндамаларын жасап, ғылыми ойды көпшілік алдында жеткізудің, пікірталасқа түсудің алғашқы дағдыларын меңгерді. Кейінірек жас ғалымдар мен мамандардың конкурстары мен конференцияларының

Ақтау, «КазНИПНефть», 1982 жыл. Жас ғалымдар мен мамандардың халықаралық конференциясына қатысушылар

көптеген жеңімпаздары тақырыптар мен жобалардың жетекшілеріне айналып, институттың Ғылыми кеңестерінде және оның секцияларында өз жұмыстарын баяндап, қорғады.

Қарақия ойпаты. Шетпе кентіне апарар жол, 1982 жыл

Жетібай кенті, 1982 жыл

Маңғышлақ даласының кеңістігі, 1982 жыл

Ал міне, енді еңбектің лайықты марапаттарын алу сәті де келіп жетті.

Уақыт өте келе ғылыми жұмыстар конкурстары мен конференциялар үйреншікті іске айналып, одан да ауқымды дүниеге деген ұмтылыс пайда болды... Осылайша Бүкілодақтық конференциялар өткізіле бастады. МұнайгазҒЗЖИ ұйымдастырған конференциялардың құрметті қонақтары қатарында Мәскеуден, Уфадан, Тюменьнен, Саратовтан келген жас мамандар болды.

Қонақжай қазақ халқының ең жақсы дәстүрлеріне сай меймандарды қолдан келгенше күтті: Қарақия ойпатына, атағы алысқа кеткен Шерқалаға арнайы сапарлар ұйымдастырылды.

«МұнайгазҒЗЖИ»-дің жас мамандары да өзге институттар ұйымдастырған осындай конференцияларға белсене қатысып отырды.

**Болашақ бүгіннен бастау алуға тиіс.
Мұның аты – жоспар.
Онсыз бұл дүниеде ешбір іс оңға баспайды.**

Георг Кристоф Лихтенберг

Өмірдегі мақсат туралы әдетте ата-аналар мен мұғалімдер айтады. Ал адамның өз жолын таңдап тұрған шағында бұл тақырып жиі қозғала бермейді. Жұмыстағы мақсат туралы одан да сирек сөз болады, өйткені кәсіби жол әлдеқашан таңдалып, сол жолмен жүру қажет деп есептеледі. Әрине, бұрылуға да, басқа бір мамандықты таңдауға да болады. Сондай сәтте адам өз өмірлік мақсатына жету жолында уақыт жоғалтқысы келмейтінін, жасаған өзгерістері ақырында сол мақсатты айқынырақ түсініп, оған тезірек жету үшін жасалғанын аңғарады. Мұндай жағдайда әңгіменің өзі де басқа арнаға бұрылуы тиіс.

Қадірлі оқырман, енді бір сәтке бәрі дер кезінде айқындалған, кәсіби жолы да күмән тудырмайтын мінсіз жағдайды көз алдымызға елестетейік. Біз дәл осындай адамдар туралы әңгімелемекпіз. Әрі бұл әңгімені кез келген жерде емес, Ғылыми кеңесте өрбітеміз.

Ғылыми кеңес – сайланбалы, тұрақты жұмыс істейтін әрі кеңесші орган болатын. Ғылыми кеңестің тарихы – жоспармен жұмыс істеу тарихы. Жоспар кәсіби қызметке қатысушылардың барлығын біріктіретін, өйткені онсыз бірде-бір мекеме өз мақсатына жете алмайды. Әдетте жылдың соңында есептік отырыс өткізіліп, онда әркім өзінің ғылыми тақырыбы бойынша атқарылған жұмыстар мен жазылған мақалалар жөнінде есеп беретін.

Ереже бойынша Ғылыми кеңестің төрағасы институт директоры болатын, ал барлық ұйымдастыру жұмыстары, кеңес отырыстарын дайындау мен өткізу ісі ғалым хатшының міндетіне кіретін. Институттың құрылу және қалыптасу кезеңінде ғалым хатшы қызметін Тамара Иосифовна Скуратова атқарды. Ол – Грозный мұнай институтының геоло-

гия факультетін тәмамдаған, Ембі мұнай кәсіпшіліктерінде жұмыс тәжірибесі бар маман еді. Кейін бұл қызметті Юрина Алла Александровна, Аликина Нина Григорьевна және Дружинина Ольга Николаевна жалғастырды.

Ғылыми кеңес отырыстарында, әдетте, әртүрлі ғылыми бағыттағы бөлімшелердің (геология, бұрғылау, игеру, өндіру, экономика) қатысуымен орындалатын күрделі кешенді жұмыстар қаралатын. Ал жекелеген бағыттарға қатысты тар ауқымды шарттар Ғылыми кеңестің тиісті секцияларында талқыланатын.

«МұнайгазҒЗЖИ. Адамдар, оқиғалар, деректер...» кітабының беттерінде Ғылыми кеңестің қызметімен таныса отырып, біз бір кездері болған, бүгінде жойылып кеткен мамандық – машинистка туралы әңгімені айналып өте алмадық. Институттағы ең үздік машинисткалардың бірі – кәсіптік геология бөлімінде еңбек еткен Галя Гаджиева еді. Оның машинкасынан шыққан мәтіндер мінсіз болатын. Бірде институттың концерт-капустниктерінің бірінде оның машинкасы Хачатурянның

«Рекле» фирмасының шеберлері

«Қылыштар биі» әуенімен жарыса, шаттана тарсылдағаны есте қалыпты...

«МұнайгазҒЗЖИ» еңбектер жинағының макетін баспа машинкасында терумен сауатты машинистка Гончаренко Р. айналысты. Ол жылдары баспа машинкасынан өзге ешқандай техника болмағандықтан, мақалалардың мәтіндерін қате-кемшіліксіз теру қажет еді. Дегенмен дайын макетті қайта қарап шыққанда да дәлсіздіктер табылып қалатын. Ал бүкіл макетті қайта теру өте қиын болғандықтан, біз жедел түзету тәсілін ойлап тауып, оны әзілдеп «Рекле» (яғни, «кәсіп-жапсырамыз») деп атадық. Техникалық қиындықтар жұмысты тоқтатпады, еңбектер жинағы жыл сайын жарық көріп отырды.

Макеттерді рәсімдеу мен әзірлеу барысында барлық иллюстрациялар мен формулалар мәтінге қолмен енгізілетін. Бұл жұмысты Павлова Наталья атқарды: оның каллиграфиялық жазуымен формулалар «МұнайгазҒЗЖИ»-де шыққан барлық еңбектер макеттеріне түсірілді. Ал редакциялау мен корректураумен Закиева Ольга Михайловна айналысты.

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырман арасындағы әңгіме

Қызығушылық танытқан оқырман: Институт қызметкерлері мәтіндерді қате жібермей, түзетусіз басып отырғанына көзім жетпейді. Компьютерде мәтін тергенде, оны кез келген сәтте бірден түзете алатынымды білемін. Өз басымды ондай қызметкердің орнында елестете алмаймын.

Зейінді оқырман: Ал мен ондай сирек жандарды көргенмін. Олардың жалпы сауаттылығы өте жоғары болатын, ал кәсіби терминологиямен кейбір мамандардан да жақсы жұмыс істейтін.

Автор: Сырттай қарағанда қарапайым көрінетін бұл мамандық иелері шын мәнінде таңданыс тудыратын. Таңғалдырғаны тек теру жылдамдығы ғана емес. Олар қателесуге хақысы жоқ еді, демек, қажетті

пернені таңдау туралы шешімді бірден әрі лезде қабылдауы тиіс болатын. Бұл мамандық қазіргі адамдарда сирек кездесетін бір қасиетті қалыптастырды – дұрыс шешімді алғашқы сәттен-ақ қабылдай білу, қайта-қайта ойланып, қайта шешім қабылдамау. Бұл – ерекше қабілет. Жалпы компьютерлендіру дәуірі келгенде, бұл мамандық әмбебап дағдылардың ішінде еріп, бірте-бірте жоғалып кетті.

2.8 Шығармашылық – бұл тек ғылым ғана емес

Ол кезеңдегі көптеген шаралардың дерті – науқаншылдық пен көзбояушылық еді. Бірақ сол жылдардың қызметкерлері айтқандай, «ҚазНИПИмұнай» бәрі шынайы болатын. Өсіп, дамып келе жатқан тірі ағзадай институтта бәрі тек нағыз әрі озық болуы тиіс еді: Жас мамандар кеңесі де, Ғылыми кеңес те. Өйткені біздің «Кіші портреттік галереямыздың» кейіпкерлерінде өміршең емес, ойдан шығарылған істермен айналысуға ниет те, уақыт та болған жоқ. Бұл оларды қызықтырмады. Ал басты рөлде Өзен кен орны қатысатын жаңа жылдық ертегіге сценарий жазу – міне, бұл оларға расымен қызық еді..

Ирония – ойлау жүйесінің ажырамас эстетикалық құрамдас бөлігі.

*Сальвадор Дали (1904–1989),
испан өнер қайраткері*

Бұл кітап авторлары үшін жұмыс үдерістеріндегі шығармашылық элементтер туралы естеліктерге сүйене отырып, оны бірде-бір рет нақты шығармашылық деректермен дәлелдемей өту әділетсіз болар еді. Сондықтан біз Геологтар күнін мерекелеуге арналған сценарийден алынған үзінділерді келтіреміз. Өткізілген орны – Борлы жартастар, Таушық өңірі.

«Баяндамашы: Достар! Еліміздің кең жұртшылығы жиырма жылдан бері бүкілхалықтық «Геологтар күні» мерекесін атап өтіп келеді және әдеттегідей бұл бастаманы «ҚазНИПИмұнай» барша жұрты зор ықыласпен қолдап келеді. Біз де осы мерекелік думандарға таза ауада шығуды бастағанымызға он жыл болыпты. Міне, он жыл қатарынан мерекелік жексенбінің алдындағы сенбі күні геологтардың, сондай-ақ оларға тілеулес «ҚазНИПИмұнай» қызметкерлерінің балаларымен, үй-ішімен қосыла шыққан шатшадыман дауыстары айналаны жаңғыртып келеді.

Геология ғылымы кең қадаммен алға басып келеді, соңғы жылдары көп іс тындырылды. Жаңа кен орындары ашылды, мұнай мен газ қорларын өсірудің жаңа әдістері табылды. Егер осы есептік жылы қандай да бір кен орны бойынша кейбір қорларды «жүзеге аспайтын» деп есептен шығарып тастау сәті туса, келесі жылы оларды «жаңадан барланған» ретінде қайта өсіруге әбден болады – сонда қор өсімі жөніндегі жоспар да орындалады.

Әрине, кейбір олқылықтар да жоқ емес: Ракушечное кен орны бойынша есептелген жүз миллион тонна мұнай газ болып шығып, сол газдың өзі де ұшып кетті. Бірақ, жолдастар, геологтардың материалдық әл-ауқатының тұрақты түрде өсіп келе жатқанын көру қандай қуанышты! Соңғы он жылда сыйақы 3,4 пайыздан 5,8 пайызға дейін өсті. Ал осы мерейтойлы жылы геологтарға алғаш рет, кәдімгі кеңес еңбеккерлері секілді, он үшінші жалақы да берілді. Тағы да кейбір кемшіліктер бар, әрине: бұрғышылар, өндірушілер, ақыр соңында игерушілер әлденелерді ойлап табады да, егер өз жаңалықтарын мықты геологиялық негізге «отырғызса», жоғары тиімділікке қол жеткізіп, алты айлық жалақы алады. Ал сол негізді жасаған геологтар... Бірақ, жолдастар, геологтардың рухани деңгейі қалай өскеніне, осы шараны өткізу мәдениеті мен кәсіби шеберліктің қалай артқанына назар аударайықшы. Мұның бәрі неден басталды? Қарапайым, тұтынушылық мазмұндағы әншіктен басталған еді:

Геологтар күнін
Табиғатта өткіздік біз,
Местком берген қаржыға
Жолға шықтық тегіс-түгел.

Бір кездері біз өзіміздің қас дұшпан-бәсекелестеріміздің кейпіне еніп, бетперде тағып өнер көрсететінбіз. Уақыт өте келе концерттерімізге тек кеңес сахнасының аты аңызға айналған жұлдыздарын ғана емес – Кола Бельдыдан бастап Эдита Станиславовна Пъехаға дейін, тіпті шетелден арнайы шақырылған, қыруар қаламақы алатын «Баккара» мен «Бони М» секілді ансамбльдерді де шақыратын деңгейге жеттік.

Әрине, кейбір олқылықтар да жоқ емес. Көптен бері местком мұндай маңызды шараларды қаржыландыруды қойған.

«КазНИПИмұнай» шығармашылық ұжымы табиғат аясында

Бірақ, жолдастар, бүгін – бостандыққа шыққанымызға арналған осы мерейтойлы оныншы сапарда бізді ешқандай ақысыз, таза қоғамдық негізде, аса ілтипатпен келіп қуантуға үш мәрте академиялық, екі мәрте халықтық, геология-эпикалық, жүрекке жылы минералогиялық әндер хоры келісім беріп отыр.

Әсіресе талантты сценаристер, режиссерлер мен орындаушылардан құралған бір топ айрықша көзге түсті. Олар институт тарихында бірнеше бірегей сценарий қалдырды: институт қызметкерлерінің Кеңес Одағы аумағындағы велосапарлары туралы слайд-фильмнің сценарийі, «КазНИПИ-дегі жаңа жылдық ертегі: институт пен тапсырыс беруші» атты спектакль сценарийі және шартты түрде «Өзен кен орнының бастан кешкендері» деп аталған қойылымның сценарийі.

Бұл сценаристердің қатарынан Жазушылар одағының немесе Кинематографистер одағының мүшелерін табу қиын. Себебі барлық сценарийлерді геологтар, игеру саласының мамандары мен жобалаушы-инженерлердің өздері жазды. Олардың қатарында болашақ геология-минералогия ғылымдарының докторы Коростышевский М.Н., Маңғышлақ мұнай-газ кен

орындарын жобалау және игеру зертханасының болашақ жетекшісі Дорофеев В.И. және басқа да әріптестер болды.

Ендеше, қадірлі де зерделі оқырмандарымыз, назарларыңызға 1984 жылдың қарсаңында «ҚазНИПИмұнай» «Арман» клубындағы шағын сахнада көрсетілген жаңа жылдық ертегінің сценарийінен алынған үзінділерді ұсынамыз.

*Ертегі – өтірік, бірақ астарында ишара бар,
Жақсы жігітке – ғибрат, алатын сабақ бар.*
Халық мақалы

Өзен туралы ертегінің сценарийінен үзінді келтіреміз:

«Ертеде, Маңғышлақпатшалығында, Қазақстан мемлекетінде, Каспий теңізінің ар жағында, юра дәуірінің сарайларында, құмды коллекторлардың қойнауында Өзен сұлу мен оның кенже інісі Қарамандыбас өмір сүріпті. Өмірлері бейқам еді, әлі игерілмеген, қайғы-қасірет дегенді білмепті.

Бірде геологтар келіп, көздері тоймай тамсаныпты. Артынша жобалаушылар да жетіп, құлақ түбін қасып, қалталарын қағып,

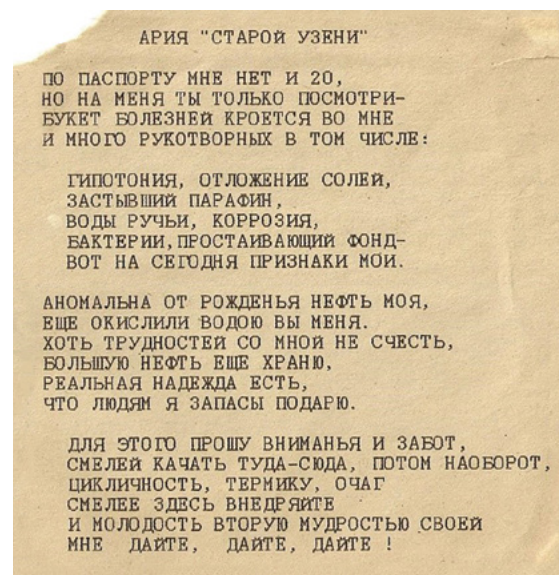

Қыздар хоры. «Өзен туралы ертегі»

енді қалай игерген дұрыс болар екен деп, түрлі нұсқаларды ой елегінен өткізе бастапты. Сөйтіп, Өзен жайлы мақтау сөз бүкіл өңірге жайылыпты. Оның да жөні бар еді: сұлу Өзен өзіне ғана тән ерекше қасиеттердің тұтас бір жиынтығына ие болатын.»

Таптық біз бір аруды
Ғажайып бір өлкеден,
Өзенге апарар жол —
Ғасырлар құм төккенен.
Келін мінсіз, сымбатты,
Бойы сұңғақ, жүзі нұр,
Мұнайы бар, газы бар —
Артықшылығын кім қуар?
Жер қойнында ұзақ жыл
Қазынасын жасырып,
Енді Өзен ашты өзі
Қабаттарын асырып.
Он екіден де көп екен
Коллектордың қатпары,
Әжептәуір, жаман емес
Қуантты бұл сапары.
Өзгешелік танытып,
Аномалдық қоса берген,
Тұтастық пен қалыңдықты
Тереңдікпен мол еткен.
Мұнайы қою – қамырдай,
Келін бекер болмаған:
Оңай олжа болмасын деп,
Бас қатырып қойған жан.
Парафині көп, шайыр мол,
Климаты да «қиянат»,
Осындай мінезімен
Өзен салды сынақ-ән.

«Ондай сұлуға қапаста отыру жараса ма?! – деп, игеру басталып кетті. Көз жетпес, сан жетпес ұңғымалар бұрғыланды. Мұнай өндіріліп жатты, ал оның жақсырақ ағуы үшін суды

«Ескі Өзеннің» ариясы

айдап, ығыстыра бастады. Әуелі суық сумен, кейінірек пештерде қыздырып беретін болды.

Бірақ бір күні сұлу Өзеннің ішкі әлемінде теңіз мақұлықтары қаптап шықты – Тварикус-сульфатикус деп аталған бактериялар. Мінездері қу, айлакер, залым еді. Ал бәле келсе, қақпаңды өзің ашып қойғандай болар екен...»

Біз – Баба-Яга жолдас қыздар, ұңғымалар – біздің іс,
 Жұмыс десе ауырмаймыз, өте керек бұл бізге іс!
 Кезек бойы шай ішеміз – неткен ғажап, неткен сән,
 Сүйек шағып, сөз таратсақ —қызығы мол әңгіме ән!
 Ұңғыма бір тоқтап қалса —асықпаймыз, қымсынбай,
 Оны-мұны сөз қыламыз, ұмытамыз тып-тыныш жай.
 Жөндеу керек болса егер, кірісеміз «шама-шарқ»,
 Бұрын мұнай беріп еді – кейін шықпас бір тамшы да ақ.
 Қысымды ұстап тұрайық деп, суды айдаймыз толтырып,
 Қайда кетер ол су өзі – оған бас ауыртпайық.
 Өлшеу жасап ұңғымада? Ойламаймыз, керек емес,
 Ал журналға жазу үшін бірдеңе табу – түк емес.

«Сөйтіп бәле артынан бәле жауып, сол қиындықтардың бәрі сұлу Өзенді танымайтындай күйге түсірді.»

«Өзенді құтқару керек болды. Ал оны құтқара алатын жалғыз ғана жол – бір ғажайып, кереметке пара-пар құрал еді. Ұзақ ойланды – мың тоқсан алты күн мен түн бойы. Ойланды, толғанды... ақыры ойлап тапты: «Жаңа әдіс».

«ҚазНИПИмұнай», бірлестікте, Өзенде
 Құмарлық та, дау да қайнап жүргенде,
 Өзіміздің ПАВ-тарды енгіздік біз,
 Шетелдікін де қостық – қымбат болса да, тіз.
 Әуелі теңіз суын айдап көрдік,
 Қабаттар да біртіндеп салқындап келді.
 Енді оны алдын ала қыздырамыз,
 Реагентпен бірге бере аламыз.

«Соңғы шумақтың алдында сахнадан кәрі Өзен ғайып болып, оның орнына жас Өзен шығады. Жаңа әдіс пен жас Өзен дуэт болып ән салады.»

Жаңа әдіс

Жаңа әдіс іске асырылып,
 Жаңа өмірге қайта оралды
 Біз сүйген сұлу Өзен.
 Дебиттер де бұрынғыша,
 Күмән кетіп, сенім артты,
 Қайта гүлденді Өзен.

«Өзен мен Жаңа әдіс бір-бірін сүйіп, отау құрып, бүкіл дүниені дүр сілкіндірген той жасап, содан бері жоғары экономикалық тиімділікпен, шат-шадыман ғұмыр кешіп келеді.»

Дәлірек айтсақ – сол жылдардағы институт инженері, қызметкерінің жалақысы жайында. Тыңдаңыздар.

«Біздің отбасымызда бәрі мұнай өндірісінде еңбек етті, ал мен ғана ғылыми-зерттеу институтында жұмыс істедім. Жалақым өзгелердікінен бірнеше есе аз болатын. Бірақ бұл менің көңіл-күйімді түсірмейтін. Мен бұл жұмысқа қуана-қуана баратынымын. Ұжым ұнайтын, сұрақ қойып, нақты жауап ала алатын Ғылыми кеңес отырыстары да көңіліме жақын еді. Коростышевский М.Н. сценарийлері бойынша қойылатын капустниктерге қатысқанды жақсы көретінмін. Ұжымымыздағы шығармашылық рухты ерекше сезінетінмін.

Әрине, жалақы аса жоғары болған жоқ... Алғашқы тоқсандық сыйақым небәрі 5 рубль болып шықты. Міне, сол сәттен бастап отбасылық «шығармашылық» басталды. Менен әлдеқайда көп жалақы алатын күйеуім де, тіпті анам да әзілдеп, сыйақыма тағы 15 тиын қосып, бір бөтелке шампан шарабын алып көрейік деп қалжыңдайтын. Ол кезде шампанның бағасы дәл 5 рубль 15 тиын еді.»

Бірақ ақша туралы бұл әңгіменің жалғасы да бар еді. Уақыт өте келе, Олег Сергеевич Герштанскийдің басшылығымен институт қайта ұйымдастырылып, зияткерлік еңбектің құнын жаңаша түсіну кезеңі басталды. Біздің кейіпкеріміздің жалақысы едәуір өзгерді: ол енді өз туыстарынан да көп табыс табатын болды. Физикалық және интеллектуалдық еңбекке ақы төлеудегі бұрынғы теңсіздік жойылды. Қалай айтсақ та, бұл мәселеде де Герштанскийдің рөлі айрықша болғанын жоққа шығару қиын.

Адам қолымен жасалған дүние, егер ұрпақтар өзін-өзі жоюға емес, өмірді жалғастыруға ниетті болса, кейінгі буынға әрдайым үлгі болады. Ал шығармашылық ұжым тудырған нәрсе кез келген жағдайда қоғамның ортақ қазынасына айналады. Өйткені табиғат заңына сай, адам әрекетінің түпкі мәні – өзгелер үшін жасау. Адамды қанша жерден эгоист деп сендіргісі келсе де, шындық осы.

Бұл кітаптың жолдары да үлкен ұжымның еңбегінің нәтижесі. Оның авторлары бірнеше буынның өмірі мен еңбегі туралы баяндалған осы тәжірибе кейінгі ұрпаққа сөзсіз қажет болады деп үміттенеді. Бұл да – табиғаттың заңы. Материалистік

көзқарастағы ұрпақ үшін, әрине, ұжым қандай құндылық жасағанын, нені тек суреттеп қана қоймай, неге еліктеуге болатынын түсіну маңызды.

Авторлар ұжымы тек сауалнамалардағы деректерге, ресми құжаттарға, еңбек кітапшаларының беттеріне немесе ауызша естеліктерге ғана үңіліп қойған жоқ. Олар сондай-ақ іс-шара сценарийлерін, шағын таралыммен жарық көрген кітаптарды да зерттеді. Инженер-зерттеушілер мен инженер-геологтардың ұжымдық шығармашылығы туралы ең қызықты дереккөздердің бірін Михаил Нафтулович Коростышевский 2018 жылы Пятигорск қаласындағы «Март» баспасынан шыққан «Наша филармония» атты кітабында қалдырды.

Ғылыми-зерттеу институтының күрделі мәселелерді шешумен айналысқаны күмән тудырмайды. Бірақ мұнда ең қызығы – сол мәселелерді шеше алды ма, егер шеше алса, қалай және не себепті шеше алды деген сұрақ.

«Ұжым кең байтақ мұнайлы елдің түкпір-түкпірінен жиналған дарынды жастардың, соның ішінде жас мамандардың күш-жігерімен қалыптасты. Әрқайсысы осы ортақ іске өз өңірінің тәжірибесі мен рухын қосты, сөйтіп жаңа институт олардың көпшілігі үшін ортақ тағдырға айналды.»

Түсінікті нәрсе: ғылыми әлеуеті жоғары, еңбек өнімділігі де соған сай шығармашылық ұжым әртүрлі ғылыми мектептердің, геологиялық мәселелерді шешудегі сан алуан тәсілдердің тоғысуы арқылы қалыптасуы тиіс. Алайда зерттеу институтын табысқа жеткізетін жалғыз шешуші фактор мүлде басқа жерде жатыр.

«Күрделі мәселелердің шешімін табу олар тек мақсатшыл, еңбекқор болғандықтан ғана емес. Ең бастысы – пікірлестерден құралған ұжым, бір үлкен отбасын құра білуі болды. Ал отбасы дегеніміз жай ғана өндірістік бірлік емес: бұл – бірге шығармашылықпен еңбек етіп қана қоймай, бірге демалып, сол демалыстың өзіне де шығармашылық элементтерін енгізе алатын адамдар».

Кәсіби мерекелер мен түрлі салалық мәселелерге арналған бейресми іс-шаралардың сценарий авторларын НИПИ-де ой еңбегіне ұжымдық шығармашылық тәсілді дамытудың бастамашылары деуге әбден болады. Дәл осылай – жоғарыдан түскен нұсқаулар арқылы емес, бастама арқылы, қызметкерлердің кез келген қабілетіне өзін танытуға мүмкіндік бере отырып – өзіндік өзегі мен шет аймақтары бар ұжымдық жасампаз энергияның ерекше түрі қалыптасты. Бұл энергияның бір айрықша қасиеті болды: өзектен тараған барлық шеңберлер – жартылай шеткерлері де, шеткерлердің өзі де – өзектің өзінен кем түспейтін қуат өндіре бастады.

Ұжым шығармашылық энергиясы неден бастау алғанын түсіну үшін, онымен бірге ел аралаған велосапарларға аттанып, шағын қалалардың көшелерін суретке түсіріп, ауыл құдығынан су ішіп, жолай кезіккен адамдармен әңгімелесіп, кешкілік достарына есеп беру үшін слайдтар әзірлеу керек болар еді.

Әрине, мұның бәрін бүгінгі бір сөзбен – түйіндемелерде жиі кездесетін «хобби» деп атауға болады. Бірақ асықпаған жөн. Бұл жерде бір ғана сөз жеткіліксіз, өйткені ол оның шығармашылық энергиясының қайнар көзін тарылтып жібереді. Бұған міндетті түрде геологияға деген құштар, азартты қызығушылығын – оның кәсібіне, өмірлік ісіне айналған ғылымды қоса айту керек.

Көрген-білгеннің әсері адам бойында белгілі бір күшті, белгілі бір энергияны тудыратыны сөзсіз. Ал дүниені кеңінен көріп, терең түсіне білу, әдетте, көп нәрсе тудыру қабілетіне алып келеді. Осыдан барып жасалғанды өзгеге жеткізуге деген энергия пайда болады. Жасалғанды – тәжірибе, білім, көңіл күй түрінде – ештеңе талап етпестен, тек ортақ құндылықтарға ортақтасу мен шынайы қызығушылықты ғана күтумен бөлісе білу – интеллектуалдық ұжымдағы энергетикалық өзектің басты қасиеті. Шамамен осылай шығармашылық ұжым энергиясының «физика заңдары» жұмыс істейді. Зейінді оқырманға мұнда сөз бір ғана дара тұлғаның шығармашылық қуаты туралы емес, тұтас бір ұжымның шығармашылық энергожүйесі жайында болып отырғаны айқын. Шығармашылық энергия белгілі бір

уақытқа дейін ғана жеке-дара бола алады. Қоғамсыз, ұжымсыз энергетикалық өндіру тоқтайды. Шығармашылық энергия тек ұжым ішінде ғана дамиды. Ал ұжымсыз шығармашыл адам – бар болғаны шығармашылық қабілеттің тасымалдаушысы ғана.

ШЕГІНІС:

Автор мен оқырман арасындағы әңгіме

Қызығушылық танытқан оқырман: Мен әзілдің нәзік қырларын онша түсіне бермейтін шығармын, бірақ баяндама маған ұнады. Әсіресе жүз миллион мұнайдың газ болып шығып, сол сәтте-ақ ұшып кеткені туралы жері әсерлі болды. Танымдық екен. Енді мен де Ракушечное кен орны туралы бірдеңе білетін болдым. Кейбір жалықтыратын лекторларымыз дәрістерін осылай оқыса ғой... Ондай сабақтарға барлық факультеттерден ағылып келер еді.

Зейінді оқырман: Ал мен бұл баяндаудан табиғатпен тең дәрежедегі әзілді көрдім. Ана Табиғаттың өзі фонтан атқызып, қалжыңдағандай болды да, геологтарға оның газ екенін алдын ала ескертпей кетті.

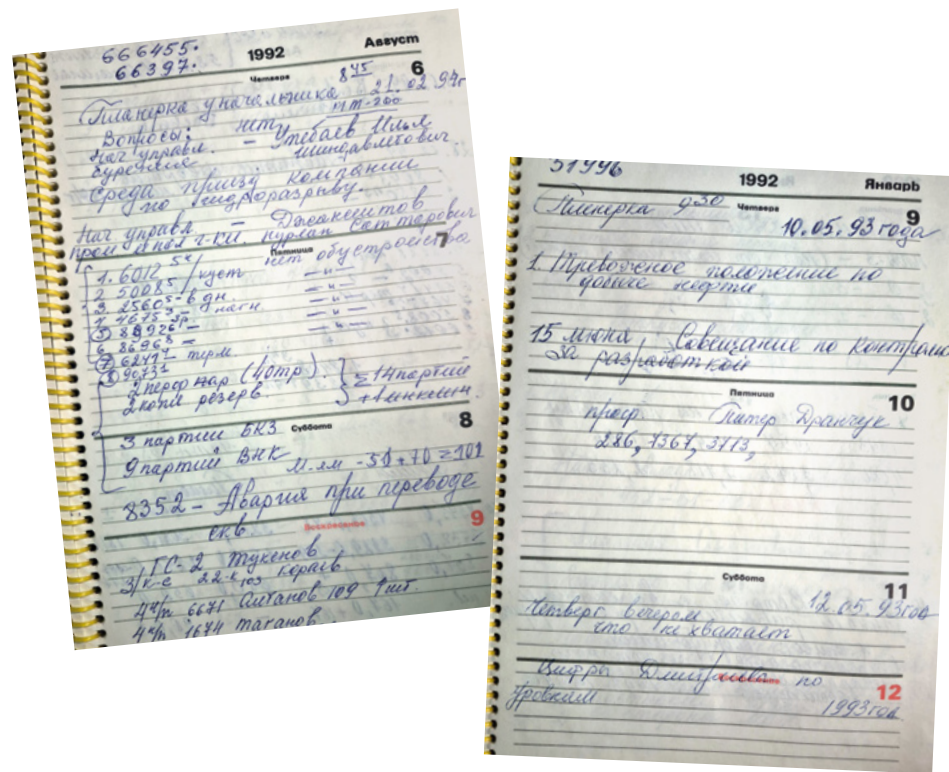
Автор: Геологтарды әзілі барлар және әзілі жоқтар деп бөлуге болмайды. Сіздерді сендіргім келеді: барлық геологта бұл қасиет жеткілікті. Мен өзгесін кездестірген емеспін. Бірақ бұл олардың КВН командалары секілді тоқтаусыз әзілдей береді деген сөз емес. Олардың әзілінің бәрі орынды, істің өзегіне сай болады. Бәлкім, сіз олардың юморының негізінде бірегей білімнің «қабаттары» жатқанын аңғармай қалған шығарсыз?

Шығармашылық ойлауы бар интеллектуалдық өзек екінші бір өзекпен – ұйымдастырушылық күштің өзегімен – одақ құруды аса қажет етеді. Дәл осындай рөлді әзіл-қалжыңы жарасқан, ұйымдастыру ісінің қаржылық және материалдық қырларын терең меңгерген геолог Герштанский Олег Сергеевич өз мойнына алды.

Ұйымдастырушылық дарын деген ұғымды әлеуметтанушылар қоғам үшін аса қажет болатын, өзгерістер дәуірінде айқын көрінетін қабілеттердің көрінісі деп сипаттайды.

Талант туралы сөз қозғағанда, ұлы өнертапқыш Томас Эдисон айтқан ойға жүгінбей өту мүмкін емес. Ол: «Талант – шабыттың бір пайызы және еңбектің тоқсан тоғыз пайызы» деп есептеген.

Өндірісті ұйымдастырудағы күнделікті, жүйелі еңбектің тарихын сақтап қалған Олег Сергеевичтің күнделік жазбалары мұнайшы-инженер мамандығын таңдаған жас буынға тағылымды үлгі болсын.

Герштанский Олег Сергеевичтің күнделік жазбалары

3-тарау.

Жүйелі ойлау.

Кәсіпорын өміріндегі өзара байланыстар мен өзгерістер

Алғашқы көзқараста мәселе қаншалықты күрделі болып көрінсе де, оған дұрыс тұрғыдан қараған сәтте оның әлдеқайда терең әрі күрделі екені аңғарылады.

Пол Андерсон

3.1 Жүйелі ойлау туралы аз-кем сөз

Ұйымдастыру мен қайта ұйымдастыру мәселелері, әдетте, ұйымдастырушылар жүйелі ойлауға қабілетті болған жағдайда әлдеқайда нәтижелі шешіледі. Жүйелі ойлаудың ең қарапайым анықтамасы оның күрделі құрылымды талдауға, қабылданатын шешімдердің салдарын бірнеше қадам алға болжап көруге және мәселелердің белгілерімен емес, түпкі себептерімен жұмыс істеуге мүмкіндік беретіні екенін айтады.

«Зерттеу институты» деп аталатын жүйенің өзегінде ғимарат, қызметкерлер, қосалқы персонал, әкімшілер, кітапханалар, кітап қоры, зертханалық жабдықтар, компьютерлер сияқты сан алуан элементтер бар. Бұл тізімді ұзаққа созуға болады. Алайда жүйені құрайтын элементтердің барлығы бірдей материалдық

болуы шарт емес. Мәселен, ғылыми мектеп, геологиялық мектеп, зерттеушілік шығармашылық рух сынды көзге көрінбейтін, бірақ мәні зор бейматериалдық құндылықтар да бар. Бұлар да — жүйенің маңызды элементтері.

Элементтерді бөліп, оларды ішкі элементтерге, ал соңғыларын тағы да ұсақ құрамдас бөліктерге ажыратуға болады. Бірақ мұндай жіктеу арқылы ең басты нәрсе — жүйені біртұтас етіп ұстап тұрған өзара байланыстар көзден таса қалуы мүмкін. Осы элементтерді біріктіріп тұрған қандай байланыстар? Қандай өзара ықпалдастықтар ҚазНИПИмұнайды, сондай-ақ жабық акционерлік қоғам және кейінгі акционерлік қоғам түрінде қалыптасқан МұнайгазҒЗЖИ-ды бір жүйе ретінде сақтап тұрды?

Олег Сергеевич Герштанский тұлға ретінде зерттеу институтының осы үш кезеңдегі болмысының арасын жалғаған негізгі дәнекер буын болды. Алғашқы кезеңде ол саланың орталық басшылығы желісі бойынша басшы қызметіне тағайындалды. Екінші кезең — жабық акционерлік қоғам ретінде МұнайгазҒЗЖИ-ды құру — оның тікелей бастамасымен жүзеге асты. Үшінші кезең уақыт пен Қазақстан Республикасының заңнамалық талаптарының ықпалымен келді: қайта тіркеу қажеттілігі туындады.

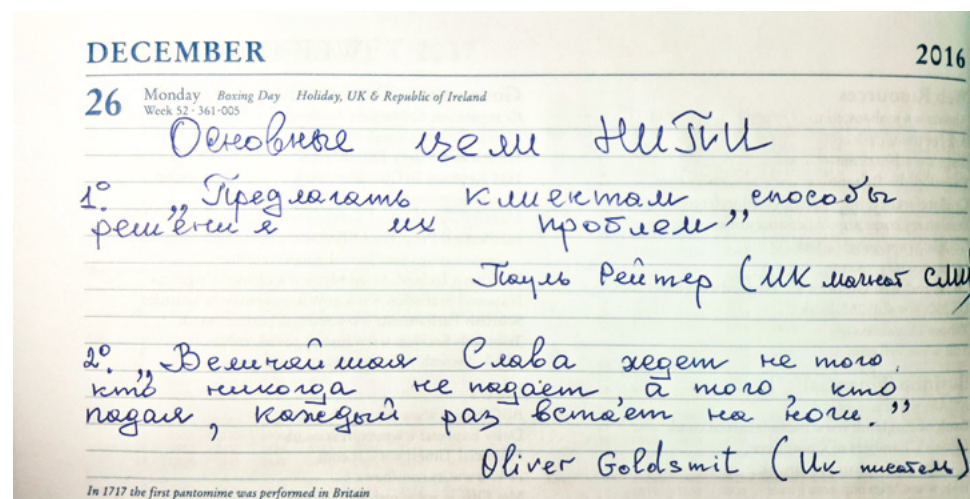
2003 жылғы 13 мамырда қабылданған «Акционерлік қоғамдар туралы» заңның күшіне енуімен жабық және ашық акционерлік қоғамдарға бөліну жойылып, бүгінде барлық акционерлік қоғамдар бірыңғай ұйымдық-құқықтық нысан — акционерлік қоғам ретінде қызмет етеді. Зерттеу институтының осы үш даму сатысының барлығы да бірнеше буын қызметкерлерінің кәсіби тағдыры арқылы өтті.

Жүйелі ойлауда адами фактордың орны айрықша. Себебі кез келген құрылымның өміршеңдігі ең алдымен оны құрайтын адамдардың өзара байланысына, ортақ мақсат пен құндылықтарды сезіне білуіне тіреледі.

Жүйенің ең басты элементі — адамдар, олардың интеллектуалдық қоры мен әлеуеті. Мұны америкалық бизнес

ұйымдастырушысы Ли Якокка, Форд компаниясындағы қызметімен танылған тұлға, өз тәжірибесімен дәлелдеп, мынадай тұжырымға келген: «Кез келген бизнестің мәнін үш сөзге сыйғызуға болады: персонал, өнім, пайда. Егер бірінші тармақтан мәселе туындаса, қалған екеуін ұмыта беруге болады». Интеллектуалдық қор жүйенің ішкі бір элементі ретінде белгілі бір эволюциялық жолмен дамиды (ата-ана тарапынан жеткілікті көңіл бөлінген жағдайда). Мектеп деңгейіндегі ойлау жоғары оқу орнындағы біліммен ұштасып, академиялық ойлау деңгейіне көтеріледі. Өмірдің келесі кезеңінде — еңбек қызметі барысында, жаңа кәсіби міндеттердің күрделілігі жеткілікті болған жағдайда — шығармашылық ойлау қалыптасады. Ал көптеген адамдардың еңбегін ұйымдастырумен байланысты кезеңге аяқ басқанда, жүйелі ойлау дәуірі туады. Кез келген жоба — ең әуелі жүйелі ойлаудың жемісі.

Біздің кейіпкерлеріміздің өмір жолын да біз дәл осы үш кезең арқылы сараладық. Жүйелі ойлау туралы тараудағы басты кейіпкерлер өзгермейді: зерттеу институты және оның бас директоры — Герштанский Олег Сергеевич. Еске сала кетсек, академиялық ойлаудың қалыптасуына арналған алғашқы тарау

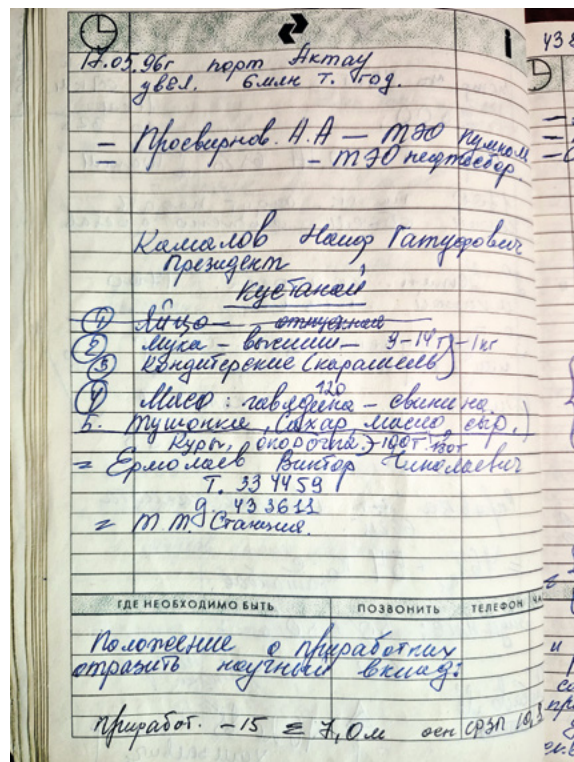

Герштанский Олег Сергеевичтің НИПИ мақсаттары туралы күнделік жазбалары, 2016 жыл

оның балалық шағына, жастық кезеңіне және сол уақыттағы жақын адамдарына арналды. Біз ата-анасы, бауырлары, студенттік достары, әскердегі қызметі туралы әңгімеледік. Енді, қадірлі әрі зерделі оқырмандар, әсіресе студенттер мен ізденімпаз жастар, осының бәріне жүйенің элементтері мен ішкі құрамдас бөліктері тұрғысынан көз жүгірте аласыздар. Кез келген кітап танымдық болуы тиіс. Ал біздің еңбегіміз — тіпті солай. Оқырманмен әңгіме бастаудағы мақсатымыз да осы еді. Екінші тарау жүйенің басты элементі — адамдарға арналды. Бұл — шығармашыл адамдар. Олардың шығармашылығы ғылымда да, өнерде де сан қырлы. Біз институт қызметкерлерінің шығармашылық ойлауын жан-жақты ашуға ұмтылдық. Енді «Жүйелі ойлау» деп атаған тарауға көшкенде, жүйенің қызықты ішкі элементтері мен қосалқы құрамдас бөліктеріне назар аударуды жөн көрдік. Олардың қатарында шешім қабылдау, менталитет, оқыту мен білім беру, уәждеме және басқа да маңызды факторлар бар. Мұның барлығы зерттеу жұмыстарына қатысқан жандардың естеліктерінен алынған үзінділермен, сондай-ақ Олег Сергеевичтің конференциядағы баяндамасынан және оның соңғы сұхбатынан келтірілген ойлармен айғақталады.

3.2 Акционерлік қоғамның құрылуы

Герштанский Олег Сергеевич ҚазНИПИмұнайдың бас директоры қызметіне 1994 жылы тағайындалды. Бұл — жас мемлекеттің, Қазақстанның мұнай-газ саласының әрі институттың өзі де қалыптасу жолынан өтіп жатқан аса ауыр кезең еді. Жекешелендіру үдерістері, бірінің артынан бірі жүріп отырған реформалар, кадрлық ауыс-түйістер — мұның бәрі сол жылдардың күнделікті шындығына айналды. Мақсатты қаржыландыру тоқтады, тапсырыс берушілер тарапынан төлемдер дерлік жүргізілмей қалды. Көп жағдайда институтпен есеп айырысу бартер арқылы жүзеге асатын. Қызметкерлерге еңбекақы банкілер арқылы берілетін: бірде аңшылық салаты, бірде макарон, бірде ерлер жейделері, ал бір жолы тіпті сыра жәшіктерімен таратылғаны да есте қалды. Қиын болды... Институт қызметкерлеріне

де, басшылыққа да оңай тиген жоқ. Ұжымның еңсесін түсірмей, жұмыс орнын сақтап қалу үшін, қаржыландыру көздерін табу үшін барлығын өз күштерімен іздеуге тура келді. Бұл кезең институт өміріндегі төзім мен жауапкершіліктің, табандылық пен үміттің сыналған шағы еді.

Институт өміріндегі күрделі кезеңдерге қатысты Герштанский Олег Сергеевичтің күнделік жазбалары 1996 жылғы 17 мамыр

Институт директорының басты міндеті — бүкіл ұжымның сақталуы мен өркендеуін қамтамасыз ету болды. Елдегі экономикалық және әлеуметтік саясаттағы барлық өзгерістер институт ұжымына да өз әсерін тигізбей қоймады. Біреулер жаңа жұмыс іздеп кетіп жатты. Ал институтқа келгендердің арасында мұнда ұзаққа қалуды мақсат етпегендер де болды. Солардың бірі — Кидир Төлеубаевна Рахова еді. Ол кезде оның жоспары зерттеу институтына бар ғұмырын арнау емес болатын. Алайда бүгін оның артында дәл осы институттағы отыз жылға жуық еңбек жолы жатыр.

Алыста қалған 1997 жылы әріптестері мен достары «Катя» деп атап кеткен Рахова бір банктен екіншісіне ауысуды күтіп жүрген еді. Осы банктен арасындағы өтпелі кезеңде ол бірнеше айға ҚазНИПИмұнайға жұмысқа тұруды жөн көрді. Ол уақытта қаржыгерлер мен бухгалтерлерге сұраныс өте жоғары болатын. Жасы сол кезде отыз жетіге толған еді. Жинақталған тәжірибесі оған бір нәрсені айқын түсіндірді: өмірде күрделілігі жоғары жаңа деңгейге көшу уақыты жеткен. Бірдей кәсіби міндеттер аясында ұзақ бөгеліп қалуға болмайды. Білімге де ол бір ғана қырынан қараған жоқ. Қолында сол кездің өзінде екі диплом бар еді. Жастық шағында алдымен өнеркәсіптік және азаматтық құрылыс мамандығы бойынша техникумды тәмамдап, біраз уақыт өз мамандығы бойынша да еңбек еткен. Кейін институтты бітіріп, «экономист» біліктілігін алып, банктен жұмыс істеді. Кезекті ауысуды күтіп жүрген шақта Кидир Төлеубаевна ҚазНИПИмұнайға мамандар қажет екені жөнінде кездейсоқ естіп қалады да, осы институтқа барып көрмекке бел буады.

«Мені жұмысқа қабылдады да, мен экономист ретінде “ұңғымаларды есептей” бастадым. Мұндай көрсеткіштерді бұрын-соңды есептеп көрмеппін, алғаш рет жолықтым. Бұл — менің кәсібімдегі әрі жаңа, әрі қызықты тәжірибе болды», — деп еске алады Кидир Төлеубаевна еңбек жолының ең алғашқы күндерін.

— Бірде дәлізбен өтіп бара жатқан Кривенко Вячеслав Илларионовичті көрдім. Ол банктегі тұрақты клиентім болатын.

Біз таныс едік, кездескен сайын бір-бірімізбен амандасып жүретінбіз.

— Сәлем, сен мұнда не істеп жүрсің? — деп сұрады ол таңданысын жасыра алмай.

— Мен мұнда бір айдан бері “ұңғымаларды есептеп” жүрмін, — деп қысқа да нық жауап берді Кидир.

— О-о! Бұл сенің орның емес. Сенің орның — ВЭС-те, сыртқы экономикалық байланыстар департаментінде. Шұғыл түрде сонда ауысуың керек. Басқа бөлімге ауысу мәселесін мен өзім ұйымдастырамын, — деді ол.

Осылайша Кидир Төлеубаевна ойлағаны орындалды. Ауысқысы келді — ауысты. Тек банкке емес, басқа бөлімге. Осы жерде банк қызметкерлеріне тән бір пайдалы мінез-құлықты атап өткен жөн — жауапкершілік. Кидир Төлеубаевнаның клиенттердің ақшасына да, сол клиенттердің өзіне де деген жауапкершілігі ең жоғары деңгейде болатын. Банктік иерархияда мұндай жауапкершілік дәрежесі алғашқы тұлғалар тобына жатады. Осындай жауапкершілік түсінігімен Кидир әңгімеден кейін бірден басқа бөлімге ауысу ісіне кірісті. Өзіне көрсетілген нөмірдегі кабинетке кіріп, ұзын да тар үстелдер қатарының соңында отырған жас әйелді көріп, оған былай деді: «Сәлеметсіз бе. Мен сіздерге ертеңнен бастап ауысамын». Сөйтіп, ауысты да. Алғашқы екі айда Кидир Төлеубаевна өз жұмысын нақты әрі мұқият орындап, бұл тақырыпта артық әңгіме айтпады. Негізінде, кейінгі отыз жыл бойы да дәл солай болды. Кабинеттің соңында, ұзын әрі жіңішке үстелдің басында отырған әйел Марина Луговина болатын. Екі ай өткен соң, Кидирдің жұмысына көз сала жүріп, ол өзінің сол алғашқы кездесуді институт директоры Герштанский Олег Сергеевичке былай сипаттағанын мойындады: «Өзі бір сондай батыл болып келді. “Мен сіздерге ауысамын”, — дейді. Мен ештеңе білмеймін, мені ешкім ескертпеген. Бұл кім өзі?»

Кидир Төлеубаевнаның жаңа жұмыстарының көлемі клиенттермен және тапсырыс берушілермен есеп айырысудағы аса жоғары күрделілік деңгейімен ерекшеленді. Әңгіме бартер

туралы болатын. Институттың тапсырыс берушілері ғылыми жұмыстардың орындалуы үшін ақшамен емес, тек мұнай өнімдерімен ғана есептесе алатын. Ал бұл мұнай өнімдерін институт азық-түлікке — картопқа, пиязға, макаронға, майға және тағы басқаларға айырбастайтын. Кидир Төлеубаевна ақша мен оның аударымдарымен емес, бартерлік өнімдерді жөнелтуге арналған тізімдермен жұмыс істеді. Ол тізімдерді телетайп арқылы жіберетін. Ол кезде ақпарат жеткізудің осындай түрі қолданылатын. Тізімдерде кімге, не және қанша көлемде жөнелтілуі керектігі нақты көрсетілетін. Бір жолы жауапты қызметкер өз міндетіне салғырт қарады деген күдік туып, бартерлік өнімдерді өз бетінше қайта бөлгені белгілі болды. Тізімді елемей, өнімді басқа жаққа жөнелткен. Осы жағдайға байланысты біреу кінәні Кидирге жапты, бірақ бетпе-бет емес. Осы мәселе бойынша оны директорға шақырды. Осылайша Рахова Кидир Төлеубаевна мен Герштанский Олег Сергеевичтің алғашқы кездесуі орын алды.

Директор кабинетінде болған диалог

Директор үстелінен көз алмай:

— Жөнелтуге арналған тізімдерді әкеліңіз, — деді.

Кидир Төлеубайқызы дайын тізімдерді ұсынды. Олег Сергеевич оларды асықпай, өте мұқият қарай бастады. Әр бетке ұзақ үңіліп, ештеңені назардан тыс қалдырмауға тырысқандай еді. Бір сәтте ол тізімдерден көзін көтеріп, Кидирге бұрылды, бірақ кездесудің басындағыдай емес.

— Алыңыз. Бәрі дұрыс, — деді ол. Даусындағы бұрынғы кернеу сейіліп, орнына жұмсақтық келген еді. Сол сәтте Кидир енді өзі де сөйлей алатынын сезінді.

— Айтыңызшы, мен бір сұрақ қойсам бола ма? — деді ол батылдық танытып.

— Қойыңыз, — деп жауап берді Олег Сергеевич, оның көзіне тура қарап.

— Мен кіргенде, сіз маған мүлде қарамадыңыз. Кейін бірдеңе өзгергендей болды. Алдағы уақытта тізімдермен қалай

жұмыс істеу керегін түсінуім қажет, әлде оларда бір кемшілік бар ма?

Олег Сергеевич оғантағы бір сәт көз тастап, жымып қойды да: — Бәрі дұрыс. Бара беріңіз, жұмысыңызды жалғастырыңыз, — деді.

Бұл сөздер сол бір қысқа сәтті Кидирдің жадында тыныштық пен сенімге толы естелік ретінде қалдырды.

Кидир кабинеттен жаңа директоры қаржылық құжаттарды артық сұрақ қоймай-ақ оқи алатынына және бұл жағынан оның банктегі басшылығынан еш кем түспейтініне сеніммен шықты. Директордың «бара беріңіз, жұмыс істеңіз» деген сөзінен кейін банкке ауысу туралы мәселе жабылды. Жаңа маманның жауынгерлік шоқынуы өтті.

Бартерлік мәмілелер жаңа экономикалық жағдайда тапсырыс беруші мен жеткізуші арасындағы қарым-қатынастың сипаты қалай өзгеретінін көрсететін мол ақпарат берді. Экономистер қатынастардың осы жаңа түрі бойынша тәжірибе жинақтады. Біз екінші тарауда белгілі экономистерге сілтеме жасай отырып, экономика өндірісті емес, экономика қарым-қатынастарды зерттейді деп атап өткен едік. Бұған Кидир Төлеубайқызы атауын бұл беттерде атамайтын шағын кәсіпорынмен (ШК) жұмыс барысында іс жүзінде көз жеткізді. Себебі мәселе атауда емес, іске деген қатынаста еді. Бұл шағын кәсіпорынды алыстан-ақ салмағымен көзге түсетін, байлыққа тән мінез-құлықтары бар ер адам басқаратын. Онымен де бартер арқылы жұмыс істелді, ол сапалы италиялық жиһаз жеткізуге тиіс болатын. Жазғы жұмыс күндерінің бірінде оның колоритті тұлғасы институт дәліздерінде көрінді. Ол соншалықты шапшаң жүрді, жолында кездескендер шетке ығысуға мәжбүр болды. — Сен менімен есеп айырысқан жоқсың, ал доллар бағамы көтерілді! Мен сендерді құртамын! — деген қауіп төндірген дауыс директор кабинетінің нық жабылған есігінің ар жағынан естілді. Институтты жоюды, тұншықтыруды немесе құртып жіберуді қалайтын нувориштермен қалай жұмыс істеу керегін Олег Сергеевич білетін. Даусы жай болғанымен, «қиратып-жоюшыларға» қарсы тұра алатын

қуатты қарсыласу энергиясына ие еді. Ол кабинеттен тез арада шығарылды. Енді оның дауысы дәліз бойымен гүрілдеп тұрды. — Марина! Катя Рахова деген кім? Қайда ол Катя? Мен қазір... Осы сәтте оның алдында қатаң костюм киген жас әрі нәзік әйел пайда болып, дерлік мұғалімге тән үнмен: — Катя Рахова — мен. Сізді тыңдап тұрмын, — деді. Кабинетте жалғасқан әңгіме жеткізушінің дауысындағы кернеуді бәсеңдетпеді. — Келісімшартыңызды қарап шығуыма бола ма? Нақты қай тұсы сізді қанағаттандырмай тұрғанын көру керек.

Кидир Төлеубайқызы папканы ашып, келісімшартқа қатысты құжаттарды шығарып, оның орындалу барысын жеткізушіге түсіндіре бастады. Ол ашу үстінде қағаздарды жұлып алып, еденге лақтырып тастады. Ол кеткеннен кейін Кидир Төлеубаева Олег Сергеевичтің кабинетіне барып, мәселенің қай тұста туындағанын көрсетті. Сөйтсе, әлгі даңғаз кәсіпкер келісімшартты мүлде оқымаған екен. Ал оқыса да, ештеңе түсінбеген. Оны қызықтырған жалғыз нәрсе — доллардың бағамы ғана болып шықты.

— Олег Сергеевич, бұл келісімшарт бойынша жағдай мынадай: біз оған 50 пайызын төлеп қойдық. Қазір төлеуге қалғаны — 20 пайыз. Біз төлемді әр жеткізілімнен кейін бөліп төлейміз және тек тауарды қабылдап алған соң ғана. Осындай түсіндірме қабылданған, — деді Кидир Төлеубайқызы.

Біраз уақыттан кейін жиһаз жеткізілді. Олег Сергеевич Кидир Төлеубайқызынан жиһазды қабылдап алуды сұрап: — Жиһазды өзің қабылда. Сенің дәлелдерің жеткілікті, — деді.

Өте кішкентай, бірақ өте шулы кәсіпорынның ашуға булыққан басшысынан төнген қоқан-лоққылар жалғаса берді.

— Жүр де, артығыңа қара, Катя! Кез келген сәтте басыңа кірпіш түссін деп күт! — деп айқайлаумен болды жеткізуші.

— Мен — адаймын! — деген жауапты естіді айқайлаудан шаршамай тұрған бизнесмен.

— Біздің жерде кірпіш адайларға түспейді. Ол өз елін сүймейтін де, менің жерімді құрметтемейтін бөгделерді таңдайды. Ал сен күте бер!

Кидир Төлеубайқызының осы сөздерін тыңдап тұрып, еріксіз жымып алмау мүмкін емес еді. Оның таңдаған қаруына — таңданбау да мүмкін емес болатын. Бұл — туған жер. Кіші отан — адай жері. Кидир Төлеубайқызы Рахова 1960 жылы кейінірек әсем Ақтау қаласына айналған елді мекенде дүниеге келген. Ол бұл қаланың алғашқы шағын ауданы орналасқан теңіз жағалауындағы жеркепелерді әлі күнге дейін есінде сақтайды. Бұл жерде оның ата-бабаларының зираттары бар, ата-анасы осы жерде өмір сүрген. Бұл — күш беретін мекен.

Мұндай жеткізушілермен болған қарым-қатынастардың статистикасын зерттемей-ақ қояйық. Олардың саны көп пе еді, аз ба еді — ол маңызды емес. Мұнда бір ғана нәрсені түсіну маңызды: мұндай жағдай, тіпті жалғыз ғана оқиға болып, жоғары оқу орындарының оқулықтарына енбей қалған күннің өзінде, әлемдік экономика тарихында лайықты орын алады. Бұл — кіші отанның күші әдісі. Судың бір тамшысындай, осы жағдайда өтпелі дәуірдің сипаты айқын көрінеді. Карл Маркс өзгерістердің табиғатын қиратушы деп сипаттаған саяси экономия оқулықтарын еске түсірейік. Бизнесті түсінудің жаңа түрі өзіне жол салуда — жолындағының бәрін қирата отырып, ата-бабалар тәжірибесіне көз салмай, жаңа ережелер қалыптастыруға ұмтылуда. Алайда оған қарсы тұру неғұрлым белсендірек болса — жеке деңгейден ұжымдық деңгейге дейін, оған «адай кірпіштері» неғұрлым көп көрсетілсе, серіктестік қарым-қатынастар соғұрлым өркениетті бола түседі.

Сания Тәжиханқызы Нұрахметова институтта ондаған жылдар бойы еңбек етіп келеді. Оның үстіне, ең «тыныш» бөлімде — бухгалтерияда жұмыс істейді. Ол халық арасында адай әйелдерінің ерекше мінезі туралы не айтылатынын жақсы біледі. Мұндай сөздерді өзіне қатысты да талай рет естіген. Қарап отырсаң, оның ақшамен байланысты еңбегінің сипатын «Ақша тыныштықты сүйеді» деген мәтел айқындап тұрғандай. Алайда өзгерістер дәуірінде бұл пайымдаулардың арасында қандай қайшылықтар ашылады десеңізші. Сания Тәжиханқызы сол өзгерістердің қаншалықты даңғаза, яғни

тыныш емес болғанын жақсы есінде сақтайды. Әсіресе салық органдарының мінез-құлқындағы өзгерістерді. Салық заңнамасының қаншалықты дауыстап, қарқынды өзгергенін және шешімдерді қаншалықты жедел қабылдау қажет болғанын да ұмытқан емес. Ол Олег Сергеевичтің кабинетіне қолында жаңа Кодекспен және шешім нұсқаларымен кіретін. Кеңесу керек болатын. Заңнамалық өзгерістер, әсіресе акционерлік қоғамдардың қызмет ету шарттарына қатыстысы, міндетті түрде ақылдасуды, ой талқысын талап ететін. Ол қабылданған шешіммен шығып, бас директордың: «Міне, осы тәсіл дұрыс. Солай істей бер», — деген сөзін еститін. Оның жұмыс барысындағы кім болғаны туралы сұраққа Сания Тәжиханқызы күтпеген жауап берді, оны өз халқының атынан айтты: «Ол мен үшін аға болды. Бүкіл менің буыным үшін де сондай еді. Шешім қабылдауда — ақылын айтатын, отбасылық қиындықтарда міндетті түрде қолдау көрсететін. Бірақ талапты қатал қоятын. Кішілермен емес, тең дәрежедегілермен сөйлескендей, істі білетін әрі оған жауапты адамдармен сөйлескендей қарайтын».

Институт басшылығының алдында тұрған міндеттер жеңіл болған жоқ. Осындай күрделі кезеңде Герштанскийдің басшы ретіндегі басты қасиеттерінің бірі — стратегиялық тұрғыдан ойлай білуі ерекше қажет болды. Ойлау, көпшілікке ұнамайтын шешімдер қабылдау және олардың орындалуына жауапкершілікті өз мойнына алу. Осындай шешімдердің бірі — «қосымша ғимарат» деп аталған құрылыстың салынуы еді. Бұл ҚазНИПИмұнай ғимараты мен «Маңғышлақмұнай» бірлестігінің арасындағы екі қабатты құрылыс болатын. Оның бір қабатында институт басшылығының кабинеттері, ал екінші қабатында жобалау бөлімі мамандарының жұмыс бөлмелері орналасты. Барлық кабинеттер заманауи кеңсе техникасымен және жиһазбен жабдықталды.

Алғашқы қарағанда мұның өзі «оба кезінде той жасағандай» көрінуі мүмкін еді. Алайда бұл шешім өз нәтижесін берді. Сол кезеңде көптеген батыстық мұнай компаниялары Қазақстанға

келіп, мұнай саласына кіру жолдарын іздестіріп, серіктестерді, қосалқы орындаушыларды және жұмыстарды орындаушыларды белсенді түрде қарастыра бастады. Олар түрлі жобалау институттарын аралап, басшылармен, жауапты қызметкерлермен әңгімелесті. Көпшілігіне институттың өзі де, мамандардың біліктілік деңгейі де ерекше әсер қалдырды.

Өзгерістер дәуіріндегі заңды кезең ретінде институттарды жекешелендіру үдерісі басталды. Бұл ғылыми-зерттеу ұйымдарының жаңа заңды нысандарын тіркеуге негіз қалады. 1997 жылы институт, бейнелеп айтқанда, соңғы шекке тіреліп тұрған еді. Алайда Олег Сергеевич Қарашығанақ кен орнымен айналысып жатқан British Gas өкілдері тобына шыға алды. Ол олардың басшылығын институтқа назар аударуға көндірді.

Герштанский Олег Сергеевич бастаған жетекші мамандардың үлкен тобы Батыс Қазақстан облысындағы Ақсай қаласына барды. ҚазНИПИмұнай қызметкерлері ағылшындар «меморандум» деп атаған құжатты дайындады. Онда қандай жобалық құжаттарды әзірлеу қажет екені және қандай мемлекеттік сараптамалардан өту керектігі кезең-кезеңімен көрсетілді.

Институтқа «Өнімді бөлу туралы» үкіметаралық келісімшарттың техникалық-экономикалық негіздемесін әзірлеу тапсырылды. Жұмысты орындау барысында шетелдік мамандардың ғылыми ұжыммен жұмыс істеп отырғанын түсінгені айқын болды. Бұл тапсырма сәтті орындалды, соның нәтижесінде ҚазНИПИмұнай институтымен Қарашығанақ кен орны бойынша мұнай, газ және конденсат қорларын қайта есептеу және кен орнын игерудің технологиялық схемасын әзірлеу жөнінде келісімшарт жасалды.

КПО б.в. (Karachaganak Petroleum Operating B.V.) басшылығының шешімімен мұнай мен газ қорларын қайта есептеу жұмыстарын жүргізу және игерудің Технологиялық схемасын дайындау үшін Қарашығанақ Интеграцияланған Ұйымы (ҚИҰ) құрылды. Оның құрамына барлық бас компаниялардың (Лукойл, British Gas, Техасо, ENI) және біздің институттың өкілдері кірді. Жұмыстарды Лондонда жүргізу туралы шешім

қабылданды. «ҚазНИПИмұнай» мамандарының барлығына тұру үшін пәтерлер жалға алынды. 1998 жылдың наурыз айында «ҚазНИПИмұнайдың» әртүрлі бөлімшелерінен шыққан алғашқы шағын топ Лондонға аттанды. Оларға барлық қолда бар материалдар, зерттеу нәтижелері мен бас компаниялардың жинақтаған деректері ұсынылды. Осы материалдарды зерделегеннен кейін, кен орнын игеру процесінде геологиялық құрылымды нақтылау барысында геологиялық қорлардың бұрын Мемлекеттік қорлар комиссиясы (МҚК) бекіткен көрсеткіштермен салыстырғанда шамамен 30 пайызға артқаны анықталды. Ал Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, ең алдымен геологиялық және алынатын қорларды қайта есептеу қажет, тек содан кейін ғана бекітілген қорлар негізінде кен орнын игеру жөніндегі жобалық құжат әзірленуі тиіс.

Осылайша «ҚазНИПИмұнай» мұнай, газ және конденсат қорларын қайта есептеуге кірісті. Жұмысты жеделдету мақсатында кезең-кезеңімен орындау нұсқасы ұсынылып, ол ҚИҰ-мен бірлесіп Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қорлар комиссиясымен (МҚК) келісілді. МҚК сарапшыларды тағайындайды, ал жұмыстардың әрбір кезеңінің нәтижелері қаралып, келісіліп, МҚК мен ҚИҰ-ның бірлескен хаттамасымен рәсімделеді деп шешілді. Сарапшы ретінде Ресейдің ең танымал мамандары — Мартос Виктор Николаевич, Закиров Сумбат Набиевич, Былинкин Геннадий Павлович және Қазақстанның белгілі мамандары — Шаховой Анатолий Иванович, Бадоев Тамерлан Измайлович, Матлошинский Николай Григорьевич, Шерман Георгий Николаевич тағайындалды. Дәл осы мамандардың алдында атқарылған жұмыстарды қорғау қажет болатын.

Қарқынды жұмыс басталды. Ұжымның көңіл күйінен ерекше серпіліс сезілетін. Батыс компанияларының мамандарымен бірлесіп жұмыс істеу біздің мамандардың білімі, тәжірибесі мен біліктілігі шетелдік әріптестердің деңгейінен еш кем түспейтінін көрсетті. Мұны мақтан тұтуға әбден болатын. Біздің қызметкерлердің кәсіби деңгейіне қатысты бірде-бір наразылық

Бурабай. 1999 год

болған жоқ. Олардың басымы түскен жалғыз тұсы — кеңсе техникасымен жұмыс істеу, Microsoft Office бағдарламалар пакетін меңгеруі еді. Ол кезде институт енді ғана техникамен жабдықтала бастаған, әлі бәрінде бірдей компьютер де жоқ болатын. Алайда бірнеше айдың ішінде біз де кем түспейтін деңгейде графиктер құра бастадық...

Лондондағы кеңседе тек зертхана меңгерушілері мен жетекші ғылыми қызметкерлер ғана емес, инженерлер мен техникалық мамандар да жұмыс істеді.

Кейбір бөлімшелер тіпті толық құрамымен қатысқан болатын... Жұмыс серпінді жүрді. Дайындалған бөлімдер ағылшын тіліне аударылып, кейін ҚИҰ-ның тиісті мамандарымен келісілді.

Әрине, бұл толқынысты кезең еді, бірақ атқарған жұмысымыз үшін ұялуға негіз болған жоқ. Қарашығанақтағы жұмыс ұжым үшін жақсы мектепке айналды — жинақталған тәжірибе мен кәсіби деңгей недропайдаланушылар тарапынан лайықты бағаланды. 1999 жылы ҚР ГКЗ-да қорларды есептеу жөніндегі есеп қорғалып, Қарашығанақ кен орнын игерудің технологиялық схемасын әзірлеуге кірістік.

Қорларды есептеу жөніндегі есепті қорғау дәстүрлі түрде Көкшетауда, ГКЗ кеңсесінде өтті. Ал сол уақытта бәріміз Бурабайдағы санаторийлердің бірінде тұрдық.

Жұмыстың сәтті орындалуынан және Қазақстан ГКЗ-да қорлардың қорғалуынан кейін кен орнын игерудің

технологиялық схемасын жасауға, кен орнын жайластыру жобасына, жобалардың іске асырылуына авторлық қадағалау жүргізуге және осы бірегей нысан бойынша өзге де жұмыстарды орындауға шарттар жасалды.

Ал осы кезде Ақтаудағы мамандар Теңіз, Дунга, Құмкөл және басқа да кен орындары бойынша жобалық құжаттамалармен жұмыс істеп, қажетті келісімдерден өтіп, тиісті мемлекеттік органдарда оларды қорғап жатты.

Олег Сергеевичте жаңа зерттеу институтын құру идеясы қашан және қалай пайда болды екен? Барлық «иә» мен «жоқ» қандай таразыларда өлшенді? Жаңа компания құру туралы шешім қабылдау қаншалықты қиын болды? Бәлкім, біз бұл туралы енді ешқашан білмейтін шығармыз...

Лариса Александровна Попова бір кездері өз естеліктерінде осы сұраққа жауап ретінде қарастыруға болатын ойды жазған еді: *«Ол ғылыми институттар үшін ең ауыр кезеңде директор болды. Сол кезде қаржыландыру тоқтатылып, өз күнін өзі көру қажет еді: орындалған жұмыс үшін ақы төлейтін тапсырыс берушілерді іздеу, ұжымды барлық бөлімшелерімен бірге сақтап қалу керек болды»*. Шешімдер дәл осындай қиын кезеңдерде қабылданды. Бұл тұжырымдағы ең басты сөз — «қиын кезең» емес. Ең бастысы — «қабылданды» деген сөз. Қиын кезең көбіне аса маңызды адамдардың, әсіресе лауазымды тұлғалардың уақытында қабылдануға тиіс шешімдерді қабылдамаған сәтінде туындайды. Сол кезде бір адам барлығының орнына, шешім қабылдау сәтін өткізіп алғандардың орнына шешім қабылдауға мәжбүр болады. Екінші тарауда біз атап өткен министр Ш. Есеновтің мақаласын еске алуға болады. Ол да осы туралы. О.С. Герштанскийдің бүкіл өндірістік жолы — «геофизик – геолог – бас геолог» ретінде жинақтаған тәжірибесі — оның өміріндегі басты туындысы, «МұнайгазҒЗЖИ» жабық акционерлік қоғамын құруға апарар баспалдақтар ғана болды десек, қателеспейміз. Дәл осы құрылым кейін «МұнайгазҒЗЖИ» акционерлік қоғамын қайта ұйымдастыру мен қалыптастырудағы байланыстырушы өзекке айналды.

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың құрылуы, бәлкім, Олег Сергеевичтің ең үздік стратегиялық шешімі болды. Ол өз ұжымының мүмкіндіктерін жақсы білетін, бұл сенімділікті арттыратын. Бәрі бірден түсініп, бұл шешімді біржақты қабылдаған жоқ. «ҚазНИПИмұнайда» көп жылдар бойы еңбек етіп, оның шығармашылық пен гүлдену кезеңдерін көрген көптеген мамандар үшін бұл институт пен ұжым өте қымбат болды. Ұйым қалай қалыптасатыны, барлық қызметкерлерге не болатыны түсініксіз әрі алаңдататын еді. Бірақ өмір көрсетті, бұл шешім дұрыс, ойланып, салмақты қабылданған екен.

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ құрылуына дейін үлкен мұқият еңбек жасалды. «ҚазНИПИмұнайдың» барлық архивтері зерттеліп, барлық ғылыми есептер, жобалар, ғылыми-техникалық жинақтардағы мақалалар, өнертабыстарға патенттер, рационализаторлық ұсыныстар бойынша авторлық куәліктер қызметкерлердің авторлық үлестері бойынша таңдап алынды. Осылайша әр қызметкердің институттың интеллектуалдық меншікке қосқан үлесі бағаланды. Ең үлкен үлес қосқан елу тоғыз қызметкерге «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың құрылтайшысы болуға ұсыныс жасалды.

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың басқарушы құрамы, 1997 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың тарихы 1997 жылдың 12 қыркүйегінен басталады, бұл күні идеялас акционерлер Құрылтай шартын қол қойды. ЖАҚ Директорлар кеңесіне Герштанский О.С., Просвирнов А.А., Дауменов К.Д., Ахлиманов А.М. және Егорова Н.В. сайланды.

Көрінгендей, жаңа компания құрылғалы бастапқы қиындықтар ғана басталған еді. Алайда ақыр соңында Олег Сергеевич институтты және жоғары білікті мамандардың көпшілігін сақтап қалды, оны бөліп-жаруға жол бермеді. Бұл өте күрделі күрес болды, онда ол институттың жетекші мамандарына сүйенді. Естеріңізде болса – бұл адамдар мінездері күрделі, шығармашылыққа икемді болатын.

*Сіз ойлайсыз, егер «бір» дегеннің не екенін түсінсеңіз,
онда «екі» дегеннің не екенін де түсінесіз,
өйткені бір мен бір — екі болады.
Бірақ сіз ұмытып кетесіз,
«және» дегеннің не екенін түсіну қажет екенін.*

Суфийлік әңгіме

3.3 «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың қалыптасуы

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың қалыптасуында үш құрамдас бөлікті бөлуге болады, әрқайсысында өз батырлары болды...

1. «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың құрылуын бастау бастамасы, сөзсіз, Герштанский О.С.-ке тиесілі. Бұл оның жеке идеясы ма, әлде біреудің даналық кеңесі ме, әлде сол қиын кезеңде жиі айтылатын «қажет болған қадам» па — енді маңызды емес. Бірақ Олег Сергеевич табандылықпен, біртіндеп, жеке кәсіпорын құру шешіміне жетті. Бұғандейін «ҚазНИПИмұнай» институтын ұжымдық жолмен приватизациялау әрекеті, институттың әр қызметкерінің интеллектуалдық меншік үлесін бағалау және ЖАҚ-тың болашақ құрылтайшыларымен жеке әңгімелер өткізу сияқты қадамдар жасалған еді.
2. Компания тіркеліп, Директорлар кеңесі сайланған кезде, кем түспейтіндей күрделі ұйымдастырушылық кезең басталды. Лицензия алу, мұнай-газ өндіру саласының ағымдағы және перспективалы сұраныстарына және ұжымның мүмкіндіктері мен тәжірибесіне сәйкес болжамды қызмет бағыттарын жасау, болжамды құрылым мен штат кестесін құру және, ақырында, компанияға жұмыс іздеу қажет болды. Мұнда Герштанский мен Просвирнов тандемде жұмыс істеді. Мінездері мүлде әртүрлі болғанымен, олар бір-бірін керемет толықтырды.

ШЕГІНІС: Егорова Н.В.-ның естеліктерінен

Сатып алу шешімдері туралы. Біз оның және Олег Сергеевичтің қатысуымен үшеуіміз кеңесте отырғанбыз да, бір нәрсені талқылап отырдық. Мен дерлік бақытты едім, өйткені Герштанский Олегті пласттық жағдайда мұнайды зерттеу үшін өте қымбат жоғары қысымды құрылғыны сатып алуға іс жүзінде көндіргенмін. Кенет Просвирнов Александр қатты дауыспен:

— «Ал сен бизнес-жоспар жасадың ба? Ол қанша жылдан кейін өзін ақтайды?!» — деді.

Біз бір сәтке таңқалып қалдық, кейін барып мен түсіндім, бұл дұрыс екен, біз ешқашан шешімдерді эмоцияға, «қалауымызға» сүйене отырып қабылдамауымыз керек. Иә, ол дұрыс айтқан! Ережелер бар, және оларды барлығы орындауы қажет.

3. Қалай болғаны әлі белгісіз, бірақ Герштанский Олегке жақсы мұра тиіп отырды — дайын, шығармашыл, іскер ұжым, оның дүниеге келуі үшін «ҚазНИПИмұнай» институтына борышты еді. Олег Сергеевич бұны өте жақсы түсінетін. Сол себепті 2013 жылы «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ты басқарған кезінде, іс жүзінде «ҚазНИПИмұнай» бәсекелесі бола тұра, ол сол кездегі бірнеше қайта ұйымдастырудан өткен және мемлекеттік қаржыландыруда жақсы қолдау алған «ҚазНИПИмұнай» қызметкерлері туралы естеліктер кітапшасын шығару бастамасын көтерді. Ұжым — бұл құрылудың үшінші, мүмкін ең басты, табыс құрамдасы. Ұжымның негізгі омыртқасы — шығармашыл, дара тұлғалар, өз саласында аса білікті мамандар, көбінің артында көпжылдық тәжірибе, жобалар, ғылыми есептер, ғылыми мақалалар бар... Және жастар да олардан кем түспеді. Осы ұжым Қазақстандағы мұнай, газ, конденсат кен орындарында үлкен көлемдегі жұмыстарды орындады. Ең ірі кен орындарын ғана атайық: Өзен, Қарамандыбас, Жетібай, Тасболат, Теңге, Дунға, Қаражанбас, Солтүстік Бозащы, Оймаша, Алатөбе, Теңіз, Королевское, Қашаған, Рожковское, Чинаревское, Күмкөл, Қарақұдық, Боранқол,

Мұнайбай, Ракушечное және басқа көптеген орташа және кіші қорлы кен орындары.

«МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ басшылығы үшін күрделі мәселе – келісім-шарттар жасау және персоналды жұмысқа қамтамасыз ету болды. Қарашығанақтағы жұмыс қызметкерлер ұжымы үшін тамаша база болды – олардың тәжірибесі мен кәсібилігі кен пайдаланушылар тарапынан жоғары бағаланды. Енді жаңа келісім-шарттар «ҚазНИПИМұнай» емес, «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-қа жасала бастады, ал персонал қажеттілікке қарай біртіндеп жаңа компанияға ауысты. 1999 жылдың соңына қарай дерлік барлық қызметкерлер осы жаңа компанияның штатында болды. Жұмыс көлемі үлкен болды, Қазақстанда институттар жеткілікті еді, ал мұнда жаңа компания пайда болды... Негізгі жүктеме Герштанский Олег пен Просвирнов Александрға түсті. Оларды кәсіби жағынан кен пайдаланушылар жақсы білетін, ал ұжым оларды сыйлап, пікірін тыңдайтын. Көп жағдайда оларға көп сапар шегу, кәсіпорын басшыларымен кездесу, біздің мамандар мен олардың тәжірибесі туралы әңгімелеу қажет болды. Барлығы оларға көмектесті.

ОИК-те қорғау. Астана қаласы, 2000 жыл

1999 жылдың ортасында, Қарашығанақ кен орны бойынша Техникалық схемамен жұмыс дерлік аяқталған кезде, ал персонал толықтай дерлік «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-қа қабылданған кезде, Олег Сергеевич КИО жобасының директоры Майк Кэроллды «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-пен келісім-шартты қайта жасауға көндіруге қол жеткізді.

ОИК-те сәтті қорғау, 2002 жыл

1999 жылы Қазақстан Республикасының МҚК-да Қарашығанақ кен орны бойынша қорларды есептеу есебі қорғалды, ал 2000 жылы ҚР ЦҚР-де – Қарашығанақ кен орнын игеру бойынша Техникалық схема. Кейін Қарашығанақты игеруді талдау және игеруді Авторлық қадағалау бойынша жұмыстарға кірісті.

Қарашығанақ кен орнын игеру бойынша Техникалық схеманы ЦҚР-де қорғағаннан кейін барлығы қаншалықты бақытты болғанын елестету қиын! Жұмыс сапалы және ең қысқа мерзімде жасалды!! Ал ең бақытты болған – біздің тапсырыс берушілер, себебі Қазақстан заңдары бойынша олар бекітілген жобалық құжатсыз кен орнын игере алмайтын еді.

Бізді басқа халықаралық конференциялар, симпозиумдар мен кеңестерге де шақыра бастады.

Қарашығанақ кен орны бойынша қорларды есептеу есебін МҚК-да сәтті орындап, қорғағаннан кейін, Маңғыстауға келген шетелдік инвесторлар институтпен шынайы жұмыс істеуге болатынын түсінді. Алайда институттың компьютерлермен және әсіресе бағдарламалармен жабдықталуы нөлдік деңгейде дерлік

еді. Мұны институт басшылығы да түсінді, сондықтан техника сатып ала бастады, ал бағдарламалармен жұмыс істеу күрделірек болды. Олар «темірге» қарағанда қымбаттау еді және олармен жұмыс істеуді үйрену қажет болды.

Сол кезде шетелдік жұмыс берушілер біздің мамандарды өз кеңселеріне шақырып, деректер базасын құру және геологиялық және симуляциялық модельдерді құру нұсқаларын тәжірибеден өткізуге мүмкіндік берді. Бағдарламалық қамтамасыз ету немесе институт қызметкерлерінің компьютерлік бағдарламаларды қалай бағалағаны туралы екі әңгімемен бөлісу керек.

Зерттеу жұмысына арналған бағдарламалық қамтамасыз ету туралы

Бағдарламалық қамтамасыз ету туралы әңгіме (Егорова Н.В.-дан). *«Шындығында, барлық заманауи бағдарламалармен құралдар – бұл міндетті түрде миыңды қолдануды қажет ететін құралдар. Бізде Лондонда жұмыс істегенде өте сипаттық жағдай болды. Изогипстер – бұл бірдей тереңдіктегі сызықтар, және бұл изогипстер міндетті түрде жабық болуы керек, сонда ғана құрылым шығады. Бірде жас итальян мамандары супербағдарламада пласттағы мұнай өндіру процестерін модельдеп, карталарды жасап, бізге бергенде, біз таң қалдық. Изогипстер үзіліп тұрды, жалпы изогипстерге мүлде ұқсамайтын. Біз оларға сұрақ қойғанда, олар: «Не істеуге болады? Бағдарлама осылай шығарды» – деп жауап берді. Ал оны қарап, не шыққанын түсінуге ми жеткіліксіз болды. Біз – қолмен салуға үйренгенбіз, қалай болу керекін білеміз. Олар қалай түсетінін – бұл деректер, ал қалай болуы тиіс – мүлде басқа, принциптік нәрсе. Ал біздің итальян жігіттер «болуы тиіске» мән бермеді. «Біз алғанымызды алдық және бәрі сол» – деді. Кейде өте қарапайым, бірақ өте құнды нәрселерді тіпті саусақпен көрсетіп жасауға болады».*

«МұнайгазГЗЖИ» АҚ-тың алғашқы кезеңі туралы – Лариса Александровна Попованың естеліктері. Жүйелік ойлауда шешім қабылдау туралы.

«Олег Сергеевичтің бір ойын тағы еске түсірдім, ол, өкінішке орай немесе бәлкім бақытқа орай, жүзеге аспай қалды. Институтқа қаражат келгенде және ол кеңейе бастағанда, Орал

қаласында офис ашылды. Оның қасында Қарашығанақ, Рожковское, Жарсуат, Жайық сияқты ірі көмірсутек кен орындары және басқа да бірқатар кен орындары ашылған еді.

Маңғыстаудан халық белсенді түрде көшіп кете бастады, және Олег Сергеевич институт қызметкерлері үшін Орал қаласы маңында мұнайшылар поселкесін салуды ұсынды. Бастапқыда 30–40 үй және әрқайсысына 6 сотық жер учаскесі жоспарланды. Жер телімі таңдалды. Жобалаушылар әртүрлі отбасы құрамдары үшін 5 типтік жоба жасап, ғылыми және жобалық бөлімнің жетекші мамандарына коттеждер мен көршілерді таңдау ұсынылды. Көптеген мамандар бірден келісіп, үйлерді, көршілерді таңдады. Институт офиске айналдырылған ғимарат сатып алып, жиһаз, кейбір компьютерлерді алып, офисті ашуды атап өтті. Тіпті оны православ және мұсылман дәстүрлері бойынша рәсімдеді. Барлығы жақсы дамып жатты, бірақ коттедж салуға жер сатып алуға келгенде, қала әкімшілігі сұраған сома институтқа да, болашақ үйлердің иелеріне де қол жетімсіз болды. Жерді жалға алу туралы айтылды, бірақ бұл нұсқаны көпшілік мамандар қабылдамады».

«МұнайгазГЗЖИ» ЖАҚ-тың Орал қаласындағы офисінің ашылуы, 2001 жыл

Институттің басты офисі Ақтау қаласында «МұнайгазГЗЖИ» атымен қалды, ал Оралдағы офис оның филиалы болды, оның кейбір бөлмелерін шетелдік инвесторлар жалға ала бастады. Бірнеше уақыттан кейін Герштанский Олег Сергеевич Ақтауда бұрынғы «Маңғыстау нефтегеофизика» тресінің ғимаратын сатып алып, «МұнайгазГЗЖИ» орталық офисін сол ғимаратқа көшірді.

3.4 Команда және командалық рух

Командалық рух жобадағы барлық мамандарды біріктіретін. Жобаларда ғана емес, жалпы жұмыста ұстанатын жазылмаған ереже бар еді – «ешкім өзін ұжымнан бөлмейді». Бір қарапайым мысалды келтірейік. Команда Қорларды қорғау үшін Көкшетаудағы МҚК-ға келгенде, оларды Щучинск маңындағы Боровое курортында орналастырды. Бұл Көкшетауға өте жақын еді. Бізге Астанаға қайту керек болды (барлығының кері ұшақ билеттері дайын). Жоба директоры, америкалық Майк Кэрролл, өзінің командасымен және МҚК сарапшыларымен тікұшақпен Астанаға ұшуы тиіс еді, чартер бұрыннан брондалған. Тікұшақта екі бос орын болып шықты, және Майк Герштанский Олег пен Егорова Натальяны шақырып: «Натальямен бірге сіздерді тікұшаққа алайық, ал қалғандары Газельмен Астанаға бара берсін» – деді. Олег Сергеевич оған жауап берді: «Рақмет, бірақ жоқ. Біз бәріміз бірге, өз ұжымымызбен барамыз».

Бұл оқиғаның қызықты жалғасы болды, кейін бәрі күлді, өйткені боран басталып, тікұшақ ұшпады. Біздің кедей шетелдік әріптестеріміз электричкаға мініп кетті, онда қарапайым жұмысшы халықпен толып кеткен еді. Бұл біздің адамдар үшін қалыпты нәрсе болса да, шетелдіктер халықтың тәрбиелілігіне таң қалды, тіпті бір қайырымды әже оларды өз бәліштерімен тамақтандырды...

Ал біздің мамандар бәрі бірге микроавтобуста кетті, оларды тоқтатуға тырысқан еді: «Боранға қайда барасыздар? Бұл қауіпті!» – деп. Бірақ ескі Газельде үйге қайтатын бұл жол ең керемет болды. Барлығы бірге, жасалған

Бурабайдан үйге қарай жол

Астанадағы әуежайдан Ақтауға ұшар сәт

жұмыстан кейін бір команда ретінде жүрді, және бүкіл жол бойы ән айтып келді. Борандағы осы сапардан естелік ретінде Газельде суреттер қалды. Әрбір адамның жүзінен бір ғана нәрсе оқылады: бірге болған бақытты.

Егорова Н.В.-нің естеліктерінен. «Жалпы, біз Лондонда жобада шамамен 4 жыл жұмыс жасадық. Тіпті жұмыс визаларын рәсімдеді. Бірнеше рет командировкаларға шығуға тура келді – Оралға, Алматыға, Астанаға. Айтатыны, Олег Сергеевич біздің барлық командировкадағы мамандардың әрдайым ең жақсы қонақүйлерде тұруын қамтамасыз етті, бізді әрдайым қарсы алып, шығарып салды. Ол сол кезде айтты: «Мұндай күрделі және жауапты жұмыста тұрмыстық мәселелер сіздерді алаңдатпауы керек».

Бірде үлкен компаниямен Астанаға ұшып келдік. Әуежайда белгісіз бір ер адам бізге жақындап: «МұнайгазF3ЖИ?» – деп сұрады, ал біздің растайтын жауабымызға: «Мен де солай деп ойладым...» – деді».

Командировкаларға газельдермен де, ұшақтармен де үлкен командамен шығатын. Ал Герштанскийдің ерекше қасиеті – өзінің ұжымы мен қызметкерлерін өте жақсы білуінде еді. Ол қандай нәтиже қажет болса, кейбірін «басынан сипау», ал кейбірін шағын болса да сыйақымен марапаттау керек екенін жақсы түсінетін. Бұл әдіс тиімді болды.

Дегенмен, Олег Сергеевичпен жұмыс жасау тек қызықты ғана емес, кейде қиын да еді. Кейде пікірлер сәйкес келмейтін, бәрі көп талқылап, пікірталас жүргізіп, ақыры ортақ шешімге келеді. Жұмыс сол келісім бойынша басталады, ал ол кенеттен бәріне күтпеген түрде басқа жолмен әрекет етеді. Көп жағдайда туындаған жағдайды бірден түсіну мүмкін болмады. Менің

ойымша, ол қосымша ақпарат алғандықтан шешімін өзгертетін.

Бірақ көбіне бәрі үйлесімді, достық команда ретінде жұмыс істейтін. КИО жобасының директоры Майк Кэрролл біздің команданы «Gershtansky-Enterprises» деп атаған еді.

Осы кішкентай суретте дәл сол команда – «Gershtansky-Enterprises»

менімен қатарлас – біз бәріміз Аждаһа жылы туылғанбыз, бірақ олар маған қарағанда қаншалықты дана әрі мықты болғанын әрдайым сезетінмін, олардың қолдауы мен жанында сенімді ер иығы бар екеніне рақмет айтатынымын. Бірде институт қызметкерлерінің бірі айтты: «Егер Компанияны үш басты Аждаһа басқаратын болса, онда ондай Компанияға ештеңе болмайды...» – деп еске алады Егорова Н.В.»

2002 жылы команданың ыдырауын бәрі ауыр қабылдады. Наталья Егорова бұл туралы қасіретпен еске алады: «Біз жолымызды бөлмей тұрып, Олег Сергеевич бірнеше рет ашық түрде жариялаған еді: «Енді біздің компаниямызды ыдыратып немесе басып-жаншып болмайды. Ол тек ішінен ғана ыдырауы мүмкін». Ол шектен шығуы мүмкін екенін біртүрлі сезгендей еді. Шынында да, біздің команда өте мықты болды. Ал кейбір жетекші мамандар кеткенде, бір маман жұмыстан шыққанда ол айтты: «Білесің бе, мен олардың кететінін күтпедім». ...Содан кейін Герштанский басқа адамдарды қызметке көтерді және олар жобаларды бізден кем емес атқарып шықты. Ал командадан кеткен бөліктер

бұрынғы «МұнайгазҒЗЖИ»-дағы біздің команданың деңгейінде емес еді. Бірақ мен білемін, Олег Герштанский жаңа команданы мықты ету үшін көп еңбек етті».

Акционерлер жиналысы, 2002 жыл

Акционерлер жиналысы, 2002 жыл

3.5 Жүйелік ойлау немесе жас маман жобасы

Бүгінгі күні ғылыми-зерттеу, жобалау және инжинирингтік компаниялардың негізгі көлемдегі жұмыстары барлығы дерлік ағымдағы регламенттерге, әдістемелерге, нұсқаулықтарға сәйкес жобалық құжаттарды жасау болып табылады... Ал кен өндірушілер сирек ғана концептуалды жоспар жұмыстарын тапсырады, өйткені олар рұқсат беруші сипатқа ие емес. Сирек болса да, мұндай сәттер кездеседі және осындай жұмыстар ең қызықты болып табылады. Бірақ мұндай жұмыстарды тек жоғары білікті мамандардан тұратын, креативті ойлау типі бар ұжымдар ғана орындай алады.

Құрметті оқырмандар, біз қазір сіздерге осындай жұмыстардың бірін баяндап береміз. 2000 жылы «Мұнайгаз-ҒЗЖИ» ЖАҚ-қа ТЭД (техникалық-экономикалық есеп) әзірлеу тапсырылды, ол кейіннен техникалық-экономикалық негіздемеге айналды. Герштанский Олег Сергеевич жұмыстардың орындалу процесін мұқият бақылап, көрсеткіштерді қарап отырды.

Бұл өте стандартты емес ТЭО болды. Жалпы міндет – Қызылорда қаласын газбен қамтамасыз ету, алты компания – кен өндірушілердің күшімен жүзеге асырылды: «ПетроКазахстан Кумколь Ресорсиз», «Тургай Петролеум», «КазГерМунай», «Қуатамлонмунай», «Ай Дан Мунай» және КОР. Соңғы екі компания барлау сатысында болғандықтан, тек ТЭД жұмысының алғашқы кезеңіне қатысып отырды. Бастапқыда газбен қамтамасыз ету үшін әр компанияның қорына пропорционалды қаржыландырумен газ құбыры салу жоспарланған еді.

Барлық компаниялар ілеспе газды жинау және пайдалану бағдарламаларын ұсынды, сонымен қатар әр компанияда газды толық пайдаланудың өз нұсқалары болды – электр энергиясын өндіру немесе газ өңдеу қондырғысында (ГП) пайдалану,

тек «КазГерМунай»-дан басқа. Ал оларға жеткізетін газ мүлде жоқ еді.

Барлық компаниялар үшін қаржыландыру мәселесі өте өзекті болды, сондықтан барлық кен өндірушілердің жұмыстың барлық кезеңдерінде, әсіресе экономикалық есептеулерге келгенде, үнемі қырағы назары сезілетін. Кездесулерге, келісімдерге және бекітуге барып-қайту үшін үнемі Қызылордаға да, Астанаға да ұшуға тура келетін.

Жас маман К.-ның осы жұмысқа қатысу туралы естелігінен: *«Бірінші үлкен жиналыс Қызылордада, «Харрикейн Кумколь Мунай» офисінде өтті. Оны Герштанский Олег Сергеевич басқарды. Сол жерге «Лукойл» өкілдері де келді. Бұл ұмытылмас жиналыс болды. Өткізілгеніне 25 жыл өтті, бірақ ол әлі де есімде. Сол кездегі кәсіби және экономикалық пікірталастардың қарқыны кейінгі 25 жылда қайта кездеспеді. Әр компания өз мүддесін қорғады. Жиналыс мынадай логика бойынша жүрді: егер жалпы баланс бойынша біреу аз үлеспен өз мүддесін қорғаса, қалған төлемдер қалған барлық қатысушыларға біркелкі бөлінетін. Мұндай жағдай ешкімге ұнамады. Сондықтан әр компания «өмір үшін емес, өлім үшін» күресті. Бірнеше жиналыс бір шешімге әкелмеді және бұл мәселені энергетика вице-министрі деңгейіндегі жаңа жиналысқа шығарды. Сол жиналыстар Астанада, вице-министрлер деңгейінде өтті».*

Тарих осымен аяқталды, бірақ ТЭО мақұлдануымен емес: соңында Қызылордаға газ жеткізу үшін газ дайындау қондырғысын да, құбырды да «КазГерМунай» компаниясы салды.

Бір жобаның жиырма сегіз түрлі есептеу нұсқасы

Бізге сәт түсіп, бұл жұмыс өте маңызды болды. НИПИ үшін өте маңызды. Маңызды жұмыстардың көбінде зияткерлік дайындықтың жоғары дәрежесі талап етіледі. Яғни, мұндай жұмыстарда үйренуге болады және баға жетпес тәжірибе жинауға мүмкіндік бар. Экономикалық бөлімде жобаның басты инженерлері (ГИП) қатысты. Жұмыс тобы үлкен болды.

«Ал егер жобаның маңыздылығын айтсақ, бас директор, Герштанский Олег Сергеевич өзі көрсеткіштерге қарады.

Сол кезде мен жас маман едім. Бас директордың кабинетіне, Герштанский Олег Сергеевичке күнде бармайтынмын. Ал осы жобамен баруға тура келді. Біз есептеулерді бірнеше рет қайта жасадық. Жұмыстың көлемін және сұлулығын түсіну үшін сол кезде барлық есептеудің 28 нұсқасы болғанын білу керек. Сол кезде біз бүкіл бөліммен Excel-де жаңа әдістемелерді қолдана бастадық. Көп нәрсені енгізіп, макростар арқылы оңтайландырдық.

Жұмысты тапсыруға жақындағанда біздің еңбектеріміз Олег Сергеевичтің үстеліне түсті. Ол жұмысымызға мұқият қарап, былай деді: «Не істеп жатырсыңдар? «КазГерМунай» үшін сәл ренішті болатын сияқты». «Ең үздік» көрсеткіштер «КазГерМунай»-да болып шықты, ал бұл компанияға тіпті тиімді емес еді. Сол кезде сұрақ туындады – тағы бір рет қайта тексеруге бола ма? Қайта тексердік, бәрі дұрыс сияқты. Ал жаңа сұрақтар туындады: ауыстыру керек пе? Қалай жасайсыңдар? Уақыт көп қалған жоқ».

3.6 Экономикалық модель. Егер жүйелік тізбекте сен соңғы буын болсаң, не істеу керек?

Жоба барысында экономикалық модельді жасаған кезде тәлімгер шәкіртіне былай деп түсіндірді: «Сен бүкіл бұл тізбектегі шартты соңғы буынсың және уақытың әрдайым жетпейді. Бұл қалжың емес, өмір шындығы. Сондықтан бастапқыда-ақ модельді осылай дайындау керек, оны тез арада өзгерте алатындай».

«Біздің есептерімізде, айталық, кейбір «фишкалар» болды, бәрі бірнеше көрсеткішке байланысты еді, сол арқылы бәрін тез қайта есептеуге болатын. Ал кейін уақыт қайта тексеруге кететін – «мүмкін бір жерден бір нәрсе қателесті» деп» – деп осы ерекше жобаны еске ала отырып, К. әңгімесін жалғастырды.

Сол кезде олар осы 28 нұсқаны бір апта ішінде қайта есептеп шықты. Қайта есептеп қана қоймай, бәрін қайта тексеріп, ең бастысы – соңында бәрін дәлелдеу керек болды. Өйткені есептерді министрлікте, барлық компанияларда, ең жоғары деңгейде қарады. Әрбір сан тексеріліп отырды. Жұмыс сәтті өтті, әсіресе жас маман үшін, өйткені, оның айтуынша, «ешкім ештеңеге таласа алмады». Барлық есептер жоғары бағаланды.

Бұл жобадағы жұмыс пен оқу процесінің сабақтары «жобада уақыт қалай өтіп кетеді және бұл туралы не білу керек» деген естелікке айналды. Құрметті оқырмандар, сіздерге жаднама ретінде ұсынамыз.

XX ғасыр соңының жас маманынан жас маманға арналған жаднама.

Жоба барысында уақыт әрқашан жеткіліксіз болады деп есте сақта. Жобадағы ұжымдық жұмыстың барлық процесін білетін адам, оның қандай тізбектерден тұратынын түсінетін адам, уақыт ешқашан жетпейтінін жақсы біледі. Кейде тіпті неге уақыт жетпейтінін де біледі. Экономистер мен экологтарға әр жобада

уақыт жетпейді. Олар жобаның соңында тұрады. Жобаны олар бастамайды. Олар оны аяқтайды. Тізбектің соңында тұрғандар басына тәуелді болады. Ақпарат тізбегінің соңында тұрғандар, басында тұрғандар сізді ұмытуы мүмкін екенін есте сақтаңыз.

Жоба басталғанда әрқашан «созылу» болады. Тапсырыс беруші, Алла оны сақтасын, әлі өзіне не қажет екенін, не істей алатынын түсінбеген болады. Ақпаратты орындаушыға бермейді, немесе берсе де оны ұзақ өңдейді. Ал сен, экономист немесе эколог, уақытың шектеулі екенін білесің. Ол белгіленген уақыттан артық та, кем де емес. Жобаны бастағандар, сенің алдыңнан келгендер, қанша уақыт «жегенін» білсең, саған қалатын уақыт соншалықты аз болады. Егер сен шартты технологиялық тізбекте болсаң, белгіленген мерзімге дейін бәрін үлгересің. Бірақ сенен кейінгілер уақытпен «қақталады», егер сен өз бөлігіңді ұзақ өңдесең. Экономисттер мен экологтар бұл тізбекті аяқтайды. Сондықтан бастау кезінде «жеген» барлық уақытты соңында сметчиктер, экономисттер мен экологтар толтыруға мәжбүр болады.

Автордан: Осылайша, байқамай біз шығындарды қалай есептейтініміз туралы, яғни ақшаны қалай бөлу керектігі туралы сұрақтан, уақытты қалай және қайда жоғалтатынымыз туралы мәселеге келдік. Музыкалық құлағыммен түсінгенім, бұрын жас маман болып, қазір маңызды қызметкерге айналған біреу тек өз есептерін барлығы тексеріп жатқандығына ашуланған жоқ. Оның ашуланғаны – өз уақытының басқа адамдар тарапынан «жоғалатынын» түсінгенінде болды. Ал уақыт – оның өзінікі еді. Бұл меншіктің мәселесіне қатысты. Бір нәрсе анық: «уақыт» категориясы «ақша» категориясынан әлдеқайда қымбат. Козьма Прутковтың «түбіріне қара» деген үндеуі дәл осы түбірде тұрғандарға қатысты.

«МұнайгазГЗЖИ» АҚ компаниясының Қызылордадағы кеңсесінің ашылу тарихынан.

Герштанский Олег Сергеевич қабылдаған шешімдерді бүгінгі күнде тарихи деп атауға болады, себебі олар Қазақстан Республикасындағы зерттеу ұйымдарының құрылымдық

дамуына жол ашты. 2000 жылғы Оңтүстік-Торғай ойпатын газдандыру бағдарламасы – осының айқын дәлелі. Шешім қабылдау мен оны іске асырудың негізі, алдын болжай алатын басшы үшін – геологиялық ашулар туралы мәліметтер болуы мүмкін. Еске салсақ, геолог Герштанский Олег Сергеевич, кез келген тәжірибелі геолог сияқты, мұнай-газ саласының жай-күйі туралы ақпаратты мұқият қадағалап отырды. Газеттерді, жарияланымдарды, конференцияларға қатысу материалдарын үнемі бақылауда ұстайтын. Саланың оқиғаларын өз бақылауында ұстау – стратегиялық ойлай білетін басшының негізгі қағидасы. Енді біз де анықтамалық ақпаратқа жүгінейік.

Геологиялық анықтама.

Арысқум кен орны 1985 жылы Қазақстанның Қызылорда облысында, Оңтүстік-Торғай мұнай-газды бассейні Арысқум ойпаттарының орталық бөлігінде ашылған. Бұл – жарық жанында антиклинальдық қыртысқа орайластырылған газ қақпағы мен мұнай жиегі бар ірі кен орын. Мұнай сипаттамалары: тығыздығы шамамен 854 кг/м³, парафин мөлшері жоғары (9,7–27,2 %), күкірт – 0,46 %-ға дейін.

Газдандыру бағдарламасынан анықтама:

2000 жылғы газдандыру бағдарламасының мақсаты – Қызылорда мен аймақты отынмен қамтамасыз ету үшін Кумколь–Ақшабұлақ–Қызылорда газ құбырын салу. Екі анықтамадан көрініп тұрғандай, кен орнын ашқан күн мен бағдарламаның жарияланған күні арасы он бес жыл. Геология үшін бұл аз уақыт, ал саланы басқару үшін бұл керісінше, көп нәрсені білдіреді. Премьер-министр Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың болашақ құрылыс аумағына тікұшақпен келген соң, оның төрағалығымен жиын басталды. Олег Сергеевич сол жиынның тікелей қатысушысы болды.

Кайсариев Бақыт Тыныбекович, 2000 жылы «Мұнайгаз-ГЗЖИ» АҚ-ның Қызылорда офисінің директоры, сол уақытта «Қызылорда Газоэнергокомплекс» ЖШС-ның Вице-Президенті болған. Міне осы жерде ол Олег Сергеевичпен танысып, облыс әкімі Сапарбаев Бердібек Машбековичпен бірге келіссөздерге

қатысқан. Сол кездегі шешім бойынша институттың Қызылордада офисін ашу туралы шешім қабылданды. Бұның нәтижесінде тапсырыс берушілер саны мен көлемі артатын болды, ұсынылатын қызмет спектрі кеңейеді, және осының бәріне жедел түрде жауап беру қажет еді.

Бахыт Тыныбекович Кайсариевтің естеліктерінен:

«Олег Сергеевич мені жұмысқа шақырған кезде мен бірден келістім, еш ойланбай қабылдадым», – деп еске алады Бахыт Тыныбекович.

«Бір жылдан соң біз ғимарат сатып алып, Қызылорда қаласында офис ашуға дайындыққа кірістік. Барлық қайта құру жұмыстары мен офис жобасын Олег Сергеевичпен келісіп, бекіттік. Сол жылы маған 36 жас болды, маған «ең жас директор» деп айтып жатты. 2002 жылы 2 сәуірде Олег Сергеевичтің басшылығымен офис ашу салтанатты түрде өтті. Оған облыс әкімінің орынбасары, «КазГерМунай» БК, «Тургай Петролеум» АҚ, «ПетроКазахстанКумкольРесорсиз» АҚ компанияларының басшылары және Ақтаудағы «МұнайгазГЗЖИ» АҚ-ы бас кеңсесінің өкілдері қатысты. Сондай-ақ ашылуға біздің бас кеңседен қызметкерлеріміз – Саня Таджихановна Нурахметова, Светлана Ивановна Карида, Наталья Валентиновна Егорова келді».

Жұмыс Қызылорда қаласын және өнеркәсіптік нысандарды газдандырудың ірі жобасында үлкен ынтамен басталды. Жобалаушылар бекітілген мерзімдерді бұзбай, сапалы жұмыстар атқарды. Облыс әкімі де жобалық бағдарлама аясында жиі офиске келіп, әдетте Олег Сергеевичке телефон соғып, жоғары көрсеткіштер үшін алғысын білдіретін.

Қазірге дейін 25 жылдан астам уақыт бойы Майданова Дариха Аужакировна, Куандыкова Амангүл Ғабиденқызы, Кайсариева Каламкас Қалыбаевна және басқа да офис қызметкерлері институттың дамуына өз үлестерін қосып келеді. Оларды жоғары білікті мамандарға тән қасиеттер ерекшелендіреді: жұмыста үйлесімділік, әр маманның нақты тапсырманы

түсінуі, тапсырыс берушінің барлық шарттық талаптарын қанағаттандыруға ұмтылыс.

«Біздің жұмыста ұсақ-түйек болмайды: әр жобаның әр тармағында сенімділік, дәлелділік және шынайылық көрінуі тиіс», – дейді Қызылорда облыстық офисінің директоры Бахыт Тыныбекович Кайсариев.

Сол уақыттан бері Олег Сергеевич жыл сайын Қызылордаға келіп, облыс әкімі мен оның орынбасарлары, кен пайдаланушы кәсіпорындардың басшыларымен кездесулер өткізді. Талқыланатын мәселелер ешқашан азаймады, керісінше көбейді. Мұнай өндіру және мұнайдың қалдықтарын игеру стратегиясы тұрақты тактикалық қайта қарауды, нақтылануды және қамтамасыз етуді талап етті.

«Мен ондай кездесуді есіме ала алмаймын, қайсысын шешу мүмкін болмаған болар еді. Оның келген кезде бәрі шешілетін. Кейбір күрделі мәселелер тіпті өздігінен жойылатын. Әдетте, ол міндетті түрде кен орындарына барып, біздің институт ұсынған полимерлер мен реагенттердің инъекциясына қатысатын. Әр кеш сайын біз қала бойынша серуенге шығатынбыз, 12 шақырымға дейін жүретінбіз. Ол айтатын, қаланың әр жыл сайын жақсы жаққа өзгеріп келе жатқанын, оны мен байқамаған кейбір фактілер арқылы дәлелдейтін. Көрсетілген жақсартуларды әркім аңғармайды екен. Ал ол аңғара алатын».

Олег Сергеевичтің барлық бастамалары дерлік амбициялық сипатқа ие болды. Мысалы, ол аймақтық авиацияны дамыту идеясын қарастырған еді. Бір жолы жұмыс сапары кезінде ол өз досы – SCAT әуекомпаниясының президенті Владимир Иванович Денисовпен бірге ұшып келді. Олар әуе кемелерін сатып алу мүмкіндігін талқылап, қалалар арасында мұнай-газ объектілеріне көліктік қолжетімділікті жасауға ниеттенді. Мұндай жобалар мен жоспарларды талқылауға облыс әкімдігі де қатысты.

2022 жылы 26–27 мамырда Түркістан қаласында «Қазақстанның және көршілес аумақтардың карбонаттық бассейндері (КОНГ)» халықаралық геологиялық форумы өтті. Форумға Қызылорда офисінің қызметкерлері мен Олег Сергеевич қатысты. Іс-шара ең

жоғарғы деңгейде – Энергетика министрлігі деңгейінде ұйымдастырылды.

Түркістанға барып, оның көрнекті жерлерін тамашаламай кету – әрбір қазақстандық үшін кешірілмейтін күнә. Олег Сергеевичтің бұл ойы көптен бері бар еді. Бахыт Тыныбекович осы экскурсияны ұйымдастырды.

Олег Сергеевич пен Бахыт Тыныбекович Түркістан, 2022 жыл

Олар Ходжи Ахмет Яссауи мешітін, Арыстанбаба кесенесін және басқа да көрнекті, қасиетті орындарды аралады. Кесенелерге барған кезде Олег Сергеевич имамның Құран оқу рәсімінде қатысып, діни дәстүрлер мен мәдениетке құрметін көрсетті. Бұл жергілікті тұрғындардың шынайы құрметіне себеп болды – олардың көбі келіп, ризашылықтарын білдіріп, оның мұқият қатынасын мақтады.

Олег Сергеевич мақтау мен жылы сөзді аямайтын. Бахыт Тыныбекович оның кездесулерін еске алады: «Сен – Алтын адам!» – деп әр жолы қоштасарда айтатын. «Мен әрдайым оның бізге туысқандай жақын екенін сезетінмін. Ал ол – үлкен ағам сияқты еді. Осындай болып көрінді ол осы сәттерде. Біз әрдайым байланыста болдық, өндірістік мәселелер бойынша Қызылорда өңірінен жиі кеңесіп, жаңалықтармен бөлісетінбіз. Ол менің ұсыныстарымды қолдайтын, олар жақсы нәтиже беретінін айтатын. 2022 жылғы қаңтар оқиғалары кезінде де Олег Сергеевич күнделікті байланыста болып, жағдайды біліп отырды. Олег Сергеевич Герштанскийдің Қазақстанның мұнай-газ саласын дамытудағы, оның ішінде Қызылорда қаласындағы офистің қызметіндегі үлесі айтарлықтай, ал оның естелігі әріптестері, шәкірттері және оны кәсіби шебер ретінде білетін барлық адамдардың жүрегінде сақталады. Оны терең адамгершілік пен ісіне берілгендігі ерекшелендірді».

Ұжым Олег Сергеевичті мерейтойымен құттықтайды, 2002 жылғы 21 қыркүйек

Олег Сергеевич 21 қыркүйек 2002 жылы ұжым сыйлаған шапанды киді.

БӨЛЕК ЕСКЕРТУ:**Автор мен оқырман арасындағы әңгіме**

Қызығушылық танытқан оқырман: Айтыңызшы, сіз команда мен жобалар туралы айтқандарыңыз бәрі де ЖАҚ кезеңіне қатысты. Ал АҚ компаниясы кезеңінде де осындай қызықты әрі жаңашыл жобалар болды ма?

Назар аударатын оқырман: Әлі де болса мұқият оқу керек екен. Осы тараудың басында заңдық нысандардың трансформациясы туралы жазылған. Мен түсіндім, бұл біртіндеп болған.

Автор: Біздің назар аударатын оқырманымыз әлемдегі ең мұқият оқырман. Солай. Бірақ осы мәселеге тағы бір қырынан қарауға болады: бұл естеліктер кімге тиесілі? Заңдық тұлғаның формасы қандай болса да, бәрі бір адамға қатысты – Герштанский Олег Сергеевичке. Әр түрлі компания формалары әр кезеңде өмір сүрсе де, және әр түрлі адамдар сол жылдары өз жұмыстары мен оның қатысуымен болған оқиғаларын еске алса да, бәрі бір тұлғаның іс-әрекетімен байланысты. Бізге ешкім өзінің жұмысын немесе онымен қарым-қатынасын айтып беруден бас тартқан жоқ. 1970-жылдары бір фильм болды, оны Олег Сергеевич көрмей қалуы мүмкін емес еді. Ол өзінің жастық шағында өте танымал фильм болатын. Фильмнің аты «И это все о нем» еді. Сол сияқты біздің кітапта да солай. Евтушенко өлеңдеріндегі сол фильмнің әні келесі тарауға цитата ретінде қызмет етсін. Ендеше, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ кезеңіне көшейік.

*Тағы бір рет ойланамын да,
жалданғандай,
Өмірді талдап көремін,
Сосын тағы да келемін
Түсіндіргісіздіктің шегіне.*

*Е. Евтушенко және оған келісетін
«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ қызметкерлері*

3.7 «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ. Және бәрі де ОНЫҢ ЖАЙЫНДА

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ – бұл институт 2004 жылы қайта ұйымдастыру қажеттілігіне байланысты Герштанский Олег Сергеевичтің басшылығымен акционерлік қоғам мәртебесін алды. Бұл – Қазақстан Республикасының «Акционерлік қоғамдар туралы» жаңа Заңының талабы еді. Институттың мәртебесі жаңарғанымен кәсібилік қағидалары бұрынғы шеңберінде сақталды: жұмыстардың жоғары сапасы және жобалық әрі ғылыми қызметке ұжымның шығармашылық көзқарасы.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-де жұмыс кеңесі

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ұжымы үшін алғыс айту қажет: генеральдық директордың төзімділігімен келесі буын басшыларына істі басқаруды үйретіп, еңбек өнімділігін жоғары деңгейде сақтауды қамтамасыз еткендігі ерекше. Жиырма жылдан астам уақыт ішінде «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ұжымы көптеген қызықты әрі күрделі жобаларды жүзеге асырды. «Жетістікке жол ашқан» жобалар да аз емес. Соның бірі – ғылыми-зерттеу зертханалық орталықты (ҒЗЗО) құру және дамыту. Қазіргі таңда да, нарықтағы жеке компаниялардың ешқайсысы ғылыми-зерттеу қызметтерін ұсынатын құрылымында «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-дегідей ауқымды лабораториялық базасы жоқ, себебі бұл үлкен шығындар мен инвестициялардың ұзақ мерзімді қайтарымын қажет етеді.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ҒЗЗО жобасының тарихынан

Лабораториялық орталықтың ғимараты, жұмыс барысы және сол кездегі құрал-жабдықтар туралы институт жолының басында жұмыс істеген тәжірибелі маман, орталық қызметкері Валентина Павловна Агаркова еске алады.

«Жиырма бірінші ғасырдың басында лаборатория басты кеңседен бөлек, 23-ші шағын аудандағы ғимаратта орналасқан еді. Жұмыс көп болатын. Бізге бір ауысымда 7-10 сынама әкелетін, және бұл тек тұз бойынша ғана. Біз Лозовая Светлана Викторовнамен бірге, сол кезде қарапайым лаборант болып жүргенде, барлық талдауларды қолмен жүргізетінбіз», – дейді ол.

Осы сөздер кезінде Валентина Павловна қолын жоғары-төмен қозғалыстарымен көрсетіп отырды – жоғары-төмен, жоғары-төмен, жоғары-төмен. Оның әңгімесін тыңдап, қол қозғалыстарын бақылағанда, қолдың қаншалықты шаршайтынын сезуге болады. Мен бұл туралы сұрадым: «Иә, қолдар шаршайтын. Бірақ тоқтап қалуға болмайды. Бұл өмірдегідей – мақсатқа жоғары баға қойсаң, оны соңына дейін ұстап тұру керек. Демалуға уақытты кейін табасың».

Зерттеу лабораториясында

Анализ жасалатын үлгілер саны аз болса да, бір ауысымда жасалатын талдаулар саны әдетте көп болды. Және көп қол еңбегі қажет еді. Құрал-жабдыққа келсек, олар өз дәуірін аяқтаған еді. Мысалы, мұнайдың молекулалық массасын анықтау үшін Бекман термометрін пайдаланатын. Химик мамандар, термометрдің қашан ойлап табылғанын

біледі – 1905 жылы. Нәтижелердің сенімділігі тұрғысынан оны қазіргі таңда да қолдануға болады. Ал шығарылған жылы бойынша ол, әрине, өз атасының жасына қарағанда жас еді. Мұндай құралдар елдегі барлық зертханаларда көптеп қолданылған. Лабораториялық орталықтың техникалық жабдықталуы артта қалып отырды. Бүгінде жағдай түбегейлі өзгерді: зертханалық орталық заманауи жабдықтармен қамтамасыз етілген, бұл қол еңбегін барынша азайтуға мүмкіндік береді. Бір жағдай Валентина Павловнаны таңғалдырған еді. Ол оны бақытты жүзінде күлімсіреп еске алады: «Сол кезде талдауға шикі мұнай әкелетін. Ол сондай керемет, ашық түсті болатын. Ал қазір талдауға келетін мұнай тек шөмішпен алынған. Қатты жұмыс». Мұнаймен осындай қатты жұмысқа наразылық білдіру – өз ісіне махаббатпен және нәзіктікпен қарайтын маманның қасиеті. Және құдай сақтасын, ешкім оған осы нәзіктікке кедергі жасамауы керек.

Автор мен оқырман арасындағы әңгіме

Назарлы оқырман: Сөзім бар! Жұмысқа деген ерекше ықылас туралы өз пікірімді бөлісуден өзін ұстай алмаймын. Мен әлі бірінші тарауда Герштанский Олегтің Узень кен орнындағы геолог жұмысы туралы сөздерін естігенде қатты әсер алдым: «Әр бұрғыны қадірлеу керек». Мен бұл сөзді әріптестеріме айтып бердім, кейбір мамандар: «Бұлай айтылмайды» деп қарсы шықты. Ал қазір, мұнайды «керемет әрі жарық» деп атағанын тағы естігенде, ең шебер мамандар өз жұмысын алғашқы махаббат сияқты суреттейтінін түсіндім. Бұл сөздер тек адамға емес, сонымен қатар олардың айналысатын ісіне де шынайы қызығушылық туғызады.

Сұраққа қызыққан оқырман: Келіспей тұра алмаймын. Біздің бір оқытушымыз бар, лекциясында пәнді осылайша, әзіл-қалжыңмен айтып береді, сонда барлық студенттер барады да, ешкім телефонмен отырмайды. Айтпақшы, мен осы кітапта тағы бір параллель байқадым, екінші тарауда оқыған тарихи параллельден бөлек. Бұл – кәсіби параллель. Оны Герштанский Олег Сергеевичтің кәсібилігі мен Агаркова Валентина Павловнаның шеберлігі арасында көруге болады. Әрине, әрқайсысы өз мамандығында, бірақ екеуі де асып түседі. Оларға лекция өткізуге келгендер де барлығы тыңдаушы болар еді.

Автор: Сіз дәл нүктеге келдіңіз. Валентина Павловна ересек мамандарға анализ жүргізуді көрсетіп, түсіндіргенде, тамаша тыныштық орнайды. Қараған адамдардың назары шексіз деуге болады. Сабақ соңында олар осылай дейді: «Валентина Павловна, біз өз ісінің шеберін бұрын-соңды кездестірген жоқпыз».

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ бойынша «прорывтік» жобаларға қайта оралайық. Егер адамдар кәсіби сүйіспеншілікті осындай дәрежеде көрсете алса, онда кәсібі де оларға өз жауапын табады – табыс, қанағаттану және қуаныш арқылы. Сол кезге дейінгі Лабораториялық орталықтың екі басты міндеті болды: жабдықтарды жаңарту және тапсырыс берушілерді тарту. Екеуі

бір-бірімен байланысты болды, жүйелі ойлауға сай болуы тиіс. Бірін шешу үшін ақша қажет болса, екіншісі үшін – ғылыми жұмыстарды ұйымдастыруға қабілетті жаңа басшы керек болды. Міндет екі белгілі, бірақ сұрақ туындайды: қайсысын бірінші шешеміз? Алдымен жабдық сатып аламыз ба, әлде басшыны табамыз ба? Жауап айқын болды: алдымен адам – қажетті мамандыққа ие, зерттеу тәжірибесі бар және адамдарды басқаруды білетін. Құрметті оқырмандар, сіздер Ольга Бертқызы Саенконы білесіздер. Оның портретін кішкентай портрет галереясында көрдіңіздер, онда біз Мұллаевы-Саенко-Саенко ұрпақтарының мұнай инженері мамандығы бойынша сабақтастығы туралы айтқан едік. 2008 жылы Олег Сергеевич Герштанский жүйелі ойлау тізбегі арқылы ҒЗЗО-ны қайта ұйымдастыра алатын кандидатураны таңдауға шешім қабылдады және Ольга Бертқызыны жұмыстар жетекшісі етіп тағайындады, кейін – ғылым жөніндегі бас директордың орынбасары. Ал ғылыми-зерттеу лабораториялық орталықты директор ретінде дамыту Лозова Светлана Ивановнаға жүктелді. Осындай жобаларда туындайтын әр түрлі міндеттерді орындау үшін кәсіби қолдаусыз жұмыс жасау мүмкін емес. Міне, сол кезде командалық рух пайда болады, қиындықтарды жеңуге ұмтылыс туындайды және белгіленген мерзімдерге сай болу дәстүрлі талапқа айналады. Уақыт, қиындықтар және жалпы мақсат бірлікте команданы қалыптастырады. 2011 жылы ұйымдастыру кезеңінің кейбір егжей-тегжейлерін қоя тұрайық. Сол кезде сатып алынған жабдықты ҒЗЗО қызметкерлері әлі күнге дейін «Супер-жабдық» деп атайды. Лаборатория фильтрациялық зерттеулерге кірісті. Сол кезде Қазақстандағы ешбір зерттеу орталығы, ең заманауи институттарды қоса алғанда, бұл зерттеулерді жүргізбеген еді. Бұл бірегей әрі қайталанбайтын тәжірибе болды. Фильтрациялық зерттеулер – гидродинамикалық модельдеуде қолданылатын маңызды параметр.

Ғылыми-зерттеу зертханалық орталығындағы зертханалық жабдық

Екінші міндет – ғылыми зерттеулер көлемін іздеу, тапсырыс берушілермен келіссөз жүргізу. Жас ғалым, яғни Ольга Бертовна үшін бұл жаңа міндет болды. Ол коммерциялық сипатқа ие. Ал әр ғалым мұндай бағытта жұмыс істей бермейді. Қазіргі заманғы әлеуметтанушылардың айтуынша, коммерцияда табысқа жету үшін талант пен отбасының қолдауы қажет. Ольга Бертовна МИНХ пен Губкин атындағы ГП-ны бітірген, мұнай және газ кен орындарын игеру факультетінің түлегі, Муллаевтер әулетінің үшінші буыны өкілі болды. Оның әкесінің ағасы Исмаил Муллаев Губкин Иван Михайлович-пен бірге жұмыс істеген, ол оның аналитикалық қабілеттерін жоғары бағалаған. Ал әулетте бұрын коммерсанттар болған жоқ: «Муллаевтер сатпайды, Муллаевтер сатып алады», – деп айтатын атасы. Ольга Бертовна тапсырыс берушілермен келіссөз жүргізудің принциптерін өз бетінше меңгеруге мәжбүр болды. Жаңа қызметке тағайындалғанда оған көмектесе алатын жалғыз адам – Олег Сергеевич болды. Ол өзіне барлық тәуекел мен күмәндерді алып, Ольга Бертовнаны

қолдады. Зертханалық орталықтың жұмысы ұйымдастырылуда ҒЗЗО директоры Лозовая Светлана Викторовна ерекше рөл атқарды. Ольга Бертовна әрдайым оған сенім арта алатын. Осылайша, жоба идеясынан бастап оның коммерциялық іске асырылуына дейінгі процесс бойынша оқыту, тәлімгерлік жүйесі үздіксіз жүзеге асты.

«Сіз жетекшіге мәселе үшін барасыз, бірақ бірге шешу жолдарын алып келіңіз – бір, екі, үш нұсқа. Сіз тек жұмыстағы қиындықтардан шағымданбайсыз, сонымен қатар оны қалай шешуге тырысқаныңызды көрсетесіз». Бұл ойларды Ольга Бертовна өз қызметкерлерімен, шәкірттерімен бөлісетін. Ольга Бертовнаны жақсы ұйымдастырушы ретінде бағалағанда, оның тәлімгерлігі жоғары деңгейде болды. Мансаптық даму принципі де біртіндеп жүргізілді. Мысалы, жас маман жұмысқа әкімші қызметіне келеді, тіпті мұнай инженері дипломы жоқ болса да. Ұйымдастырушылық жұмысқа тарту арқылы Ольга Бертовна зерттеу жағын қызықты етіп, жастарды жоғары оқу орнына түсуге немесе екінші мамандық алуына ынталандыратын. Герштанский Олег Сергеевич – Саенко Ольга Бертовна мектебінен өткен бірнеше маман «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-де тәжірибе алып, жоғары біліктілікке ие болып, Қазақстанның мұнай-газ саласындағы кәсіпорындарда жұмысқа орналасты. Мұнда ізбасарлық көрінісін тапты: бұрынғы «шәкірттер» өздерінің орындаушы қызметтерде – әкімшілер ретінде болған кезінен бастап, алғаш рет жұмыс барысында ұсынылған ұлттық проблемаларды шешуге араласа бастады. Бұл мұнай-газ саласында терең әрі маңызды жұмыстарды жалғастыру үшін тамаша старт болды.

Осы жобаның тарихы толық болу үшін, оның аккредитациясы туралы, тіпті қысқаша болса да, баяндау қажет.

Олег Сергеевич 2005 жылы ҒЗЗО құрылысының күшті, бәсекеге қабілетті ғылыми-зерттеу зертханалық орталығын құру идеясын ұжымға жариялады. Сол кезде бес түрлі зертхананы біріктіріп, ҒЗЗО деген біртұтас құрылымдық бөлімше

ретінде ұйымдастыру процесі басталды. Сол кезеңде Қазақстан Республикасында халықаралық ISO/IEC 17025 стандартының талаптарына сәйкестік аккредитациясын жүргізу ғана басталған еді. Аккредитация латын тілінен аударғанда «сенім» дегенді білдіреді. Ескі өлшемдер жүйесінде сенім мемлекет тарапынан беріледі. Арнайы мемлекеттік органдар барлық қажетті әрекеттерді жүргізіп, мойындау қажет нәрсені мойындайтын. Өнімді халықаралық нарыққа шығару да мемлекет тарапынан жүзеге асырылатын.

Бір мемлекеттің ыдырауы мен тәуелсіз Қазақстанның құрылуымен халықаралық нарық та пайда болды. Байланыс жүйесі өзгерді. Мемлекет заңнамамен және техникалық реттеу мәселелерімен көбірек айналыса бастады. Ал нарық өндірушіге жақындады. Сатып алушы немесе тапсырыс беруші компания-өндірушіге жақын болды. Сонымен қатар, тапсырыс беруші ішкі нарықтан да, халықаралық нарықтан да болуы мүмкін. Бұл сенім жүйесінің де өзгеретінін білдіреді. Сол себепті халықаралық стандарттар бойынша аккредитация жүргізу қажеттілігі туындады.

Аккредитация мақсаты қарапайым әрі таныс болды: біліктілікті растау, өнім сапасына кепілдік беру, заңнаманы сақтау. Бірақ осы мақсаттарға жетуді жаңа әдістермен үйрену қажет болды. Ұйымдастырушылық дайындық кезеңінде істелген жұмыс көлемі өте үлкен болды деу жеткіліксіз болар еді. Ішкі сынақтарды басқару жүйесін нөлден құру, өзара

әрекет ағындарын қайта ұйымдастыру қажет болды. Ескі қалыптасқан әдеттердің күші алға жылжуға кедергі жасайды. Сол жерде алда келе жатқан талаптардан артта қалу байқалады. Алайда халықаралық нарық талаптарынан артта қалу – жол берілмейтін сән-салтанат. Барлық процесті Кондратьев Леонид Викторович басқарды, ол сапа департаментінің директоры, кейіннен сапа бойынша бас директордың орынбасары болды; ҒЗЗО-ның жетекшісі – Прапорщикова Виталий Иванович еді. Солайша, 2007 жылғы қарашада ҒЗЗО алғашқылардың бірі болып аккредитациялық аттестатқа ие болды.

Енді тынышталуға, демалуға, қарбалас жұмыс қарқынын бәсеңдетуге болады деп ойлауға болатын. Бірақ сенім – таңқаларлық категория. Оны алу қиын, ал жоғалту оңай. Жиналған құндылықты жоғалтпау үшін өзінді әрдайым сергек ұстау қажет. Лабораториялық жұмыстарды орындаған сайын нәтижелердің сенімділігін тексеру міндетті. Және әр бес жыл сайын жүйелі аккредитациялық процедурадан өту керек. Соңғы жылдары ҒЗЗО тағы да 3 стационарлық зертханамен және аккредиттелген мобильді зертханамен кеңейгенін атап өту керек.

ҒЗЗО аккредиттеу аттестатының табысталуы, 2007 жыл

Жаңа бөлімшелердің жетекшілері құрамын Герштанский Олег Сергеевич жас буыннан таңдады. Бүгінгі күні бұл мамандардың есімін тапсырыс берушілер үлкен құрметпен атайды. ҒЗЗО директорының кәсіби тірегі ретінде орталықтың бөлімдері қызметкерлері болды: Кузовенкова Марина Владимировна, Зигалов Игорь Андреевич, Лейбург Александр Альбертович, Асильева Марина Викторовна. Гидрохимия бөлімінің жетекшісі Нурбердиева Айнагуль Ережеевна өзінің тәлімгері Прапорщикова Виктория Сергеевнаны жылы сөзбен еске алады. Бірінші аккредитацияға Симошкина Ирина Германовна мен Гатина Ольга Ябировна белсенді қатысып, аккредитациялық жұмыстарды ұйымдастыру тәжірибесін Иванова Наталья Васильевнаға жеткізді. Алькина Лали Левановна мен Маникулов Кайрат Абаевич туралы Светлана Викторовна былай дейді: «Олар зерттеу жұмыстарында менің оң және сол қолым болды».

Жас мамандардың Кен орындарын игеру жөніндегі орталық комиссияның (ҒЗЗО) отырысына шығуы

Асташкова Оксана Владимировна «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ге аз ғана жұмыс тәжірибесімен келген еді. Специалисттен бастап, кен орындарын игеру жөніндегі вице-главаға дейінгі бүкіл жолын геологтар мен жобалаушылар командасымен бірге өтті.

Ол өзіне ментор ретінде Олег Сергеевті санайды, өйткені ол оны ең күрделі деңгейдегі жұмысқа шығарды. Бұл деңгей – тапсырыс берушілерге кен орындарын игеру бойынша жасалған есептердің дұрыстығын дәлелдеу. Бұл – кәсіби команданың қабілетін ұлттық орган – Орталық кен орындарын игеру комиссиясы (ҒЗЗО) алдында дәлелдейтін деңгей.

– Кәсіби мамандар алдында сөйлеуге күйгелектеніп, уайымдаудың қажеті жоқ, – деді Олег Сергеевич, Оксанаға күйгелектеніп тұрғанын сезгенде.

– Білгеніңіздей, өткен жолы сарапшылар бізге қатынасын жайсыз көрсетті. Олар ашық түрде біздің біліктілігімізге күмән

келтірді. Біз бұл кәсіби саладан кетуіміз керек деп айтты. Ал мен кетуді жоспарламаймын, менің бұл салаға қызығушылығым бар, – деді Оксана.

– Ешқашан кетпе. Кетті – білмейтіндер және білгісі келмейтіндер. Сен тек алға жүр. Ескер: олардың ескертулері, бізге беймәлім түрде айтылғанымен, сенің кәсіби қателігің емес, олардың қателігі болуы мүмкін. Олар да адам, қателесуі мүмкін. Ұзақ дәлелдеуді үйрен, бірақ қысқа болуды сақта. Және табанды болуды да – деп қосты Олег Сергеев.

«Олег Сергеев өз кезегінде ҒЗЗО мүшесі болғандықтан, дау тудырған мәселелерде жиі сарапшылар мен комиссия мүшелері өзі қосымша кеңес сұрайтын. Әсіресе, олардың ішінде Энергетика министрлігінен тағайындалғандар бар еді. Ол өз әдеттегі жұмсақ дауысымен жауап бергенде, отырыс залында бұрын болмаған ерекше тыныштық орнайтын. Оны жай тыңдап қана қоймай, сөздерінің мәнін мұқият қабылдайтын» – деп еске алады Оксана Федоровна.

Лариса Владимировна Пуписова, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ғылыми кеңесшісі, ҒЗЗО-дегі алғашқы қорғау туралы:

«Есте қалғаным – ҒЗЗО-дағы алғашқы қорғауым. Сол кезде мен институттан жалғыз болып, тек Тапсырыс берушілермен бірге бардым. Қорғау тәжірибем әлі болған жоқ. Басқа жұмыстар қаралып жатқан кезде залға ешкімді кіргізбейтін, ал біз түскі асқа кейін бірінші болып кірдік. Біз кірдік, мен баяндадым, сосын сұрақтар қойылды. Мен оларға жауап бердім. Бір сұрақ қойылды, мен бір сәтке күмәндандым да, жауап беруге абдырап қалдым. Сол кезде Олег Сергеевичке қарадым – ол сәл ғана басын изеді де, бір сәт көзін жұмды, бұл «иә» дегенді білдіретінін білдім. Сол кезде мен сенімді түрде жауап бердім, есеп қабылданды. Сол алғашқы қорғауды әлі күнге дейін есімде сақтаймын, бірақ бәрі біртүрлі тұман артында болып жатқандай еді».

Осы қорғауда Лариса алғаш рет өз-өзінді қорғалған сезіну мен тыныштықты, бірінші жетекші, бас директор Олег Сергеевич Герштанскийден шыққан сенімділікті сезінді. Кейінгі барлық жұмыс барысында Олег Сергеевичтен келген бұл қорғау мен қолдау сезімі оны ешқашан тастамады.

Бөлімнің өте жас жетекшісі туралы:

Маншук Шағырбаеваға да өмірде сәттілік жолы түсті, «МұнайгазГЗЖИ» АҚ бөлімінің бірнеше қызметкерінің жетекшісімен бірге жұмыстан кетуі жағдайына тап болғанда. Кейбіреулерге оның тағайындалуының тарихын білген соң «сәттілік» деген сөзді тырнақшаға алу керек сияқты көрінуі мүмкін. Бірақ біз олай ойламаймыз. Өйткені, егер бас директор саған ертеңнен бастап бөлімді басқаруды бастайтыныңды айтса, ал сол бөлімде барлығы тәжірибелі қызметкерлер болып, сеніктен әлдеқайда үлкен болса, ал сен олардың істейтінін көз жұмып істей алмайтын болсаң, ішкі сезім саған: «сәттілік емес, сен бұл іске үйренуің керек» деп сыбырлайды.

Сырттан қараған адамға, әсіресе бас директордың тәжірибесі мен адамдарды түсіну қабілеті арқылы, бәрі анық көрінеді. Әрине, кейін сенің бағыныштыларың, өздерінен үлкен қызметкерлер, жиындарда өткір ескертулер жасап, сенің аз білетініңді немесе ештеңе білмейтініңді көрсеткісі келгенде, саған түнде де, демалыс күндері де жұмыс істеуге тура келеді. Бірақ бұл бәрі алға жылжу, жоғарыға көтерілудің жолы.

Маншук дәл осылай ойлады, Герштанский оның кандидатурасын таңдаған шешімді естігенде. Біз, оқырман, күмәнданба, дәл солай Олег Сергеевич Маншукке күмәнданбады. Ол сол жас, нәзік Маншукте, темірдей мінезі мен өз-өзіне тәртіп орнату қабілеті бар қызда, негізгі маман және тәжірибелі жетекші болуға үлкен потенциал көрді. Барлығы сәтті шықты. Маншук Шағырбаева тек бөлімнің жұмыс бағыттарында кәсіби маман ғана емес, сонымен қатар қызмет ауқымын кеңейтті. Және өз

білімін жаңа жас мамандарға берді, олар бүгінге дейін компанияда жұмыс істеп келеді. Ал олар қазір басты мамандар деңгейіне жетті.

*«МұнайгазГЗЖИ» АҚ бөлімшелерінің екінші буын жетекшілері:
Нұрлыбек Шыныбаев, Маншук Шағырбаева, Асташкова Оксана.*

*Келесі қадам қайда болмақ?
Қателесіп қадам бассақ, қорқынышты.
Барлығымызға қадам басу керек,
Қалай болу керек болса, солай,
Тек жүрегіміздің ырғақтарына сай.*

Е. Евтушенко

3.8 Саладағы стратегия мен тактика туралы. Дәптерші: Герштанский О.С.

Жүйелі ойлаудағы стратегиялық тәсілдер туралы, жас мамандардың «не істеу керек және неге ұмтылу қажет» деген сұрақтарда түсінік қалай қалыптасқанын талқылай отырып, 2007 жылғы 6 сәуірде Атырау қаласында өткен «Қазақстан Республикасындағы мұнай-газ саласындағы заңнаманы қолдану тәжірибесінің өзекті мәселелері мен талдауы» атты конференциядағы Герштанский Олегтің баяндамасына жүгінейік.

Баяндама тілі нақты әрі эмоциядан ада болуы тиіс. Бірақ зейінді оқырман «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ қызмет бағыттары мен атқарылған жұмыстарды ғана емес, бүкіл саланың қазіргі жағдайына деген ауыртпалық пен күйзелісті де сезініп, түсіне алады. Бұл баяндамадан алынған сөздер 2026 жылға дейін өзектілігін сақтап, кәсіби ұрпаққа сабақ бола береді.

Келіңіздер, уақыт сынағын өткерген, бүгінгі күнге дейін өз маңыздылығын жоймаған сол сөздерге назар аударайық.

Герштанский Олег Сергеевич. Мұнай-газ геологиялық жұмыстары және қорының есептелуі туралы

«Қазіргі уақытта Мұнай-газ геологиясы бағыты Каражанбас, Кумколь, Солтүстік Бузачи, Кожасай, Чинарев және Корғаной кен орындарындағы көмірсутегі қорының есептеу және қайта есептеу

жұмыстарын жүзеге асырады. Көмірсутегі кен орындарын барлау бағытында институт барлау бұрғылау жобаларын әзірлейді және жүргізеді. Құрастырылған 8 терең барлау жобасы жүзеге асырылуда, олардың төртеуінде көмірсутегі кен орындарының ашылуы күтілуде, соның ішінде Қарағанды облысында».

Бүгін біз уақыт бойынша 2005 жылдан 2014 жылға дейінгі параллель жүргізіп, геология департаментінің жас басшысы Ольга Михайловна Курбанованы қос баяндамашы ретінде таныстырайық.

Ольга Михайловна Курбановаға әріптестері әлі күнге дейін сүйіспеншілікпен «Оля» деп атайды. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ге Ольга 2013 жылы жас маман ретінде келген. 2023 жылдан бастап геология департаментінің директоры болып жұмыс істейді. Ең қызықты және кәсіби тұрғыдан күрделі жоба қандай болды деген сұраққа ол Солтүстік Бузачи кен орнындағы мұнай және газ қорларын қайта есептеу жобасын атап өтеді. «Қызық болғаны – жұмыстың күрделілік деңгейі. Бұл жоба туралы сөйлегенде жиі «көп» және «үлкен» деген сөздерді қолдануға тура келеді», – дейді ол. Жобалар бойынша келесі геологтар жұмыс істеді: Қышко Ирина Григорьевна, Дюсемалиева Лейла Мерғалиевна, Таргинова Муслима Дюмбаевна, Афанасьева Марина Анатольевна, Таганова Айгуль Жетибаевна, Числова Наталья Адольфовна және Шефер Вера Этвиновна, ол 2023 жылдан бастап «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-де геология бойынша бас директордың орынбасары болып қызмет атқарады.

Уақыт бойынша жоба ұзақ болды, 2014 жылдан 2019 жылға дейін созылды. Бес жыл – көп уақыт, келісесіздер ме? Геологиялық ақпарат көлемі де үлкен болды.

Уақыт бойынша ұзақ және геологиялық ақпарат көлемі бойынша үлкен бұл жоба геологиялық 3D модель құрумен 2014 жылдан 2019 жылға дейін геология департаменті орындады. Жұмыстың ғылыми жетекшісі – Чагай Владимир Григорьевич, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-дің геология бойынша бас директордың орынбасары, ал жұмыстың жетекшісі – Белько Лилия Рифатовна, департамент директоры болды.

«Көпқабатты, көптеген тектоникалық бұзылыстармен күрделі, өнімді шөгінділердің айтарлықтай өзгергіштігі мен литологиялық біркелкі еместігі бар. Сонымен қатар, сол жылдары кен орнының қоры шамамен 1700 ұңғыдан тұрды. Бұған қосымша, геологиялық модельді құру Schlumberger Petrel компаниясының қазіргі бағдарламалық пакеті арқылы жүргізілді. Күрделілік сонымен қатар онда, сол кезде барлық геологтар бұл бағдарламамен жұмыс істей бермейтін еді. Олег Сергеевич сол кезде бұл бағдарламаны меңгеру бойынша барлық «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ офистерында оқыту өткізу міндетті деп санады».

Ал қазір 2007 жылғы баяндамаға оралайық.

Герштанский Олег Сергеевич. Жұмысты қиындататын жағдайлар туралы

«...кен орындарын игеру, бақылаушы органдарға ұсыну және жобалық құжаттарды бекіту барысында құжаттардың уәкілетті мемлекеттік органдармен мақұлданыуына кедергі келтіретін жағдайлар кездеседі және бұл, ақырында, жаңа кен орындарын өнеркәсіптік өңдеуге енгізу, аймақты дамыту процесін баяулатуға әкеледі.

Бұл бақылаушы органдармен жобалық құжаттарды мақұлдау мерзімдеріне қатысты, кейде бұл мерзімдер құжатты дайындау уақытынан асып кетеді. Жұмысты ұйымдастыру, жобалық құжаттаманы бекіту тәртібін реттейтін нормативтік құжаттар қазіргі заман талабына сай емес».

Герштанский Олег Сергеевич. Соңғы 5 жылда орындалған жобалар туралы.

Біз өткен жобаларды еске салуды маңызды деп санадық, себебі әр жоба – бұл ұжыммен жұмыс жасау мен қызықты өмірдің бір бөлігі.

«...институт мұнай мен газ ұңғымаларын салу жобаларын әзірледі: Қарачаганак, Чинаревское, Узень, Қаражанбас,

АтырауГео-2019 конференциясының қатысушылары: Марабаев Ермек Насипкалиевич, Карабалин Ұзақбай Сүлейменович, Қуандықов Балтабек Мұханович, Қуатов Руслан Тұржанович, Герштанский Олег Сергеевич.

Кумколь, Шығыс Кумколь, Ақшабұлак, Ақсай, Дунға, Солтүстік Бузачи, Солтүстік Придорожная, Алибекмола, Мортүк, Шығыс Мортүк, Кожасай, Нұралы, Көкжиде, Новобогайинск Батыс, Аққұдық, Харьков және басқа да ұңғымалар бойынша. Институттың жобалары бойынша 400-ден астам ұңғыма салынды, соның ішінде 25 қисайған бағытталған, 10 көлденең қуысты ұңғыма. Ұңғымаларды жобалау географиясы Маңғыстау, Атырау, Ақтөбе, Батыс Қазақстан, Қызылорда, Қостанай облыстарын қамтиды. Бағыт мамандары 400-ден 6000 метрге дейінгі тереңдіктегі ұңғымаларды жобалау саласында 30 жылдан астам практикалық тәжірибеге ие. Жобаларда тік, қисайған

бағытталған, көлденең, көлденең қуыстың ұзындығы 2000 м дейін және көп қуысты ұңғымаларды мұнайлы, газды және газ-конденсатты кен орындарында бұрғылау қарастырылды».

Көптеген аталған кен орындары бойынша баяндамада кен орындарын және инфрақұрылымды жабдықтау жұмыстары жүргізілгені айтылды. Сол уақытта жас инженер болып қатысқан, қазіргі уақытта жобалау жөніндегі атқарушы директордың орынбасары Андрей Евгеньевич Чупрей осы жұмыстарға өзінің кәсіби үлесін қосқан тәлімгерлеріне деген адамдық жылы көңілмен және үлкен құрметпен олардың есімдерін еске алады: Столярова Людмила Анатольевна, Янушевский Владимир Алексеевич, Валдаева Людмила Николаевна, Палюх Иван Тимофеевич, Пустобаев Александр Николаевич.

Валдаева Людмила Николаевна, Герлах Юлия «Мұнай мен газ» халықаралық көрмесінде, Алматы қаласы, 2009 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ командасы 2008 жылы Алматы қаласында өткен «Мұнай және газ» халықаралық көрмесінде: Кариди Светлана Ивановна, Переяславцева Валентина Гавриловна, Дружинина Ольга Николаевна, Гераськина Елена Николаевна, Янушевский Владимир Алексеевич.

Пустобаев Александр Николаевич және Палюх Иван Тимофеевич 2012 жылы Алматы қаласында өткен «Мұнай және газ» халықаралық көрмесінде.

Қайтып оралайық баяндамасына және Қазақстанда алғаш рет жүзеге асырылған кешенді зерттеулер туралы ойларға.

Қазақстанда алғаш рет КПО б.в. компаниясымен бірлесіп Карачаганақ мұнай-газ-конденсат кен орнында колонналар арасындағы қысымның (КК) пайда болу себептерін анықтауға кешенді зерттеулер жүргізілді. Осы маңызды мәселені шешу үшін Қазақстанда алғаш рет КК себептерін диагностикалау үшін жылжымалы көпфункционалы лаборатория әзірленіп, шығарылды. Кешенді құрал-жабдықтар мен КК жоюға арналған қондырғы әзірленіп, шығарылды; оны қолдана отырып, институт қызметкерлері шамадан тыс КК деңгейін қауіпсіз мәнге дейін төмендетеді.

Герштанский Олег Сергеевич. Бақылаушы органдарға жобаларды ұсынудағы жұмысты қиындататын факторлар

Қазандықтарды салу жобаларын әзірлеу, бақылаушы органдарға ұсыну және бекіту кезінде жұмысты қиындататын бірқатар жағдайлар байқалады:

Қазандықтарды салуға арналған жобалық құжаттаманың құрамын, әзірлеутәртібін және бекіту ретін реттейтін нормативтік құжаттар ескірген және қайта қарауды (қайта өңдеуді) талап етеді.

Герштанский Олег Сергеевич. Тұжырымдама және туған Өзен кен орны туралы

«Өкінішке орай, біз жобаларымызда негізгі тұжырымдаманы әрдайым жүзеге асыра алмаймыз:

– Өзен кен орны. Жоғары парафинді мұнай. Мұнайдың қатып қалу температурасы – 28–32 градус Цельсий. Есептеулер бойынша, электр кабельді қыздыру жүйесі бар шыны-талшықты (fiberglass) құбырларды қолдану қажет еді. Алайда тапсырыс беруші өндірісте қыздырғышсыз металл құбырларды қолдануды қабылдады. Эксплуатация басталғаннан кейін 2–3 күн ішінде скважинаның ауызынан 100–120 метр қашықтықта (есептеулер көрсеткендей) парафиндік тығындар пайда болды».

– Джусалы теміржол терминалы. Жылдық тасымалдау қуаты – 9 млн тонна. Барлық көрсеткіштері бойынша ерекше жоба. Алайда тапсырыс беруші газ тарату жүйесінен бас тартып,

жүзетін шатырлы 20 000 м³ РВС қабылдады. Теміржол цистерналарынан бу шығарындыларының жоғалтулары (шамды жағу кезінде) жылдық айналымның 0,18%-ын құрайды – 16 000 тонна, бұл 5,5 теміржол құрамына тең. Біз ұсынған жеңіл фракцияларды ұстайтын қондырғы жоғалтуларды жылына 800 тоннаға дейін азайтып, бір жылдық эксплуатацияда өзін ақтай алар еді. Сол арқылы атмосфераға шығарындылар 20 есе азайар еді».

Герштанский Олег Сергеевич. Оң шешімдер туралы

«Өте көп және оң шешімдер бар.

– Тургай Петролеум. Кумколь кен орны. Пласттық флюидті мультифазалы сорғылар арқылы жинау жүйесі енгізіліп, тиімді жұмыс істейді;

– Казахойл Ақтөбе. Алибекмола кен орны. Сірке, меркаптандар. Технолог өте ақылды. Жылдық өнімділігі 2 млн тоннаға дейін жететін перспективалы мұнайды тұрақтандыру колоннасын енгізу идеясы жүзеге асырылды. Бұл жаңа демеркаптанация қондырғысын салмай-ақ, бар қондырғыны 50%-ға босатуға мүмкіндік берді;

– Жайықмұнай. Чинарёвское кен орны. Күрделі мұнай-газ-конденсат кен орны. Сірке, меркаптандар. Көптеген нұсқалар есептелді. Жоба дайындалды».

Герштанский Олег Сергеевич. Мамандар мен инженер-құрылысшылар туралы

«Күніне жаңа және жаңа кен пайдаланушы компаниялар пайда болуда. Оларды, әдетте, бизнесмендер, қаржы мамандары, экономистер басқарады. Ал штаттық құрамда тәжірибелі техникалық мамандар жеткіліксіз. Олар салуды қалайды, бірақ неден және қалай бастау керегін дұрыс түсінбеуі мүмкін. Біздің кейбір мамандарымыз да алдын ала жоба, жоба, құрылыс және қабылдау-тапсыру құжаттарының кезеңдерін кәсіби түрде түсіндіре алмайды. Бұл «Кен пайдаланушылардың кен орындарын игеру кезіндегі іс-қимыл тәртібі мен кезеңдері» әдістемелік құралын әзірлеуге итермеледі. Онда ҚР заңнамалық актілеріне сүйене отырып, жоба құжаттарын рәсімдеудің барлық кезеңдері және олардың реттілігі – ниет декларациясынан бастап мемлекеттік комиссияға дейін – көрсетілген».

Бір департаменттың командасы және оның жетекшісі туралы

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ жобаларын жүзеге асыратын команда туралы, атап айтқанда Олег Сергеевичтің баяндамасында аталған жобаларды орындаған департамент туралы суреттер айтып бере алады. Бұл – жобалық құжаттамаға қатысты кез келген сұрақты түсіндіре білетін мамандар. Сурет орналастырылуы арқылы белгілі мақал дәлелденеді: «бір көрген жақсы, жүз естігеннен артық». Оқырман департамент қызметкерлерінің қандай көңіл-күймен жұмыс істейтінін көріп, сезіне алады. Тағы бір мақал бар осы команда туралы: «кім қалай жесе, солай жұмыс істейді». Біз оны батыл түрде былай өзгертеміз: «жақсы жұмыс істеген адам жақсы демалуы керек». Жақсы дегеніміз – бірге және қуанышпен. Ирина Петровна Артюшкина, жобалау департаментінің құрылыс бөлімінің бастығы – өзінің бөлімінің рухы мен ар-намысы. Бұл тек жұмыс уақытында ғана емес. Жартыарал бойынша ұжымдық сапарларды да ұйымдастырады. Ол – шын мәнінде шығармашылық, әрдайым қозғалысқа дайын адам. Ал ұжымға басқару әдістері туралы айтсақ: «оған ештеңені жасай алмайсың». Ал оның жұмысқа қабілеттілігі туралы айтар болсақ: «бірінші келіп, соңғы кетеді». Ирина Петровнаны суреттен оңай таныуға болады.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ командасы. Жаңа жыл алдындағы дәстүрлі көңіл-күй және сурет

3.9 Сұхбат – жұмысқа қабылдау. Халықтық мойындау

Автордан. Бірде мен көп жыл бірге жұмыс істеген әріптесіммен кездестім. Ол шабыттанып айтып берді, осы жылы «құрылысшы» мамандығы бойынша университетті бітірген қызы Герштанский Олег Сергеевичтің сұхбатына қалай қатысқанын.

- *Герштанскийтің өзінен! Түсінесің бе? Сұхбатты өзі өткізді!*
- *Сіздерге сәтті болды, өйткені ол тек жақсы оқығандармен немесе ерекше талантты деп ұсынылғандармен сөйлеседі, – деп мен әзілдегім келді. Мүмкін, себебі университет бітірушінің анасы осыны сондай көңілмен айтып отырды, оны қолдамау күнә сияқты еді.*
- *Содан ол қыздан сұрайды: «Сен ғимарат айналасына отырғызған бақтың дизайнын жасай аласың ба?»*
- *Қыз: «Әрине! Мұндай жұмысты бұрын жасаған емеспін. Бірақ өзіме сенемін». Сенесің бе, оның өзін-өзі бағалауы қандай! Балалық шағын еске ал.*

Бала кезінде ол қыз белсенді әрі шебер болып өсті. Мүмкін, дәл сондай дизайнер болар, деп ойладым мен. Және бір себепті «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ауласындағы бақтың дизайнын жасап жатқан қызды көз алдыма елестеттім. Сол кезде мен бақтағы көріністерді, бұрғылау департаментінің қызметкері Зоя Константиновна Гудзловенко жасаған фотосуреттер арқылы тамашалағанымды еске алдым. Сол уақытта мен білмедім, кейінгі тыныштандыратын пейзаждар менде басқа естеліктерді оятатынын.

XX ғасырдың басында Францияның Солтүстік Африкадағы әскерлерін басқарып жүрген маршал Юбер Лиоте ыстық күні жолмен келе жатып, серіктеріне ренішін білдірді: егер жол бойында ағаштар өссе, олар пайдалы көлеңке берер еді. Маршал өзіне бағынышты адамдарға жолды ағаштармен қаптауға бұйырды. Біреу жауап берді: «Ағаш отырғызсақ, олар көлеңке тек 40–50 жылдан кейін береді». Сонда Лиоте айтты: «Демек, ағаштарды дәл қазір отырғызу керек!»

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ауласындағы бақ, 8-ші микрорайон,
38А ғимарат

«Бақтарды дәл қазір, бүгін отырғызу» – бұл Олег Сергеевич Герштанскийдің бүкіл өмірлік қағидасы болды. Бұл туралы оның күнделік жазбалары айтады.

Қазір! Отырғызу, суару, жұмыс істеу, әрекет ету үшін ең қолайлы уақыт – дәл қазір. Сол әңгімеде мен сұхбат жайлы бұл тарихты айтпадым. Бірақ бас директордың біздің сүйкімді жас қызға берген тапсырмасының логикасы мен мақсатын түсіндім:

– Бар да әрекет ет, дәл қазір. Өз бақшанды отырғыз, және сенің ағаштарыңның көлеңкесі бірден пайда болмайтынын біл. Жылдам нәтиже күтпе, тек әр күн сайын өз бақшанды отырғыз.

Бір жылдан кейін біз досыммен филармонияда, симфониялық оркестр концертіне дейін кездестік. Маған жас сәулетшінің еңбек жолы қалай өрбігенін білу қызық болды – ол жұмыспен қабылдау кезінде бақ дизайнын орындаған болатын. Мен сол туралы сұрадым.

– Иә, дизайн жасады. Тіпті бүкіл отбасын қатыстыруға мәжбүр етті, сол себепті қазір біз де жобалау бойынша мамандар болдық. Және оны жұмысқа қабылдады, – деп жауап берді менің бұрынғы әріптесім.

– Бірақ мен оны «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ жұмыс дәліздерінде немесе асханасында міндетті түрде көруім керек еді. Көріп, танысуым керек еді. Ал оны көрмедім, – деп таң қалдым.

– Ол ондай ұзақ жұмыс істеген жоқ. Басқа жұмыс тауып алды. Бірақ сол сұхбатты мен ешқашан ұмытпаймын. Сол кезде мен Герштанскийге құрмет көрсеттім, тіпті бірде-бір рет сөйлеспесем де. Сол тапсырма үшін, ол менің қызымға берген. Бұл – әдіс! Бұл – Герштанскийдің әдісі. Оның мәні өте қарапайым – бір нәрсеге қол жеткізгің келсе, бар да, сол үшін бірдеңе жаса. Жасап көр! – деп қайталады ол. – Сені жұмысқа қабылдайды, немесе қабылдамайды, бірақ сабақ берілді.

Бірнеше жыл өткеннен кейін мен Герштанскийдің тағы бір әдісімен таныстым. Жұмысқа қабылдау әдісі. Олег Сергеевичтің әріптесі, күлімсіреп еске ала отырып, жұмысқа қабылдауда қолданылатын әдісті айтып берді. Кен орынға тек білімді маман ер адамдар ғана емес, күшті, төзімді адамдар керек еді. Қалай тексеру керек? Төзімділіктің деңгейін анықтау үшін Олег Сергеевич спорттық тапсырма беретін: «Тіреуішке неше рет тартылып секіре аласың?» – деп. Алға, тартылып көр. Тіреуіш әрқашан жанында тұратын. Себебі барлық бригададағы жігіттер сонда тартылатын. Бригада бұл әдісті әзіл деп санаса да, ол жұмыс істейтін.

Осындай дағдыларды тексеруді Владимир Васильевич Егоров та ұйымдастыра алатын. Ол жерге жұмысқа сұхбатқа келгенде, әдетте, компьютер бағдарламаларын пайдалану қабілетін тексеретін. Әрине, ол техникалық материалды да жақсы тексеретін. Бірақ бағдарламаларды пайдалану қабілеті туралы сұрақты ол түйіндемедегі ұзынырақ жолдарға сенбейтін. – Excel-де жұмыс істей аласың ба? Онда компьютердің артына

Олег Сергеевич баскетбол жаттығуында, Ақтау қаласы, 2001 жыл

отыр да, тапсырманы тыңда. Содан кейін сандар мен операцияларды орында. Көріп отырғанымыздай, бұл әдістер уақытпен тексерілген және өз тиімділігін дәлелдеген.

Сұхбат жалғасуда...

Степан Сергеевич Пушинка, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-дің құқықтық және корпоративтік мәселелер жөніндегі генеральді директордың орынбасары, Олег Сергеевичпен бірге бір командада жұмыс істеп, кандидаттарды қабылдау мен сұхбаттасуға қатысқан тәжірибесі туралы айтып берді. Ең қызығы тек әңгіменің өзі емес, әңгіменің барысында Степанның тоқтамай күліп отыруының сыры болды. Бұл таңғалудан туған күлу еді, ол былай деп айтқысы келді: «Олег Сергеевич оны ешкім және ешқашан істей алмайтындай керемет жасай алатын».

Жас үміткерлермен әңгіме үлкен кісінің кішіге сөйлеген сынды құрылды, бірақ академиялық дәріс айту стилінде емес, өмір туралы оймен өрбіді. «Сен осы өмірде не білесің және не істей

аласың?» – деген ой оның сұрақтарынан сезілді. Мысалы, сен қай қазақ руынансың, руың қандай деген сұрақтар қойылды. Сұрақтар қарапайым, бірақ жағдайға күтпегендей болды. Олар өз рөніңді, туған еліңді, ата-бабанды білуді тексеруге қатысты. Негізінде бұл сұрақтар өте қисынды еді. Өйткені Қазақстандағы кез келген компанияда жұмыс істегенде сен өз ата-баба ісін жалғастырып, болашақ ұрпақ үшін еңбек етесің. Сол үшін ренжітпеуге тиістісің. Кейін ол сенен олар үшін не істей аласың деген сұрақтарға өтетін.

3.10 Шетелдік серіктестік

АҚШ-та екі апта, немесе попуттық газды өңдеу технологиялары

2012 жылғы ақпан айында Олег Сергеевич Герштанский жобалау бойынша бас директордың орынбасары Александр Николаевич Пустобаевпен бірге АҚШ-қа екі апталық іссапарға аттанды. Қазақстандық делегация құрамына «ҚазМұнайГаз» компаниясының өкілдері де кірді. Сапар АҚШ мемлекеттік департаментінің және бірнеше жабдық өндіруші компаниялардың бастамасы және шақыруымен жүзеге асты. Сапардың негізгі мақсаты – қазақстандық өкілдердің попуттық газды өңдеу технологиялары мен жабдықтарымен танысып қана қоймай, жабдық

Хьюстондағы көрме

өндірушілермен байланыс орнатып, бұл жабдықтарды сатып алу мүмкіндіктерін қарастыру болды. Маршрут көп кезеңді болды: Ақтау – Алматы – Франкфурт – Вашингтон – Хьюстон және екі аптадан соң кері қайту. Сапарға қатысушылар кездейсоқ таңдалған жоқ. Шақырылған мамандар бұл мәселені тәжірибеде жақсы зерттеген және попуттық газды дайындау мен өңдеуге қатысты өз жұмыстарын жүргізген адам-

дар болды. Мұнда Қазақстан делегациясы Түркменстаннан келген әріптестермен де танысты, олар да ұқсас іскерлік сапарға қатысқан екен.

Вашингтонда АҚШ Мемлекеттік департаментінің қолдауымен жұмыс істейтін компанияға барды. Бұл компания АҚШ-та попуттық мұнайгазын пайдалану және қайта өңдеу стратегиясын талдап, өндіруші компанияларды қадағалайды, олардың шығарған жабдықтарын әлемнің әртүрлі елдерінде, әсіресе жаңа технологияларды енгізу жоспарланған елдерде қолдануға бағыттайды. Пікір алмасу америкалық инженерлердің баяндамаларын талқылау форматында өтті. Олег Сергеевич пікірталастарға қатысып, ұсынылған технологиялардың күшті және әлсіз жақтарын атап өтті. Сондай-ақ, АҚШ-тағы газды пайдалану мен қайта өңдеудің әртүрлі салалары бойынша статистикалық мәліметтермен танысты.

Хьюстонда жұмыс бағдарламасына штаттың әртүрлі аймақтарындағы 15-тен астам орта және ірі компанияға бару кірді. Кейбірі попуттық мұнайгазын өңдеу және дайындау технологияларын дамытумен айналысса, басқалары жаңа технологияларды жүзеге асыруға арналған жабдық, соның ішінде электротехника және басқа да жабдық шығаратын компаниялар болды. Сондай-ақ, сұйытылған табиғи газ (СПГ) өндірісі және АҚШ қажеттіліктеріне оның қолданылуын көрсететін экскурсия қызықты өтті, оның ішінде жергілікті технологиялық желілерге қосылуы да бар.

Мәдени бағдарлама да кең көлемде ұйымдастырылды: родео, NASA космикалық жабдық музейі және мұхитқа саяхат.

Ақырында, қорытынды жиын өтті. Мұнда Қазақстан тарапынан «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ және ҚазМұнайГаз инженерлері попуттық газды өңдеу және пайдалану туралы баяндамалар жасады. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ атынан баяндаманы сол кезде

жобалау департаментінің директоры болып жұмыс істеген Пустобаев Александр Николаевич жасады. Америкалықтар баяндаманың, әсіресе попуттық газды өңдеу технологияларын енгізу тәжірибесін сипаттаған бөліміне ерекше қызығушылық танытты.

Александр Николаевич Пустобаев оны қызықты әрі тәрбиелік жоба ретінде еске алады: *«Біз көптеген компаниялардың өкілдерімен жеке таныстық. Бизнестік саясатында, біздің ойымызша, олар типтік американдық тәсіл көрсететін – өз өнімдерін белсенді түрде ілгерілетіп, мәселені сыртқы жағынан, яғни жарнама арқылы көрсетуге мән береді. Жеке кездесулер мен бірге өткізілген түскі ас кезінде жергілікті адамдардың кейбір мінез-құлық ерекшеліктері жалпы американдық мәдениетін көрсететінін аңғардық. Мысалы, қонақжайлылық дәстүрлері бойынша біз олардан айтарлықтай ерекшелендік. Бірақ осы сапардан алынған пайда орасан зор болды. Америкалықтардың ауқымы адамды ойлануға мәжбүр етеді. Және бұл тек жарнама жайлы емес, сонымен бірге технологиялар мен жабдықтардың мазмұндық жағына терең қарауға үйретеді».*

Осы сапардың нәтижесі былай болды: Қазақстанда АҚШ-та шығарылатын технологиялар мен жабдықтарды қолданумен бірнеше жобалар іске асырылды. Олардың ішінде – Чинаревское кен орнында газды кешенді өңдеу қондырғылары (УКПГ-1,2,3), Алибекмола және Кожасай кен орындарындағы УКПГ қондырғылары. АҚШ компаниясы «Lexington Global Solutions»-пен Қазақстандағы басқа жобалар бойынша да ұзақ мерзімді және жемісті ынтымақтастық орнатылды.

Шетелдік сапарлар компания қызметінің ажырамас бөлігі болды.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ геологтары мен жобалаушылар делегациясы, Пекин, 2013 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ геологтары мен жобалаушыларының жұмыс кеңесі, Пекин, 2013 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ»
АҚ кеңсесінде
қытай делегаци-
ясымен кездесу,
Ақтау қаласы,
2016 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ»
АҚ кеңсесінде
қытай
делегациясымен
бірлескен кеңес,
Ақтау қаласы,
2016 жыл

«МұнайгазҒЗЖИ»
АҚ командасы,
Қытай, 2006 жыл

Олег Сергеевич
Ұлыбританияда

Олег Сергеевич пен Heinz Wendel
өз командасымен бірге, Германия

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ командасы тапсырыс берушілермен бірге, АҚШ,
Колорадо, 2006 жыл

3.11 Соңғы сұхбат – кәсіби мамандардың әңгімесі

Герштанский Олег Сергеевичке арналған соңғы сұхбат 2022 жылы журналистерге берілген болатын. Мұнай саласының дамуының тенденцияларын үш жылдан кейін бақылап, біз қайтадан «OIL & GAZ of Kazakhstan» журналында жарияланған мәтінге жүгіндік. Сұхбатты журналдың бас редакторы Гүзель Таипова жүргізген. Таңқаларлығы сол, ол осы сұхбатта кәсіпорындардың жүйелі ойлау тұлғасынан мазалаған барлық мәселелерге тоқталған. Өткен үш жылдың ішінде саланың жағдайы көп өзгерген жоқ. Олег Сергеевичтің әріптестерінің естеліктерін тыңдағанда, олардың елдегі сала проблемалары жөнінде бір пікірде екенін байқадық. Сондықтан біз осы сұхбаттарды біріктіруді жөн көрдік. Сол себепті, мәтінді оқыған кезде, оның ішінде әріптестері – Киинов Ляззат Кетебаевич және Улукпанов Еркін Молдабековичпен 2025 жылы жүргізілген сұхбаттарынан үзінділердің болуына таңғалмаңыз. Пустобаев Александр Николаевичпен біз халықтардың менталитеті туралы сөйлестік, және оның ойлары бізге қызықты болып көрінді.

Герштанский О.С. Мұнай саласындағы мәселелер туралы. Қорлардың өсімі.

«Бұрын геологиялық қызметтің алдына ресурстарды үздіксіз арттыру міндеті қойылып, бұл мақсатқа қомақты қаржы бөлінетін. Ал бүгін мұнай-газ өндіру саласында геологиялық қызметтің рөлі іс жүзінде жойылып отыр».

«Бір кезде, мен Өзенде бас геолог болып жұмыс істегенімде, геолог ретіндегі басты міндетім мұнай өндіру емес, қорлардың өсімін қамтамасыз ету болатын. Жұмыстың тиімділігі де осы көрсеткішпен айқындалатын. Ал бүгін мұнай компанияларында бас геологтың алдында мұндай міндет жоқ, ол қорлардың өсімі үшін жауап бермейді».

Герштанский О.С. Мамандық беделінің төмендеуі және саланың күйреуі туралы.

«Айтпақшы, геологиялық сала қаржыландыру тоқтаған кезде бір мезгілде құлдырады. Біртіндеп мамандықтың беделі де төмендеді. Менің заманымда бұл өте беделді мамандық болатын. Политехникалық институтта геолог мамандығына конкурс бір орынға 8 адам болатын. Бүгінде бұл мамандыққа конкурс мүлде жоқ, бұл, әрине, студенттердің және кейінгі бітіретін мамандардың деңгейіне әсер етеді».

«Біздің көп кен орындарымыз батыс компанияларға берілген, мемлекет салаға көбіне бюджеттің елеулі бөлігін қалыптастыратын кіріс көзі ретінде қарайды. Сондықтан тұтынушылық көзқарас үстемдік етеді».

Герштанский О.С. Барлаудағы пайда туралы.

«Іздеу және барлау жұмыстарында қандай да бір пайдаға сену – шындыққа жанаспайды, және мұнда нақты түсіну қажет: біз геологиялық барлауды бизнес ретінде қараймыз ба, әлде бизнеспен айналыспай, елдің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге арналған стратегиялық міндетті шешіп жатырмыз ба?»

Олег Сергеевичтің «МұнайгазГЗЖИ» АҚ-ның 20-жылдық мерейтойын тойлау құрметіне айтқан құттықтау сөзі

Герштанский О.С. Министрліктің ұстанымы мен қорларды көбейту жайлы:

«Тәуелсіз Қазақстан дәуіріндетек Нұрлан Балғымбаев басқарған кезде ғана саланың қорларды толықтыру мәселесі көтерілгенін естуге болады. Ол бұл мәселенің кешіктірілген, бірақ ерте ме, кеш пе өз салдарын көрсететінін түсінді. Теңіз бен Қашағанның қорлары шектеулі, ал барлау мен қорларды толықтыруға уақыт жетпеуі мүмкін еді. Сондықтан Нұрлан Өтепұлы министр, кейін премьер болып жүрген кезде осы мәселені шешуге тырысты, бірақ сол кезде де шешім табу қиын болды».

Герштанский О.С. Инвесторларға міндетті ережелер жоқ:

«Инвесторлар девондық тұнбалар өнімді болса да, төмен өнімді деп есептейді, сондықтан онда ұңғымаларды бұрғылап, өндіріс жүргізеді. Олардың бағалауынша, 6 000 метр тереңдіктен

ұңғымадан 20 тонна алу тиімді емес. Бірақ инвестор қорларды зерттеп, дәлелдеп, көрсетіп, есептеп, осы пакеттік объектіні мемлекетке тапсыруы тиіс еді. Бұл болмай отыр, себебі инвесторға міндеттейтін ережелер жоқ».

Герштанский О.С. Тұрақсыздықтар жайлы:

«Менің досым бар, Мендеш Салихов».

Олег Сергеевич пен Салихов Мендеш Халелович

Біз ол кісімен бірге шамамен 10 жыл бойы мемлекеттік компаниялардың балансына тіркелген ұзақ уақыт бойы пайдаланылмай тұрған көп ұңғымаларды қайта іске қосу жобасын жүзеге асырумен айналыстық. Көптеген ұңғымалар ұзақ уақыт бойы жер асты капиталды жөндеуді күтіп тұрды. Біз мемлекеттік компаниямызға ұсыныс жасадық: бұл пайдаланылмай тұрған ұңғымаларды жөндеуге және іске қосуға дайын компанияларға беру керек. Оларға ұңғымалардың жартысын басқаруға беріңіз, сол арқылы олар өздерінің жөндеу шығындарын қалпына келтіреді. Нәтижесінде барлық

Олег Сергеевичке «Мұнай-газ саласындағы еңбегі сіңген қайраткер» төсбелгісін табыстау, 2019 жыл

ұңғымалар белсенді болып, экономиканың жұмыс істеуіне үлес қосады, тек пайда әкеліп қана қоймай, мемлекеттік активтерге тиімді қарауды қамтамасыз етеді.

Герштанский О.С. Біз өзімізге қалай қараймыз?

«Білесіз бе, мұнда ең маңыздысы – біз өзімізге қалай қараймыз. Батысқа да, Шығысқа да кінә артсақ болады, бірақ олар өте нәзік сезімталдықпен біздің өз елімізге, өз ресурстарымызға, заңдарға қалай бағынатынымызға қарай әрекет етеді. Егер біз өз ресурстарымызға салғырт қарасақ және өз дамуына аса мән бермесек, олардан неге басқа нәтижелерді күтеміз?»

Киинов Ляззат Кетебаевичпен әңгімеден. Сыйлықтар мен бағалау туралы

Олег Сергеевичтің кәсіби қауымдастықтың өзін-өзі бағалауы мен ұлттық қазынамыздың құндылықтарын төмендету жайлы айтқандарын жоққа шығару қиын. Жүйенің негізгі элементі – адамдардың есімдерін, әсіресе елдің

экономикасы мен интеллектуалды имиджін дамытуды лайықты үлесімен қамтамасыз еткендерді, жиі марапаттау тізімдеріне енгізбей қояды.

Олег Сергеевичпен бірге жұмыс күндерін еске алған кезде, Киинов Ляззат Кетебаевич маңызды сабақ беретін оқиғаны айтып берді. Ол өзінің мангистаулық тумасы және ҚР мұнай саласының белгілі басшыларының бірі ретінде, «ҚазМұнайГаз» ҰК АҚ Басқарма Төрағасы болған кезде, Олег Сергеевичтің атын марапаттау тізіміне енгізген. Кейін осы тізімдегі көп адамдарға сыйлықтар берілді. Ляззат Кетебаевич Олег Сергеевичті кездесіп, құттықтай бастағанда, сыйлық оған жетпегенін күтпеген жерден білді. Олег Сергеевич: «Жоқ, қымбаттым, сен қателестің», – деді. Ляззат Кетебаевич тізімде аты барына сенімді болған себебін түсіндірді. «Мен бұны сол қалдырмаймын, телефон шаламын, өз ойымды айтамын, қатесін түзетсін», – деді. Олег Сергеевич қарсы шығып: «Басқаша жасайық. Мені қуантады, егер мен осы сыйлықты сенің қолыңнан алсам», – деді. Осылайша екі геолог бұл мәселені шешті.

Бұл оқиғада менталитет – сыйлықтың және халықтың «аз маңыздылығында» көрінеді. Мемлекеттік қызметкер – халықтан шыққан тұлға. Оның ұмытшақтығы осы менталитетті көрсетеді. Бірақ мұнда мотивация мәселесі де бар. Кәсіби серіктестің қолынан қабылданған сыйлық ең жоғары мәртебеге ие. Мұндай сыйлықты ол тұлға береді, ол промысстарда және жұмыс кеңестерінде сен сияқты тер төккен адам. Бұл өте бағалы.

Әңгімеге қайта оралатын болсақ, бүгінгі таңда оның сұрақтарына берілген жауаптар дәйексөздерге айналуы мүмкін.

Жолтаев Герой Жолтаевич, Герштанский Олег Сергеевич

Олег Сергеевич Дудаев Сайди Магомедовичтің мерейтойында

Герштанский О.С. Неліктен біздің инвесторлар елімізге салым жасамайды, бәрін шетелге шығарып алады?

«Олар өздерін осы елмен байланыстыра алмайды. Қазақстанды соншалықты жақсы көрмей, өздерін осы жерде көрмейтіндей болу керек пе? Отбасын шетелге апарып, балаларын сол жерде оқыту. Форбс тізіміндегі қазақстандықтардың біреуін қараңыз. Оның барлық мүлкі шетелде. Ол тек қажет болғанда ғана келіп тұрады. Мұнда оған қызық емес. Оны ойы мен болмысы шетелде. Шетелде оқу мен өмір сүру – көпшіліктің арманының шегі. Мұндай ойлау өз елін екінші сортқа шығару сияқты. Біз патриотизмді әлсіретіп, туған жердің екінші сортты екендігін сезінуіне жол береміз: «сен шетелге кетуің керек, өйткені тек сонда ғана толыққанды әлемнің бір бөлігі бола аласың.»

Түркістан Форумы, 2022

Пустобаев А.Н. Менталитет туралы, яғни руханилық жайлы

Александр Николаевич Пустобаев Америкада іссапарда болып жүргенде, кейбір қатынас ережелері туралы өз әсерімен бөлісті: «Бірде біз Олег Сергеевичпен бірге американдық компания

өкілімен түскі ас ішіп отырдық. Бәрі түсінікті және жақсы болды, тек біздің американдық серіктес асын аяқтап, төлем жасап, кетіп қалды». Мұндай жағдайда біздің адамдар қонақжай иелер сияқты әрекет етеді. Мұнда мәселе біздің табиғатымызда – біз коллектившілміз. Ал Батыстың құрметті азаматтары – индивидуалисттер. Бұл жақсы ма, жаман ба, біздің еліміз үшін шешу – сіздің, оқырмандарымыздың қолында.

Герштанский О.С. Өткеннен сабақ алу. Ең ауыр мәселелер. Білім беру туралы.

«Біздің елімізде пессимистер көп. Барлығы «бізде бәрі нашар» деп айқайлайды. Бұл тенденцияны өзгерту қажет. Егер әрқайсымыз өз орнында жұмысқа кірісіп, әрекет етпесек, жағдай өздігінен өзгере қоймайды. Өз Отаныңды сүю керек. Балаларды шет елге оқуға жіберудің қажеті жоқ. Сол жерден мүгедек, үмітсіз жастар келеді. Мен өзімді Қазақстанмен байланыстырамын, өмірімнің бәрін осында өткіздім, балаларым да осында қалады. Елді жаңаша қалпына келтіріп, қайта құрудан қорқудың қажеті жоқ».

Улукпанов Еркін Молдабекович. Дағдарыс кезінде қабылданатын шешімдер және білім беру туралы.

Улукпанов Еркін Молдабекович, Олег Сергеевичпен бірге қайта құру жылдарын және көптеген реформаларды бірге өткерген кездерін еске ала отырып, айналасы түгелдей құлдырап, ел экономикасы күйреуге бет алғанын, халықтың жеңімпаз рухы төмендеп бара жатқанын түсінген кезде өзі қандай шешім қабылдағанын баяндады. Бұл әлі күнде «дағдарыс» сөзі тұрмыстық әңгімелерде кеңінен қолданылмаған кезең еді.

«Мен сол кезде түсіндім: біз өзіміздің білім беру жүйемізде әлі түсіндірмесі жоқ бір нәрсеге тап болдық. Бұл мені шешім қабылдауға мәжбүр етті, ол менің жасым, тәжірибем және дипломым үшін күтпеген шешім болды. Басшылыққа келіп: “Шындықты айтып тұрмын – мен қалай әрі қарай жұмыс істеу керектігін білмеймін. Сондықтан мені оқуға жіберіңдер”, – дедім. – Неге? Сен бәрін білесің ғой. Кейбір басқалармен салыстырғанда, сен жай академиксің. Не

үйренесің? – Экономиканы, дедім. Оны қазір ешкім білмейді және түсінбейді. Мен мұнай экономикасын зерттейтін боламын.

Шетелде қалмаймын, үйім осында. Әңгіме ұзақ әрі жан-жақты болды. Бірақ мені оқуға жіберді. Сол кезден бері үйреніп келемін. Және тек экономика ғана емес».

Бұл жүйелік ойлаудың маңызды элементтерінің бірі – білім туралы әңгіме болды. Бізге тек қана қосу қалды: алдында жетпістегі аксақал отырды, ол саладағы проблемалар мен оларды шешу жолдары туралы сонша оптимизммен айтып берді, оған он жеті жастағы жастар да қызғана алар еді. Бір сәтте оның бірінші курс студенттерімен бірге өзінікі сияқты болып көрінді. Тек бір нәрсе бізді бүгінгі күнге қайтарды – оның сөзі. Қарапайым әрі өмір мәніне бай формулалармен айтылған. Біз бір кеседен шай іштік. Ал бұл әңгіме туралы тек бір нәрсені айтуға болады – «шын мәнінде рахаттанып, рухымызды сергіттік».

*Бір сәт бар — иықтан түскен жүк іспетті:
Ішкі менмендікті жеңген шақта біз.
Шәкірттік кезең — әрбір ғұмырда
Салтанатты да, бұлтартпас кезең.*

М.Цветаева.

Түркістандағы Халықаралық геологиялық форум, 2022 жыл

KEOGE конференциясы, Алматы. 2019 жыл

Бізге Олег Сергеевичтің әріптестеріне кәсіби қоғамдастық құндылықтары туралы әңгімеге қатысу мүмкіндігін бергені үшін ризашылығымызды білдіру ғана қалды. Біздің сұхбатымыздың нәтижесі ретінде мұнай-газ саласында зерттеу мектебін қалыптастырған көрнекті тұлға – Герштанский Олег Сергеевичке Қазақстан Республикасы атынан көрсетілген құрметті сөздер болсын. Олег Сергеевич еңбек жолындағы ерекше жетістіктері үшін марапатталған:

2001 жылы – «Ерен еңбегі үшін» медалімен (еңбектік үлесі үшін) марапатталған;

2003 жылы – «ПетроКазахстан» АҚ Президентінің Алғыс хаты және Грамотасымен марапатталған, Кумколь-Жусалы мұнай магистральдық құбырын салудағы белсенді қатысы үшін;

2011 жылы – Маңғыстауда мұнай табылғанға 50 жыл толуына орай юбилейлік белгімен марапатталған, шешім қабылдаған Президенттік «ҚазМұнайГаз» – Қабылдин К. және Маңғыстау облысының әкімі – Кошербаев К.;

2012 жылы – Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 5 желтоқсандағы Жарлығымен «Құрмет» орденімен марапатталған;

2019 жылы – «Мұнай-газ саласының үздік қызметкері» төсбелгісімен марапатталған;

2022 жылы – Жаңаөзен қаласының «Құрметті азаматы» медалімен марапатталған;

2023 жылы – «Еңбек сіңірген геолог» төсбелгісімен марапатталған;

2023 жылы – «20 жыл Амангелді Газ» медалімен марапатталған;

2024 жылы – К.И. Сәтпаевтың туғанына 125 жыл толуына орай Юбилейлік медальмен марапатталған;

2024 жылы – Қазақстан мұнайының 125 жылдығына орай «Парасат» орденімен марапатталған.

Олег Сергеевичтің ерекше кәсіби қасиеттері көптеген рет Қазақстандық және шетелдік компаниялармен бірге жүргізілген тәжірибелер арқылы дәлелденген, мысалы: Chevron, Техасо, Hurricane, Mobil, Lukoil, OmanOil, KazakhOil, Дүниежүзілік қайта құру және даму банкі, Agip, KSOI, Maersk Oil, Halliburton және басқалар. Олег Сергеевичтің жетекшілігімен Қазақстан Республикасында геология, мұнай мен газды игеру және өндіру саласында ең ауқымды жобалар жүзеге асырылған, соның ішінде ең ірі кен орындары: Карачаганак, Королевское, Кашаган, Теңіз және тағы басқалары.

Герштанский О.С. екі мұнай кен орнын және «Узень» санатория-профилакториясы үшін емдік минералды сулар кен орнын ашқан бірінші геолог болды.

Олег Сергеевич геологтардың әртүрлі буындарының, ғалымдар мен инженерлердің арасында зор беделге ие болды, зерттеуші ретінде үлгі, жастарға тәлімгер болды. Оның шәкірттері арасында талантты геологтар қалыптасып, оның ізбасарлары атанды. Оның жемісті өмірі белсенді еңбекпен, үлкен жетістіктермен және тарихи істермен толыққан еді.

*АтырауГео 2019 конференциясы.
Қазақстан мұнайшыларының үш буыны*

Барлық уақытын ғылыми зерттеулерге және Қазақстанның геология тарихын зерделеуге арнаған Олег Сергеевичтің ең үлкен жетістіктерінің бірі – геологиялық және геофизикалық жұмыстардың интеллектуалды мұрасын қалыптастырудағы практикалық еңбегі деп айтуға болады. Олег Сергеевич Герштанский әріптестері мен әріптес достарының жүрегінде Қазақстанның мұнай-газ саласының тарихындағы жарқын әрі тәрибиелік мәні бар бет ретінде қалды.

Оның есімі өз құрған ғылыми-зерттеу және жобалау институтының символына айналды. Қазақстанның мұнай саласының ақсақалдары, Отанның ең үздік ұлдарының бірінің ескерткішін құрметтей отырып, институт басшылығына «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ға Олег Сергеевич Герштанскийдің атын беру туралы ұсыныс білдірді. Әкелер ұрпағының әріптестерінің атын мәңгілеу жөніндегі бұл сөздері ескерілді. Сол себепті 2025 жылғы 28 тамызда акционерлердің жалпы жиналысында компанияны «О.С. Герштанский атындағы МұнайгазҒЗЖИ» АҚ деп қайта атау туралы шешім бір ауыздан қабылданды.

*«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ компаниясының мерейтойы,
2017 жыл*

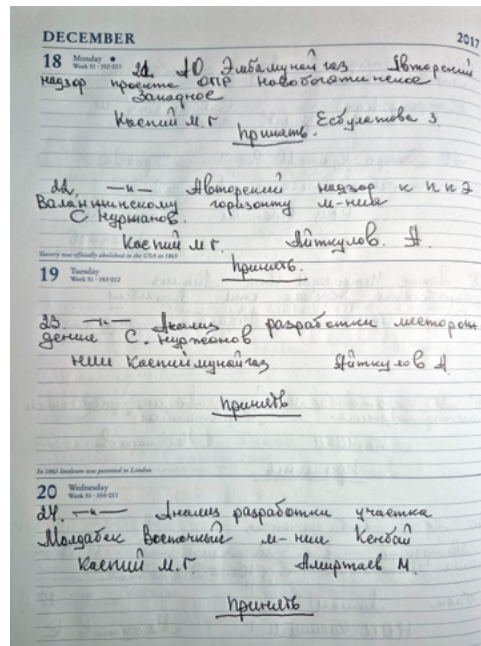
*Әркімге сенбе, сені биікке көтеремін дегенге, —
Өйткені солар-ақ айламен сені сатуы мүмкін.
Өзіңе сен! Сенің тірегің де, бақытың да —
Ажырамас ақыл мен еңбек қана.
Жағымпаз сөзге алданба,
Лайықсыз мақтанға мастанба!
Есіңнен жаңылып, алдануға қалайша разы боласың, —
Егер ол шындық емес, алдыңда тұрған сағым ғана болса?
Қайғы келсе — беліңді бүкпе!
Қуаныш келсе — оны лайықты қарсы ал!
Жүрегіңе үңіл — оның тереңінен
Инжу тапсаң, сақта, шашып алма!*

Абай Құнанбайұлы, «Қара сөздер», 1890–1898

Соңғы сөз

Игорь Олегович кабинетке кірді.

Шкафта әкесіне, Олег Сергеевичке берілген естелік сыйлықтар тұрғанын байқады. Олар көптен бері тұрған еді, бірақ бүгін ерекше көрінді. Олар еске салды. Бұл қызықты назар мен құрмет белгісі еді. Жұмыстық үстелде әкесінің күнделіктері бөлек үйіндіде тұрды. Барлық жұмыс жылдары бойынша. Үлкен көлемдегі дәптерлер, сапалы қалың мұқабаларымен. Игорь оларды оқу үшін дайындады. Солар әулет мұрасының ең үлкен құндылығы еді. Таза, мұқият жазылған қолмен жазылған жазбалар күннен-күнге, аптадан-аптаға, жылдан жылға әкесінің барлық іс-әрекетінің энергиясын сақтап тұрды. Демалыс күндері жазба қалдырылмаған. Аты-жөні, телефон нөмірлері, күндер, сұрақтар, шешімдер. Жазбалар жүйесі қарапайым әрі түсінікті. Әр күн – жұмыс күні. Саяхаттар! Игорь әкесінің әр аптада бір жерге ұшып баратындығына назар аударды. Кездесулер, келіссөздер. Ғажайып еңбекқорлық.

Дәптердің беттерін парақтай отырып, Игорь жақында Алматылық «О.С.Герштанский атындағы МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның офисінің жетекшісі Дархан Мендікұловпен болған әңгімесін есіне түсірді. Әңгіме ең бастысы, отбасы туралы еді. Дарханның атасы, Болат Әліпбайұлы Мендікұлов, Герштанскийлер отбасы тұрған

Олег Сергеевичтің күнделік жазбалары, БИОК, желтоқсан 2017 жыл

Қаракестек кентінде тұрған. Жастайында олар бір футбол командасында бірге ойнаған. Ал Олег Сергеевич Алматыға келгенде міндетті түрде Дарханмен әңгімелесіп, өзінің балалық шағы, әкесі және әкесі айтқан оқиғалар туралы еске алатын. Сол қысқа әңгіме Дарханның есінде қалды және ол оны Игорьге бөлісті. Әңгіме адамдар мен олардың аталары мен әкелерінің туған жерлері, Қаракестек кенті туралы еді.

Игорьдің атасы, Сергей Александрович Герштанский, бірде көрші үйді көрсетіп: «Міне, осы көршінің арғы жағында төрт ұрпақтан тұратын отбасы тұрады. Барлық тәрбиенің бастауы сонда, сол арғы жағында», – деген екен.

Осылай, әкеден ұлына, атадан немерелерге сөз бен іс беріледі. Жақсы сөз. Жақсы іс.

Әкесінің дәптеріне қайта оралғанда, Игорь әр жазбада адамдардың аттары тұрғанын байқады. Бір адам аты, кейде екі адам. Бірақ адамдарсыз жазба жоқ. Әрдайым әр түрлі ұрпақ өкілдері жанында болған, бір үлкен отбасыдағыдай.

– Ольга Николаевнаға қоңырау шалу керек, – деп ойлады Игорь. Және өз дәптерінде алғашқы жұмыс күні мен Ольга Николаевна Дружинина есімін еске ала отырып жазба жасады.

Ольга Николаевна Дружинина бірнеше жылдан бері зейнеткер ретінде бақытты өмір сүріп келе жатты. Бақытты еді, өйткені сүйікті ісімен айналысатын – бау-бақша мен көкөніс өсірумен. Жинақтар аз болса да, көз қуантатын. Ал жасалған компоттар соншалық көп еді, департаменттегі барлық қызметкерлерге жеткілікті болатын. Әсіресе қыста шай үстіндегі әңгімелерге. Кейде Владимир Васильевич хабарласып, оның егін жинағы туралы сұрап, өз балық аулау жетістіктерін айтып отыратын. Ең көп мақтанышқа үлкен салмақтағы балықтар ие болды. Барлық деректер фотосуреттермен расталатын.

Телефон кенеттен қатты шырылдады. Экранда аты шықты – Игорь Герштанский.

– Қызық, не болды екен? – деп ойлады Ольга Николаевна да, телефонды көтерді.

– Ольга Николаевна, сәлеметсіз бе. Қалайсыңыз, көңіл-күйіңіз қалай?

– Бау-бақшамызда бәрі қалыпты. Ал сен неге қоңырау шалып отырсың? Бірдеңе болды ма?

– Жоқ, ештеңе болған жоқ. Бізде де бәрі дәл сол қалыпта. Сұрағым келді, жұмысты, ұжымды сағындыңыз ба?

– Қайдағы, Игорь! Қазіргі уақытта оны сағынатын кім бар? Әрине, жігіттер мен қыздарды еске аламын. Ал бау-бақшамда жұмыстан да жетерлік.

– Түсіндім, Ольга Николаевна, сізге және бау-бақшадағы жұмысыңызға кедергі жасамаймын. Дауысыңызды естіп қуаныштымын. Бірақ қандай да бір қиындық туындаса, қоңырау шалыңыз.

– Сіз де қоңырау шалыңыз, департаментпен бірге, күнде болса да. Бірақ сенің уақытың жетпей қалуы мүмкін. Енді осы үйде, «МұнайгазГЗЖИ» АҚ атындағы мекемеде, сен жетекшісің. Және жауапкершілікті көтеру саған тиесілі. Кеше ғана халықтың тағдырдан сұраған аңызы есіме түсті: *«Неге тағы сынақ жібересің? Біз оны жақында ғана жеңдік»*. Жауап келген: *«Бір рет жеңдіңдер, екіншісін де жеңесіңдер»*.

Қуандықов Балтабек Мұханович, КОНГ басқарма төрағасы, Герштанский Игорь Олеговичке «Қазақстан мұнайы 125 жылдығына» арналған мерейтойлық медальді табыстауда.

Герштанский Игорь Олегович. Жылдық есеп беру жиналысы.

«Мұнай және газ» KEOGE көрмесі,
Астана 2022.

Олег Сергеевич Герштанский туралы естеліктер

**Нұғманов Яқуб Дәудович. Қазақстан Республикасы
Құрметті Тау-барлаушысы, Құрметті геолог**

Мен Олег Сергеевич Герштанскийпен 70-жылдардың соңында таныстым, институтты бітіргеннен кейін, ол сияқты мен де Шевченко қаласындағы «ҚазНИПИмұнай» институтында жұмыс істедім. Жақын арада (1980 жылы) Олег Сергеевич НГДУ «Узеньнефть»-ке ауысты, онда кейіннен басқарманың бас геологы ретінде Узень, Қарамандыбас, Теңге кен орындарын геология және өндіру мәселелерін басқарды. Ал мен «ҚазНИПИмұнай» институтында іздестіру және барлау геологиясы зертханасында жұмысымды жалғастырдым. Яғни, біз екеуіміз де геолог-маман ретінде алғашқы қадамдарымызды «ҚазНИПИмұнай» институтында бастадық. Мен ойлаймын, сол алғашқы қадамдар Олег Сергеевич үшін, қазақша айтқанда, «оң аяқтан басталды» – ол кейіннен мұнай саласындағы бірінші дәрежелі кәсіби маманға айналуы үшін сәтті болды.

Біздің кәсіби қарым-қатынасымыз, кейін достыққа айналған, 80-жылдардың ортасынан басталды. Сол кезде мен ПО «Маңғыстақнефть» аппаратында геологиялық бөлімнің бастығы болып жұмыс істей бастадым, кейін геология және өндіру бөлімдерін біріктірілген бөлімнің бастығы болдым. Сол уақытта біз таза өндірістік қатынастардан бөлек, облыстық комсомол комитеті жанындағы Жас ғалымдар мен мамандар кеңесі аясында түрлі ғылыми-өндірістік конференциялар өткізіп отырдық. Оларға әрдайым басқа облыстар мен көрші республикалардың НИИ және өндіріс мамандары тартылатын.

Кейін мені НГДУ «Жетібайнефть»-ке бас геолог етіп тағайындағанда, менің Олег Сергеевичпен қарым-қатынасым, ол сол кезде НГДУ «Узеньнефть»-тің бас геологы болғанда, біраз ерекшеленді. Себебі менде оныңдай тікелей өндірістік тәжірибе жоқ еді, сол себепті ол мен үшін өндірістік мәселелер бойынша кеңесшіге айналды. Біз бір жастамын, бір тәрбие алдық,

бір ұстаздарымыз болды, сондықтан бір-бірімізден кейде қарапайым көрінетін нәрселерді сұрауға ұялмадық. Сол кезде бір оқиғаны есіме алдым.

Менің НГДУ «Жетібайнефть»-тегі бірінші жұмыс күні менің алдыма басқарманың кен орындарындағы бұрғылау ұңғымаларын жоюға рұқсат алу міндеті қойылды. Сол кезде (қазір қалай білмеймін) бұрын өндірісте қолданылған ұңғымаларды жою туралы шешімдерді Гурьев қаласындағы Гостехнадзор органдарынан рұқсат алу арқылы рәсімдеу керек болды, әрі қысқа мерзімде (менің есімде 3 ай ішінде). Сол уақытта НГДУ «Жетібайнефть»-те 100-ден астам рәсімделмеген ұңғымалар жиналып қалған еді. Мен осы рұқсатты алуға қол жеткіздім, ал бір себеп ретінде мен жаңа жұмысқа кіріскенімді айтып, болашақта мұндай бұзушылықтар болмайтынын түсіндірдім. Олег Сергеевичке өз сапарымды айтып бердім, ол айтты: олардың да рәсімделмеген ұңғымалар көп екен, әрі меннен – қалай істегенімді сұрады. Мен сол кезде бір артықшылығым барын айттым: мен жаңа жұмысқа кіріскенімді айта аламын, ал сен айта алмайсың. Кейін бұл оқиғаны әзіл ретінде еске алып жүрдік.

1994 жылы Олег Сергеевич «ҚазНИПИмұнай»-ды басқарды, сол кезде мен Алматыға Қазақстанның Мұнай және Газ Министрлігі аппаратына, Н.У. Балғимбаев басқарған, шикізаттық база бөлімінің бастығы лауазымына шақырылдым (іздістіру және өндірістік геологияны қадағалау). Сол кезеңде біз Олег Сергеевичпен жаңа қарым-қатынас орнаттық. Сол кезде министрлікте (басқа мемлекеттік органдар – Геология, Экономика, Әділет министрліктерімен бірге) Қазақстан мұнай-газ саласының заңдық және нормативтік-техникалық базасын әзірлеуге арналған жұмыс топтары мен комиссиялары құрылды (мұнай заңы, жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану заңы және т.б.), ал оған жетекші геолог-мамандар шақырылды. Осындай жұмыс топтарының негізгі қатысушыларының бірі – Олег Сергеевич болды. Сол жылдары қазіргі күнге дейін қолданылып жүрген негізгі нормативтік-құқықтық актілер жасалды, соның ішінде Мұнай және Газ кен орындарын игеру бойынша Орталық комиссия (ЦКР) құрылды, оның белсенді мүшесі – Олег Сергеевич.

Сонымен қатар, Олег Сергеевичке кең профилді маман ретінде ерекше сыйластық пен сенім болды. Ол ғылыми негіздеме, геологияны жобалау және өндіру, кен орындарын игеру мен өндіріс тәжірибесін үйлестіретін маман ретінде бағаланды. Бұны сол кездегі Мұнай және Газ министрі, кейінірек Қазақстан Республикасының премьер-министрі Н.У. Балғимбаев атап өтті.

**Кондратьева Анастасия. «МұнайгазГЗЖИ» АҚ
Стратегиялық менеджмент бойынша жалпы
директордың орынбасары**

Мен үшін бұл қазір жай естеліктер ғана емес, Қазақстан Республикасының ең үздік компанияларының бірін бастаған дарынды адамға, сонымен бірге осы бастамалардың іргетасын қалаған командаға құрмет көрсету мүмкіндігі. Барлығын жеке-жеке атамаймын, бірақ компанияның дамуы мен қалыптасуына үлкен үлес қосқан әрбір адамды білемін және есте сақтаймын. Бізді қызықты жұмыстар, ерекше міндеттер және қызықты оқиғалар біріктірді, және менің естелігімде олар бір ғана маңызды сөзбен байланысты болсын – Команда. Сол кезде мен үшін, жас қыз болғанымда, олар мәңгілік сияқты көрінетін, әрдайым дұрыс шешімдер мен қорғаныс сезімін беретін адамдар еді.

Міне осы командаға мені 2000 жылы университетті бітірген соң әкем – Кондратьев Леонид Викторович – әкелді, ол менің тікелей басшым және тәлімгерім болды. Компанияға келгенде мен Герштанский Олег Сергеевич кім екенін жақсы білетінмін, әкемнен оны бірнеше рет естігенмін. Әкем үшін ол әрқашан көшбасшы және беделді адам болды, сондықтан мен әкемнің пікірі мен сеніміне сүйендім. Сол себепті Герштанский туралы пікірім тәжірибелі менеджер, компанияның тұрақтылығы мен дамуын кепілдейтін тұлға ретінде қалыптасты. Сол пікірім 25 жылдық еңбек жолымда бір рет те өзгерген жоқ.

Барлық осы жылдары компанияны жаңа экономика мен саясат үнімен алға жүргізді. Мақсаттар тек жұмыс аяқтау мен табыс табумен шектелмеді. Олег Сергеевич компанияның инфрақұрылымын және барлық мүмкін бағыттарын дамытуға

ұмтылды, өндірісті диверсификациялауға мақсат қойды, тіпті әр қызметкер оның көзқарасын бөліспесе де. Алайда әрдайым идеялас адамдар көп болды, қолдаушы Команда жоспарланған нәтижеге жетті. Басшымыз бизнесті ішкі компасымен сезетін. Команда еліміздің әртүрлі қалаларында жаңа кеңселер, дүкендер, қонақүй, сауықтыру орталығы, ауылшаруашылық нысаны, өндірістік база, профильдік оқу орталығын ашты.

Оқу орталығына мен аздап тоқтала кеткім келеді. Бұл өте күрделі және қызықты жоба болды. Олег Сергеевичтің негізгі мақсаты – компанияда жинақталған білімді келесі ұрпаққа жеткізу жүйесін құру, жақсы совет базасы бар кадрларды кәсіби салаға қайтару, тәжірибесі мол мамандарды дайындау, сирек кездесетін компетенциялардың «өшіп кетпеуін» қамтамасыз ету болды. Ол бұл міндеттің өзектілігін жақсы түсінді, себебі білім сапасы қатты төмендеп кеткен, университеттен кейін мамандарды өндірісте қайта оқыту тиімді болмады, кейде тіпті орынды да емес еді, себебі мамандарда математика мен физика бойынша фундаментальдық білім болмағандықтан, жаңа дағдыларды меңгеру және өндірістік тапсырмаларды орындау қиынға соғатын. Сондықтан оқу орталығының бағдарламалары жас мамандармен жұмыс кезінде компанияның барлық мәселелері мен қажеттіліктерін ескеріп жасалды.

Мұнай-газ саласы мамандарын дайындау орталығы бүгінгі күнге дейін жұмыс істеп келеді. Өткен жылдары сыртқы ортаға сай оқу орталығының даму парадигмасы өзгергенімен, идеологиясы өзгерген жоқ.

Сондай-ақ мен өз естелігімде ерекше атап өткім келетін нәрсе – Олег Сергеевичтің адамгершілігі және адамдармен қарым-қатынас жасау қабілеті.

Ол адамдарды *сезетін және көретін*. Мысалы, бір сұхбат кезінде сұрақ-жауап арқылы ол адамның болашақтағы әрекеті мен мінез-құлқын болжап, оның қалай әрекет ететінін алдын ала көре алатын. Уақыт өте келе бәрі дәл солай жүзеге асатын. Біз ұжымда әзілдеп, бұл Құдайдың сыйы немесе Ғарыспен байланыс деп айтатынбыз. Шындығында бұл – мол тәжірибе негізіндегі тамаша интуиция. Қазіргі кезде осындай

қабілеттерді тренингтер мен семинарлардан игеруге болады, ал сол уақытта мұндай білімді алу мен жинау тек қана қажырлы еңбектен өтті. Сонымен бірге, Олег Сергеевич – команданы өз бетінше құратын көшбасшы еді. Жұмысқа қабылдау кезіндегі барлық сұхбаттарға өзі қатысатын. Тіпті басты қызметкерлердің отбасылық мәселелерін білетін. Айтар едім, қызметкерлер оған жеке мәселелерін сеніп тапсыратын, себебі оларда оның қолдау мен көмегіне сенім болған.

Ол адамдарға үлкен жауапкершілік *сезінетін және оны түсінетін*. Мен бұл қасиетін 90-жылдардың ауыр кездерінде, жалақы белгісіздік элементі болғанда, жасөспірім кезімде көрдім. Ол қызметкерлерді «тамақтандыру» мүмкіндіктерін іздейтін, түрлі азық-түлікті бартермен алатын – бұрыш бұрышында жасалған қақпақтар, ұн өнімдері, картоп, май. Мұндай жетекші тәсілі отбасылардың үмітсіздікке түсуіне жол бермеді. Ол мектеп бітіруші балалардың ата-аналарына қаржыны бөлу және төлеу мүмкіндіктерін қарастыратын, университеттерде оқу ақысын төлеу үшін кепілдік хаттарын рәсімдейтін, өйткені жеке тұлғалардың уәделерін университеттер қабылдамайтын. Жылдар өткеннен кейін ғана мен түсіндім, қаншалықты қиын болғанын, жүздеген отбасы шешім күтетін кезде. Сол кезде мен де күткендердің қатарында болдым.

Ол адамдардың *қайғысын сезіп, бөлісетін*. Ол әрдайым қызметкерлердің жеке проблемалары мен қиындықтарына қызығушылық танытатын. Олег Сергеевичке әртүрлі мәселелермен, тұрғын үйден бастап денсаулыққа қатысты қолдауға дейін жүгінетін. Көптеген әріптестер осы жерде өз тәжірибесін еске алады. Біздің бастығымыз ұстанған тәртіп – ұжым тек сыртта тұрмауы керек деген қағида болды. Бұл дегеніміз, қажет болса, әріптестерге кез келген көмек көрсетуге қатысуымыз керек. Ең маңыздысы – қызметкерлер мен олардың туыстары үшін емдеу, госпитализация, дәрі-дәрмек іздеу және сатып алу бойынша уақытылы көмек көрсету.

Шындығында, қызметкерлердің денсаулығы Олег Сергеевич үшін әрдайым бірінші орындалатын приоритет болды. Компания бірнеше жылдар бойы спорт залдары (футбол және волейболға

арналған) мен саунаны қамтитын мекемелермен келісімшарттар жасады. Кейін компания Хан-Тәңірі сауықтыру орталығын ашты, оған бассейн, жаттығу залы, психолог және әйелдерге арналған барлық спорттық топтар кірді, қызметкерлерге 50% жеңілдік берілді. Ашылған сәтте бұл қаладағы ең үздік әрі заманауи сауықтыру орталығы болды. Олег Сергеевич өзі де көптеген жылдар бойы ашық ауада кардио жаттығуларын жүйелі түрде жүргізді және әрдайым Команданы жаяу серуендеуге ынталандыратын.

Ол сезімтал болды, қамқорлық көрсетті, бағалай білетін, ынталандыратын, көтермелейтін, мүмкіндік беретін, дамуына ықпал ететін, жағдай жасайтын, бағыттайтын – Олег Сергеевичтің ұжымға деген қатынасын сипаттайтын сөздерді көптеп айтуға болады, бірақ бәрін бір ғана тіркеске жинауға болады – «адамға қолдау көрсету». Олег Сергеевичтің ұжымға деген қатынасын сипаттайтын сөздерді көптеп айтуға болады, бірақ барлық сөздерді бір ғана тіркеске жинауға болады – «адамға қолдау көрсету». Сол адамдардың ішінде, оны әрдайым қолдап, ынталандыратын ерекше категория – жастар болды. Мен бақытты болдым, мен дәл осы категорияға кіріп, кәсіби дамудың әр кезеңін ұжым мен басшылықтың қолдауымен өтуге мүмкіндік алдым.

Біздің бас директорымыз жақсы совет дәстүрін жалғастырып, Жас Мамандар Кеңесін жеке компанияда дамытуға ұмтылды. Ол әрдайым жастарға мүмкіндік беретін, тәжірибесіз мамандарды қабылдап, оларды өз ісінің кәсіби мамандарының қақпақ астына беретін, жас отбасыларға қаржылай қолдау көрсететін, жас мамандарға сенетін, жауапты жұмыстарды тәуелсіз орындауға тапсыратын, бөлімшелерді басқаруға тағайындайтын, бізге өзімізге сенгеннен де көп сенетін.

Олег Сергеевич қызметкерлердің балаларын университеттен кейін компанияға жұмысқа орналастыру арқылы отбасылық байланыстарды қолдайтын. Сондай-ақ кәсіби қызметке тікелей қатысы жоқ талантты жас адамдарды да қолдайтын. Бізде ұзақ жылдар бойы жаңа жылға мини қойылымдар – бұрынғы атауымен «капустник» дайындау дәстүрі болды. Дайындыққа

компанияның әртүрлі бөлімшелерінен тілек білдіргендер қатысатын, әрдайым 10–15 адамдық топ құрылатын. Барлық қатысушыларға Олег Сергеевичтің бастамасымен ақша сыйлығы берілетін. Мен әрдайым қарсылық білдіретінмін, себебі менің ойымша, жастардың бастамасы ақшаға емес, басқа нәрсеге негізделуі керек еді. Бірақ Олег Сергеевич адамдардың эмоционалдық еңбегін де әрдайым бағалайтын. Біз оны, әрине, ақша үшін жасамайтынбыз – ішкі мотивация мен компанияға адалдық сезімі басым болды.

Басшы әрдайым бізді өз жас студенттік командасы ретінде көрді – бастамашыл және ынталы. Ол біздің қатарымыздан жас талантты музыканттарды тауып, джаз банданы құруды армандайтын, бірақ, өкінішке қарай, біздің буын басқа бағытта өсті – музыка топтарының орнына бокс пен күрес келді. Кейбір нәрселер өзгерді, бұл қалыпты жағдай, осылай болды да, әрі қарай да болады.

Қазір мен өз жұмыс орнымда бізден кейінгі буынды кездестіремін, олармен үнемі салыстырамын және солардан өзімнің бейнемді көргім келеді. Ал өзімді үлкен буынмен салыстырғанда, «біздің әкелерімізде» төзімділік пен сабыр көбірек болды деп мойындаймын. Леонид Викторович Кондратьев, әкем және жетекшім ретінде, маған дұрыс тәрбие, білім және өмірлік шешім қабылдау үлгісін берді. Ал Компания мен Команда маған даму мен өсуге оптималды орта ұсынды. Мен әрдайым есте сақтайтын боламын – «біздің әкелеріміздің командасын», Олег Сергеевич Герштанский жинап, басқарған команда.

Іскерлік стильдегі адамдар – жейде мен галстук, үтіктелген костюм, жылтыр аяқ киім, әйелдерде міндетті түрде өкше, ізін қалдыратын әсем хош иіс. Олар кез келген делегациямен кездесуге әрдайым дайын болды.

Ашық ойлы адамдар – ойлары мен шешімдерін дереу қағазға қалдыратын, интернеттен қайта тексермейтін, есеп-қисаптарын өз санасында жүргізетін, «энциклопедия» сияқты есте сақтау қабілеті бар адамдар. Дұрыс қойылған сөйлеу мәнері – ешқандай тренинг пен коучингсіз.

Көптеген дағдарыстарға, саяси режимдердің өзгеруіне, шекаралық ауысуларға мойымаған, кез келген қиындыққа дайын, ақша мен ақша жоқ өмірге бейімделе білетін, аман қалуға, дамуға қабілетті, өз-өзін зар қылмайтын және аяп кетпейтін адамдар.

Міне, осындай ДНҚ-ны Олег Сергеевич компанияға енгізді және оны келесі ұрпаққа жеткізуді жоспарлады.

Мен үшін бұл адам – тек оның қатысуы арқылы қорғаныс сезімін туғызатын тұлға болды. Біз әрдайым артта кім тұрғанын білдік, қазір ол жоқ, бірақ оның даңқы, идеялары және есімі әлі де бізбен бірге. Мен әрдайым оның тыныш әрі сабырлы дауысын еске аламын, ал оның үні – «соққыны көтеруді біл» – менің ұраным болды.

«Біздің әкелеріміздің командасына» төмен тағзым және шексіз алғыс.

Пуписова Лариса Владимировна – «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ ғылыми кеңесші.

Мен Олег Сергеевич Герштанскиймен 2000 жылдан бері таныспын, сол кезде ол мені «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ге жұмысына қабылдады, досы мен әріптесінің таныстыруымен.

Кездесу кезінде бастапқыда мені сәл сақтықпен қарсы алды, бірақ менімен сөйлесіп, 1985 жылы мен Казахский политехникалық институтын В.И. Ленин атындағы мұнай факультетін бітіргенімді және НГДУ «Жетыбайнефть»-те өндірістік тәжірибем бар екенін білетінде, бірден жұмысыма қабылдады.

Мен Олег Сергеевичті ренжітпей жұмыс істеуге барымды салдым. Кейінірек ол бірнеше рет маған: «Таныстықпен алғанымға өкінбеймін» – деп айтатын, мен осы сөздерден ерекше мақтаныш пен қуаныш сезетінмін. Ол мені әрдайым туған жерімізден шыққан адамдар ретінде жылы қарсы алатын.

2000 жылы мен геология және кен орны бойынша дамыту департаментінде халықаралық сапа жүйесін (ISO 9000:2000) енгіздім, құжатталған процедуралар мен жұмыс нұсқауларын жасадым. Бұрын мұндай тәжірибем болмағанымен, кейін бұл білім менің негізгі қызметіммен үнемі ұштасып отырды.

«МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-де мен маманнан бастап, 2014 жылы гендиректордың өндіріс жөніндегі орынбасары лауазымына дейін өстім. Бұл тағайындауды тікелей Олег Сергеевич өзі жасады. Ол мені департаменттегі өзімнің ісімді басқарғанымды ескере отырып, «Басқа адамды неге қоямыз, өз маманымыз бар» – деп шешті.

Мен екі бастығыммен жұмыс істедім – НГДУ «Жетыбайнефть»-те Жангазиев Жаксылық Смагуловичпен және Олег Сергеевичпен. Екеуі де керемет басқарушылар болды, бірақ Олег Сергеевичпен жұмысым 25 жылға созылды, бұл мен үшін үлкен тәжірибе болды.

Олег Сергеевич әрдайым қызметкерлерге жанашыр, олардың қиындықтарына бей-жай қарамайтын, жеке және тұрмыстық мәселелерді шешуге көмектесетін. Оның адамдарға құрметпен қарауы, әр ұлт дәстүрін сыйлауы, қазақ тілін жақсы меңгеруі таңғалдырды.

Оның төзімділігі шексіз жұмыс істеуге мүмкіндік берді, үнемі сапарларға қатысып, клиенттермен кездесулер өткізді. Пунктуалдылығы, істерді жүйелі жүргізуі – оның әдеті еді. Күнделікті жазбалары әдемі, алтын қапталған дәптерде сақталған, ол әрдайым жазып жүретін. Оның қолтаңбасы фирмалық белгі сияқты ерекше болды.

Олег Сергеевич еліміздің кен орындары мен олардың тарихын, жұмыс барысындағы қиындықтарды жақсы білетін. ҒЗЗО отырыстарында күрделі мәселелерді шешуге ол соңғы инстанция ретінде қаралды. Оның даналығы, тәжірибесі, интуициясы әрқашан дұрыс шешім табуға көмектесті.

Ол әрдайым өз қызметкерлерінің кәсіби өсуіне жағдай жасап, жастарға мүмкіндік беріп, оларға сенім білдірді. Жеке өміріндегі қиындықтарда да қолдау көрсетті. 1990-жылдардағы қиын кезеңде ол қызметкерлерге азық-түлік табуға көмектесті, балалардың оқу ақысын қамтамасыз етті.

Олег Сергеевичтің денсаулық пен спортқа мән беруі ерекше еді. Ол көптеген жылдар бойы командаларды серуенге шығарып, Хан-Теңгри сауықтыру орталығын ашты.

Олег Сергеевич үшін әрбір адам маңызды болды. Ол жастарға ерекше көңіл бөлді, оларды тәрбиеледі, бағыт берді, сенім артты.

Ол өзімен жұмыс істегендерді, солардың ішінде мені, қолдады, дамуына жағдай жасады.

Мен оның жеке қасиеттері мен кәсіби шеберлігін әрдайым жоғары бағалаймын. Ол – шынайы Адам, туған жеріміздің адамы, бізге үлгі болған, еңбек етуге, өмір сүруге, басқаларды сыйлауға үйреткен ерекше тұлға. Ол әрдайым менің жүрегімде жылы естеліктерімен қалады.

Карида Светлана Ивановна. «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-ның бас маманы

Менімен мәңгі қалатын әсерлер

Герштанский Олег Сергеевич – біздің «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ компаниясының даусыз және теңдесі жоқ көшбасшысы болды. Ол – талантты басшы әрі үлкен әріппен жазылатын Адам. Ол бізге, өз командасына, жеке үлгісімен қойған биіктікті біз кейде қиындықпен ұстай алатын едік. Ал ол, сағаттар бойы созылған жұмыс жиналыстарынан кейін бізді жіберген соң да, кешке дейін еңбек етуді, әлеуетті тапсырыс берушілермен кездесулер өткізіп, басқа келушілермен кездесуді жалғастыратын. Бізге түсініксіз болатын – бұл энергияны қайдан алады? Қалай жеке өміріне уақыт табады? Өйткені ол өз уақытының басым бөлігін компаниясына, оның дамуына, қызметкерлеріне, еңбектер мен мақалалар жазуға арнайтын, «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ-нің барлық салаларын терең меңгеретін.

Ол қанша сағат ұшақта өткізді – тапсырыс берушілермен кездесулерге, ЦҚР РК жұмысына қатысуға, өндірістік мәселелер бойынша іссапарларға кетіп бара жатып. Әуе кемелерінің экипаж мүшелері, әуежай қызметкерлері оны бет-бейнесінен танытын. Олег Сергеевич өз денсаулығына көңіл бөлетін және күн сайын 10 км қашықтыққа жаяу жүруге міндеттейтін. Ауа райына қарамастан, іссапарда болсын, болмасын – серуен міндетті. Бірде біз Уральск қаласында ірі командамен іссапарда болдық, барлық жұмыстар аяқталған соң, ГОС барлығымызды өзімен бірге 10 км жүруге шақырды. Сол кезде мен, әлдеқайда спорттық емес адам ретінде, жолдағы қиындықты сезіндім, 3 км-де ол байқап, маған жеңілдік жасап, такси арқылы қонақүйге жіберді. Ал қалған

команда жолын жалғастырды. Мұнда талапшылдықтың үлгісі бар – әрине, қызметкерлер үшін – «менімен жаса, мен сияқты жаса», сондай-ақ қызметкерлерге зеректігі мен қамқорлығының мысалы.

Олег Сергеевич 100%-ға беріле еңбек ететін, сол сияқты бізден де сол талап етілетін. Біз әрқашан оның бастамаларын қолдап, оның басшылығымен, иық тіресіп жұмыс істегенімізге қуанышты болдық. Ол тапсырмаларды нақты қоя білетін, шыдамды және түсінікті етіп қандай жетістіктерге жету керектігін түсіндіретін. Мен тағдырға алғыс айтамын – мені осындай бірегей Адам, д.т.н. Герштанский Олег Сергеевич басқаратын командада жұмыс істеу бақыты бұйырғанына. Ол адал, парасатты, сенімділіктің иесі еді. Ол әрдайым берген уәделерін орындап, сөз бен ісі бір адам болды.

Henk Nieboer, Witteveen+Bos

2002 жылдан 2017 жылға дейін мен Олег Сергеевич Герштанскиймен Witteveen+Bos Consulting Engineers компаниясының директоры ретінде тығыз жұмыс істедім. Сол жылдары біз МұнайгазҒЗЖИ мен Witteveen+Bos арасындағы ынтымақтастықты, сондай-ақ бірлескен кәсіпорындарды үйлестірдік.

Мен өз көзіммен көрдім, қалай «МұнайгазҒЗЖИ» кеңестік кезеңдегі жобалық институттан Қазақстанда тұрақты инженерлік қызмет көрсететін компанияға, халықаралық клиенттерге қызмет көрсете алатын сенімді серіктеске айналды. Бұл дамуда Олег Сергеевичтің көшбасшылығы мен көрегендігі шешуші рөл атқарды.

Әріптестік жолында, әрине, бізде жақсы кезеңдер болды, бірақ кейде қиын сәттер де кездесетін, әсіресе көзқарастарымыз бен мүдделеріміз қақтығысқанда. Мұндай сәттерде ғана сен өз серіктесіңді шын мәнінде танысың. Мен әрдайым Олег Сергеевичті принципшілдігі, прагматикалық көзқарасы және менің аргументтерімді тыңдауға әрдайым дайын болуы үшін жоғары бағаладым.

Жақсы кездерде бізде көптеген жылы кездесулер болды, онда Олег Сергеевич әрдайым жаһандық оқиғалар туралы

маған лекциялар оқитын. Суық соғыс дәуірінің екі жағында тәрбиеленіп, жұмыс істеген адам ретінде мен бұл пікір алмасуларға қатты қызығушылықпен қарадым. Бұл маған әлемді басқа көзқараспен көруге, Қазақстан перспективасын тереңірек түсінуге үлкен көмек болды.

Мұндай тамаша адаммен жұмыс істеу менің өмірімді өзгертті. Мен біздің ынтымақтастығымызды, сондай-ақ өткізген көптеген қызықты және пайдалы пікірталастарымызды әрдайым есте сақтаймын.

Bernard van Leeuwen, Witteveen+Bos

1997 жылдан бастап Witteveen+Bos (W+B) компаниясы Кашаган кен орнын барлау кезеңіне қатысып келді. 2000 жылы кен орнының ашылғаны жарияланғаннан кейін ОКЮК компаниясы Witteveen+Bos-қа Қазақстанда кеңсе ашуды, мүмкін болса жергілікті қазақстандық компаниямен бірлесіп жұмыс істеуді сұрап хабарласты.

2000 жылы Альберт Трефферс пен Бернард ван Левен Қазақстан нарығын зерттеді. Алматы мен Атыраудағы кездесулердің көңіл көншітпеген нәтижесінен кейін олар Ақтаудағы «МұнайгазҒЗЖИ» офисінде директорлар Олег Герштанский мен Александр Просвирнов тарапынан жылы қабылданды. Олар ынтымақтастыққа үлкен қызығушылық танытты. Олег Герштанский бұл екі тарапқа да тиімді болатынын түсіндірді.

Олег Герштанский Кашаган мұнай-газ кен орнының маңыздылығын және Каспий теңізінде шельфтік жұмыстарға маманданған шетелдік компаниямен ынтымақтастық қажеттілігін жақсы түсінетін. Бұл «МұнайгазҒЗЖИ»-ге батыс компанияларымен үздіксіз жұмыс істеу үшін маңызды болды.

Кейінгі ақпарат алмасудан соң Олег Герштанский мен оның хатшысы Людмила Панаева Witteveen+Bos компаниясының Девенте қаласындағы басты офисін барып, Witbo-Niping деп аталатын ынтымақтастық келісіміне қол

қойды. Содан бері екі компания жемісті ынтымақтастықты жүргізіп келеді: бастапқыда Кашаган кен орнын дамытуда, ал жылдар өте келе көптеген басқа теңіз және құрлық жобаларында да.

Henk Nijkamp, Witteveen+Bos және МұнайгазҒЗЖИ

Олегтің кеткенімен біз Қазақстанның мұнай-газ саласы үшін нағыз талантты ғалымды, менеджерді және іскер адамды жоғалттық.

Олег – біздің «МұнайгазҒЗЖИ» компаниямыздың өте бағалы, сыйлы, және беделді бас директоры болды. Ол Қазақстандағы мұнай-газ саласында жақсы танымал тұлға еді.

Біз алғаш рет 2001 жылдың басында кездестік. Сол кезде «МұнайгазҒЗЖИ» мен Witteveen+Bos (Нидерланды) Кашаган мұнай-газ кен орнын дамыту бойынша ынтымақтастықты бастаған болатын.

Олег сол кезде Нидерландыдан келген әлі аса танымал емес инжинирингтік компаниямен жұмыс істеуге батыл қадам жасады.

«МұнайгазҒЗЖИ» мен Witteveen+Bos компаниялары Каспий теңізінің солтүстігінде алғашқы жасанды аралдардың жұмыс жобасын бірлесіп әзірледі. Тапсырыс беруші – ОКЮК компаниясы болды, кейін AgipКСО-ға, ал қазір бәріміз білетін NСOС-қа айналды.

Екі компания арасындағы ынтымақтастық табысты болып, қазіргі күнге дейін өздерінің арнайы мамандықтары бойынша өз үлесін қосып келеді.

Мен Witteveen+Bos-та жұмысымды аяқтағаннан кейін, Олег мені «МұнайгазҒЗЖИ»-ге бірнеше жылға жұмыс істеуге шақырды. Сол жерде біз жай әріптестерден гөрі көп болдық. Көп мәрте, менің кабинетімнің қасынан өтіп бара жатып, «Қалайсың, досым?» деп сәлем беретін.

Бізге оның жетіспеушілігі әрдайым сезілетін болады, бірақ ол мәңгі жүрегімізде қалады.

ҚОШ БОЛ, ДОС

*Қош бол, досым, топырағың торқа болсын,
 Сен бізге үлгі едің, жарық шамдай жол сілтедің.
 Ағамыз едің, дана тәлімгеріміз,
 Жолыңа құтты, ізің жарқын, даңқың мәңгі.
 Маңғыстауда, кеңестік сол бір қиырда,
 Мұнайды өсірдің, жаныңның бір бөлшегін арнадың.
 Дүрбелең тоқсаныншы жылдары, өзгеріс дәуірінде,
 Компанияны көтердің, тайқымай, тайынбай.
 Екі мыңыншы жылдары да еңсеңді түсірмедің,
 «Арыстай» қысымға қарсы тұра білдің.
 Тағдырыңа, өміріңе зор жүк түссе де,
 Еңбек туын тіктің, фирма құрдың.
 Атың сол іспен мәңгіге астасып қалды.
 Достарыңды ұмытпадың, әріптес, жолдасқа адал болдың,
 Тірек болдың, жылу мен нұр сыйладың.
 Жүрегімізде мәңгі тірісің сен,
 Саған деген ескерткіш ешқашан өшпейді.*

Курстастары атынан — автор Жұмажан Қалмағамбетов

***Тарихи роман жаздым мен біртіндеп,
 Прологтан эпилогқа дейін тұманнан өткендей***

Б.Окуджава

Автор сөзі

Міне, кітаптың соңғы беті де парақталды. Алайда кітап баспаға тапсырылған сәтте автордың ойына оралған бір оқиға бар – ол барлық жастағы оқырманның айрықша назарын аударуға әбден лайық. Біз Герштанский Олег Сергеевичтің ғұмыр жолын уақыт призмасы арқылы және оның барлық кәсіби белестерін қамти отырып мұқият зерделедік. Енді сол зерттеуіміздің аясынан бұл әңгімені де тыс қалдырмайық. Өйткені дәл осы оқиғадан біз ең басты адами қасиетті аңғардық. Ал сол қасиет бір адамның талай жетістігі мен биік белестерін түсіндіруге негіз бола алады.

Шетелде жұмыс істеп жүргенде әріптестеріне Олег Сергеевичке әрдайым хабарласа беру оңай бола бермейтін, ал жұмыс мәселелері талқылап, жедел шешім қабылдауды талап ететін. «Мен сізге анамның телефон нөмірін берейін. Қажет болса, жұмыс мәселесін сонымен талқылай беріңіз, мен анаммен күн сайын байланыстамын», – деген еді ол әріптесіне. Анасы барлық істен үнемі хабардар болатын. Ол анасына күн сайын қоңырау шалатын!

Бұл сөз әрбір адамды толғандырады. Кәсіби салада белгілі бір белеске жетіп, қарбалас тіршіліктің қамымен жүрген ересек жандардың қайсысы анасына жай ғана хабарласуды есіне алады? Еш себепсіз сөйлесіп, дауысын естіп, көңіл-күйін сезіп, маңызды мәселелерді бөлісу. Анамен тілдесу – адамның өз түп-тамырына қайта оралуы. Бұл сөздердің әрқайсысы перзенттік қамқорлыққа, анаға деген қамқорлыққа толы. Ал анаға деген қамқорлық – Отанға деген құрметтің белгісі.

Барлығымыз – әр саланың жас мамандары, танымал геологтар мен ғалымдар - бәріміз де біреудің ұлы мен қызымыз. Біздің барлық еңбегіміз бен жетістіктеріміздің бастауында ата-анамыз тұр. Олег Сергеевич Герштанский – тамаша ұл, ардақты әке еді. Ол өз халқының да ардақты перзентіне айналды.

Бұл кітап, құрметті оқырман, сіздің арқаңызда жарық көрді! Герштанский Олег Сергеевичпен бірге өткен оқу және еңбек жылдары жайлы естеліктеріңіз осы кітаптың негізгі арқауына айналды.

Кітап жазуға бірлесіп еңбек етуде шынайылық пен қызығушылық танытқандарыңыз үшін шын жүректен ризашылығымды білдіремін. Сонымен қатар, атамекенінің біртуар ұлдары туралы келесі ұрпақтың жазатын кітабы осы еңбектің жалғасы болатынына сенім білдіремін.

***Құрметпен, Ирина Токарева
 Елуінші жылдардың буыны атынан***

МАЗМҰНЫ

1-ТАРАУ.

Балалық шақ, балдәурен, жастық шақ	5
1.2 Мамандықты таңдау – мінезді таңдау.....	22
1.3 Практика – ақиқаттың түпкі өлшемі	26
1.4 Еңбек жолының бастауы, немесе алғашқы еңбек ұжымы	40
1.5 Өзеннің он сегіз горизонты, төменгі күмбездерді есептегенде	50
1.6 Жұмыс орны – Өзен, немесе комиссияның екі күндік шабуылы	57

2-ТАРАУ.

Зерттеулер тағдырындағы тарихи параллельдер.

Уақыт, ақша, білім және сабақтастық туралы	65
2.1 Уақыттың тарихи параллельдері	66
2.2 Білім – күш. Білім – рухтың қуаты.....	70
2.3 Олег Герштанскийдің төрт қағидасы	72
2.4 Ғылыми-зерттеу институттарының құрылу тарихынан	77
2.5 Зерттеушілердің шығармашылық немесе латералды ойлауы	88
2.6 Шағын портреттік галерея	105
2.7 Жас мамандар кеңесі және Ғылыми кеңес.....	124
2.8 Шығармашылық – бұл тек ғылым ғана емес.....	135

3-ТАРАУ.

Жүйелі ойлау. Кәсіпорын өміріндегі

өзара байланыстар мен өзгерістер	147
3.1 Жүйелі ойлау туралы аз-кем сөз	148
3.2 Акционерлік қоғамның құрылуы.....	152
3.3 «МұнайгазҒЗЖИ» ЖАҚ-тың қалыптасуы	166
3.4 Команда және командалық рух	172
3.5 Жүйелік ойлау немесе жас маман жобасы.....	176
3.6 Экономикалық модель. Егер жүйелік тізбекте сен соңғы буын болсаң, не істеу керек?	179
3.7 «МұнайгазҒЗЖИ» АҚ, Және бәрі де оның жайында	187
3.8 Саладағы стратегия мен тактика туралы. Дәптерші: Герштанский О.С.....	200
3.9 Сұхбат – жұмысқа қабылдау. Халықтық мойындау	209
3.10 Шетелдік серіктестік.....	214
3.11 Соңғы сұхбат – кәсіби мамандардың әңгімесі	220
Соңғы сөз.....	234
Олег Сергеевич Герштанский туралы естеліктер	239
Автор сөзі	253

О.С. ГЕРШТАНСКИЙ

ЕЛ ИГІЛІГІ МЕН ЕҢБЕК ЖОЛЫНДАҒЫ ҒҰМЫР

Құрастырушы:
Ирина Токарева

Компьютерлік жазба мен дизайн
Е. Глумова

Пішімі 72x104 1/16. Көлемі 15,5 б.т.
Заказ № 56
Баспаға 19.02.2026 ж. жіберілді
Офсеттік басылым
Таралымы 250

«Service Press» баспаханасы
Алматы қ., Халиуллин к-сі, 32
Тел.: 8 (727) 352-82-02